

PËRMBAJTJA E LËNDËS

Parathënie	3
Hyrje	5

PJESA E I

Kirurgjia popullore luftarake e përgjithshme	8
Ndihma mjekësore popullore	9
Parandalimi i sharrëzes (tetanos)	10
Mjekimi i plagëve	11
Mjekimi i kockave	19
Kirurgjia e plagëve të lehta	30
Kirurgjia e plagëve të rënda	40

PJESA E II

Mjekimi i sëmundjeve të klasifikuara sipas organeve	48
Sëmundjet e zemrës, të enëve të gjakut dhe të gjakut	60
Sëmundjet e gypit të trës	83
Sëmundjet e gojës dhe të dhëmbëve	109
Sëmundjet e mëlçisë	118
Iriza (kanceri i lëkurës)	127
Sëmundjet e shpretkës	130
Sëmundjet e veshkave dhe të rrugëve të urinës	132
Sëmundjet e organeve gjenitale	139
Sëmundjet e lëkurës	150
Sëmundjet e sistemit nervor	179
Mjete: insekticide	181
Sëmundjet e syrit	192
Sëmundjet e veshit	194
Sëmundjet e reumatizmit	195
Sëmundjet ngjitëse	204
Kafshimet dhe thumbimet nga kafshë e insekte të ndryshme	229
Qumështi dhe sëmundjet e gjirit	231
Sëmundja e sheqerit (Diabetes mellitus)	236
Higjiena dhe tualeti i flokëve dhe i lëkurës	237
Manipulime dhe mjekime të ndryshme	245

PJESA E III

Treguesi i sëmundjeve dhe i shenjave të tyre	257
Treguesi i sëmundjeve në gjuhën popullore	268
Treguesi i sëmundjeve në gjuhën shkencore	271
Treguesi alfabetik shqip i bimëve	275
Treguesi alfabetik latinisht i bimëve	278
Sulstanca të ndryshme	281
Literatura	285

HYSNI NDOJA

MJEKËSIA
POPULLORE
KULTURË E LASHTË
NË SHERBIM
TË SHËNDETIT

(RECEPTURA)

APOLLONIA, 1995

KOMBI SHQIPTAR ËSHTË MË I VJETRI I
EVROPËS DHE RUAN DERI MË SOT
MJEKËSINË POPULLORE MË TË LASHTË
NË KONTINENTIN TONË.

PROF. DR. DHIMITRI PILIKA

Rcdaktor: Mihal Nano

PARATHËNIE

Shkenca ndërkombëtare bashkëkohore e quan me të drejtë popullin shqiptar si më të lashtin në Evropë, pasardhës të pellazgëve, paragrekë. Këta i kanë falur kontinentit tonë, krahas qytetërimit më të vjetër, edhe themelet e mjekësisë së sotme. Qysh nga mijëvjeçari i tretë para nesh përmenden në trojet tona mjekë të shquar si Pirro Molosi, Genci i Shkodrës, Filonidi i Durrësit dhe të tjerë, që kanë fituar emër botëror për zotësinë e tyre. Këta janë mbështetur gjithnjë në mjekësinë popullore pa të cilën, përbri artit ushtarak popullor, sot nuk do të kishin mbijetuar shqiptarët. Ruajtja e lirisë dhe shëndetit na kanë përcjellë kurdoherë në shekuj të shekujve.

Mbledhja e këtij thesari të paçmueshëm, i shërben me të madhe së sotmes edhe së ardhmes. Prandaj do përshëndetur edhe përgëzuar nderësisht nisma e stomatologut të palodhur Hysni Ndoja, i cili plot dashuri dhe zell të lavdërueshëm i është përveshur një munda dhjetëvjeçar për të shpëtuar nga humbja këtë pasuri me vlera jo vetëm kombëtare, por edhe ndërkombëtare. Të qëmtosh, të përzgjedhësh shkencërisht trashëgiminë tonë të moçme, duke u shtruar këmbëkryq, fshat më fshat e qytet më qytet, me qindra mjekë popullorë, t'i vijosh këto hulumtime pandërprerë edhe sot, madje pas të shtatëdhjetave, këtë e përballon dot vetëm pasioni. Një ndihmesë e tillë i hyn në punë fort, falë burimeve të saj me moshë të stërlashtë, vetë shkencës mjekësore të përbotshme, e cila gjen aty pasqyrën e një shumice të panumërt eksperimentesh stërgjyshore, një përvojë mijëravjeçare masive të papërsëritshme.

Në shkallë vendi, kjo përmbledhje mjekimesh paraqitet e vyer për çdo familje shqiptare, Vepra është burim shkencor për farmakologun, internistin, biologun, historianin; etnologun; filologun; studentin e mjekësisë dhe mbarë kureshtarët e pa-fundshëm.

Dr. GËZIM BOÇARI

llorë zgjoi i bletës çmohej si arka e ndihmës së shpejtë, nga e cila nxirrej mjalti, dylli, zami (propolisi) si dhe helmi i bletës.

Luftëtarët shqiptarë plagët, ndrydhjet, thyerjet, shëmbjet; dhe çdo sëmundje; i mjekonin me mjete rrethanoresh.

Ushtarët e Skënderbeut e vlerësonin barin e mrekullueshëm, zamin e bletës, me të cilin mjekonin plagët e heshtave dhe shpatave.

Kjo traditë e vyer dhe e larmishme e popullit tonë, me shtyu në punën kërkimore dhjetëravjeçare ndër qytete dhe fshatra të vendit tonë për të biseduar me shumë mjekë popullorë e trashëgimtarë të tyre. Kam mbledhur me durim materiale e receta, që ata i kanë trashëguar dhe pasuruar brez pas brezi.

Lëvrimi, studimi dhe njohja në praktikë e kësaj përvoje e tradite të shtrenjtë, u shndërrua në nxitje për hulumtime të mëtejshme shkencore me analiza dhe antibiogramë, të cilat çuditërisht përputhen edhe me të dhënat e literaturës mjekësore, bashkëkohore.

Me gjithë pengesat u arrit, përmes vështirësish, të dokumentohet efekti i tyre shërues në disa spitale dhe klinika të qytetit.

Në Laboratorin bakteriologjik të Shkodrës, nën drejtimin e mjekut Lac Plani dhe në Laboratorin e virusologjisë të Institutit të Higjienës dhe Epidemiologjisë (Tiranë), në drejtimin e mjekut Shaqir Krasta, janë zbatuar shumë prova bakteriologjike me bimë e lëndë recetash të mjekësisë popullore. Kështu ka ndodhur që një pjesë e tyre paraqitën efektshmëri të ngjashme me disa antibiotikë.

Për hepatitin viral ka rezultuar në laborator se ilaçi popullor e negativizon virusin B (HBsAg) për disa orë, kurse në trupin e sëmurë brenda 10-12 ditësh. Me këtë metodë janë mjekuar dhe shëruar mbi njëmijë të sëmurë nga mosha 1 deri në 14 vjet.

Gjatë viteve 1978 deri 1982, në kushte spitalore dhe ambulatorie, u aplikuan preparatet e mjekësisë popullore me rezultate nga më të pëlqyerat në shërimin e djegieve (15 raste spitalore dhe dhjetë ambulatorie.).

Ambulatorisht janë trajtuar: panariciume (qime) 208 raste, osteomielite (qelbëzim kocke) 8, fistula 14, furunkula e flegmone 269, plagë të qelbëzuara 320, zgjebe 34.

Në Spitalin e pediatriisë janë mjekuar dhe shëruar me kandidoza të gojës dhe grykës 37 fëmijë të moshës 0-1 vit e

të lindur parakohe, nën kujdesin e mjekes Liliana Simoni.

Në Shërbimin stomatologjik janë kuruar me rezultate të kënaqshme, sëmundjet e gojës dhe dhëmbëve: paradentoza 122 raste, alveolite 200, sëmundje të dhëmbëve me periodontit akut dhe kronik, 430, gingivite 60, aftë akute e krinike 24, stomatite e gingivite në fëmijë 85.

Mjekime të tjera: tonsilite (bajame) me qindra raste ndër fëmijë, otite kronike e purulente mbi 100 raste, erizipela (i kuçi i madh) 37, hemoroide (majasëll) 261.

Duke vlerësuar këtë traditë të pasur të mjekësisë sonë popullore, jam përpjekur që me thjeshtësi, të paraqit në këtë botim edhe disa nga recepturat për sëmundjet, që takohen më shpesh në jetën e përditshme të provuara shkencërisht.

Me gjithë përparimet e shkencës në prodhimin e preparateve të reja, veçanërisht të antibiotikëve, mjekësia popullore vazhdon të ruajë me të drejtë edhe sot besimin e popujve të botës.

A U T O R I

PJESA I.

KIRURGJIA POPULLORE LUFTARAKE E PËRGJITHSHME

Luftëtarët Shqiptarë dëmtimet e lehta dhe plagët i mjekonin me mjetet që kishin me vehte, si për ndihmën vetjake ashtu dhe për atë reciproke.

Mënyra e mjekimit:

a) — Ndihma vetjake: në rastet e plagëve të shkaktuara nga armë të ftohta ose zjarri, konsiston;

1 — Për të penguar infektimin e plagës dhe rrjedhjen e gjakut përdornin zamin e bletës (propolisi). Merrnin një copë propolis në madhësinë e një arre e thërmonin e tretnin në ujë ose raki, si e zienin pastronin plagën, dhe në masën që krijohej pas zierjes njomnin një leckë dhe e vendosnin mbi plagë, sipër sajë vendosnin një petë dylli dhe e lidhnin. Kur mungonte uji dhe rakia përdornin për tretjen e propolisit urinën e vetë, duke e përzier për 15-20 min, pa e zier duke e trajtuar plagën si më sipër.

2. Për ndalimin e gjakderdhjes nga plaga, kur kjo ndodhej në gjymtyrë, bëhej lidhja shtrënguese mbi vendin e dëmtuar, me një rrip ose leckë të fortë të këputur nga veshja.

3. Për pengimin e pezmatimit dhe për ndalimin e rrjedhjes së gjakut vendosej mbi plagë duhan, i grirë imët.

4. Për pastrimin e plagës dhe për pengimin e ndotjes së saj, lagej plaga me urinë ose me raki të fortë rrushi.

5. Në plagët qorre nga armë zjarri për nxjerrjen e plumbit tentohej me anë të thithjes me gojë. Kjo gjë shkaktonte një rrjedhje më të shumtë gjaku, por shpesh kurorëzohej me sukses dhe plumbi i thithur kapej me dhëmbë dhe nxirrej jashtë (natyrisht kur plaga ishte e cekët). Lidhja e plagës quhej e domosdoshme dhe kryhej me një copë të këputur nga këmisha.

Ndihma reciproke. Kjo jepej nga bashkëluffëtari më i afërt kur vetë i dëmtuari nuk ishte në gjendje t'ia jepte vetes, për shkak të gjendjes së rëndë ose të vendit të paarrtshëm prej tij. Kjo ndihmë konsistonte në po ato veprime që u përshkruan në ndihmën vetjake popullore.

Transportimi i të plagosurit nga fusha e betejës për në shtëpinë më të afërt ose në shtëpinë e mjekut popullor, bëhej nga shokët e tij sipas rastit, me mënyra e metoda të ndryshme. Janë përdorur tezgat (vigu) të improvizuara me mjete rrethimore si edhe zgunat (xhokët).

NDIHMA MJEKËSORE POPULLORE

Mënyra e mjekimit:

Plagët, mjekimi: Marrim 10 gr. terpeninë (pishe), 20 gr. mjaltë, 10 gr shap dhe 100 gr raki të fortë, si përziejme mirë, me këtë lyejmë plagën me anë të një puple 3-4 herë në ditë. Para çdo mjekimi plagën e pastrojmë me ujë finje.

Në shtypjet (Contusiones) mjeku e lyente vendin e shtypur me raki ose uthull ku kishte tretur kripë gjelle. Kur vendi i goditur paraqitej i enjtur, mbi të vendosej një qepë e shtypur me kripë, që lidhej dhe mbahej disa orë.

Në plagët e prera (vulnus incisum) mjeku përdorte për pastrimin e plagëve raki ose uthull të fortë për ndalimin e pezmatimit (maisjes), dhe vendoste duhan të grirë për ndalimin e gjakderdhjes. Në disa raste përdoret miell si kafe, i pregatitur nga pjekja e bluarja e groshës qorre (Dolichos), si edhe pluhur nga tufat e misrit (Zea mays). Këto për ndalimin e rrjedhjes së gjakut.

Në plagët e shqyera (vulnus lacero-contusum), veç masave, si në plagët e prera, përdorej djathë i njomë i freskët, pa kripë, dhe i vihej një petë e hollë dylli, po për ndalimin e gjakut. Në disa zona, për këtë qëllim, është përdorur vendosja e një cope mishi të tymosur, të ngjeshur si kulaç dhe të mbrujtur me raki të fortë. Mbas plaga pushonte së rrjedhuri gjak, lahej me ujë frashëri, (Fraxinus excelsior). Pas kësaj procedure bëhej lidhja me një leckë të njomur me vaj ulliri, të djegur,

ose me petë dylli. Ditët e mëvonshme, pasi mjeku nuk shihte shenja pezmatimi, plaga mbështillej me një napë të forcuar me një përzierje të vajit të ullirit apo të lirit me dyllë blete. Njomja e leckës bëhej në një enë ku këto substanca ishin të përziera në përpjestime të barabarta dhe të ngrohura në zjarr. Lecka në formën e lidhjes (bendes), pasi të ishte ngopur mirë me përzierjen e mësipërme, nxirrej anej dhe lihej për një kohë të shkurtër për t'u ftohur në një enë të pastër. Pas kësaj, ajo forcohej si mushama dhe në këtë gjendje përdorej për lidhjen e plagëve të sipërme.

Në rastet e dërmimit të mishit pa plagë të jashtme ose të hapura, mjekët popullorë kanë përdorur kashtën e hudhrave. Kjo zihej mirë deri sa të zbruhej krejtësisht, dhe në formë të një llape vendosej mbi vendin e dëmtuar. Kjo përsëritej disa herë. Në vend të hudhrës përdoret edhe llapa me kungull të kaluar në rende e të përzier me një lugë sheqer.

PARANDALIMI I SHARREZËS (TETANUS)

Mikrobi i kësaj sëmundjeje gjendet në tokë, ndër plehra e në sende metalike të ndryshkura. Ky mikrob depërton në trupin tonë, nëpërmes plagës dhe të plasurave të duarve e të këmbëve, edhe kur këto nuk rrjedhin gjak. Shfaqet me temperaturë e me ngrirjen e nofullave e të qafës.

Mënyra e mjekimit:

1. Kur ndodhte ndonjë prerje, me një farë thellësie, ose shpuarje me ndonjë gozhdë të ndryshkur, i plagosuri e shpëlante plagën me raki ose me ujë, ku kishin zierë hudhra e kripë, për ndalimin e gjakut vendosnin një shuk duhan të grirë dhe e mbështillnin.
2. Si diçka më të sigurtë, në rast plagosjeje, mjekët popullorë konsiderojnë vajin e djegur. Mbi plagë mbahej një tel me një leckë të pastër të njomur me vaj ulliri, në të cilën hidhej (ose jo) pak pluhur squfuri. Leckës i vihej zjarri dhe disa pika që kullonin nga ajo, gjatë djegies, hidheshin mbi plagë. Sasia e pikave matej nga hapësira e plagës. Po në këtë mënyrë, përdornin pishën e kuqe, të cilën e digjin dhe rrëshira që rridhte, pikonte mbi plagë. Disa mjekë në plagë hidhnin katran dëllinjë.

3. Në plagët nga armët e zjarrit është përdorur edhe kripa e gjellës me të cilën e mbushnin vrimën që kish lënë plumbi. Në se plumbi e kishte përshkuar trupin, po me kripë mbyllnin edhe vrimën tjetër, kështuqë, plaga mbyllet nga të dyja anët me kripë. Mbi vrimat vinin petë dylli duke i lidhur me rripa bezeje të pastër. Disa mjekë popullorë kanë përdorur edhe qepën e shtypur me kripë. Edhe shëllirën e kulluar të djathit e kanë përdorur si dezinfektues, kur shpohej ndonjë këmbë tejpertej apo ndonjë dorë, duke ia kaluar me presion me anë të ndonjë kashte gruri. Plaga pastaj mbyllet me duhan të grirë duke e lidhur me pëlhurë të pastër.

Mënyra e mjekimit:

a) PLAGËT E ARMËVE TË ZJARRIT (VULNERA SCLOPETARIUM).

Në këto raste kujdesi i mjekut në radhë të parë, konsistonte në ndalimin e rrjedhjes së gjakut, në rast se kjo gjë nuk ishte arritur më parë. Në pjesën e tringut të trupit, ku nuk ishte i mundur ndalimi mekanik i gjakderdhjes me anë të shtrëngimit, mjeku aplikonte menjëherë një qepë të shtypur me pak kripë gjelle të mbështjellë në një napë të hollë. Kjo vendosej mbi plagë dhe lihej aty deri sa të arrihej qëllimi. Pas kësaj, plaga pastrohej me ujë frashëri, ose ujë gëlqereje, dhe pastaj me raki të fortë; ky mjekim bëhej në plagët e thjeshta, ku nuk kishte dëmtime të kockave apo të organeve të brëndëshme. Mjekët popullorë e kuptonin dëmtimin e kockave nga prishja e vazhdimësisë së kockës që preknin, ndërsa dëmtimin e organeve të brendshme e kuptonin nga gjendja e përgjithshme e të plagosurit; si: humbje e vetëdijes, zbehje e qëndrueshme dhe përparuese, dhëmbje, dalje eventuale e ndonjë cope të organit apo të organeve të dëmtuara, etj. Mjekimi bëhej dy herë në ditë, kur plaga ishte tejshpuese (me vrimë hyrjeje dhe daljeje të plumbit). Për ta mbrojtur plagën nga pezmatimi në të dy vrimat vendosej nga një petë e hollë dylli dhe pastaj bëhej lidhja. Disa mjekë, në vend të kësaj, hidhnin në plagë dhjamë dashi të ngrohtë dhe e lidhnin. Pas tre-katër ditëve vazhdonin mjekimin e plagës me melhem që u përmend më sipër.

Në rastet kur plumbi mbetet brenda, detyra e mjekut ishte që ta nxirrte atë jashtë trupit, për vetë faktin se mendohet që plumbi «ecën nëpër trup». Kjo ishte një punë e vështirë dhe që nuk përfundonte gjithmonë me sukses. Mjekët të ndryshëm kanë përdorur mjete dhe metoda të ndryshme. Disa përdornin tel të kthyer në formë grepi ose dru thane të gdhendur si grep, apo ndonjë tel të improvizuar si mashë, pompa thithëse të pregatitura nga druri i thanës ose i shtogut, të cilat para se të futeshin në kanalën e plagës, pastroheshin me raki rrushi të fortë, në të cilën kishin tretur një lugë gjelle kripë. Disa mjekë besonin se vendosja e dyllit të bletës mbi plagë ndihmonte në nxjerrjen jashtë të plumbit. Disa të tjerë për këtë qëllim merrnin gjethe e degë nga bima e hithrës (Urtica dioica). Si i pastronin me ujë të valuar, u shtrydhnin lëngun e ia hidhnin plagës, pjesët e llomitura ia vendosnin si llapë dhe e mbështillnin. Këtë mjekim e vazhdonin 10 ditë.

Në raste kur plumbi kishte shpuar zorrët, përdorej leshi i dhisë i grimcuar dhe i përzier me dyllë blete në formë hapash, që i jepeshin të plagosurit nga 6 kokrra në ditë. Mjekët e Kashnjetit e të Mirditës, në përgjithësi në vend të leshit të dhisë kanë përdorur lesh lepuri që i jepej të plagosurit ta kalonte me qumësht ose të mbështjellë me tul buke.

Kur plagët me armë zjarri ishin të shoqëruara me thyerje dhe grimcim kockash, bëhej pastrimi i tyre nga copëzat e kockës me një mashë (pincë) prej teli. Sipas rastit kjo punë, kryesisht, bëhej nga vrina e daljes së plumbit, në plagët tejshpuese, ose nga vrina e hyrjes, në plagët qorre. Së bashku me kockat nxirrej edhe plumbi, kur kjo ishte e mundur. Mjekimi i mëtejshëm i plagës vazhdohej me pastrimin me raki të fortë, me vendosjen e melhemit, të petës së brumit të dyllit (zomit të bletës) e, në rast se ishte e nevojshme, edhe me vendosjen e palëvizshmërisë të gjymtyrës (imobilizimit).

PLAGËT E QELBËZUARA

b) Për plagën e qelbëzuar (Vulnus infectum) përveç pastrimit mekanik me leckën me raki, ujë finje, përdorej edhe drenimi duke e lënë leckën pjesërisht brenda plagës të lyer me melhem për kullim (rrjedhje të qelbit). Melhemin e pregatishin në këtë mënyrë: merrnin nga një filxhan baq pezmi, lëkurën e dytë të shtogut, dyllë blete sa një kuti shkrepse, gjalp-

pa kripë, 200 gr. Këto i zienin në një zjarr të ngadalshëm. Si tretej gjalpi e dylli hidhnin dy lëndët e tjera. Kur bimët merrnin ngjyrë kafe të hapur e largonin nga zjarri dhe e kullonin nëpër një napë të pastër.

Mjekët e Karmes mjekimin e plagëve të qelbëzuara e bënin me raki ose ujë ku kishin zier hudhra e kripë, gjelle, brenda në plagë vinin fitilla të lyer me këtë melhem: gjalpë pa kripë 300 gr, dyllë blete sa një kuti shkrepse, një filxhan kafeje copa të thërmuara nga bari i pezmit, lëkurën e dytë të shtogut, lëkurën e dytë të frashërit dhe një filxhan copa të kruara nga druri i pishës së kuqe (në mungesë hidhnin rëshirë pishë). Si tretej gjalpi e dylli në zjarr të ngadalshëm, hidhnin lëndët e tjera, vazhdonin përzierjen deri sa ata të merrnin një ngjyrë kafe të hapët. Këtë duke qënë e ngrohtë e kalonin nëpër një copë pëlhurë të pastër dhe plagën e mjekonin dy herë në ditë.

Kur ky lloj mjekimi nuk jepte efekt të mirë shërimi dhe plaga nuk mbyllej, për shërimin e saj përdornin melhemin e pregatitur me këtë përbërje: vaj ulliri 300 gr., dyllë blete në madhësinë e një veze, dhjamë dashi sa një kuti shkrepse, një filxhan kafeje lëng të shtrydhur nga gjethet e matërgones, (në mungesë të gjetheve merrnin një filxhan fara të thërmuara) dhe një filxhan katran dëllenje. Si ngrohej vaji, tretej dylli dhe dhjami dhe në këto hidhnin lëndët e tjera. Kjo duke qënë e ngrohtë kalohej nëpër një pëlhurë të pastër. Si pastrohej më parë plaga me ilaçet që u përmendën më sipër, vazhdonin drenimin e mjekimin e saj tri herë në ditë.

c) DJEGIA (COMBUSTIO)

Djegija është dëmtimi i indeve të shkaktuara nga veprimi i temperaturës së lartë.

Mënyra e mjekimit:

1 — Në raste djegije për të dhënë ndimën e shpejtë, pjesën e djegur e fusim në ujë të ftohtë ose mbi të vendosim kompresë të ftohta që zgjasin gjysmë ore. Më pas hedhim shllirë djathtë ose ujë të kripur. Merrret një pjesë nga bima psorale (katranore) dhe 2 pjesë grurë. Kavardisen të dyja në një tigan dhe pastaj bluhën imët

në mulli, kësaj sasije të bluar i hedhim 750 gr, vaj ulliri dhe pastaj përpunohen në zjarr të vazhdueshëm deri sa të marrë një ngjyrë në të zezë. Me këtë pomadë lyhen pjesët e porsa djegura, mjekimi bëhet duke e lyer plagën pa i hequr mjekimin e mëparshëm. Plagët e djegjes nuk lidhen.

2 — Në rast diegieje me zjarr, ujë të valuar, yndyrë apo ndonjë send tjetër, menjëherë e lyenin vendin e djegur me vaj veze dhe e kripinin me kafe pluhur. Në mungesë të saj përdornin vajin e ullirit të përzier me vajguri duke mos e lidhur. Qendrat përdornin mereqepin (ngjyrën e shkrimit) ose sherbetin e sheqerit. Lyrja bëhej për të ndaluar acarimin.

3 — Merrnin vaj ulliri dhe e përzienin me verë, në mungesë të saj përdornin raki të çdo lloji. Me këtë e lyenin dy-tri herë në ditë. Si masë e parë kjo ka qenë preferuar në mes shumë të tjerave.

4 — Merrnin vaj ulliri dhe e përzienin me verë të bardhë, gjysma vaj e gjysma verë, në sasi sipas vendit të djegur. Mbasi i rrihnin mirë u shtohet edhe pak lule balçi, afërsisht 50 gr. Me këtë ilaç e lyenin vendin mirë dy herë në ditë, mëngjes e mbrëmje. E kripinin me bërthama thanash të kavërditura e të bluara si kafe.

5 — Mjekët popullorë, që këtë mjekim e kishin si profesion, i ruanin frytet e qinglave për ndonjë rast të tillë. Ata merrnin një gotë nga këto fruta, i shtrydhnin dhe lëngun e tyre e zienin sa më gjatë në mënyrë që të dendësohej. Këtë lëng e ruanin në shishe të mbyllura. Edhe këtë ilaç, që zëvendësonte ngjyrën e shkrimit, e kishin si masë paraprake.

6 — Merrnin një sasi vaj ulliri, sipas shtrirjes së plagës dhe dyllë blete. Të dyja këto lëndë i shkrinin në një enë. Kur e shihnin se dylli e kish trashur vajin, i hidhnin pak raki rrushi dhe vazhdonin t'i përzienin së bashku. Me këtë ilaç lyenin të sëmurin dy-tri herë në ditë. Për dyllin thonin: se nuk lë t'i mbetet shenjë të sëmurit dhe se njëkohësisht ushqen edhe lëkurën.

7 — Në kohëra shumë të vjetra në një rast të tillë merrnin një copë shajak leshi dhe e zhytnin në vaj ulliri. Pastaj merrnin një copë pishë, që të kish mjaft rrëshirë, dhe i vinin që të dyja bashkë mbi një saxhak, brenda në një enë dhe i digjin. Rrëshira që ridhte nga pisha dhe vaji nga leckat përziheshin. Me këtë ilaç e vazhdonin mjekimin deri sa i sëmuri të përmirësohej.

8 — Merrnin një litër e gjysmë qumësht dhe e zienin për një kohë të gjatë deri sa shndërrohej në qumësht të kon-

densuar. Në këtë qumësht hidhnin një litër vaj ulliri dhe i rrihnin të dy lëngjet bashkë derisa të mos dallohej gjë në mes tyre. Me këtë ilaç vazhdonin të lyenin të sëmurin nga dy-tri herë në ditë.

9 — Mirdita, të djegurin, në çdo gradë që t'ishte e kurante me vezë dhe thelpinj hudhrash. Merrnin disa thelpinj hudhrash dhe i shtypnin mirë. Pastaj merrnin vezë sipas shtrirjes së diegies dhe, si i zienin të kuqet e tyre i piqnin në një tigan duke u marrë vajin. Vajin e vezëve dhe lëngun e hudhrave i përzienin së bashku. Këtë ilaç e përdornin në lyerjen e plagës deri në shërim.

10 — Të djegurat me ujë të valuar ose me yndyrë janë përpjekur t'i mjekonin me vajguri, duke i lyer vendet e djegura me të, pa i lidhur. Disa kanë përdorur edhe dhjamin e vjedullës. Nëpër recetat e disa mjekëve, më vonë, del që ky lloj dhjami të jetë përdorur me vaj ulliri ose me vaj liri në përpjestimin katër pjesë dhjamë dhe një vaj.

11 — Merrnin gjysmë gotë nga lëngu i lakrave të bardha të paziera dhe tri të bardha veze dhe i rrihnin sëbashku, duke formuar kështu një lloj lëngu të trashë. Me këtë vazhdonin t'i lyenin vendin e djegur të sëmurit dy-tri herë në ditë. Merrnin një lugë kafeje, kripë të shtypur dhe një filxhan vaj ulliri e një mjaltë e ia lyenin vendin e djegur tre-katër herë në ditë. Sipër e kripinin me pluhur fasulesh të bardha, të cilat më parë i piqnin e i bluanin si kafeja.

12 — Merrnin një gotë vaj ulliri dhe një filxhan dhjamë dashi ose dhie dhe i zienin së bashku. Kur këto ishin tretur mirë hidhnin në ta një copë zam blete sa një kokërr arrë. Kur këto ishin përzierë mirë, i lyenin të sëmurit vendet e djegura dy herë në ditë. Disa, dhjamin e dhisë e përzienin me të kuq veze dhe kajmak, duke formuar kështu një lloj kremi me të cilin e lyenin vendin e djegur dy-tri herë në ditë.

13 — Merrnin një grusht filiza shumë të njomë shtogu dhe mbasi i thërmonin mirë i hidhnin në një gotë vaj ulliri dhe i zienin në të me një zjarr të ngadalshëm. Para se t'i hiqnin nga zjarri i hidhnin edhe pak dyllë blete. Si të kullonin, me të lyenin të djegurit. Të bardhat e vezës, vaji i ullirit dhe mjaltë i pa vënë në zjarr janë përdorur prej shumë mjekëve, duke i rrahur shumë në mes të tyre dhe duke e lyer me të vendin e djegur dy-tri herë në ditë.

14 — Merrnin një kilogram dhjamë dashi, gjysmë litre vaj ulliri dhe 200 gr. dyllë. Si i shkrinin së bashku i linin të ftoheshin dhe kjo përzierje, ashtu e ftohur, shpëlahej disa

herë me ujë të ftohtë. Kjo lloj pomade shtrihej në një bezë të pastër dhe i vishej plagës duke e ndërruar dy-tri herë brenda 24 orëve.

15 — Merrnin dy grushta lulegjaku apo balçi dhe si i thërmonin mirë i zienin në dy gota vaj ulliri. Mbasi e kullojnë këtë ilaç e përdornin në formë komprese me anë të një pëlhure të bardhë.

16 — Merrnin pesë të kuqe vezësh dhe i hidhnin në një enë me ajkë gëlqereje ku i përizenin. Pastaj i hidhnin në një gotë vaj ulliri dhe i përizenin. Me këtë lloj pomade lyenin plagët e djegura dy herë në ditë.

17 — Merrnin gjysmë gotë vaj liri dhe e përziënin me një lugë gjelle pluhur kafeje e me dy filxhana vaj terhanl (susami) e po aq ujë gëlqereje. Të gjitha këto përziëshin së bashku duke formuar një lloj pomade, e lyenin mirë plagën me këtë pomadë dhe e kripinin me gjethe manaferrash të thara në dollapë e të kafesë dhe të thërmuara imtë.

18 — Dibra dhe Kukësi kanë përdorur vajin e ullirit të përzierë me rrëshirën e pishës. Merrnin një gotë vaj ulliri dhe një lugë gjelle rrëshirë pishe e i përziënin së bashku. Së fundi këtyre u shtonin edhe pak dyllë blete. Këtë lloj pomade e përdornin 2-3 herë në ditë.

19 — Me kohë edhe mjekësia popullore pësoi disa ndryshime ndër lëndët e saja bazë. Duke pasur gjithnjë vajin e ullirit, merrte një sasi prej tij në përpjesëtim me madhësinë e vendit të djegur e, mbasi e çlironin këtë nga thartësia (aciditeti), duke e vuar disa herë me ujë, të ndarë nga uji i ftohur, i hidhnin katër të kuqe vezësh në një litër vaj dhe i rrëhnin mirë me të. Atëherë hidhnin në zjarr edhe dy-tre brirë bagëtitish dhe i digjnin. Qymyrin e tyre e shtypnin dhe e bënin hi në formë pudre. Me këtë ilaç vazhdonin ta lyenin plagën dy-tri herë në ditë, në mbrëmje e në mëngjes. Para çdo lyerjeje plaga pastrohej e lahej me lëngje dezinfektuese dhe mbulohej me gjethe të njoma ose me pëlhurë të bardhë.

20 — Merrnin një gur gëlqereje dhe e shuanin në një enë të posaçme, duke e lënë për një kohë të gjatë që të regej. Atëherë merrnin ujin e saj, plot gjysmë kilogrami, po aq vaj ulliri e po aq raki të fortë rrushi. Këto tre elemente i ngjeshnin mirë deri sa të mirnin pamjen e një kremi. Në anë tjetër merrnin 150 gr. vaj ulliri e 50 gr. zam blete të shkri-rë dhe i përziënin me kremi e përgatitur. Para se ta lyenin plagën e pastronin me ujë gëlqereje. Ilaçin ia përhapnin të sëmurit me pupël që më parë ishte zjerë në ujë pastaj e fa-

shuanin me rripa bëzeje. Këtë shërbim ia bënin të sëmurëve një herë në ditë.

21 — Shumë familje kanë mbajtur nga një shishe vaji të bashkë nga të kuqtë e vezëve për çdo rast. Këta e nxirnin vajin duke i tiganisur të kuqet e vezëve në të thatë. Në rast të djegjeve ia lanin plagën me ujë katrani e me vajin e të kuqeve të vezeve ia lyenin. Ky ilaç mjekonte pa lënë shenjë.

22 — Merrnin një sasi miell fasulesh, sipas hapësirës së djegur, dhe pasi e kripinin me të e mbështillnin me një napë të bardhë duke ia lënë në vend nga dy orë. Kur shihej se i ishin shuar fshikëzat, ia pastronin me ujë frashëri dhe ia lyenin me vaj ulliri dhe dyllë blete.

23 — Për djegie: Në muajin gusht këputnin majat nga shavor kallmi (kashtë rrëgoste) (typha latifolia), të cilat i thanin në hije. Merrnin një gotë vaj, si e kuqin hidhnin dhe një lugë dyllë me madhësinë e një arre, në këtë hidhnin një grusht nga bima e sipërme dhe e përziënin me një thupër pishe deri sa bima merrte ngjyrën e verdhë, si e hiqnin nga zjarri e kullojnë. Me këtë pomadë lyenin 2-3 herë në ditë pjesët e djegura. Para mjekimit plagën e shpëlanin me ujë të zjerë ku kishin tretur kripë, fshikëzat nuk i shponin. Djegia shërohej pa lënë shenja.

24 — Kur djegia shkactohej nga lëngje, i vinin plagës një gjethe këlkaze të lyer me vaj. Kjo vliente sa për t'i marrë pezmin, e për ta qetësuar. Disa të tjerë e lyenin pjesën e djegur me vaj peshku.

25 — Merrnin një lugë gjelle hi hardhije, një filxhan nga lekura e dytë e shtogut, një filxhan pluhur pishe të butë e një gotë vaj ulliri. Duke i zierë këto së bashku, për gjysmë ore formonin një lloj melhemi, me të cilin lyenin plagën 2-3 herë në ditë.

26 — Merrnin 200-300 gr. nga lekura e dytë e vidhit dhe i zienin në një litër ujë duke e shterruar sa më shumë. Me lëngun e tyre të kulluar mirë lyenin plagën tre-katër herë në ditë. Disa sipër e pudrosnin me pluhur kafeje.

27 — Për të djegur merrnin: një të kuq veze, 50 gr. vaj ulliri, 50 gr. kafe të bluar, dhe një dorë gjethe manaferrash. Gjethet e manaferrave i thanin dhe i bënin pluhur. Me krejt këtë material, të bashkuar e të ngjeshur mirë lyenin të sëmurin dy-tri herë në ditë. Nuk mbetet shenjë.

28 — Një nga mjekët e Dukagjinit, thotë se në djegie ka përdorur gjakun e kafshëve duke e lyer pjesën e sëmurë. Një tjetër mjek thotë se ka përdorur kockat e pëllumbit të pjekur

zbatohet mbi kyçin e dëmtuar. Pastaj bëhej tërheqja dhe rrotullimi i falangës deri sa të ndiehej një krismë, nga e cila mjeku popullor kuptonte se kocka kish shkuar në vend.

Ky lloj veprimi bëhej edhe për ndrydhje të ndryshme të metakarpeve dhe të metatarseve. Në këto të fundit, mjeku këshillonte edhe lëvizjet aktive rrëshqitëse të këmbës në drejtim para e prapa, mbi një shishe të rrumbullakët të vendosur në dysheme ose objekt tjetër të kësaj forme. Presioni i ushtruar nga i dëmtuari nga lëvizja në lëvizje duhej të shtohej.

Këshilloheshin edhe banja me ujë të vakët me kripë. Me daljen e kyçit të këmbës përveç masave të masazhit, tërheqjes dhe lëvizjeve pasive rrotulluese, bëhej edhe lëvizja pasive mbledhëse (fektore) dhe tendosëse (ekstensore), si dhe kthyes nga brenda dhe nga jashtë (abduktore dhe adduktoare), deri sa të ndjehej krisma karakteristike e vajtjes në vend.

Me daljen e kupës së gjurit i dëmtuari vendosej i ulur me kurrizin e mbështetur në mur dhe i flektohej me forca kërcelli dhe kofsha përkatëse në maksimumin e tyre.

Për daljen e kërdhoklës (koka e femurit) nga vendi është përdorur çuarja në vend, duke e lidhur të sëmurin me rripa në krahë pas ndonjë shtylle ose hekurave të dritares, pastaj ia lidhnin edhe këmbën e anës së kërdhoklës së dalë, me rripa mbi kupën e gjurit. Fija e litarit të këmbës lidhej me një lloj çikriku, një i tretë sillte çikrikun me ngadalë, kurse vetë mjeku rrinte duke ia shtyrë me dorë kërdhoklën deri sa të shkonte në vend. Pastaj i bënin lidhjen nëpërmes kofshëve e krahëve me rripa të gjatë bezeje.

Në një rast, kur një person ishte rrëzuar nga kali dhe i kishin dalë dy kërdhoklat nga vendi, mjeku popullor, Lak Kurdari, për mjekim kërkoi një viç dy-tre vjeçar i cili nuk kishte ngrënë për 24 orë. Si i përgatiti për ushqim miell misri ose krunde të kripura, pas tyre i dha për të pirë në një enë 10-15 litra ujë. Në këtë kohë i sëmuri që vendosur mbi vithet e vicit i mbajtur nga dy persona shoqërues, duke ia lidhur këmbën nën barkun e vicit me një brez. Gjatë kohës që viçi pinte ujë me shumicë, trupi i të sëmurit ngrihej pak sipër, ndërsa kofshët zhvendoseshin anash. Në këtë kohë mjeku manovronte për çuarjen në vend të gjymtyrës së zhvendosur, në fillim anën e djathtë pastaj atë të majtë. Pasi gjymtyrët shkronin në vend, bënte zgjidhjen e këmbëve duke prerë litarin. Kur e zbrisnin të sëmurin me kujdes i bënin lidhje me jaki.

Në daljet e kyçit të dorës bëheshin po ato lëvizje si në

kyçin e këmbës deri në krismën karakteristike. Në disa raste është përdorur mbas fërkimit me vaj, lidhja e kyçit me një shami, në nyjet e të cilës vendosej një bisht luge druri, dhe me rrotullimin e saj bëhej shtrëngimi.

Në daljet e bërrylit (megjithëse me shumë vështirësi) është zbatuar tërheqja e parakrahut poshtë, pa e shtrirë atë, dhe rrotullimi i parakrahut, ku krahu i të dëmtuarit mbahej i fiksuar nga një person i dytë.

Në daljet e kockës së krahut ngrihej dora përkatëse e të dëmtuarit në pozicion horizontal me shuplakën poshtë, duke i thënë këti të fundit që ta shtrëngonte krahun sa më fort. Nën sjetull i lidhej një lësh leshi në madhësinë e një grushti dhe pas kësaj mjeku befasisht e godiste të dëmtuarin me të dy duart. Njera dorë godiste sjetullën nga poshtë lart, tjetra krahun nga lart poshtë, njëkohësisht. Në të gjitha këto veprime mjeku ndihmohej nga një person i dytë, si djali i tij ose të afërmit e të dëmtuarit. Mbas këtyre veprimeve gjymtyra vendosej në palëvizshmëri, me anë të një leckë të lyer me të bardhë veze e me shkumbë sapuni, dhe nganjëherë edhe me dyllë blete e lesh të palarë. Kjo lloj jakie këshillohej të mbahej jo më pak se 7 ditë.

Në rastet e zhvendosjeve të lehta të unazave të kolonës vertebrale, veprohej në këtë mënyrë: I sëmuri shtrihej në shpinë në një dërrasë ose rrafsh horizontal, duke i lidhur gjoksin dhe krahët me rripa bezeje, ose brez, në dy druajt të ngulur në tokë, ndërsa këmbët lidheshin me rripa përmbi gjunjët dhe skajet e këtyre rripave mbështilleshin në një çikrik pusi, të cillin e rrotullonte një person i dytë simbas udhëzimit të mjekut. Në këtë kohë, mjeku, me prekje të shuplakës dhe të gishtërinjve, kontrollonte shkuarjen në vend të vertebrave të spostuara. Njëkohësisht të sëmurit i bënte jakinë dhe lidhjen imobilizuese të pjesëve të zhvendosura. Para vendosjes së jakisë, në pjesën e barkut, të sëmurit, i vendosej një tas supë i madh ose një vazo lulesh boshe me qëllim që kjo pjesë të mbetej e lirë.

Për daljet e kockave nga vendi, ose të ndonjë unaze disa i mjekonin duke u bërë masazhe me anën e bulave të gishtërinjve të lyera me vaj, duke i fërkuar vazhdimisht. Mbas çdo fërkimi vinin nga një peshë të rëndë mbi unazën e dalë.

Kur ndonjërit i dilte krahu nga vendi, ia mbanin të shtrirë horizontalisht duke i vënë ndonjë jastëk të vogël ose lësh leshi në sjetull dhe me një veprim të shpejtë ia ulnin krahun. Megjithëse shkaktonte një farë dhembjeje, krahu shkonte në vend.

NDRYDHJET (DISTORTIONES)

Mënyra e mjekimit:

1. — Ndrydhjet ndodhin më tepër ndër kyçet e gjymtyrëve, si në këmbë e duar. Në këmbë apo në dorë, kudo që të ngjisnin, i fërkonin me ujë të ftohtë e shkumbë sapuni ose me vaj. Fërkimin e bënin të lehtë, derisa të qetësoheshin damarët e acaruar.

2. — Merrnin një shishe ose një mjet tjetër në formë cilindrike dhe i sëmuri i shkelte këto duke i rrotulluar disa herë. Nëse i vazhdonin dhëmbjet dhe të enjturit, ia vazhdonin fërkimin, duke e detyruar të sëmurin që të bënte pushim. Disa ia lidhnin këmbën apo dorën, ku ta kishte ndrydhjen.

3. — Në fillim ia fushnin të sëmurit këmbën në ujë të ngrohtë ku ia linin gjysmë ore, duke ia mbajtur ujin gjithnjë të ngrohtë.

Pastaj merrnin sapun dhe i bënin mjaft shkumbë, ku i fushnin këmbën duke ia fërkuar. Në kohë të përshtatshme ia tërhiqnin dhe ia çonin në vend. Në fund ia lyejin me raki të fortë rrushi dhe ia mbështillnin me një pëlhurë të bardhë, të zhytur në të bardhë veze. Sipas thënieve të tyre ndrydhja e këmbës shërohej në kaq ditë sa ishte moshë e të sëmurit me vite. Po këtë mënyrë veprimi përdornin edhe në nxjerrjen e dorës.

4. — Një metodë tjetër më e thjeshtë ka qënë tërheqja e gishtrinjve të këmbës, pa asnjë veprim tjetër.

5. — Si ia fushnin më parë këmbën në ujë të ngrohtë dhe ia fërkonin lehtë merrnin dy lugë raki rrushi, dy të bardha veze dhe pak sapun. Këto sende përziheshin së bashku e në të njomej leshti i palarë me të cilin ia lidhnin këmbën ose dorën e ndrydhur.

6. — Në raste ndrydhjeje të dorës, këmbës apo të zverkut, merrnin dy grushta krunde gruri dhe i zienin në 1/2 litër verë. Në gjendje të ftohtë ia vinin pjesëve të ndrydhura në formë llape, duke ia lidhur me napë bezeje. Kjo lloj llapë pengonte të enjturit dhe pezmatimin.

c) THYERJET E KOCKAVE (FRACTURAE OSSIUM)

Kujdesi kryesor i mjekut ishte që: të sëmurit të mos t'i mbetej ndonjë pasojë e mëvonshme për ta penguar aktivitetin e mëpastajmë të tij. Kur thyerjet ishin të mbyllura, reponimi

i tyre bëhej me mjaft mjeshtri duke u orientuar mjeku me mollzat e gishtrinjve të tij. Mbas reponimit (çuarjes në vend) bëhej një lidhje e përkohshme imobilizuese dhe mjeku kontrollonte në se dy gjymtyrët ishin simetrike.

Mbasi bindej për këtë, mjeku kryente lidhjen imobilizuese përfundimtare në këtë mënyrë: Me një lidhje të improvizuar prej bezeje të lye me të bardhë veze, dyllë blete e sapun, lidhej vendi i dëmtuar mbi të cilin vendoseshin deri në katër rripa dërrase gjatësore. Këto lidheshin mbi lidhjen e parë me një beze të njomur me raki rrushi. Ky imobilizim qëndronte për intervale të ndryshme kohe sipas vendit të dëmtuar. Kriteri i heqjes së tij ishte lëvizshmëria e gishtërinjve dhe forca muskulare e gjymtyrës. Dorën e mbanin 30 ditë, kurse këmbën deri në 2 muaj. I sëmuri duhej të kujdesej edhe për 6 javë të tjera. Mjekët popullorë, në raste defektesh estetikë pas ngjitjes së kockës dhe kryesisht pas defektesh funksionale, si e avullonin për 2 orë me avull uthulle, vendin e frakturës e thyenin përsëri kockën dhe rivendosjen e saj e kryenin edhe një herë sipas të një tave parime e mënyra që u përcaktuan më lart. Për këtë qëllim mjeku i Karmës kishin përgatitur një vegël prej druri, të cilës i kishte dhënë formën e një ulluku, e cila për avullim me uthull kishte një vrimë në madhësinë sa hynin dy grushta të dorës. Pastaj me një goditje të lehtë e rithyente përsëri gjymtyrën që nuk ishte ngjitur në pozicionin normal. Këto manipulime i bëheshin të dëmtuarit mbasi i ishte dhënë për të pirë ndonjë gotë raki dhe disa pika lëng hashashi në të, me qëllim që të merrte guxim dhe ta ndjente më pak dhëmbjen. Në rastin e thyerjeve të hapura të kockave, ashtu siç u përshkrua më lart në mjekimin e plagëve nga armët e zjarrit, bëhej pastrimi i kockave të coptuara, mjekimi përkatës dhe imobilizimi duke lënë mbi vendin e plagës një dritare në jakinë e përdorur, për të vazhduar mjekimin.

Kur thyhej kocka e kraharorit (clavicula) Gjok Kolë Shabi, nga Kushej-Hot, për ta mjekuar këtë frakturë e fiksonte me kapse të përgatitura nga druri i plepit, duke përfshirë dy pjesët e frakturuar. Si i vinte nën sqetull të sëmurit një lëshim leshti, i bënte lidhjen, zgjidhjen ia bënte pas tri-katër javësh.

Në përgjithësi, ai, frakturat si i fiksonte i lidhte me pe prej leshti. Këtë e bënte mbasi, siç thonte, «duke u lagur peri i leshtit bymehet» gjë që në fillim është e nevojshme, mbasi vendi enjtet e kështu nuk pengohet qarkullimi i gjakut. Kur enjtja ulet bënte lidhjen definitive (jakinë).

Me një punë kaq delikate merreshin disa specialistë me

përvojë, në disa krahina të ndryshme, P. sh.: në Malësi të Madhe, Marash Uc Mehmeti i Hotit e Nik Gjoni i Kastratit. Në Dukagjin Lulash Pjetra i Planit e Shade Leka në Xhan. Ndue Nikollë Mjeku i Ungrejt-Mirditë. Në krahun e djathtë të Drinit Marash Kol Mjeku e Zek Bib Mjeku të Karmës. Në zonat e poshtme Filip Kol Kovaçi i Bushatit. Në Kelmend Ndue Gjon Smajli. Në qendër Salo Talanoviçi e Adem Malani. Në Pukë (Dardhë) Mark Zeqa. Në Kukës Ahmet Doçi (Bicaj). Në Peshkopi Ramadan Troçi e Muharrem Zogu. Në Krujë Hasan Paturri e Dan Qapani. Në Lezhë Ymer Mucenilla e Deli Çut Dushkaj, etj.

Për një punë më të mirë në këtë drejtim janë përmendur Lak Kurdari e Hysen Kazazi në Tiranë. Hysen Bulku në Shijak. Ky i fundit për fiksimin e daljes së kockave dhe të frakturave, përdorte një metodë të vetën origjinale. Hyseni nuk i fiksonte këto me shtaga (steka), vezë e lesh të palarë, por përdorte rripa kartoni dhe fasha. Si e lidhte gjymtyrën e dëmtuar me një napë, mbi të vendoste një karton që përfshinte pjesën e gjymtyrës, pastaj e fashonte. Dy pjesët e thyera i kontrollonte çdo 5-8 ditë, kur njëkohësisht me këto raste kallove të frakturës u bënte me kujdes një masazh në formë palpimi me bulat e gishtërinjve.

* * *

Në mes të kirurgëve të malsive tona, mjekët e Karmës kanë një vend nderi në kirurgjinë popullore luftarake, që kanë trashëguar, brez pas brezi, pa asnjë shkëputje. Kemi arritur t'i kemi njoftimet më të largëta që nga shekulli XVIII me Gjijn Ndreun deri në ditët e sotme tek Zek Bib Mjeku.

Në rregjistrat e të vdekurve të Shkodrës gjejmë të shënuar se në vitin 1749 «vdiq mjeku i Karmës», me sa duket vdekja e gjeti atë në qytet ku ndoshta kish qenë ftuar për ndonjë rast mjekimi: (1)

Karma. Në jugë të lokalitetit të Shllakut, në bregun e majtë të Drinit gjendet fshati Karmë, kjo qendër nga mjekët

Prof. Kërçiku K. «Zhvillimi i shëndetësisë në Shkodër vit 1962.

e saj është bërë e njohur në gjithë Shqipërinë e veriut. Janë një varg arsyesh, që në këtë vend të izoluar të zhvillohej një mjeshtri kaq e rëndësishme për malet tona dhe të arrinte në disa raste një shkallë të lartë përsosmërie. E para në këto arsye janë luftërat e vazhdueshme që malësitë tona u detyruan të bënin për të mbrojtur pavarësinë e tyre nga armiqtë e tërbuar që donin t'i nënshtroheshin.

Me këtë rast e shohim të arsyeshme që të bëjmë edhe një lidhje në mes të Karmës dhe qendrave antike të banuara që e rrethonin. Që në kohën e lashtë kjo e ka ndjerë ndikimin e një qendre të madhe si Shkodra, por më tepër për mendimin tonë ajo duhet të ketë ndjerë ndikimin e fortë të popullsisë tona Shqiptare të cilat, për t'i shpëtuar, në periudha të caktuara, asgjësimit, gjetën strehë në malet e ashpra. Jo më kot Karma ka pranë kalanë e Dalmaces, me varrezat e njohura të Komanit. Këto varreza, me materialin e pasur dhe të vlefshëm arkeologjik (shek. VIII-XII), tregojnë se trualli shqiptar ka qenë vazhdimisht i banuar nga popullsia shqiptare. Gjetjet e ndryshme tregojnë lidhjet e ngushta të kulturës ilire me atë shqiptare të mesjetës së hershme dhe me atë shqiptare të më vonshme. Nga kjo kemi një zinxhir të pa këputur që nga ilirët deri te shqiptarët e sotëm.

Zbulimet e Krujës, të bëra nga arkeologët tanë mbas çlirimit, vërtetojnë dhe përforcojnë këtë vazhdimësi. Gjithashtu edhe varrezat e Komanit i ngjajnë atyre të përdorura nga malësorët e këtyre krahinave deri në kohën e sotme. Me këtë provohet gjithashtu se popullsia shqiptare në mes të maleve e ruajti kulturën e vet materiale e shpirtërore të trashëguar brez pas brezi, e pasuroi dhe njëkohësisht i rezistoi asimilimit nga ana e kulturave të huaja.

Periudha së cilës i përkasin varrezat e Komanit lidhet edhe me jetën e zhvillimit më të madh të një qendre tjetër të rëndësishme siç është Shurdhahu në mesjetën shqiptare. I vendosur edhe ky më poshtë në rrjedhjen e Drinit, pa arritur tek Vau i Dejës, këtu pati një jetë qytetare të zhvilluar me zejtarë të ndryshëm që në punishet e tyre, përgatitnin gjithë ato enë, vegla dhe armë që u nevojiteshin popullsisë për qark. Por jeta e këtyre qendrave nuk ishte e qetë dhe luftat ishin bashkëudhëtare të tyre të vazhdueshme. Kjo na përforcon mendimin që kjo të ketë ndikuar tek mjekët e Karmës edhe në zhvillimin e përsosjen e kësaj mjeshtërie. Kjo lindi kryesisht si mjekësi lufte, duke mjekuar së pari plagët e shkaktuara nga armët, në të cilën do të arrinin një

zotësi të lartë, dhe duke vazhduar pastaj edhe me sëmundje të tjera, duke u bazuar gjithnjë në përvojën e paraardhësve, në mjetet që kishin përdorur, dhe në barërat që u nxirrte para natyra e pasur bimore e vendit.

*
*   *
*

Nga të dhënat e deri tanishme, qofshin të shkruara apo gojore, del që për këtë fushë veprimi, mjekët e Karmës të kenë qenë më të përmendurit në Shqipërinë e Veriut. Këtyre populli ju thuri lëvdata të mëdha, dhe u kushtoi operacione shumë të vështira dhe teknikisht të pa mundura. Mjekimet e tyre njiheshin nga një ose dy pjestarë të familjes, mbaeshin sekret dhe në rastet e arsyeshme u jepeshin trashëgim vetëm djemve të mjekut. Dhe kjo jo pa një provim. Madje me një provim mjaft të vështirë, djali duhet t'i tregonte të jatit në se ishte në gjendje t'i hapte gjelit kafkën, sa t'i shiheshin trutë e t'ia vinte prapë në vend dhe gjeli të jetonte (2).

Në shkrimet e Edith Durham gjejmë të shënuar: «Duke kaluar nëpër krahina të ndryshme vërehen shumë mjekime vendase që përdoren për shërimin e sëmundjeve. Këto mjekime shkojnë brez pas brezi duke i lënë trashëgim njeri tjetrit, mjekime të cilat bëhen shërime sëmundjes që mund të bindin e cudisin edhe specialistët më të përmendur. Malësorët shqiptarë janë më të ndieshëm kundrejt plagëve se sa kundrejt sëmundjeve, ato kanë një trajtim antiseptik tradicional, i cili kishte sukses të madh. Këtë ma mësuan edhe mua. Një plagë, kurrë nuk duhet prekur me dorë as larë me ujë, por duhet larë mirë e mirë me raki rrushi të fortë. Gjykonin gjendjen e plagës duke i ndierë erën me kujdesin më të madh. Në qoftë se plaga ishte e thellë, që të rridhte qelbi i shtënin fitila të lyera me pomada që i pregatisnin me barëra vendi. Kur plaga ishte e nxehtë, dmth e infektuar, e mjekonin dy herë në ditë. Në fshatari ia shpëtuan këmbën që e kishte me një plagë e frakturë të rëndë, të cilën mjeku turk donte që t'ia priste (amputonte), këmba iu shërua, por jo e aftë sa këmba tjetër.

Ata kishin niohuri të mira mbi vëndet ku ngjiteshin e bashkoheshin kockat dhe ku mund të prekeshin këto e ku jo. Na shpjegonin se kafka është si një vezë që ka lëkurë e

mish, në qoftë se kjo thyhet tej për tej atëherë nuk mund të bëhet kurgjë, por kur kafka plasat ose thyhet pjesërisht atëherë mund të mjekohet. Më tregonin se si mund të pritët dhe të hapët kafka. Kockat e thyera të kafkës duhet të hiqen me shumë kujdes, e të zëvendësohen me një kungull vere (uji) të pastër, të fortë që të kish formën e kokës. Ky duhej vendosur menjëherë dhe mbi të vishej lëkura. Disa mjekë ishin shumë të zotët për prerjen e kockave dhe ndërhyrjen në kokë.»

Përsëri ajo tregon: «Në Karmë është shtëpia e Mjekojve e përmendur në të gjitha malet e krahinës së Shkodrës, e cila qysh motit e, brez pas brezi, dallohej për mjekime plage (kirurgji popullore). Kur ndodhte ndonjëherë, që plumbi mbelej në trup ata dinin t'ia nxjerrnin pa e prekur të plagosurin, duke përdorur barëra mali e mjete të tjera të cilat i kërkonin dhe i gjenin ata vetë.

Më treguan se një malësor ishte plagosur rëndë me pushkë në kokë dhe i shiheshin trutë, i thirrën mjekët e Karmës këta e morën në dorë, ia liruan dhe ia pastruan mirë plagën, ia shkoqën lëkurën përreth kafkës, prenë dhe kruajtën një copë kungull vere dhe ia vendosën në vend të kafkës dhe ia lidhën. Pas pak kohe lëkura nisi t'i vishej dhe të mbulonte kungullin, nisën t'i dilnin flokët dhe i plagosuri kaq rëndë u shërua dhe jetoj shumë vite.

Një mirditas tani vonë kishte prerë një pjesë të madhe të kafkës dhe këtë e kishte bërë me shumë sukses. Ai ma tregoi pjesën e parietalit të majtë.

Qeraxhiu që neve i kishim marrë me qera kuajt, na tregoi se kishte pasur në copë nga shishja e thyer në kokë, me të cilin e kishin pasë goditur në grindje e sipër, nga ku kishte mbetur pa ndjenja deri sa mjeku e kishte mjekuar duke ia nxjerrë dhe kockën e thyer. Tani thoshte se nuk ndiente asnjë shqetësim, veçse kokën e kishte pak të rëndë.

Një djalë i shtëpisë së Mjekojve të Karmës, duke latuar vegla pune me një sqepar, i kishte rënë pa dashur gishtit të dorës dhe e kishte kapur duke i rënë në tokë. Aty për aty e kishin marrë copën e gishtit dhe e kishin bashkuar me trungun, e kishin mjekuar me barna e kishin lyer dhe lidhur, duke ia vazhduar mjekimin. Pas pak kohësh gishti ish ngjitur dhe shëndosur si më parë e jo si një pjesë e vdekur, por me lëvizje gjaku si në pjesët e tjera të trupit (3).»

2) Folklori II «Ndër malet tona» Viti 1940.

3) Durham E. «High Albania,» Londen 1909. The struggle for Scutari London 1914.

Një ndërhyrje e mjekim në kokë i ka pasë bërë edhe Filip Kol Mjeku fshatarit Kol Bruna nga Mirdita.

Gjatë punës sonë neve u ndeshëm me raste ku aftësia e talenti i mjekëve të Karmës arrinë në shkallë mjaft të larta të mjekësisë popullore.

Po sjellim disa të dhëna:

Një rast transplantimi kocke. Fshatari Hasan Neziri, vjeç 75 lindur në Pukë dhe banues në fshatin Mllojë të Vaut të Dejës, tregon: «Në vitin 1917 kam qenë plagosur rëndë në krahun e djathtë. Më ka pasë ikur një pjesë e kockës dhe dorën e kam hedhur të varur pas shpine. Mbas 7-8 ditësh dora filloi të qelbëzohej. Krahu ma ka shëruar Marash Kol Mjeku nga Karma. Mbas ma ka mjekuar plagën për 4-5 javë me ilaçet e veta më ka vënë një pjesë kocke prej qeni, në vendin e kockës së humbur. Mjekimin me melheme ma ka vazhduar edhe për dy muaj të tjerë. Më ka porositur të lëvizja vazhdimisht gishtërinjtë. Mbas 10 muajsh, kam filluar të lëviz krahun, pas dy vjetësh munda ta përdor krahun për punë të lehta.»

Ndërsa eksperti kirurg Dr. Mark Mirashi shënon «Krahu i djathtë është 3-4 cm. më i shkurtër, ka forcë muskulare të mesme, nuk mund të mbledhë bërrylin, por e mban në kënd të hapët 150 gradë. Në regjionin humeri dexter vërehet cikatriceja e plagosjes me gjatësi 10 cm. në pjesën e jashtme të përparme të krahut, si edhe një tjetër cikatrice me 4-5 cm. gjatësi në anën laterale, vërehet deformimi i aksit longitudinal dhe konkavitete nga brenda. Në radiografi shihet një kockë 8-10 cm. e implantuar lateralisht humerit në formë pak harkore, si edhe regjenerimi i kockës së frakturuar të humerit, ku janë bashkuar dy fragmentet e thyera.»

Një rast me rivendosje gishti. Fshatari Ndoc Zefi vjeç 52, banues në fshatin Shelqet të Vaut-Dejës na tregon: «Kur isha në moshën 14 vjeç kisha gjetur një bombë; duke e prekur me një shkop më plasi duke më plagosur lehtë në shumë pjesë të trupit, por më rëndë më dëmtoi gishtin tregues të dorës së majtë, duke ma hequr deri në lëkurë, gishti më mbeti i varur me pak lëkurë të shuplakës së dorës. Këtë ma mjekoi Pjetër Kol Mjeku nga Karma, i cili mori copën e gishtit, si e pastroi plagën me raki e bashkoi trungun, duke e lyer me ilaçe e fiksoi me dy rripa dërrase. Mjekimin ma ka vazhduar nëpër mes vrimës së lanë për dy tri javë. Pas dy muajsh gishti rifitoi ndjeshmërinë në të prekur, të cilin e ruan edhe sot. Duke gjurmuar në familjen e mjekëve të Karmës takojmë

Zek Bib Mjekun vjeç 70, që na jep shumë të dhëna mbi brezninë e familjes së Mjekajve, për mënyrat e mjekimit të plagëve të rënda dhe të transplantimit të kockave. Edhe ky vetë i ka bërë një ndërhyrje të tillë Pal Camluk Mhillit nga Iballa e rrethit të Pukës, në krahun e majtë të tijë ka transplantue një pjesë kocke qeni 38 vjet ma parë.

Për mënyrën e vendosjes së kockës së qenit mjeku i ma sipërm shpjegon:

«Si të pastrohet plaga nga kockat e thërmuara dhe të mjekohet plotësisht nga qelbëzimi fillojmë punën. Para se të ndërhyjmë, për ta trimenue e turbullue të sëmurin i japim për të pirë një gotë raki të fortë, ku mbrenda i hudhim nga një lugë kafeje lëng nga farët e ziera të hashashit e të tatumllës. Së pari marrim masa për ndalimin e rrjedhjes së gjakut, duke ia lidhur cepin e enës së gjakut, pastaj me anë të një sharre të vogël e vegla të tjera të mprehta bajmë rrafshimin e pjesëve të thepisura të kockës, njëkohësisht në dy pjesët e kockës pregatisim nga një shkallë. Menjëherë vrasim qenin, ku i marrim një pjesë kocke të trashë nga pjesa e këmbës së fundit, këtë e presim në gjatësinë e nevojshme dhe në dy cepat (skajet) i formojmë nga një shkallë. Mbas ta kemi larë e pastruar me raki të fortë rrushi e lyejmë kocin me melhemin tonë, tërheqim muskulaturën dhe e vendosim në mes pjesëve të thyera duke i puqur shkallët njënën me tjetrën. Si e qepim plagën me pe mëndafshi ose spiku e lidhim me shtaga. Gjymtyra e mjekuar fiksohet me rripa dërrase, të cilave u lajmë një dritare të hapur nëpërmasë të cilës vazhdojmë ta mjekojmë plagën me fitila (drena) deri sa të shërohet. Gjatë mjekimit gishtërinjtë iu bajmë vazhdimisht masazhe. Pastaj e porosisim të plagosurin që të lëviz vazhdimisht gishtërinjtë.»

Të gjitha këto që përshkruam ma lart pasqyrojnë e vënë në pah, aftësinë e rrallë të mjekëve të Karmës në kirurgjinë e plagëve të shkaktuara nga armët e zjarrit dhe kontributin që këto i kanë dhënë mjekësisë popullore të vendit tonë.

KIRURGJIA E PLAGËVE TË LEHTA

a) QIMËZA (PANARITIUM).

Mënyra e mjekimit

Për mjekimin me efekt e të shpejtë të qimes përdorim këtë recepturë:

Hedhim në një enë 100 gr vazalinë ose yndyrë sa të ngrohet në valim, kësaj i shtohet 20 gr. propolis të thërmuar. E heqim nga zjarri duke e përzier. Këtë të ngrohtë e kullojmë nëpër një garzë dyfishë. Për 4-5 ditët e para gishtit mjekohet 2 herë në ditë, pasi shpërthen qelbi mjekimi bëhet 1 herë në ditë. Para çdo mjekimi plaga pastrohet me ujë të oksigjenuar.

1. — Merrnin 3 lugë kafeje pluhur nga rrënjët e kelkazës së thatë, një lugë kafeje pluhur nga rrënjët e shtarrës, një të kuq veze dhe një lugë kafeje vaj ulliri dhe mjaltë. Këto të gjitha i përzierin dhe i ngjishnin mirë duke formuar një lloj pomadë. Në se kjo dilte e hollë shtonin nga rrënjët e kelkazës. Këtë ia vinin gishtit duke ia mbajtur të mbështjellë me pëlhurë. Mjekimin ia bënin çdo 12 orë, duke e larë me ujë finje sa herë që e mjekonin.

2. — Merrnin rrënjë netulle (llapushe) të thatë; si i pastronin i kruanin me brask apo me ndonjë copë xhami, kruendet që dilnin nga ato i përzierin me mjaltë. Këtë ilaç ia vinin në gisht duke ia lënë 12 orë. Mjekimin e përsërisnin 5-6 herë. Sa herë që ndërronin plagën e lanin me raki rrushë ose me ujë finje.

3. — Merrnin tre kokrra qepë dhe i piqnin. Ashtu të pjekura i tiganisnin me pak vaj ulliri. Gjatë tiganisjes i shtonin edhe pak sapun robesh dhe dy lugë miell gruri. Kësaj përbërje i hidhnin edhe pak sheqer. Në rast se bula e gishtit ishte ende e fortë, shtypnin pak gastare dhe ia hidhnin ilaçit brënda. Këtë ilaç e përdornin dy herë në ditë.

4. — Si i bëhej diagnoza me ujë finje, merrnin brumë dyll (zam blete) në madhësinë e një kokërr veze. Si e tretnin këtë, hidhnin dhe një lugë gjelle katran dëllinje. E hiqnin nga zjarri dhe e linin të ftohej; me këtë pomadë mjekonin gishtin dy herë në ditë. Para çdo mjekimi plagën e pastrojnë me ujë finje ose gëlqereje.

5. — Merrnin një pjesë të kërcellit dhe pak gjethe të

himës së quajtur gjethedelli, gjithsej dy duar, dhe i zienin në një litër ujë për një orë rresht. Me një pjesë të këtij lëngu lanin gishtin dhe brumin e përzierin me mjaltë. Këtë ilaç ia vinin gishtit duke e ndërruar dy herë në ditë.

6. — Përdornin, në më të shumtën e rasteve, mëlcinë e berri, të freskët; posa pritej berri. Merrnin një copë nga kjo dhe e çanin e, nga pjesa e çarë, ia vinin plagës për t'ia thithur qimëzën. Shumica mëlcinë e lyenin me mjaltë ose e pluhurosnin me pluhur sheqeri.

7. — Merrnin një xhezve tre filxhanësh, hidhnin në të një lugë gjelle kripë dhe e mbushnin me ujë. Këtë e vinin në zjarr për ta valuar së bashku me kripën. Në këtë i sëmuri e fuste dhe e nxirrte gishtin e sëmure. Në se ky veprim nuk jepte ndonjë rezultat pozitiv, përgatitnin këtë ilaç: merrnin dy filxhana qumësht, dy filxhana kungull të grirë dhe një filxhan vaj ulliri. Këto sende i ngjeshnin dhe u jepnin dy-tri valë në zjarr të lehtë. Këtë ilaç, në gjendje të ngrohtë, ia vinin gishtit, duke e ndërruar çdo gjysmë ore.

8. — Për pastrimin e gishtit përgatitnin këtë ilaç: merrnin një filxhan vaj ulliri, një lugë egjër të shtypur, një copë dyllë blete, dy lugë mjaltë, një lugë pluhur të tharë matergone dhe një lugë kafeje sheqer. Gjithë këtë e përzierin deri sa të formohej një pomadë. Këtë pomadë e përdornin dy-tre herë në ditë.

9. Merrnin mëlcinë e qefullit ose të troftës dhe e çanin. Pjesën e çarë, të lyer me pluhur sheqeri, ia vishnin bulës së gishtit për 24 orë.

10. — Për ta shpuar gishtin, piqnin një qepë, grinin pak sapun të bardhë, merrnin një filxhan rrëshirë pishë dhe një filxhan qumësht. Këto gjëra i ngjeshnin së bashku, duke formuar një pomadë. Këtë ia vinin gishtit duke e ndërruar dy-tre herë në ditë.

11. — Për pastrim dhe mjekim kombinonin një melhem tjetër me këto gjëra: tre filxhana vaj ulliri, një lugë mielli të skuqur, 100 gr. dyllë blete, një gotë raki rrushë. Të gjitha këto sende ngjesheshin së bashku dhe ia vinin gishtit dy herë në ditë. Ky melhem, përveç mjekimit, largonte edhe mishrat që rriteshin në bulën e gishtit.

12. — Merrnin një enë, ku hidhnin 1/2 litër ujë të nxehtë, një lugë kripë, një filxhan vajguri, një grusht hi dhe një lugë gëlqere, duke e mbajtur ujin konstant të nxehtë. Në këtë përzierje i sëmuri mbante gjithnjë gishtin. Në se gishtit shpohej, i vinin llapë me farë liri të gatuar me qumësht ose kungull me qumësht.

13. — Si mënyrë më të thjeshtë në mjekimin e qimzës kanë përdorur këtë ilaç; kur bula e gishtit ishte shpuar merrnin pak pambuk ose një copë garzë e në mes të tyre fushnin kungull me pak sheqer.

14. — Qendrat e ishtratit kanë përdorur ilaçin e Isa Dan Kraës, barber në Shkodër. Ky ilaç përbëhej: nga një filxhan vaj ulliri, dy lugë miell gruri dy lugë misheste dhe pak xham të shtypur mirë (sidomos kur bula ishte shumë e fortë). Këto sende i zienin në dy filxhana qumësht. E përdornin të ngrohtë për tre ditë rresht. Për të tërhequr qimzën merrnin: një filxhan vaj ulliri, 30 gr. dyllë bletë, 2 gr. gurkali të pjekur e të kthyer në pluhur e dy lugë katran. Të gjitha këto lëndë i zienin bashkë dhe ia vinin gishtit. Kur te bula e sëmurë shfaqej mish i tepërt, para se t'i vinin ilaçin, ia zhdunin me shap të djegur. Plagën ia mbulonin me gjethe duhani ose hardhije.

15. — Merrnin një domate të vogël, miell misri e raki. Këto i zienin bashkë për 15 minuta. Ky ilaç vihej për të mbledhur e shpuar. Si shpohej i vinin tëmthin e berrit për të tërhequr qimzën. Si tërhiqej qimza, merrej një dorë bar pezmi e zihej në tre filxhana ujë. Me këtë lanin llapën, kurse gjethet e llomitura i përdornin si llapë, duke i ndërruar një herë në ditë.

16. — Në rast qimze i fushnin të sëmurit gishtin në finjë të ngrohtë për 10 sek., merrnin 4-5 kërmij bari, si i pastronin me ujë të valuar i shtypnin me gjithë guackë. Ky melhem i kë-minjëve i vinin gishtit të sëmurë disa herë në ditë (sa thahej i vendosnin tjetrin).

17. — Merrnin një dorë nga bari i qimzës (kufilme) dhe e zienin në gjysmë litre verë deri sa shterronte në dy filxhana. Mbas i lanin gishtin me ujë finje, i hidhnin ilaçin e përgatitur me pak sheqer pluhur. Si lidhej gishti lihej 24 orë. Gishti e sëmurë para mjekimit si rregull e operonin me brisk ose me neshter (qark) dhe pastaj i bënin mjekimin. Këtë mjekim ja vazhdonin 3-4 ditë. Për pastrimin dhe mjekimin e gishtit përgatisnin këtë ilaç: vaj një filxhan, raki dy filxhana, dyllë blete sa një kuti shkrepse dhe një lugë sheqer, me këtë pomadë ia vazhdonin mjekimin deri në shërim. Pastrimi i plagës bëhej me lëngun e mullagave në mungesë të tyre me gjethet e kumbullave bardalike.

18. — Merrnin një dorë gjethe manaferre, e quajtur «edhe ferrë e butë», si i pastronin nga gjembat, i thanin në diell ose në hije. Këto pastaj i digjnin në një teneqe, pluhurin e

përzierin me një shuk duhan të grirë. Duhanin me këtë pluhur të tharë i shtypnin mirë, e pastaj i përzierin me miell. Kësaj i shtonin pak gur-kali sa një kokërr bizele dhe një lugë kafeje pluhur nga rrënja e shtarës. Nga të gjitha këto dilte një melhem i trashë. Me këtë mjekonin gishtin e sëmurë dy herë në ditë.

19. — Merrnin mëlçinë e pulës, si e çanin përgjysmë dhe e kriponin me sheqer e vendosnin në pjesën e sëmurë duke e lidhur për 24 orë. Si shpohej plaga lëkurën e trashur të bulës e prisnin me gërshërë, gishtin e shtrydhnin që të dilte sa më shumë qelb. Pastaj mbi plagë vendosnin ilaçin (melhemin) e përgatitur me vaj, dyllë, raki e sheqer. Mjekimin ia vazhdonin 6-7 ditë duke e ndërruar çdo 12 orë. Në rast se vononte mbyllja e plagës, merrnin një dorë me gjethet e barit të pezmit si i pastronin mirë, i shtypnin e ia vinin plagës. Këtë mjekim e bënin 2-3 herë në ditë.

20. — Merrnin dy duar rrënjë sanze, si i pastronin i thërrmonin dhe i zienin në një litër ujë, zierjen ia vazhdonin deri sa të mbetej 1/2 litre, me lëngun e saj pastronin vendin e sëmurë kurse me brumin të përzierë me pak miell mbështillnin plagën, ndërsa sipër e njomnin vazhdimisht me lëngun e saj, këtë mjekim e bënin dy herë në 24 orë. Para mjekimit gishtin e sëmurë e shtinin për 1-2 orë në lëngun e finjës së ngrohtë.

21. — Merrnin një grusht bar gjuhë qeni (Gynoglossum officinale) dhe e zienin në 1/2 litër verë, zierjen e vazhdonin deri sa shterronte në 100 gr. Mbas i lanin gishtin e sëmurë me ujë finje i vinin nga ky ilaç, i hidhnin edhe pak sheqer dhe e mbanin lidhur 24 orë, mjekimin ia vazhdonin 4-6 ditë.

b) MOLDRAGA (PANARITUM PROFUNDUM)

Kjo është një sëmundje që çfaqet më tepër në sipërfaqen e shuplakës së dorës me dhëmbje të mëdha.

Mënyra e mjekimit:

1. — Për mjekimin e molldragës për 4-5 ditët e para, plaga mjekohet me pomadë propolisi 30% 1 herë në ditë,

pasi shpërthen qelbi, mjekohet me pomade 20%. Plaga pastronet me solucion alkalik propolisë 15%.

2. — Farët e lirit, të shtypura e të ziera me qumësht, i përdornin edhe në sëmundjen e molldragës. Me këtë ilaç shumë të mirë të përdorur në gjendje të ngrohtë, vazhdonin deri sa të shpohej. Po aq e dobishme është mbajtur llaça me kungull, i zier edhe ky me qumësht. Kjo lloj llaçe shponte dhe pastronte. Si një gjë e veçantë për pastrim ka qenë dylli i bletës me pak çimçakëz. Këtë ia ndërronin të sëmurit çdo dy orë.

3. — Gjethet e mullagës ose të burdullakut, në masën e një grushti, i shtypnin e pastaj i ngjeshnin me një filxhan vaj ulliri, një filxhan mjaltë e një filxhan raki të fortë rrushi. Me këtë lloj pomade e mbanin të mbështjellë bulën e gishtit 24 orë.

4. — Merrnin 5-6 kokrra fiq të tharë dhe i ngrohnin nga ana e brëndshme. Këta fiq në gjendje të ngrohtë i kripnin me sheqer dhe ia vendosnin plagës. Disa mjekë të fshatrave merrnin fiq gjysmë të pjekur e i regjinin në akllëk (një lloj pomade që përdornin gratë për tualet) duke formuar kështu një lloj pomade, të cilën vazhdonin ta përdornin deri në shërim.

5. — Merrnin 5-6 gjethe urthi, 4-5 gjethe mullage dhe 2-3 matergonë. Këto gjethe të shtypura mirë e të përziera me një filxhan vaj ulliri, një copë dyllë blete sa një kokërr arrë, dhe pak të kruara kallami, i zienin të gjitha për 30 minuta. Para se t'i hiqnin nga zjarri u hidhnin një majë lugë gurrkali të pjekur. Plagën ia ndërronin dy herë në ditë, duke e vazhduar kurën për 5-6 ditë.

6. — Merrnin një grusht fasule dhe i zienin. Këto i ngjeshnin me vaj ulliri dhe 5-6 thelpinj hudhre. Me këtë mjekonin pjesën e sëmurë 2-3 herë në ditë.

7. — Merrnin gjysmë luge kripë të tharë mirë dhe e shtypnin deri sa ta bënin miell. Këtë kripë e rrihnin me një të kuq veze. Si ilaç i thjeshtë punën e ka bërë të mirë, duke e përdorur dy herë në ditë, mbasi gishti të ishte larë e pastruar më parë me ujë gëlqeror. Kur molldraga shpohej, për ta pastruar kanë përdorur ujët e frashërit.

8. — Merrnin një mollë të egër, e canin dhe i hiqnin zcmrën. Në pjesën që mbetet boshllëk hidhnin vajguri dhe e vinin në pjesën e sëmurë. Këtë mjekim e përsërisnin dy-tri herë në ditë për disa ditë.

9. — Merrnin rrënjën e barit të peshkut (Verbaskum

thepsiform). Si e pastronin e kruanin rrënjën mirë me brisk. Këtë e shtinin në një filxhan mjaltë dhe e linin për 24 orë. Më parë lyenin një garzë me pak mjaltë, të cilën ia vinin gishtit e mbi të vinin nga ilaçi i përgatitur, duke ia mbajtur të lidhur 24 orë. Këtë mjekim ia vazhdonin 4-5 ditë. Pastaj mjekimin e vazhdonin me gjethe manafere, të cilat i kalonin në ujë të valuar, dhe ia vinin plagës pjesën që sheh nga dielli.

10. — Merrnin një të kuq veze dhe pluhur duhani të hollë, si i përzierin, i bënin në formë pomade. Me këtë mjekonin gishtin e sëmurë 2-3 herë në ditë, para mjekimit gishtin e lanin me ujë finje. —

c) NDËRGISHTJA

Mënyra e mjekimit:

1. — Kjo sëmundje shfaqet në mes të gishtrinjve. Për kurimin e saj merrnin një grusht bar ndërgishtje (Potentilla reptans). Këtij i hidhnin një lugë kafeje kripë dhe i shtypnin së bashku në një havan. Këtë brumë e përzierin me mjaltë dhe, mbasi e ngjeshnin mirë, ia vinin plagës duke e ndërruar çdo 3-4 orë. Në rast se dora ënjte, kësaj i vinin kompresa me uthull rrushi përzier me patate të ziera ose me miell misri të verdhë.

2. — Merrnin gjethe babaniku dhe i shtypnin bashkë me një thelë hudhre. Këtij brumi i hidhnin disa pika vaj ulliri. Me këtë lloj pomade mund të shpohej. Si e lanin me ujë frashëri, i vinin plagës një petë dyllë blete, ose fasule të ziera e të shtypura me pak vaj ulliri e pluhur sheqeri.

3. — Merrnin një bimë mesatare të mullagës së zakonshme dhe si e pastronin mirë dhe e shtypnin, e tiganisnin me pak vaj ulliri. Me qenë se kjo kishte veti ta mblidhte, ta shponte e ta pastronte nga qelbi, e fillonin dhe e mbaronin mjekimin me të. Llaça e farës së lirit, e shtypur dhe e zier me qumësht, ndër të tilla sëmundje nuk ka pasë munguar kurrë. Edhe për ta larë kanë përdorur po ujin e tyre.

4. — Merrnin barin e ndërgishtës dhe e shtypnin me gjithë kërcëjt. Këtë e përzierin me një lugë kafeje mjaltë, pesë gram gurrkali të pjekur. Këto ngjesheshin mirë në mes të

tyre dhe përdorëshin në formë pomade. Mjekimin e vazhdonin 4-5 ditë, duke e ndërruar plagën tre herë në ditë.

c) SHIKZEZA

Kjo sëmundje çfaqet me një fshikëz të zezë me qelb.

Mënyra e mjekimit:

1. — Për ta mjekuar këtë sëmundje marrim 50 gr. dyell blete, 50 gr. vaj ulliri dhe 20 gr. zam blete. Si i tresim vajin hedhim dyellin pastaj zamin e bletës të thërmuar. Këto i përziejmë dhe i kullojmë. Me këtë pomadë mjekojmë pjesën e sëmurë 2 herë në ditë.

2. — Merrnin 10 thelpinj hudhre të pastruar, si i shtypnin i ngjeshnin mirë me një filxhan dhjamë derri. Me këtë melhem mjekonin shikëzezën 5-6 herë në ditë. Para çdo mjekimi vendin e sëmurë e lanin me ujë finje. Mjekimin ia vazhdonin për 7-8 ditë.

3. — Posa shfaqej puçrra i vinin sipër pak barut dhe e digjnin. Plaga që shkaktohej nga të djegurit lyhej me raki rrushi e pastaj me vaj ulliri. Disa këtë e digjnin me kafin (eshkën), pastaj sipër i vinin petë nga brumi i dyllit dhe e lidhnin.

4. — Merrnin dy filxhana vaj ulliri, dyllë blete sa një kuti shkrepseje; si ngrohej vaji e tretej dylli i largonin nga zjarri, pastaj merrnin 15 thelpinj hudhre të shtypur, si i ngjeshnin mirë me dy lëndët e sipërme formonin melhemin. Me këtë mjekonin fshikëzezën 4-5 herë në ditë. Para çdo mjekimi vendin e sëmurë e lanin me raki rrushi ose me ujë gëlqereje.

5. — Merrnin një vizore hekuri të gjatë 30 cm. dhe e skuqnin në zjarr. Pastaj merrnin një copë shajak dhe e njomonin me raki e me të fshinin hekurin. Këtë hekur të nxehtë ia vinin plagës duke e mbajtur vetëm disa sekonda. Ky veprim përsëritej disa herë, deri sa të zhdukej çdo shenjë e saj.

6. — Merrnin një filxhan hi nga kocka kali, një lugë kafeje gurkali të pjekur, një filxhan sheqer, një filxhan squfur, një filxhan katran, katër filxhana vaj ulliri, kripë 1/2 filxhani, dyllë blete sa një kuti shkrepse. Si tretej vaji e dylli në një zjarr të lehtë hidhnin lëndët e tjera, këto përzieheshin me një

lugë druri sa të formohej melhemi. Me këtë ilaç mjekonin fshikëzezën 2-3 herë në ditë.

d) DORA E ASLLANIT

Mënyra e mjekimit:

1. — Kjo sëmundje shfaqet në mes të shpatullave, në formë të një puçre të vogël sa koka e një gjilpëre. Fillon me të kruara e me temperaturë dhe lëshon ca rrema në ngjyrë të kuqe. Prova e marrjes së gjakut, menjëherë me shfaqjen e sëmundjes, me shushunja ose me çark pakëson pezmatimin. Sipër i hidhnin kripë dhe e lidhnin. Disa mjekë popullore, në vend të marrjes së gjakut përdornin djegien. Në kohërat e hershme për këtë veprim kanë përdorur eshkën ose kunjat e pishës, më vonë patën filluar të përdornin qezap, pastaj plagën e mjekonin me ilaçet për djegie ose me pomada të tjera.

2. — Merrnin një kokërr hudhër dhe e shtypnin në havan. Kësaj i shtonin një lugë kafeje barut të zi. Pastaj i hidhnin pak vaj ulliri e i përziehin së bashku. Këtë lloj pomade ia vinin plagës duke e mbajtur katër orë. Me këtë ilaç vazhdonin deri në shërim.

3. — Merrnin një kungull të tharë dhe e ndanin në dy pjesë së gjati. Si e pastronin nga zorrët dhe farët, hidhnin në të një lugë kafeje barut të zi, gjysmë lugë nishadër, 5 thelpinj hudhre, një lugë gjellë mjaltë dhe një lugë kafeje mendër të thatë e të bërë pluhur. Të gjitha këto sende i ngjeshnin bashkë dhe ia vinin plagës, duke e mbajtur 5 orë. Këtë e ndërronin 4-5 herë në 24 orë.

4. — Kur e shikonin se puçrra do të shpohej, merrnin një lugë gurkali, të cilin e piqnin mirë. Pastaj merrnin nja 5-6 gjethe madergone, rrënjë badrash të thara e të shtypura, vaj ulliri e pak sheqer. Me këtë përbërje përgatitej ilaçi. Para se ta përdornin këtë ilaç e lagnin plagën me lëngun e gjetheve të duhanit. Ilaçin ia vinin me gjethe duhani ose me shermashek të mbrojtur me ndonjë leckë. Kur plaga e zmadhonte vrimën përgatishin fitila façelli (nape) të regjur në dyllë bletë e vaj ulliri e ia vinin vrimës së plagës, duke i vënë sipër një gjethe duhani.

5. — Merrnin 100 gr. peshkve (1), një të kuq veze taze,

1) Peshkve = Katran.

një lugë kafeje mjaltë dhe 10 gr. gurrkali të pjekur. Të gjitha i përzierin duke formuar një pomadë, me të cilën lyenin puçrrën tri herë në ditë, deri në shërimin e plotë.

dh) BULA E GISHTIT (ACARIMI I BULËS SË GISHTIT)

Mënyra e mjekimit:

1. — Marrim sasi të barabarta vaj ulliri, sheqer dhe mill gruri. Si e ngjeshim sa më mirë ja vejmë gishtit të sëmurë duke mjekuar 2 herë në ditë sa të dilte qelbi.

2. — Merrnin një fletë gjethe babaniku, i hiqnin cipën dhe e shtypnin me pak kripë gjelle. Së fundi i hidhnin edhe gjysmë lugë kafeje vaj ulliri. Si e pastronin më parë bulën me lëng qepe ose finjë, i vinin nga ky ilaç, të cilin ia ndërrojnë tri-katër herë në ditë.

3. — Kur ndonjërit i dhembte bula e gishtit dhe shihej se do t'i sëmurej, merrnin një tëmth berri, sa më të freskët, dhe i fusnin gishtin në të duke ia lënë sa më gjatë që të ishte e mundur.

4. — Zienin një xhezve treshe me shumë kafe. Në lëngun e saj fusnin gishtin e sëmurë, duke e mbajtur më se gjysmë ore. Kafeja duhej të ishte e nxehtë sa mund ta duronte i sëmurë. Bënin një finjë e në të hidhnin pak vajguri. Edhe kjo duhej të ishte e ngrohtë. Disa hirin e ngjeshnin me vajguri e ja vinin gishtit si llapë.

5. — Për të mbledhur dhe për t'u shpuar sa më parë plaga, merrnin rrënjë dhe gjethe nga bari tëmblit (lule shtrydhe) dhe si i pastronin i shtypnin mirë deri sa i bënin qull, pastaj e përzierin me një filxhan vaj ulliri ose gjalpë. Ashtu, në formë pomade, ia vinin plagës. Mjekimin ia vazhdonin dy-tri herë në ditë. Si shkonte plaga, pastrohej me raki ose me ujë finje.

6. — Merrnin dy-tre bishta nga kungulli i madh, si i thanin në furrë, i shtypnin duke i kthyer në miell, këtë e përzierin me një filxhan vaj ulliri dhe një majë lugë squfur, si i ngjeshnin mirë, me këtë pomadë mjekonin gishtin e sëmurë tri-katër herë në ditë.

e) NXJERRJA E GJILPËRËS DHE E MJETEVE TË TJERA NGA PJESËT E TRUPIT

1. — Mbetja e gjilpërës në mish, krejtësisht apo një copë e saj, shkaktonte një preokupim të madh, pse besohej sikur gjilpëra ec në trup dhe shkon në «zemër». Plaku i Vrithit thotë se e ka hequr këtë me anën e gjuhës së dhelopers. E merrnin këtë dhe i hiqnin cipën. Kështu ia vinin vendit ku kish hyrë gjilpëra, duke e lënë aty për disa orë. Pastaj e hiqnin së bashku me gjilpërën. Disa vendin e gjilpërës e prisnin pak me brisk për të lehtësuar daljen e saj.

2. — Dukagjini ka përdorur në vënd të gjuhës së dhelprës, kërmintë. Merrnin një ose dy kërmintë dhe i shtypnin me gjithë guackë dhe ia vinin vendit ku kishte hyrë gjilpëra duke e mbajtur aty për disa orë, deri sa ta nxirrte krejt ose ta afronte deri sa mund ta kapte dora.

3. — Për gjërat e tjera, si tel, xham, qejzë (spica druri); etj. kanë pasë përdorur dyllin e bletës. Merrnin dyllë dhe e ngrohnin e pastaj e bënin petë. Ashtu si petë ia vinin gishtit duke ia mbajtur të veshur 4-5 orë. Në rast se plaçka nuk kishte dalë e përsërisnin.

ë) TË ZËNIT QELB. (ABSCCESSUS — SUPPURATIO)

Mënyra e mjekimit:

1. — Të zënit qelb kurohet me disa mjete të ndryshme, sipas vendit. Si mjet kryesor kanë pasë përdorur hudhrën, Merrnin një thelb hudhre të shëndoshë dhe e shtypnin në havan. Këtë hudhrë, të shtypur mirë e ngjeshnin me një lugë kafeje vaj ulliri dhe ja vinin puçrrës, duke ia lënë gjithë natën. Në se puçrra ishte zhdukur e lanin me finjë të kulluar ose me ndonjë nga ujërat dezinfektuese, si ai i frashërit, i vidhit etj.

2. — Për pastrimin e plagës malësitë kanë pasë përdorur dyllin e bletës. Merrnin një copë dyllë blete dhe e petëzonin. Si e ngrohnin pak në zjarr ia vinin plagës si petë. Kjo kishte nevojë që të ndërrohej sa më shpesh.

3. — Qendrat kanë pasë përdorur edhe domatet. Merrnin një domate mesatare dhe e çanin përgjysmë. Merrnin pjesë të saj dhe i hiqnin farët, duke hedhur në vendin e tyre

pluhur sheqeri. Të mbështjellë mirë ia vinin plagës. Këtë e ndërronin në mëngjes dhe në mbrëmje në se kishte përsëri nevojë.

4. — Merrnin një të kuq veze, gjysë filxhani vaj ulliri, një lugë kafeje niseshte dhe një lugë sheqer. Të gjitha këto sende i përzierin mirë së bashku. Këtë ilaç vazhdonin t'ia vinin plagës dy herë në ditë, mëngjes e mbrëmje, deri sa të zhdukej. Edhe mundrën e vajit (fundërrinat e vajit) e kanë pasë përdorur për lyerjen e plagëve të lehta.

5. — Kur qelbëzimi ishte nën thonj, merrnin një grusht gjethe mullagash e po aq shtogu e së bashku i zienin në një litër ujë. Si i kullonin, me lëngun e tyre pastronin plagën e gjethet ia vinin si llapë. Këtë lloj mjekimi e vazhdonin deri në shërim.

6. — Merrnin 4-5 gjethe të gjethedellit e pak lule shtogu e i thërmonin sa më imtë. Këto i përzierin me një filxhan rrëshirë pishe, duke formuar kështu një ilaç me të cilin bënin mjekimin çdo mëngjes e mbrëmje për 4-5 ditë.

7. — Për ashkla, e çdo gjë tjetër që mund të hynte nën thonj i vinin gishtit një copë tul buke të njomur në qumësht, duke e përsëritur dy-tri herë në ditë. Shpesh herë ashklën ia nxirrnin me ndonjë shenjë qelbi që ia pastronin me kurat e mësipërme.

8. — Merrnin në sasi të barabarta dhjamë dashi, gialpë të patretur, dhjamë derri, vaj ulliri, lëkurën e dytë të shtogut, rrënjë mullage, bar lisne, raki rrushi. Të gjitha këto si i pastronin e i thërmonin. i zienin në një zjarr të ngadalshëm. Duke qenë e ngrohtë e kullonin, me këtë pomadë mjekonin vendin e sëmurë dy herë në ditë. Pas mjekimit plagën e pastronin me raki të fortë ose ujë finje.

KIRURGJIA E PLAGËVE TË RËNDA

a) SHTYPJA — (CONTUSIO)

Mënyra e mjekimit:

1. — Kur vendi i shtypur ngrihëj si gungë, i vinin menjëherë leckë me ujë të ftohtë, ose me uthull. Merrnin miell

misri edhe e përzierin me raki, me këtë përzierje mbështillnin pjesët e shtypura, në fillim e ndërronin çdo 15-20 minuta, pastaj çdo dy-tre orë.

2. — Kur vendi i shtypur skuqej dhe kishte dhëmbje, i vinin qepë me kripë. Merrnin një qepë të vogël dhe pak kripë dhe së bashku i shtypnin. Ashtu si llapë ia vinin vendit të shtypur. Në rast nevojë e përsërisnin dy-tri herë. Po për këtë qëllim kanë përdorur kungullin të kaluar në rende e me pak sheqer.

3. — Merrnin një grusht luleshqerka dhe si i shtypnin i zienin. Me lëngun e tyre i bënin për dy-tri orë kompresa e pastaj pjesën e llomitur e përdornin si llapë.

4. — Merrnin e shtypnin një copë tul mish lope dhe si e pluhurosnin me sheqer, ia vendosnin vendit të shtypur duke e lidhur. Këtë e ndërronin dy herë në ditë.

b) SHTYPJE ME DËRMIM DHE RRJEDHJE GJAKU (VULNUS LACERO-CORTASUM)

Mënyra e mjekimit:

1. — Në asnjë rast mjeket popullore nuk e kanë pasë ndaluar menjëherë gjakun. Gjithmonë e linin të rrithte për disa sekonda nga frika e sharrës. Si ia lanin me raki të fortë rrushi i vinin sipër lule frashëri të shtypur. Disa në vend të saj përdornin podicin e egër.

2. — Kur e shihnin se gjaku ishte ndaluar, e lanin plagën me ujë gëlqereje ose vidhi e pastaj e mbulonin me një leckë të bardhë e të pastër, të njomur në vaj ulliri të djegur ose me raki të fortë rrushi ku në të kishin tretur kripë gjelle.

3. — Kur shihej se plaga nuk do të mblidhte qelb e mbështillnin me një lloj mushamaje (pëlhurë e ngjeshur me vaj ulliri e dyllë blete). Këtë e kontrollonin herë pas here sa të shërohej plotësisht.

4. — Në rast se plaga zinte qelb, merrnin një grusht gjethe mullagash i grinin e i tiganisnin me vaj ulliri. Këto, të mbështjella në një napë, ia vinin plagës.

c) PRERJA E CEKËT (VULNUS INCISUM)

Mënyra e mjekimit:

1. — Plagët e freskëta më parë i pastronin me raki të fortë pastaj i lyenin me vajguri, sipër i pudrosnin me pluhur sheqeri, përsëri e lyenin me vajguri, nuk e lidhnin. Për pastrimin e saj përdornin këtë pomadë: Merrnin një të kuq veze të zierë, lëkurën e dytë të shtogut sa një lugë gjelle dhe një filxhan gjalpë pa kripë, si tretej gjalpi hidhnin shtogun, e kullonin duke qenë i ngrohtë, hidhnin e ngjeshin vezën duke përgatitur melhem; me këtë lyenin plagën dy herë në ditë.

2. — Merrnin barin e pezmit, si e thanin e bënin pluhur, me këtë pudrosnin plagën dhe e mbështillnin. Po për këtë qëllim dhe në këtë formë përdornin barin e të prerit (balçin).

3. — Merrnin një kokërr vezë dhe e tiganisnin në gjalpë. Ketë ia vinin plagës në mes të një nape.

4. — Merrnin dy gjethe delli, si i pastronin me ujë të nxehtë, i shtypnin në një napë të pastër e ia vinin plagës së prerë. Kjo bimë ka veti ta ngjisë plagën, duke shpejtuar shërimin e saj. Edhe gjethi i pazisë ka bërë po të njëjtin veprim.

c) PLAGË TË NDRYSHME — (VULNERA VARIA)

Mënyra e mjekimit:

1. — Për mjekimin e plagëve të ndryshme përdoret pomadë propolisi 15%, e mjekojmë 1 herë në ditë, për pastrim përdorim tinkturën e propolisit, 10-20%.

2. — Preokupimi më i madh i mjekëve popullorë ka qenë ndalimi i gjakut. Për t'ia arritur këtij qëllimi ata përdornin lloj-lloj mjetesh si: Një grusht kripë e petë dylli, tri katër bimë nga bari pates (nejçe), si e pastronin dhe e shtypnin i zienin në një litër ujë. Me lëngun e tyre lanin plagën e pastaj me pjesët e llomitura i bënin kompresa të mbështjellura në një napë. Me ndalimin e gjakut bënin veprime kundër sharrezes siç është shpjeguar më lart.

3. — Si e lanin më parë plagën me raki të fortë rrushi, e pastronin nga gjaku dhe vendosnin mbi plagë këtë ilaç: një filxhan nga të kruarat e lëkurës së dytë të shtogut, një lugë gjelle rrëshirë pishe, pesë të kuqe veze dhe dy filxhana gjal-

pë të freskët. Si tretej gjalpi, hidhej lëkura e shtogut, kur merrte ngjyrë kafeje të hapët e largonin nga zjarri duke e kulluar, pastaj në këtë hidhnin vezët dhe rrëshirën të cilat i ngjeshnin mirë me një lugë druri. Me këtë melhem lyhej plaga duke e ndërruar dy herë në ditë. Kur kryhej me sukses faza e parë, mbetej për të parë nëse nga trauma ishte dëmtuar a jo ndonjë organ i brëndshëm. Kur plaga ishte në kraharor, prisnin ndonjë hemorragji të brëndshme, nëse ishte në bark prisnin ndonjë dhëmbje barku. Kur brënda tre ditëve nuk shfaqej ndonjë gjë e tillë, thonin se plaga është pa dëm dhe vazhdonin mjekimet e zakonshme deri sa të shërohej.

4. — Kur mjeti i përdorur thyente ndonjë kockë me plagë të ndërlikuara i plagosuri kalonte në duart e mjekut më me përvojë, shpesh herë mjeku shkonte e rrinte në shtëpinë e të plagosurit, ku mund të qëndronte edhe me muaj, ose i plagosuri shtrohej në shtëpi të mjekut, ku qëndronte deri sa të shërohej.

5. — Në mungesë të veglave për nxjerrjen e plumbit kanë sajuar një lloj qulli me vaj ulliri e të bardha veze të rrahura bashkë. Këtë lloj qulli rëshqitës e kullonin nga pak në vrimën e plumbit, duke hapur sa më tepër vrimën me anë të një boshti. Në se plumbi gjendej në një pozicion ku shtypja mbi muskujt mund të kishte efekt veprimi mbi të e në se pozicioni i tij mund të favorizonte një farë presioni mbi muskujt, përdornin ekspansionin me anë të shuplakave të duarve. Për nxjerrjen e plumbit kanë përdorur edhe uthullën me miell gruri. Këto dy lëndë i ngjeshnin mirë dhe ia vinin plagës përveç kësaj vinin edhe petën e dyllit. Kur dilte plumbi, plagën e kuronin me raki e d'athë të njomë pa kripë. Edhe gjuha e dhelprës është përdorur për nxjerrjen e plumbit.

6. — Në rast se plumbi ngelej brënda, nuk mundnin ta mbyllnin plagën dhe e mbanin të hapur me anë të fitilave. Për nxjerrjen e plumbit janë përpjekur me mjetet të sajuara nga vetë ata, si ndonjë grep, pincë, pompë thithëse të përgatitur nga druri i shtogut ose i thanës etj. Si e nxirrnin plumbin fillonin mjekimin e plagës. Nga ngelja e plumbit brënda, i sëmuri shpesh nuk ndiente ndonjë shqetësim. Sipas thënieve të mjekëve, me kohë plumbi dilte vetvetiu.

7. — Për pastrimin e plagës nga lëndë të huaja merrnin një pjesë dyllë blete dhe mbi të një shtresë dhjamë dheje, sipër tyre shtronin brumë buke gruri e pastaj e lidhnin me rripa pëlhere. Këtë e ndërronin në mëngjes e në mbrëmje. Kjo kurë përsëritej deri sa të pastrohej mirë plaga. Për gjëra të vogla mjaftonte vetëm peta e dyllit.

8. — Në se plaga zinte qelb edhe pezmatohet, përgatisnin llapë me fasule apo me mullagë. Merrnin afërsisht 300 gr. fasule të çdo lloji dhe i zienin sa më shumë, pastaj i ngjeshnin mirë me anë të një nape ia vinin plagës. Këtë veprim e përsërisnin dy-tri herë.

9. — Për t'i pakësuar të sëmurit dhëmbjet e thyerjes ia fërkonin ngadalë me vaj, ky fërkim zbuste dhe muskujt. Kur thyerja nuk kishte plagë të hapur, përgatisnin këtë ilaç: merrnin 5 të kuqe veze, pesë lugë pluhur tjegulle të skuqur në zjarr dhe një gotë vaj ulliri. Këto rriheshin me një lugë druri, duke krijuar një lloj pomade, në këtë melhem hidhnin një grusht lesh dhije, e me këtë mbështillej pjesa e dëmtuar. Pastaj bënin lidhjen me rripa dërrase. S'për i hidhnin raki rrushi të kripur, të cilën e përsërisnin katër-pesë herë gjatë ditës. Pjesa e dëmtuar mbahej e lidhur tri-katër javë. Mbas zgjidhjes së plagës, i sëmuri duhej të kujdesej për 20 ditë.

10. — Mjekimin e kockave të dëmtuara shumica e mjekëve popullorë fillonin ta mësonin nga prindërit e tyre që në moshë të re, pastaj vazhdonin t'ia linin trashëgim njëri tjetrit brez pas brezi.

Mjekimin e fiksimit e kockave të dëmtuara më parë e bënin vetëm me jakë (vezë, sapun, dyllë, lesh të palurë, raki) ose me lëkurë shelgu. Më vonë disa prej tyre në vend të jakisë për fiksimit përdornin kartonin, theshin se me këtë veprim kanë mundësi të ushtrojnë kontroll javor mbi gjendjen e pozicionit e frakturës.

11. — Për plagët e vjetra, të qelbëzuara, mjekët popullorë kishin një kujdes të veçantë. Këto i pastronin më parë me gjysmë sasi ujë frashëri të përzier me gjysmë sasi raki dhe pastaj përgatisnin këtë melhem: Merrnin 100 gr. vaj ulliri, 50 gr. dyllë blete e i zienin mirë shtypnin 10-15 gjethe matergonë, lëngun e të cilave e përzierin me dy lëndët e tjera. Me këtë melhem lyenin plagën dy-tri herë në ditë, duke e pastruar sa herë që ndërrohej. Plagët e thella i pastronin me fitilla bezeje.

12. — Merrnin dy-tri copë bimë nga bari i pezmit, si i pastronin mirë i shtypnin në havan. Lëngun që nxirrej nga to e përzierin me pak peshkve (katran), në mungesë të saj, me yndyrë derri ose dashi, një copë dyllë ose zam blete. Të gjitha këto sende i përzierin dhe i zienin në një zjarr të lehtë për 10-15 minuta. Me këtë lloj melhem i mjekonin plagën, duke e pastruar më parë me raki. Plagën e ndërrojnë dy herë në ditë.

13. — Merrnin një të kuq veze të freskët, gjysmë filxhani vaj dhe aq brumë buke të grunjtë. Këto tri lëndë i rrihnin së bashku deri sa të formonin një lloj pomadë. Si e lanin më parë plagën me ujë të krundeve të grunjta e lyenin me këtë pomadë ose njomnin në të një leckë të bardhë dhe e mbështillnin me të. Në se në mjekimin e parë me këtë ilaç nuk shihej ndonjë përmirësim ia ndërrojnë.

14. — Plagët e mëdhaja si i mjekonin i qepnin me gjilpërë të vogël spiku e pe mëndafshi. Plagët e pushkës të vjetra dhe prerjet i mjekonin me brumin e dyllit (zamin e bletës), këtë e tretshin në gjalpë të pa kripë, merrnin një pjesë brumë dylli e dy pjesë gjalpë, si e kullonin, me këtë pomadë-mjekonin plagën dy herë në ditë, e cila e pastronte dhe e shëronte. Zamin e bletës e kanë përdorur edhe në rastet kur enjtëshin ose ndjenin dhëmbje në artikulation. Si e zbusnin e bënin në formë pete dhe ia lidhnin pjesëve të sëmura. Këtë mjekim ia vazhdonin për 4-5 mbrëmje.

15. — Merrnin gjysmë qepe pak të madhe dhe e lironin nga flegrat e brendshme, duke hedhur në veprë të tyre një pakicë sapun të bardhë, një mullzë keci dhe gjysmë filxhani vaj. Këto i shkrinin në prush e ia vinin plagës. Brenda 24 orëve plaga duhej të shpohej. Pastaj e pastronin me ujë finje e raki rrushi.

16. — Për plagë të mbyllura merrnin një kërmill bari dhe e shtypnin, deri sa e llomissin dhe ashtu të llomitur ia vinin plagës. E lidhnin me një napë dhe kështu mbahej 12 orë. Mjekimin ia vazhdonin 4-5 ditë. Për këto plagë kanë pasë përdorur edhe barin e njëngjirës.

17. — Për pastrimin e plagës merrnin verë të kuqe e pak shap, sa një kokërr lajthie. Këto i zienin e me këtë lëng pastronin anët e plagës sa herë që ndërrohej ilaçi.

18. — Po për pastrimin e plagës merrnin, gjysmë gotë vaj, dyllë sa një kokërr lajthie dhe lëkura të dyta shtogu. Të gjitha së bashku i vinin në zjarr të lehtë dhe i ngjeshnin. Me këtë ilaç, lyhej plaga dy-tri herë në ditë.

19. — Merrnin të bardhë veze e rrihnin shumë, në të hidhnin vaj recini dhe e rrihnin edhe një herë, duke formuar një pomadë me të cilën lyenin plagën tri herë në ditë.

20. — Merrnin 100 gr. alkool dhe në të hidhnin 20 gr. zam blete. Këtë zam e linin pesë ditë në alkool. Pas kësaj kohe, këtë përbërje e përdornin për të lyer plagën, pa qenë nevoja për ta lidhur, pse alkooli ikën dhe zami mbetet si shtresë izoluese mbi të.

21. — Merrnin 3-4 të bardha vezësh dhe sapun e i rrihnin së bashku, duke u hedhur nga pak raki rrushi. Edhe leshin e lagnin po me raki. Si e mbështillnin me garzë pjesën e thyer, mbi të hidhnin ilaç duke e lidhur me rripa bezeje. Mbi këto vendonin katër-pesë rripa dërrase e përsëri një lidhje të dytë mbi ta.

22. — Merrnin dhjamë dërrj dhe e shkrinin në zjarr. Këtë e trashonin me miell gruri të skuqur e të njomur me qumësht. Kjo përbërje përdorej si ilaç ndër plagë të ndryshme, duke e lënë pa ndërruar për 24 orë.

23. — Prerjet në cehtësi i kuronin me uthull të kripur. Plagët e thella në fillim pastroheshin me raki e pastaj u vinin dyllë blete, të shkrirë bashkë me dhjamë. Plagën e lidhur e ndërronin dy herë në ditë.

24. — Zami i bletës përdorej në shumë plagë të vjetra, mbasi ndihmonte shumë në mbylljen e tyre.

25. — Merrnin 1/2 litër rakj të fortë rrushi dhe hidhnin në të 40-60 gr. zam blete të thërmuar. Këtë e përziënin herë pas here. Me këtë mjekonin plagët e reja, duke i pastruar më parë me ujë frashëri. Plagën e ndërronin dy herë në ditë.

26. — Merrnin dy kokrra qepë dhe i grinin në verë. i ngjeshnin duke u shtuar 100 gr. sapun të bardhë. Këtij qulli i shtonin 100 gr. sheqer, 100 gr. miell gruri e 200 gr. vaj ulliri. Të gjitha së bashku rriheshin për 20 minuta, duke formuar një melhem. Këtë ilaç ia vinin pjesës së sëmure me anë të një nape dhe e hiqnin pas 12 orësh. Mjekimi vazhonte 4-5 ditë.

27. — Merrnin lëkurën e dytë të shtogut, një dorë po aq të frashërit, të gjethe dellit, një gotë vaj ulliri dhe një copë dyllë sa madhësia e një veze. Në zjarr vihej vaji dhe pastaj dylli. Në to hidhnin lëndët e tjera të thërmuara, ziheshin për 20 minuta, duke i përzier vazhdimisht. Si i kullonin duke qenë në gjendje të ngrohtë, u hidhnin një lugë katran dhe i përziënin. Me këtë pomadë pastroheshin plagët e ndryshme. Në vend të vajit mund të përdorej edhe gjalpi pa kripë.

28. — Merrnin dhjamë dashi, rrëshirë, dhe zharin e leshit të djegur. Këto i shkrinin në zjarr të lehtë, i ngjeshnin dhe me anë të një puple lyenin plagën.

29. — Digjnin lecka e zharin e tyre e përziënin me vaj. Me këtë ilaç lyenin vendin e vranë nga këpuca.

30. — Merrnin një dorë bar balçi, lule frashëri e lule shtogu. Si i shtypnin të gjitha së bashku, ia vinin plagës pa ndonjë veprim tjetër, vetëm se ia mbështillnin me fasho. Këto ia ndërronin dy-tri herë në ditë.

31. — Për pastrimin e plagës kanë përdorur gjërësisht djathin e njomë pa kripë.

32. — Për të çarat e thembrave. Si i pastronin këmbët me ujë të ngrohtë e sapun i thanin me peshqir. Thembrat e çara i mbanin me vaj të ngrohtë për 1/2 orë, pastaj i mbështillnin me napë dhe i mbanin deri në mëngjes. Këtë mjekim e përsërisnin 2-3 mbrëmje.

PJESA II.

MJEKIMI I SËMUNDJEVE TË KLASIFIKUARA SIPAS ORGANEVE.

Mjekimi i sëmundjeve të aparatit të frymëmarrjes dhe të tuberkulozit të mushkërive.

a) MAJISJA E BAJAMEVE (TONSILLITIS).

Kjo është një sëmundje që shoqërohet me dëmtime inflamatore të shprehura në grykë, kryesisht në bajamet. Populli shpesh e ka quajtur edhe me emra të ndryshme, si: badem-xhike, dollma, etj.

Mënyra e mjekimit:

Bajamet: 1. — Për mjekimin e bajameve marrim një enë ku hedhim 100 gr. raki rrushi, i lugë gjelle mjaltë dhe 1 lugë kafe nishadër i përziejme. I sëmurit në fillim bën gargara, pastaj nga ilaçi i përgatitur merr 3 herë në ditë nga 1 lugë gjelle, e mban një kohë të shkurtër në gojë pastaj e kapërdin.

2. — Merrnin një grusht të vogël nga gjethet e shtogut e këto si i pastronin dhe i thërmonin, i fusnin në një enë të pastër e i zienin në një litër ujë, në një zjarr të lehtë për gjysmë ore. Pas disa minutash i hiqnin nga zjarri dhe i kullonin. Me këtë lëng, në gjendje të ngrohtë i bënin të sëmurit gargare 4-5 herë në ditë. Gjethet e llomitura i përdornin për kompresa. Disa, gjethet e shtogut i ngrohnin në saç e me to ia mbështillnin fytin nga jashtë.

3. — Merrnin krejt bimën e mullagës dhe si e lanin dhe e thërmonin e fusnin në një enë të pastër me një litër ujë ku e zienin për një gjysmë ore. Si e kullonin me një napë të pastër e të bardhë, lëngu i saj i jepej për gargarë të sëmurit, i cili e përdorte vazhdimisht në gjendje të ngrohtë, kurse vetë bimë përdorej për kompresa. Këtë bimë e gjejmë të përdorur nga

shumë mjekë popullorë për mjekimin e sëmundjeve të gojës dhe të fytit.

4. — Në rast se bajamet fillonin të zinin qelb, merrnin dy gram nishadër pluhur (sulfat amoni) dhe të situr mirë në një napë të imët, ja përhapnin të sëmurit në zgavrën e fytit me anë të një masuri (kallami) të vogël. Nishadren më shumë e kanë përdorur mjekët popullorë të qendrave.

5. — Merrnin një kokërr patate me madhësi mesatare dhe e grinin në rende. Këtë brumë të saj e hidhnin në një napë të pastër e të bardhë e menjëherë ja vishnin fytit. Po si llapë të thatë kanë pasë përdorur edhe krundet e gurit të ngrohta. Këtë mjekim e vazhdonin 2-3 ditë, duke e ndërruar tri herë në ditë.

6. — Merrnin një grusht nga lulet e thata të shtogut dhe i hidhnin në një napë të pastër, ku i zienin në një litër ujë për një orë, në një zjarr të lehtë. Si merrnin disa valë, i hiqnin nga zjarri dhe i linin për dekantim një gjysmë ore, pastaj i kullonin në një napë të bardhë e të pastër. Me lëngun që mbetej prej tyre i bënin gargarë të sëmurit tri herë në ditë, duke ja vazhduar deri në përmirësimin e tij.

7. — Merrnin një grusht elb dhe e shtypnin sa më imtë. Në këtë miell hidhnin një grusht mullagë të thërmuar shumë imtë dhe këto të përziera i zienin në një litër ujë për një orë. Si i hiqnin nga zjarri i kullonin, duke iu shtuar një lugë mjaltë dhe një filxhan uthull të fortë rrushi. Këtë ilaç e vendosnin në një enë qelqi të mbyllur mirë. E përdornin në raste nevojë për gratë në sëmundjet e fytit dhe të gojës.

8. — Edhe lëkurën e njomë të lisit e kanë përdorur për gargare. Merrnin një dorë nga këto lëkura të filizave të njomë dhe i zienin në gjysmë litre ujë për një tridhjetë minuta. Me këtë ilaç, në gjendje të ngrohtë, i bënin gargare të sëmurit disa herë në ditë.

9. — Në një litër ujë rrëshire pishe hidhnin një lugë gjelle farë hithrash. Si i kullonin, në gjendje të ngrohtë, i bënin gargare të sëmurit. Me këto lloj gargare vazhdonin tërë ditën.

10. — Merrnin një dorë gjethe luleshtrydhe dhe si i pastronin i zienin në një litër ujë në formë çaji. Si e kullonin, të ëmbëlsuar me mjaltë ose me sheqer, ja jepnin të sëmurit që ta pinte çdo dy orë nga një gotë të ngrohtë. Këtë i sëmurit e pinte me gllënjka.

11. — Merrnin një lëvore të ajdës-hithkës. Si e pastronin

dhe e thërmonin sa më imtë, e zienin në një litër ujë për gjysmë ore. Si e kullonin në një napë të pastër dhe të bardhë, duke qenë në gjëndje të ngrohtë, i bënin gargare fytit disa herë në ditë.

12. — Merrnin dy duar krunde gruri të freskëta, të cilat i zienin në dy litra ujë për aq kohë sa mund të zjehej mishi i qëngjit. Si kullohej, gjithnjë në gjëndje të ngrohtë, i bënin gargara dy-tri herë në ditë.

13. — Merrnin një copë zam blete sa një kokërr veze, e thërmonin dhe e fushnin në një shishe me 200 gr. raki të fortë rrushi. Si e mbyllnin me tapë e linin në një vend të freskët për dhjetë ditë. Gjatë kësaj kohe e tundnin vazhdimisht shishen. Mbas i kullonin apo e filtronin, me anë të një puple i lyenin grykën të sëmurit dy-tri herë në ditë.

14. — Mjekët e Mirditës bajameve ua fushnin gishtat dhe i shtypnin, kurse në Shkodër fëmijëve, të cilëve zakonisht ua mjekonin gratë, ua ngrinin me dy gishta. Të rriturit ua ngrinin me një lugë druri, e cila shtrohej më parë me pak kripë të situr e me mjaltë. Gruaja, para veprimit lante duart dhe ngjyente dy gishtat në mjaltë e në kripë.

15. — Merrnin një gotë raki rrushi të fortë, një lugë mjaltë dhe një majë luge të vogël nishadër. Këta tre elemente i përzienin me një luge druri. Në fillim këtë ilaç e përdornin për gargare, pastaj i jepnin herë pas here nga një lugë gjelle, këtë e mbanin në gojë dhe e përcillnin nga pak.

16. — Leshi i palarë edhe në këtë rast është përdorur gjerësisht, si kompresë e ngrohur dhe e terur. Leshin, mbasi e kishin ngrohur mirë në zjarr, e spërkitnin me raki të fortë ose me vaj ulliri. Këtë mjekim e vazhdonin pa ndërprerje.

17. — Merrnin një bimë të shërbelës, pak gjethë jasemini dhe një boçë pishë. Mbas i zienin këto tre elemente bimorë bashkë me dy litra ujë një orë rresht, i kullonin dhe në atë lëng hidhnin katër lugë mjaltë. Përsëri i vinin në zjarr që të mishërohej mjalti me lëngun e këtyre bimëve. Me këtë ilaç e vazhdonin gargarën pa ndërprerje. Për gargare nuk janë kursyer as halat e pishës.

18. — Merrnin një peshqir të njomur me ujë të ftohtë e me të ja mbështillnin fytyrën të sëmurit. Me një peshqir të dytë të terur mbështillnin peshqirin e lagur. Kur peshqiri i lagur fillonte të ngrohej, e ndërronin po me një peshqir tjetër të lagur. Këtë veprim e vazhdonin katër-pesë herë në ditë.

19. — Merrnin 250 gr. gjethë trandafilësh dhe i zienin në 150 gr. ujë e në 100 gr. mjaltë. Një pjesë të këtij lloji ia

jepnin të sëmurit, për ta ngrënë e pjesën tjetër e hollonin për ta përdorur si gargarë.

20. — Disa mjekë të malësive dhe të Mirditës përdornin katranin (peshkven). Me këtë i lyenin të sëmurit tri-katër herë në ditë fytyrën, duke ia mbajtur të mbështjellë. Në një kohë përdornin si gargare ujët e bimës lisën. Merrnin një grusht nga kjo bimë dhe e zienin në një litër ujë.

21. — Merrnin një limon dhe e ndanin përgjysmë, këto dy gjysma i pluhuronin me pluhur sheqeri dhe ia vinin të sëmurit në fytyrë, duke i mbështjellë. Në mungesë të limonit merrnin një grusht ullinj, u hiqnin bërthamët dhe i shtypnin. Në gjëndje të ngrohtë ia vinin fytyrën duke ia ndërruar tri-katër herë në ditë. Fytyrën ia lyenin tri herë në ditë pas bukës me mjaltë dhe me nishadër. Lëngun e limonit e përdornin edhe si gargarë, në formë limonade pa sheqer.

22. — Merrnin 250 gr. pete trëndafilësh, një filxhan mjalte dhe një lugë kafeje me kripë. Me këta elemente krijonin një lloj pomade, me të cilën ia lyenin fytyrën të sëmurit me anë të një puple.

23. — Merrnin 250 gr. qumësht lope. Këtë qumësht e zienin kos duke i hedhur disa pika nga qumështi i fikut. Në këtë kos hidhnin 200 gr. miell gruri dhe i rrihnin mirë në mes tyre. Nga ky lloj ilaci i vinin të sëmurit në pjesën e jashtme 2-3 herë në ditë dhe vazhdonin me të për 3-4 ditë.

24. — Kur bajamet enjtëshin dhe niste qelbëzimi i tyre aq sa pengonin gjëllitjen, i operonin. Si mjet për këtë veprim përdornin një tel çeliku, me majë të mprehtë e të kthyer në trajtë gjysmë harku. Si ia mbanin gojën hapur të sëmurit me anë të një druje, me bishtin e një luge të drunjtë i ulnin gjuhën e pastaj mjeku vepronte me telin e mprehtë mbi to, duke ja gërvishtur. Qelbin që dilte nga ato i përzier me gjak, e pastronin me anë gargarash të shpeshta, si ujë e kripë ujë frashëri, lëng mullagash etj. e së fundi ia pastronin me raki të fortë rrushi.

25. — Merrnin 3 gr. nishadër dhe e shtypnin imët. Pas çdo mjekimi me gjëra të ngrohta i pluhuronin bajamet me pluhurin e nishadrës. Përjashta i bënin kompresë me gjethë mullage. Mjekimin, ia vazhdonin deri në qetësimin e tyre.

26. — Merrnin një copa rrënjë angjinari dhe si i bënë fletë-fletë i zienin në një litër ujë për gjysmë ore, i kullonin, me lëngun e tyre bënë kompresë e gargare 3-4 herë në ditë.

27 — Në rast të qelbëzimit të bajameve, nga jashtë, përdornin 10 kokrra fiq të papjekur ose gjysmë të pjekur apo edhe të thatë. Merrnin një enë bakri e hidhnin në të tre filxhana kos të kripur ku e linin 24 orë. Në këtë enë kosi nxirte një ngjyrë jeshile. Ky kos pastaj hollohej në një enë të pastër dhe i hidhej një lugë gjelle vaj-ulliri. Merrej pastaj nga një fik në ditë dhe çahaj në mes. Krejt pjesa e brendshme e fikut lyhej me këtë ilaç e i vihej bajameve nga jashtë. Kura vazhdonte 10 ditë.

28 — Merrnin një dorë gjethe të netullës dhe i zienin në një litër ujë. Me lëngun e tyre bënin gargare disa herë në ditë, kurse gjethet ia vinin si kompresë dhe i mbështillnin me një peshqir.

29 — Merrnin një dorë gjethe të thërmuara nga verri dhe i zienin në gjysëm litër ujë, si i kullonin nga ky ilaç, në gjendje të ngrohtë, i jepnin të sëmurit të pinte tre herë në ditë nga një gotë, ndërsa gjethet e njoma ia vinin si kompresë në fytyrë. Krahas këtij mjekimi, të sëmurëve u bënin edhe avullim me ujë kamomili, ku në dy litra ujë zienin një dorë lule kamomili, pastaj fytyrën e mbështillnin me një peshqir të thatë.

30 — Për dhëmbje fytyrës merrnin një gotë ujë të valuar, në të hidhnin një lugë çaji nisheste, këtë ia jepnin për ta pirë menjëherë. Gjatë ditës i bënin disa herë gargare me ujë finje të ngrohtë.

b) ZËNIA E KRAHARORIT (BRONCHITIS)

Është sëmundje inflamatore që dëmton mukozën e bronkeve.

Mënyra e përdorimit:

1. — Merrnin një grusht nga gjethet e kapinokut e si i thanin mirë i hidhnin në një litër ujë. Këtu i zienin në një zjarr të lehtë për një gjysëm orë. Mbasi e kullonin, nga ky lëng i jepnin të sëmurit tri herë në ditë nga një filxhan, me mjaltë ose me sheqer.

2. — Merrnin një grusht nga gjethet dhe pak lëkura nga

bima e quajtur vërrin dhe mbasi i pastronin mirë, i hidhnin në një litër ujë ku i zienin gjysmë orë. Të kulluar në një napë të bardhë e të pastër, i jepnin të sëmurit tri gota në ditë, në gjendje të ngrohtë.

3. — Në raste të kësaj sëmundjeje, kujdesi më i parë i mjekëve të maleve ka qenë përgatitja e lëngut të pishës. Merrnin afërsisht një çerek kilogrami nga majat më të njoma të saj dhe pak nga halat. Si i shtypnin mirë, i fushnin në një enë dhe i zienin për një orë. Si i kullonin, lëngun e tyre e mbanin në një enë të pastër. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit ta pinte në vend të ujit dhe po nga ky lëng i jepnin në vend të çajit me mjaltë ose me sheqer.

4. — Edhe lëngun e vidhit ja jepnin të sëmurit në vend të çajit. Merrnin një grusht nga lëkura e tij dhe i shtypnin, këto i zienin për një kohë të gjatë. Si i kullonin, një pjesë e këtij lëngu trazohej me rrëshirë pishe dhe përdorej për gargare. Në këtë rast gjëra të leshta nuk përdornin; kufizoheshin vetëm me ndonjë fërkim të lehtë me raki rrushi, duke thënë se «gjërat e ngrohta ia mbyllin kraharorin».

5. — Qytetarët i kanë pasë mbledhur dhe ruajtur me shumë kujdes manushaqet. Merrnin një grusht nga ato, gjysëm kilogrami sheqer dhe dy gota ujë. Këto i zienin në një zjarr të ngadalshëm. Me këto përgatitnin një reçel shumë të mirë. Nga ky i jepnin të sëmurit nga tri lugë kafeje në ditë, pas buke. Me manushaqe kanë pasë zëvendësuar çajin. Këtë ia jepnin vetëm me mjaltë. Në vend të ujit përdornin hardiçin ose lëngun e mollave.

6. — Mjekët popullorë të qyteteve kanë përdorur edhe rozmarinë. Merrnin afërsisht një grusht të mirë nga degët e njoma të saj dhe, mbasi i thërmonin mirë, i zienin në një litër ujë për një kohë të gjatë, deri sa të shterronin përgjysmë. Me lëngun e saj krijonin një lloj shurupi me mjaltë. Këtë ia jepnin në mbrëmje nga një filxhan kafeje.

7. — Vënd të parë zinin edhe sherbela me blinin. Mbasi këto dy bimë gjenden me shumicë në këtë krahinë, në të tilla sëmundje përdorehin gjerësisht. Merrnin me majë të gishtave pak gjethe sherbele dhe i hidhnin në një tas me ujë të valuar. Pas 10-15 minutash i kullonin dhe lëngun e tyre e përdornin me mjaltë në vend të çajit. Këto dhe lulet e blirit, të punuara në të njëjtën mënyrë, i përdornin vazhdimisht me intervale, herë njëherë e herë tjetër.

8. — Merrnin një kokë të madhe hudhre dhe thelpinjt e saj i shtypnin sa më shumë në havan. Këto i hidhnin në gjys-

më litre verë të kuqe, ku i linin 24 orë që të regjeshin. Nga kjo verë e kulluar i jepnin të sëmurit nga një filxhan kafeje tri herë në ditë.

9. — Me kalimin e krizës mjekët meitonin se si ta çlironin të sëmurin nga ballgami. Për këtë qëllim përdornin bumën, «thundër mushke». Përdornin gjethet dhe lulet e saj në formë shurupi. Ndërsa malsia e përdorte këtë bimë, në vend të saj fushat përdornin reçelin e trëndafileve.

10. — Merrnin dy grushta krunde dhe i zienin në 700 gr. ujë. Mbasi i kullonin, i hidhnin 200 gr. mjaltë dhe dy të kuqe veze. Të përziera mirë i jepnin të sëmurit nga dy gota në mëngjes e në mbrëmje, për tri ditë rresht.

11. — Merrnin e kavërdisnin 200 gr. krunde të grunjta. Këto i mbysin në një litër ujë të valuar. Si e thithnin këtë ujë, në atë brumë hidhnin dy litra gumësht dhe gjysëm kilogrami mjaltë. Nga ky ilaç i sëmuri pinte nga një gotë çdo tre orë.

12. — Për flamë (të ftohur) merrnin lesh të palarë zhytur në raki rrushi të fortë 18 gradësh e piper pluhur dhe ia vinin gjoksit. Para se të flinin i jepnin të flamosurit për të ngrënë tre fiq të thatë të mbushur me piper të zi disa herë me spec të kuq djegës e pastaj pinte çaj me lule blini, lule shtogu ose lule mullagash.

13. — Për të zanun të fortë (bronchitis acuta) përdornin lapa me sinap e me farë liri dhe për ta qitur ballgamin (gël-bazën) i sëmuri pinte lëng prej mullagash të ziera.

14. — Kur nga të ftohtit e madh i sëmuri kishte kollë të fortë zienin tri lule të thata shafajeti e me këtë bënte gargara. Po që se të ftohurit i merrej zëri e kishte kollë zjenin tre gjethet larit (dafin) dhe si çaj ia jepnin të sëmurit për ta pirë.

15. — Për të zënë e hundëve përdornin një mjekim tjetër. Ngrohnin deri në 100 gradë një gjym me ujë pusi afro 3 kilogram dhe e zbraznin në legen, hidhnin brenda tre guraleca të rrumbullakët vezakë të kuqur në zjarr. I sëmru i afronte hundën e gojën e hapur përmbi avull e thithëte me sa fuqi që kishte, i mbuluar me jorgan sipër në mënyrë që asnjë sasi avulli të mos depërtonte jashtë, derisa mund të duronte. Kishin zakon, sa herë të ftoheshin t'u bënin banja të nxehta-këmbëve deri mbi nyje të këmbës me ujë të nxehtë «sa me të therë maja e kresë» e brënda hidhnin një gotë uji me uthull rrushi e një grusht kripë të bardhë.

Kishte nga ata që porsa i ndjenin simptomat e para të të ftohurit dilnin në oborr në mes të dimrit, shtinin këmbët në

mastele (enë) uji deri në gjunjë bënin banja me ujë të ftohtë duke e arsyetuar këtë veprim me thënine «me të ftohtë ka ardhur e me të ftohtë do të shkojë».

16. — Për të zënë të foshnjeve e të fëmijëve merrnin një copë letër 25 cm. kuadrat e shponin me gjilpërë me kokë, letra duhej të ishte ngjyrë mavi (blu e mbylltë) e lyenin me dhjamë dashi e ia vinin gjoksit të fëmijës.

c) MAJISJA E FYTIT (LARYNGITIS)

Megjithëse tek njerëzit e thyer në moshë shfaqja e bajameve është e rrallë, majisja e fytit, sidomos në dimër takohet shpesh, me inflamacion e me dhëmbje, duke vështirësuar përcjelljen dhe të folurit.

Mënyra e mjekimit:

1. — Marrim 20 gr. dyll blete dhe 30 gr. propolis, këto i vendosim në një enë alumini ku kemi hedhur 1/2 litër ujë, e cila vendoset në një enë të madhe metalike me ujë të valuar. Si vendos i sëmuri një peshqir në kokë bën avullën duke marrë frymë me gojë. Kjo bëhet çdo ditë për 10 min.

2. — Merrnin krejt bimën e mullagës së zakonshme dhe mbasi e lanin dhe shtypnin mirë, e hidhnin në një enë të pastër ku e zienin në gjysmë litër ujë për një gjysmë ore e pastaj e kullonin. Në lëngun e saj hidhnin 3-4 gr. nishadër që e përzienin mirë më parë se ta përdornin për gargare. Lëngu duhej të ishte në gjendje të ngrohtë. Pas gargarës ia mbështillnin të sëmurit fytyrën me gjëra të ngrohta leshi.

3. — Merrnin një lugë gjelle rrëshirë pishe, një lugë mjaltë dhe një filxhan raki rrushi të fortë. Këta i përzienin bashkë me dy gram nishadër. Me këtë ilaç e lyenin fytyrën mbas çdo gargare.

4. — Merrnin një filxhan gjalpë të pashkrirë dhe hidhnin në të tre thelpinj hudhrash të shtypura mirë në havan. I përzienin për një kohë të gjatë në mënyrë që hudhra të tretej në gjalpë. Këtë ilaç ja jepnin të sëmurit 3-4 herë në ditë, nga një lugë kafeje, i sëmuri ilaçin e gëlltiste ngadalë.

5. — Merrnin një lugë gjelle hi nga druri i situr mirë i blirit dhe pasi e zienin, e kullonin në një napë të pastër. Me këtë finjë të vakët i bënin gargarë të sëmurit.

c) TË MARRUNIT E ZËRIT (APHONIA)

Është mungesë e zërit dhe shfaqet si shenjë e sëmundjeve të laringut.

Mënyra e mjekimit:

Kur kemi marrje zëri: 1. — Marrim një qepë e shtypim ose e rendojmë, kësaj i shtojmë një filxhan uthull pasi e përziejmë e kullojmë duke e shtrydhur. Lëngu i nxjerrë përziehet me një gotë mjaltë, këtë i sëmuri e merr gjatë ditës me 1 lugë çaji. Para se të merret ilaçi fytit i bëjmë gargarë me kamomil ose sherbel.

2. — Merrnin lule mullage (dhe një grusht elb, të cilat i zienin sëbashku në dy litra ujë për një orë pa ndërprerje. Mbas i kullonin i fushin në një enë të mbyllur dhe i linin në vend të freskët. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit nga dy gota në ditë, në mëngjes dhe në mbrëmje, në gjendje të ngrohtë.

3. — Merrnin gjithë bimën e zhumbriçës dhe, mbasi e pastronin mirë dhe e shtypnin, e fushin në një enë dheu dhe e zienin në dy litra ujë për më se një orë, në një zjarr të lehtë. Mbas e hiqnin nga zjarri e linin të ftohej për rreth gjysmë ore e pastaj e kullonin me një napë të bardhë e të pastër. Nga ky ujë i jepnin të sëmurit nga tri gota në ditë në gjendje të ngrohtë.

4. — Merrnin një shishe shurup dhe në të hidhnin 10 pika vaj dafine. Nga ky ilaç pinin nga 1/2 gotë për 8 ditë rresht.

d) MJETE KUNDËR KOLLËS (Antitussica)

Kolla është një prej shenjave më të shpeshta e kryesore të sëmundjeve të aparatit të frymëmarrjes. Shfaqet gjatë inflamacioneve të mukozave të rrugëve të frymëmarrjes. Gjithashtu gjatë futjes në rrugët e frymëmarrjes së pluhurave, gazeve, lëngjeve, etj.

Mënyra e mjekimit:

1. — Marrim 2 lugë çaji lule gruri (lule kuqja) të tharë e të thërmuar dhe 1 lugë çaji lule kamomile. Këto i mbulojmë me 1 gotë ujë të valuar dhe i lëmë të mbuluara 20 min. Pasi e kullojmë i sëmuri pin 3 filxhana në ditë duke i ëmbëlsuar me mjaltë.

2. — Jo gjithmonë kollën e marrim nga të ftohurit, por edhe nga duhani, pluhurat dhe tymrat.

Malësorët, të cilët janë konsumatorë të mëdhenj të duhanit, kollën që u rridhte nga ky e luftonin me lëng pishe. Merrnin degë të njoma pishe dhe, mbasi i shtypnin mirë dhe i pastronin, i zienin me ujë në përpjesëtim një me tre. Paszierjes prej një ore i kullonin në një napë të pastër e ujët e tyre e mbanin në një shishe. Duke pirë nga ky lëng gjysmë gotë esëll çdo ditë.

3. — Kur e shihnin se kolla u vinte nga tymi ose nga pluhuri, merrnin një gotë ujë të ngrohtë me mjaltë, pak minuta para se të binin për të fjetur.

4. — Kur kolla shkaktohej nga ndonjë acarim i organeve të brendshme e fillonin mjekimin me ujë të ngrohtë, me kamomil, lule bliri, sherbelë bimë të tjera, me mjaltë ose në mungesë të saj me sheqer. Kur kolla kalonte në katarr përdornin edhe gjëra të leshta dhe të ngrohta në gjokës, duke i hedhur pije të ngrohta, ndonjë gotë të vogël me raki rrushi të fortë. Fëmijëve u jepnin edhe vaj ulliri, sipas moshës, nga gjysmë luge kafe deri në një lugë gjelle.

5. — Përdornin goglat e selvisë, duke preferuar të njomat ndaj të thatave. Merrnin një grusht nga ato dhe si i pastronin, i shtypnin dhe i zienin për 1/2 orë në 700 gr. ujë. Gjatë kohës që qëndronin në zjarr ato lëshonin një ngjyrë të murrmë. Si i zienin, i kullonin e lëngun me sheqer ose me mjaltë, ia jepnin të sëmurit nga një filxhan në mëngjes esëll për një javë rresht.

6. — Merrnin 1/4 kg. elb dhe si e shtypnin e zienin në një litër ujë, si e kullonin në këtë lëng hidhnin një lugë gjelle mjaltë dhe përsëri e vinin në zjarr për pak minuta. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit disa herë në ditë duke qenë i ngrohtë.

7. — Merrnin një dorë nga rrënjët e mullagës së bardhë, si e pastronin dhe e thërmonin e zienin në një litër ujë për një orë. Si e kullonin nga ky ilaç i jepnin të sëmurit dy gota në ditë në mëngjes dhe në darkë të ëmbëlsuar me mjaltë.

8. — Për qetësimin e kollës nga të ftohtit të sëmurit i jepnin për të pirë 3-4 gota ujë të ngrohtë në ditë ku kishin shuar më parë 3-4 copa zjarri të ndezur nga druri i lisit ose i blirit.

e) ASTMA (Asthma)

Këtë sëmundje populli e quan edhe me emra të ndryshme: si: Gulshim — Teknefez — Shprirrë — Gulçim, etj.

Kjo është një sëmundje që karakterizohet me aksese marrje fryme të shpeshta që shfaqen periodikisht dhe zgjasin nga disa orë deri në disa ditë.

Mënyra e mjekimit:

1. — Për azmën në fëmijë: marrim një lugë kafe me mjaltë, në të hedhim 15-20 pika me vajguri të pastër (petrol) dhe kjo pihet njëherësh, kura merret 2-3 herë në ditë për 10 ditë.

2. — Ndër male kjo sëmundje ka qenë e rrallë, por edhe kur kjo shfaqej vetë natyra e vendit e luftonte. I sëmurit e kalonte shumicën e kohës nëpër pyje pishe, duke pirë, herë pas here ujë nga rrëshira e pishës dhe duke thithur vajrat eterore që çliroheshin prej saj.

3. — Merrnin gjethe gjysmë të thara rozmarinë, sa matat e gishtërinjve, dhe po aq nga gjethet e shërbelës dhe i fusnin në një kokme (safë). Në të hidhnin një gace zjarri në mënyrë që këto gjethe të digjeshin ngadalë. I sëmurit detyrohej të qëndronte mbi to me gojë hapur, duke thithur nga ai tym. Këtë mjekim ia vazhdonin disa ditë me radhë, sidomos në mbrëmje. Edhe gjethet e matergonës i kanë pasë përdorur në këtë mënyrë.

4. — Mishi i shapkës dhe ai i zorrëshkinës janë konsideruar si shumë të dobishme. Kur ky mish gjendej nuk ia kursonin të sëmurit. Në përgjithësi mishi i shpendëve të egra është përdorur për të sëmurët me këtë sëmundje.

5. — Hidhnin në zjarr pluhur sheqeri ose ndonjë pikë mjaltë. I sëmurit thithte tymin e tyre me gojë të hapur dhe me hundë. Këtë veprim të sëmurit ia bënin ditën, duke ia përsëritur disa herë.

6. — Merrnin copa xhamesh të pastruara dhe i hidhnin në zjarr. Si ishin ngrohur mirë, i hidhnin uthull të fortë rru-shi, dhe këtë uthull ia jepnin për të pirë të sëmurit, nga një lugë gjelle me pak sheqer. Këtë e përdornin kur e shihnin se është duke i ardhur kriza.

7. — Në një lugë kafeje me sheqer ose me mjaltë hidh-

nin 15 ose 20 pika vajguri dhe e gëlltisnin menjëherë. Këtë gjë e përsëritnin dy-tri herë në ditë, për disa ditë me radhë. Vajguri vazhdon të përdoret edhe sot, veçanërisht ndër fëmijë.

8. — Merrnin dy duar dëllenja, si i pastronin dhe i shtypnin i hidhnin në një litër verë, këtë e mbanin në një vend të ngrohtë për 10-15 ditë. Nga ky i jepnin të sëmurit për të pirë tri herë në ditë nga një lugë gjelle.

9. — Merrnin një kokërr hudhër, si e qëronin, thelbat e saj i shtypnin dhe i kullonin në një shishe. Nga ky lëng hidhnin 4-5 pika mbi sheqer dhe e përcillnin me ujë. Mjekimin ia vazhdonin për 10 ditë.

10. — Merrnin një sasi gjethe tatulle dhe sherbele të thara mirë e i grinin si duhanin. Këto gjethe të grira i dridhnin si cigare ose i përdornin me lullë në vend të duhanit. Edhe gjethet e matergonës i kanë pasë përdorur në këtë mënyrë.

11. — Qëndrat kanë përdorur një lloj maxhumi të kombinuar: dy të kuqe veze, 100 gr. mjaltë dhe 100 gr. kajmak buallice të rrahura më parë të tria së bashku, pastaj rriheshin edhe një herë tjetër me një gotë verë. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit një lugë gjelle çdo mëngjes esëll. Këtë ilaç e përsërisnin sipas nevojës.

12. — Në Mirditë njerëzit që vuanin nga astma gjithë besimin ia kishin lëshuar dëllinjës. Edhe sot me këtë bimë mundohen ta luftojnë këtë sëmundje. Ata nuk udhëtojnë pa dëllinja në xhep. Herë pas herë fusin në gojë nga 4-5 kokrra dhe i përtypnin duke gëlltitur lëngun e tyre dhe duke nxjerrë jashtë bërshitë.

13. — Edhe gjethedelli, bimë që rritet në vijat e ujrave të rrugëve, është përdorur gjësisht edhe në sëmundjet e gulçimit. Është përdorur e tërë bima. Merrnin dy tri nga kjo dhe mbasi e pastronin e i lanin mirë, i zienin në një litër ujë për rreth një orë. Lëngun e përdornin në vend të çajit me pak mjaltë sa herë që i sëmurit ndjente nevojë.

14. — Merrnin dy grushta gjethe të bimës së quajtur latrapeçi (Chelidonium majus) rrënja e së cilës përmban helm, quhet edhe bari i latrapecit të madh. Gjethet e saj mbasi i pastronin dhe i thërmonin i hidhnin në një litër verë dhe i zienin në të një gjysmë ore, në verën që mbetet hidhnin dy kilogram mjaltë dhe i përzienin. Nga kjo i jepnin të sëmurit nga një lugë gjelle në mëngjes e darkë.

15. — Merrnin frutin e manaferrave dhe e thanin. Ashtu të tharë e bluanin si kafënë. Nga ky pluhur merrnin dy lugë kafeje esëll, duke e përcjellë me qumësht ose me ujë.

16. — Merrnin 100 gr. mjaltë dhe 50 gr. kafe të bluar. Këto të dyja i ngjeshnin bashkë duke formuar një lloi kremi. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit tri herë në ditë nga një lugë kafeje. Ata që mund të dispononin portokalle i jepnin edhe një të tillë për ta ngrënë me gjithë lëkurë. Kjo kurë qetësonjëse vazhdonte me intervale. Shumë nga ata që vuanin nga kjo sëmundje mbanin në dhomën e gjumit nga një kuti të madhe me degë të njoma pisha. Këto i tundnin herë pas herë në mbrëmje kur shkonin për të fjetur.

17. — Merrnin një shalqi të madh e të pjekur mirë. Këtë e hapnin në majë si kapak dhe ia pastronin zemrën. Brënda në të hidhnin 20 gr. thërmije çeliku dhe 20 gr. lule squfuri. Pas dy ditësh i shtonin edhe 20 gr. nishadër. Si treteshin këto tri lëndë i shtonin edhe 100 gr. raki të fortë. Shalqini veç kapakut të vet mbyllej edhe me brumët e bukës së grurit dhe mbahej në një enë të mbyllur hermetikisht dhe së bashku futej në furrë ku lihej tërë natën. Shalqini i llototitur dhe i përzier me lëndët e tjera të shkruara nxirrej nga furra dhe kullohej në një garzë. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit nga një lugë gjelle çdo mëngjes esëll.

18. — Merrnin tri lugë mjaltë dhe i përziënin me një gotë uthull e gjysëm gotë ujë dhe e vinin të zienin për një orë, përzier me lëngun e gjëtheve të netullës. Këtë ilaç e përdornin gjatë ditës nga një lugë kafeje çdo orë.

19. — Merrnin një lugë gjelle farë kopre të egër dhe i përziënin me 500 gr. qumësht dhe një lugë mjaltë. Këto i zienin 1/4 orë. Posa i hiqnin nga zjarri hidhnin në to 10 gr. lulëza kamomili. Mbas dhjetë minutash kullohej për t'u pastruar nga kamomili dhe menjëherë fillonin kurën e këtij ilaci me një lugë gjelle para buke.

20. — Merrnin nga bima barishtore Kren (Rrepe djegëse) një pjesë të rrënjës së saj mishnore, të cilën e pastronin dhe e grinin në rende. Në masën e një filxhani të madh e përziënin me gjysmë kilogrami mjaltë të pavënë në zjarr. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit tri herë në ditë nga një lugë kafeje.

21. — Merrnin një kilogram nga pisha e butë dhe e thanin, pastaj e thërmonin dhe e fushnin në një enë me tri litra ujë, ku e zienin për një kohë të gjatë deri sa shterronte përgjysëm. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit mëngjes e mbrëmje nga një gotë.

22. — Thonë sikur kanë pasë gjetur një lloj lehtësimi njerëzit që vuanin nga kjo sëmundje nga gjethet e drurit të eukaliptit. Merrnin këto gjethë në qershor e korrik, dhe i tha-

nin. Kur kishin nevojë për to, merrnin një grusht dhe e hidhnin në një enë me ujë të valuar. Kur donin të bënin avullim me këto gjethë u shtonin edhe një gjysmë litre ujë të valuar.

ë) PLEVITI (Pleuritis)

Është inflamacioni i pleurave që mund të jetë i thatë ose me eksudat që grumbullohet midis dy pleurave.

Mënyra e mjekimit:

Pleviti ose bronkiti: 1. — Mjekohet duke marrë rrënjë kërcelli mullage 2 pjesë, lisna (*Thymes vulgaris*) 2 pjesë zhuricë, 1 pjesë të gjitha këto futen në një enë, ku është hedhur 1.5 litër ujë dhe zihen për 10 minuta, si kullohen me shtrydhje pihen 2-3 gota në ditë duke i ëmbëlsuar me 1 lugë gjelle mjaltë.

2. — Gatuanin dy bukë të vogla me miell misri ose me hi dhe ashtu të ngrohta, siç dilyn nga zjarri, i mbështillnin me peshqir dhe ia vinin të sëmurit njërenë në kraharor dhe tjetrën në shpinë. Si gjëra të ngrohta qendrat kanë përdorur më tepër leshin e palarë dhe tullat e ngrohura e të spërkatura me uthull të fortë rrushi. Masazhet me vaj e raki të fortë rrushi nuk ia ndërprisnin asnjëherë të sëmruarit.

3. — Si mjet të dobishëm për shërimin e plevitit mjekët e Dukagjinit kanë pasë përdorur hithrën. Merrnin bimën e tërë me të gjitha organet e saj, dhe mbasi e pastronin mirë dhe e shtypnin e fushnin në një enë ku e zienin me një litër ujë. Nga lëngu i saj i jepnin të pinte të sëmurit, në gjendje të ngrohtë, pesë-gjashtë filxhana në ditë, me mjaltë, kurse vetë bimën e përdornin si llapë të ngrohtë.

3. — Merrnin lesh të palarë dhe e ngrohnin mirë, pastaj e spërkatin me raki të fortë rrushi. Këtë lesh ja vishnin vendit ku ndjehej më tepër dhëmbja, duke ja ndërruar disa herë në ditë. Si ushqim nuk i kursenin asgjë, pavarësisht nga gjendja ekonomike. Ndër male dhe fshatra i sëmuri zinte qoshen e vatrës, dhe nuk lëvizte andej deri sa të shërohej krejtësisht. Mirdita, që e prodhonte vetë verën e saj të dëgjuar, nuk ja kursente fare të sëmurit këtë.

4. — Merrnin 30 gr. farë liri dhe mbasi e lanin dhe e pastronin, e shtypnin në havan. Nga këto mirnin një lugë

kafeje dhe e hidhnin në ujë të valuar duke e mbuluar me kapak, ku e linin 15 minuta. Këtë e kullonin, e ngrohnin edhe pak e me mjaltë ose sheqer ja jepnin të sëmurit në formë çaji. Për këtë sëmundje, si gjëra të brëndshme, në formë çaji kanë përdorur edhe shumë bimë të tjera si lulëzat e kamomilit, lulet e blirit, lulet e shtogut, lulet e ferrës së gomarit, dhe gjethet e sherbelës. Disa krahina ja digjnin thembrën të sëmurit me shufër të skuqur, për tre ditë rresht.

D) TUBERKULOZI (tbc.) — I MUSHKËRIVE (Tuberculosis pulmonaris)

Kjo sëmundje që në popull njihet me emra të ndryshëm si: verem, dergjë e thatë, oftikë, koll e keqe, kollë e thatë, kollë nusesh etj. Është një sëmundje ngjitime me shfaqje e lokalizime të shumëllojta, por që prek më shumë mushkëritë.

Mënyra e mjekimit:

1. — Për mjekimin përdorim përzierje gjalpi me propolis 15-20%. Në 1 kg. gjalpë të freskët pa kripë, i shtijmë 150-200 gr. propolis. Pasi e nxejmë gjalpin deri 90° e largojmë nga zjarri, kur ftohet pak hedhim propolisin (zami bletës), të cilin më parë e kemi thërmuar e pastruar nga lëndët e huaja. Ena mbulohet me kapak dhe qëndron 20 min. Gjatë kësaj kohe përzihet disa herë, me qëllim që propolisi të mos mbesë në fund dhe në anët e enës. Enën e vendosim përsëri në zjarr për 20 min. Duke qenë e ngrohtë kalohet nëpër një garzë dyfishë. Mbyllet dhe ruhet në vende të freskëta. Kjo i jepet të sëmurit 3 herë në ditë nga 1 lugë gjelle, një orë e gjysëm para ushqimit. Mjekimi vazhdon 4-7 muaj.

2. — Si qendrat, fshatërat dhe malësitë u kanë dhënë rëndësi të madhe ajrit dhe ushqimit, dy faktorë që konsideroheshin në ato kohëra si kryesorë, së paku për lehtësimin e sëmundjes. Sipas thënieve të disa pleqve, rrallë herë janë takuar barinj të prekur nga tuberkulozi. Shumë nga qytetarët me tbc vinin verës ndër stanet e Rrjollit e në bjeshkë, ku kalonin krejt verën, dukej fjetur në mes të bagëtive, ose ndër dhoma me bagëti përposhtë tyre.

3. — Si ilaç të brëndshëm kanë përdorur rrënjën e sanzës dhe kinën e fushës me intervale, një ditë njëherë e një ditë tjetrën, pavarësisht në se i sëmuri kishte temperaturë

apo jo. Si njëherë dhe tjetrën ia jepnin në mëngjes esëll nga një lugë kafeje të përcjellur me mjaltë ose me sheqer, Këto dy bimë ata i zienin, mbasi i pastronin dhe i thërmonin mirë, duke i ruajtur lëngjet e tyre ndër shishe të veçanta.

4. — Merrnin një xhezve dy filxhanash, ku hidhnin një lugë gjelle sheqer pluhur. Kur shkrihej sheqeri hidhnin në të tre a katër thelba hudhra të shtypura mirë dhe me të e vinin përsëri xhezven në zjarr. Këtë lloj mjekimi ia vazhdonin katër deri në gjashtë muaj.

5. — Merrnin një qyp të madh ku hidhnin 4-5 litra ujë dhe katër grushta krunde të grunja. Këtë e vendosnin në një vend të ngrohtë. Në të hidhnin rreth 50 gr. maja buke të grunjte. Mbasi e përzienin qypin, e mbulonin mirë dhe pas 24 orësh ja kullonin këtë ujë, duke ja zëvendësuar me tre a katër litra ujë të nxehtë dhe me një grusht krunde të tjera. Mbas 24 orësh uji i qypit kullohej duke e hedhur në një enë tjetër të pastër. I sëmuri pinte vetëm nga ky ujë. Në qyp hidhej po aq ujë sa hiqej prej tij.

6. — Si kurë dhe ushqim në një kohë figuron të jetë përdorur arra dhe, në mungesë të saj, edhe lajthija e bajamja. Merrnin arra të njoma që posa kishin arritur masën e një lajthije dhe ashtu siç ishin së bashku me kablesh, i shtypnin në një havan. Në masën e tyre hidhnin po aq sheqer dhe gjysëm ujë. Këto i zienin në një zjarr të lehtë deri sa formohej një lloj reçeli. Para se të lidhej mirë e të bëhej ajkë, i hidhnin pak gjethe borziloku. Nga ky reçel i jepnin të sëmurit nga një lugë gjelle çdo mëngjes esëll.

7. — Merrnin një grusht lëkura lisi dhe i zienin për një kohë të gjatë në dy litra ujë. Mbasi i kullonin mirë, lëngun e tyre ia jipnin të sëmurit me pak mjaltë ose sheqer. Mjekët popullore kanë pasë përdorur edhe sherbelë. Merrnin gjithë bimën dhe, mbasi e pastronin dhe e lanin mirë, e zhysin në gjysmë litra ujë të valuar, ku e linin gjysmë ore pastaj e kullonin e në gjendje të ngrohur ja jepnin të sëmurit në vend të çajit. Këtë ia vazhdonin për 3-4 muaj.

8. — Për 3-4 muaj radhazi, i jepnin të sëmurit me bukë elbi nga 100 gr. yndyrë mish dashi të shkrirë çdo mëngjes. Yndyra duhej të ishte e thjeshtë. Disa këtë e shoqëronin me 1 gotë verë.

9. — Merrnin 1/2 kilogrami nga kërpudha e thanës, e cila ka trajtën e kafit, dhe e zienin në tre litra ujë tre orë pandërprerje. Si e kullonin mirë në një napë të imtë, nga ai lëng i jepnin të sëmurit dy gota në ditë me mjaltë,

në mëngjes e në darkë para buke; mjekimin ia vazhdonin 3-5 muaj.

10. — Edhe lule lepurin e kanë pasë përdorur për të sëmurët me tuberkuloz. Merrnin nga këto gjethe një sasi të vogël dhe e zienin me gjysmë litre ujë. I kullonin dhe ja jepnin të sëmurit nga tri herë në ditë, nga një gotë të ëmbëlsuar me mjaltë, mjekimin ia vazhdonin 3-4 muaj.

11. — Për 40 ditë pandërprerje i jepnin të sëmurit nga një kokërr mollë në mëngjes esëll. Mollën e hapnin tek bishti dhe i hiqnin zemrën. Brënda i fushnin një lugë kafeje thimjan (Kem), lule sqfuri dhe vaj ulliri. Së bashku me këto elemente, mollën e fushnin në prush, ku piqej ngadalë. I sëmurit këtë e hante menjëherë.

12. — Frutin e manaferrës së pjekur e përdornin gjëresisht në formë reçeli. Gjethet e manaferrave të thata i përdornin për ndalimin e gjakut. Këto i përdornin në formë dekoti, duke ja dhënë të sëmurit nga 4-5 gota në ditë, me mjaltë ose me sheqer.

13. — Merrnin 100 gr. barut të zi dhe e përzierin me 1 kgr. mjaltë. Edhe nga ky ilaç i jepnin të sëmurit 2-3 lugë në ditë.

14. — Merrnin bulbin e badrës dhe si e pastronin mirë dhe e qeronin, e zienin në 3/4 litra ujë për një 1/2 orë në një zjarr të lehtë. Këtë e jepnin me filxhan kafeje 2-3 herë në ditë me pak mjaltë ose sheqer, për zbutjen e fytyrës dhe lehtësimin e kollës.

15. Merrnin dy grushta mullagë të bardhë, dy duar nga bari i këputjes dhe dy grushta rrënjë hithe. Si i pastronin dhe i thërmonin, i fushnin në një enë me 4 litra ujë dhe i zienin për një orë, të mbyllur me kapak. Si i kullonin, nga ky ilaç i jepnin të sëmurit tri gota në ditë, të ëmbëlsuar me mjaltë. Këtë e përdornin para buke në mëngjes, drekë e darkë. Këtë ilaç ja vazhdonin për 2-3 muaj rresht.

16. — Disa mjekë popullorë tuberkulozin pulmonar kufizoheshin ta kuronin me katra dhe ujë gëlqereje. Në mëngjes esëll u jepnin të sëmurëve nga një gotë ujë gëlqereje e në mbrëmje nga një gotë ujë katrani.

17. — Grumbullonin ndër livadhe kërmij bari rreth 20-30. Si i zienin dhe i zhvishnin nga guaska, i thanin nën saç deri sa të bëheshin zharë. Pastaj i shtypnin dhe i kthenin në pluhur. Nga ky pluhur i jepnin të sëmurit nga 2 lugë kafeje në ditë, të përziera me çaj dëllinje, mëngjes e darkë. Mjekimin ia vazhdonin 6-8 javë.

18. — Merrnin një kilogram gjalpë të freskët dhe 200 gr. zam blete. Si shkrihej gjalpi hidhnin në të zamin e bletës, si i ngjeshnin mirë që t'u mishnonin, i hiqnin nga zjarri, dhe nga ky ilaç i jepnin të sëmurit nga 2 lugë gjelle, para buke, të përcjellë me qumësht. Ja jepnin mëngjes e darkë. Këtë kurë e vazhdonin tre muaj. Disa, këtë e përzierin me kulaç pregatitur nga mielli i thekrës ose i grurit.

19. — Merrnin dy filxhana rrënjë nga bima e rilkës (kren). Si e pastronin e kalonin në rende. Këtë e hidhnin në dy litra verë, duke e mbyllur mirë enën. Këtë e linin në një vend të freskët për 10-15 ditë. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit nga tre filxhana në ditë para buke. Mjekimin ia vazhdonin për 2-3 muaj.

20. — Merrnin dy duar gjethe tjegullore, si i pastronin i zjenin në tre litra ujë, deri sa shterroheshin në 2 litra. Si e kullonin, nga ky ilaç i jepnin të sëmurit tre filxhana në ditë para ushqimit. Mjekimin ia vazhdonin për 2-3 muaj. Krahas me këtë kurë, gjatë ditës, të sëmurit i jepnin nga 300 gr. qumësht të pamazitur (pa i hequr ajkën), në këtë hidhnin nga 5-6 thelpinj hudhrash të shtypura dhe 2 lugë mjaltë. Këtë e përsërisnin gjatë ditës dy-tri herë.

21. — Merrnin një shishe vaj ulliri (1 litër) në muajin prill-maj, çelmin rrënjën e një arre, merrnin një pipë nga kjo dhe si e pastronin e fushnin në shishe dhe grykën e mbyllnin me një petë dylli duke e lënë në pozicion të drejtë e mbulonin në dhe. Mbas 10-15 ditëve vaji tërhiqej nga rrënjë në të bardhë, nga ky ilaç të sëmurëve u jepnin me pi dy lugë gjelle në ditë, krahas këtij mjekimi të sëmurit i jepnin për të ngrënë edhe tri lugë gjelle në ditë me një përzierje mjaltë e gjalpë dhe thelba arrash.

g) SARAXHAT — LUNGAT E BRESHKËZAT (Lymphadenitis tubercularis)

Mënyra e mjekimit:

1. — Për mjekimin e saraxhat marrim 5 gjethe shërbelë të thërmuara dhe i mbulojmë në një gotë ujë të valuar. E mbajmë të mbuluar 20 min. Si e kullojmë e ëmbëlsojmë 1

lugë gjellë mjaltë dhe pihet 3 herë në ditë nga 1 gotë. Para se me e pi shtimë dhe 30 pika tretësirë alkalike propolisi 15%. Kura vazhdon 2 muaj.

2. — Në disa krahina kanë përdorur kulprën e egër. Merrnin një grusht nga degët e njoma të saj dhe i zjenin mbasi t'i kishin pastruar dhe shtypur mirë në verë të kuqe ose në një litër lëng thanash të fermentuara. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit dy herë në ditë, para buke, nga një gotë të vogël. E vazhdonin mjekimin deri sa të shihej efekti i saj.

3. — Gjithë kujdesi për lungat ka qenë të mos shpërthenin përjashta si në gushë, qafë. Këtë kujdes e kishin për më tepër vajzat e gratë e reja, që të mos u mbetej shenjë. Për ta evituar shpimin përdornin këtë ilaç: merrnin dy filxhana kos, një filxhan miell terhanaje, një lugë buke rërë të imtë dhe një lugë miell misri të verdhë. Këto i përzierin dhe ia vinin si llapa lungës, duke ia mbajtur 12 orë. Këtë lloj llape ia vazhdonin dy a tri herë në ditë.

4. — Kur lungat hapeshin rreth zverkut gjerësisht, merrnin një shall të vogël të bardhë e këtë e lyenin me dhjamë të shkrirë e mbi të shtrinin rërë të njomë deti. Me këtë shall i mbështillnin fytyrën të sëmurit. Posa fillonte t'i ngrohej fytyrja ia ndërronin menjëherë me një shall tjetër të njomur me ujë të ftohtë. Në vend të ujit i jepnin lëng nga krundet e grurit, të cilat i zienin në ujën e mullagave, dy duar krunde në tre litra lëng mullage.

5. — Kur e shikonin se lunga kish zënë qelb, ia shponin me një kunjë pishe. Për tërheqjen e qelbit përdornin një lloj llape me çdo lloj kungulli e me qumësht. Si masë kungulli merrnin afërsisht dy filxhana çaji të grirë në rende dhe një filxhan qumësht. Këto zjeheshin deri sa të trasheshin. Këtë lloj brumi ia vinin të sëmurit në gjendje të ngrohtë duke ia ndërruar herë pas here, deri sa të pastrohej mirë plaga nga qelbi. Për pastrimin e qelbit përdornin edhe këtë lloj ilaçi: merrnin një filxhan kafeje qumësht, dy lugë niseshte, pesë gramë dyllë blete e katër gjethe babaniku (*Sedum Maximum*). Gjethet e babanikut i thërmonin sa më imtë dhe i përzierin me lëndët e tjera, duke i ngjeshur të gjitha së bashku sa më mirë. Para se t'u vinin ilaçin, ia lanin lungat me ujë të kripur ose me raki të fortë rrushi.

6. — Edhe fatat e lirit dhe mullagat janë përdorur në këto lloj sëmundjesh. Merrnin një grusht farë liri dhe, mbasi e lanin mirë, e shtypnin në dybek. Pastaj këtë e zienin me ujë të thjeshtë apo me qumësht, duke i hedhur në fund edhe

disa pika vaj ulliri. Në gjendje të ngrohtë ia vinin plagës duke ia ndërruar disa herë, deri sa të shpohej. Gjethet e mullagës i përdornin edhe si llapë edhe si gargarë. Mbasi i zienin mirë, i kullonin në një enë të pastër dhe me lëngun e tyre vazhdonin gargarën, sidomos kur lungat kishin zbritur në fytyrë, kurse gjethet e tyre i mbështillnin me napë dhe ia vinin sipër, duke ia mbajtur mbështjellë deri sa fillonin të ftoheshin.

7. — Kur lunga vonohej të shpohej e operonin, sidomos ato lunga që nuk ishin në vende të dukshme të trupit. Shpeshherë në vend të briskut kanë përdorur edhe shapin, me qëllim që të mos mbetej shenjë.

8. — Mjekët e qendrave kanë pasë përdorur edhe zamin e bletës. Merrnin një copë nga ky sa një kokërr arre dhe e shkrinin në një filxhan vaj ulliri, në një zjarr të lehtë. Me këtë ilaç e lyenin lungën tri katër herë në ditë.

9. — Merrnin dy rrënjë stërkungulli dhe i ndanin në shumë pjesë. Këto i fushnin në tre litra verë, në një enë të imbyllur me kapak. Pás 48 orësh fillonin t'ia jepnin të sëmurit; këtë mjekim e vazhdonin për gjashtë javë, nga tre gota në ditë.

10. — Merrnin dy rrënjë stërkungulli, si i lanin dhe i thërmonin, i zienin në 4 litra ujë deri sa shterte përgjysmë. Pastaj i shtonin edhe një litër ujë dhe 6 gjethe arrash. Si vlonte për gjysmë ore, e kullonin dhe e fushnin në një shishe të pastër. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit nga tre filxhana në ditë, para buke. Kur kishte plagë të hapura po me këtë lëng i pastronin ato.

11. — Merrnin një filxhan terpentinë të pastër po edhe aq vaj dhe një të kuq veze. Si i përzierin mirë formonin një lloj pomade me të cilën lyenin pjesët e sëmura dhe pastaj i mbështillnin me rripa pëlhure të bardhë e të pastër, mjekimi vazhdohej deri në shërim.

12. — Merrnin një kilogram gjethe ahu dhe po aq lëkurë të njoma të trupit të tij dhe, mbasi i pastronin dhe i shtypnin mirë, i hidhnin në një enë pak të madhe dhe i zienin për dy orë, në dy litra ujë. Po në këtë mënyrë vepronin edhe me këtë sasi gjethe arrash. Me lëngun e gjetheve të ahut vazhdonin të lanin lungat, ndërsa gjethet e arrës të llomitura mirë, ia vinin si llapë duke ia ndërruar herë pas here. Këtë lloj mjekimi e vazhdonin deri sa saraxha të zbutej dhe të bëhej e përshtatshme për shpim.

13. — Përsa i përket disa gjëndërave të vogla të lëviz-

shme nën lëkurë, merrnin një vezë të zier dhe e ndanin përgjysmë. Këtë ja vinin gjëndrës dhe e mbanin aty tërë natën? Këtë veprim ja përsëritnin katër a pesë mbrëmje dhe gjëndra dilte jashtë.

gj) RIZA (Peritonitis)

Inflamacioni i peshqirit (cipës) dhjamore që mbështjell të gjithë organet e barkut.

Mënyra e mjekimit:

1. — Merrnin gjysmë-kilogrami krunde gruri dhe i zienin në një litër uthull të fortë rrushi, duke krijuar një lloj qulli. Këtë qull e shtrin në një napë dhe ia vinin barkut duke ia ndërruar sa më shpesh.

2. — Merrnin gjethet e mullagës dhe i zienin në një litër ujë. Lëngun e tyre ia jepnin të sëmurit nga tre filxhana në ditë. Duke i përdorur në këtë mënyrë, po aq të dobishme kanë qenë edhe lulet e tyre. Mullaga e gatuar në formë lakrori, është këshilluar edhe si ushqim i kësaj sëmundjeje, po ashtu edhe gjethet e hithrës. Në vend të çajit përdornin farët e lirit në formë infuzi, një lugë buke për një filxhan çaji.

3. — Në rast shqetësimi apo pagjumësie përdornin hashashin, në një dozë shumë të vogël, kurse ditën vazhdonin me sherbelën, gjithnjë në formë infuzi, po me mjaltë. Merrnin gjethe arrash dhe i grinin në formë duhani e me to gatuanin një lloj kulaçi me dyllë blete, të cilin e vinin mbi bark.

4. — Merrnin një sasi limonjsh dhe i shtrydhnin. Kur kishin nxjerrë një litër lëng nga ata, hidhnin në të 4 kokrra vezë dhe i linin aty deri sa të dekompozoheshin. Kur vezët ishin dekompozuar tërësisht, i rrihnin me lëngun e limonave. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit nga një filxhan kafeje në ditë esëll.

5. — Merrnin një kilogram nga bima lisën dhe i zjenin në 4-5 litra ujë në një kazan të madh. Mbas të zjerit, po në këtë ujë në gjendje të vakët, pa e kulluar fare, fusnin të sëmurin brenda duke e lënë aty deri sa uji fillonte të ftohej.

6. — Merrnin dhe tretnin dhjamin e kalit. Nga ky i jepnin për të ngrënë të sëmurit tre herë në ditë nga 1 filxhan. Këtë, disa e përzienin me kulaç që e pregatisnin nga mielli i misrit.

Disa mjekë popullorë edhe për këtë sëmundje, sikur për saraxhat, kanë përdorur rrënjën e strëkungullit si për ta pirë ashtu edhe për kompresa.

h) TUBERKULOZI I KOCKAVE (Tuberculosis ossium)

Mënyra e mjekimit:

Për mjekimin e kësaj sëmundjeje në fillim përdornin luleshurdhën, merrnin një dorë nga kjo, si e pastronin, e shtypnin dhe e përzienin me vaj ose gjalpë, këtë përzierje ia vinin plagës për 24 orë. Si pastrohej plaga nga qelbi, mjekehej me këtë pomadë:

Merrnin një kockë kali dhe e digjnin mbi një enë, ky pluhur si sitej përzihej me 4 filxhana vaj ulliri, në këtë hidhej një filxhan ujë gëlqereje, shtohet një lugë kafeje gurkali i shtypur, pastaj i shtinin një filxhan sheqer, një filxhan katran, një 1/2 filxhani kripë, një filxhan squfur. Këto i përzienin mirë duke formuar një pomadë me ngjyrë të zezë pak si në të kuqe. Mjekimin e bënin një herë në ditë dhe vazhdonin për 2-3 muaj, kur sëmundja ishte e re, ndërsa kur ishte e vjetër vazhdonin deri në 6 muaj. Para mjekimit plagën e pastronin me ujë finje e ujë gëlqereje.

SËMUNDJET E ZEMRËS, TË ENËVE TË GJAKUT DHE TË GJAKÛT

a) SËMUNDJET E ZEMRËS

Sëmundjet e zemrës janë shumë llojesh dhe secila ka shënjat e veta që më karakteristike janë: të rrahurat e shpejta të zemrës, frymëmarrja e vështirë, mavijosja e buzëve, etj.

Mënyra e mjekimit:

Çrregullimet e zemrës: 1 — Mjekohen duke marrë 1 lugë çaji nga frutet e murrizit (kollagjini) të grimcuara, 1 lugë çaji nga rrënjët e haraqinës (valerjana) të pastruara dhe të grimcuara. Këto hidhen në 1 gotë ujë të valuar dhe lihen

për 20 min. të mbuluara. Pasi kullohet pihet nga i sëmurit 3 herë në ditë nga 1 filxhan kafeje të çmbëlsuar me mjaltë kjo vazhdon për 3-4 javë.

2 — Në raste dhembje në zemër si qetësues i menjëherëshëm jepen të sëmurit 1/2 filxhani raki rrushi të fortë.

3 — Kur ndonjërit i rrihte zemra prej ndonjë pune të rëndë apo nga ndonjë udhëtim i gjatë e i vështirë, i jepnin një gllënjë uthull të fortë rrushi e pas një kohe të shkurtër edhe një kafe pa sheqer.

4 — Kur ndonjëri ndjente ndonjë dhëmbje pak a shumë të fortë, merrnin afërsisht gjysmë kilogrami lëkura murrize dhe, mbasi i pastronin dhe i shtypnin, i zienin në dy litra ujë, duke i shterruar deri përgjysmë. Mbasi i kullonin i jepnin të sëmurit nga ky lëng tri lugë gjelle në ditë para buke.

5 — I jepnin të sëmurit të pinte gjak breshke nga një lugë kafeje në ditë, këtë mjekim ia vazhdonin 6 ditë, dhe merrnin një grusht pendë pate dhe i digjin. I sëmurit qëndronte mbi to duke thithur me hundë e me gojë tymin e tyre.

6 — Në një gjysmë gote uthull hidhnin një të kuq veze dhe një gram pluhur nishadre. Këto tre lëndë i rrihnin në një tas biluri. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit nga një lugë kafeje sa herë që ndjente dhëmbje.

7 — Merrnin degë të njoma bredhi dhe i thërmonin. Në përpjestim një pjesë bredhi me 5 pjesë ujë, i zienin një orë dhe pastaj i kullonin. Në atë ujë hidhnin një patkua kali të skuqur në zjarr. Nga ky ujë i jepnin të sëmurit herë pas here, në masën e një filxhani. Po në këtë mënyrë përdornin edhe filizat e lisit. Ndërsa qendrat edhe në raste zemre e kanë pasë përdorur rozmarinën, esencën e saj, duke hedhur tri-katër pika mbi një petë sheqeri.

8 — Mjekët e maleve kur i sëmurit kishte të rrahura të shpeshta, i merrnin gjak në zverk. Merrnin rrënjën e bimës e quajtur shpendër, të cilën mbasi e pastronin dhe e shtypnin mirë, e zienin në një gjysmë litra ujë dhe pastaj e kullonin. Nga lëngu i kësaj i jepnin nga dy-tre lugë gjelle në ditë të çmbëlsuara me mjaltë, gjithnjë para buke. Këtë mjekim e vazhdonin dhe dy-tri javë pas krizës.

9 — Merrnin një grusht nga lulet e shtogut të zi dhe i zienin në ujët e rrëshirës me pak mjaltë, duke krijuar kështu një lloj shurupi. Nga ky i jepnin të sëmurit dy-tri lugë kafeje në ditë.

10 — Merrnin 100 gr. sanësë dhe, mbasi e shtypnin dhe e pastronin mirë e zienin me gjysmë litra ujë. Si kullohej

mirë, i jepnin të sëmurit nga ky lëng një lugë kafeje, tre herë në ditë.

11 — Merrnin gjithnjë rrënjë sanësë dhe i thërmonin sa më imët. Këto i hidhnin në gjysmë litra raki rrushi, ku mbaheshin 8-10 ditë e pastaj i kullonin. Nga kjo raki i jepnin të sëmurit një lugë kafeje vetëm kur kishte dhëmbje.

12 — Merrnin 10 kallinj të gjethedellit, të njomë ose të thatë e i fusnin në një enë me rreth një gjysmë litra ujë të valuar. Pas 1/2 orë i kullonin në një napë të bardhë e të pastër. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit nga një filxhan kafeje sa herë që ndjente trazira në zemër.

13 — Merrnin një grusht bar blete dhe një tjetër pelin. Këto dy lloje bimësh i zienin në një litër ujë, pasi i lanin dhe i thërmonin. I zienin në një zjarr të lehtë për 40 minuta. Si i kullonin në një napë të bardhë, i jepnin të sëmurit nga tre gota në ditë pas buke. Mjekimin me këto bimë e vazhdonin për dy javë rresht.

14 — Merrnin një kilogram lëvozhga vidhi, një kilogram rradhiqesh dhe gjysmë kilogrami lule shtogu dhe i zienin në 4 litra ujë, mbasi më parë i lanin dhe i shtypnin. Këto i zienin për një orë rresht, në një mënyrë që të shterrnin. Si i kullonin, lëngun ia jepnin të sëmurit 2 gota në ditë, ndërsa pjesët e bimëve ia jepnin për të ngrënë pa kripë.

15 — Merrnin 2-3 tamtha delesh, 100 gr. miell qiqrash, 1 lugë kafeje kripë dhe 2 të kuqe veze. Këto gjëra i gjesnin mirë në mes të tyre, me brumin e krijuar formonin 30 pilule sa një kokërr lajthie. Këto ia jepnin të sëmurit nga 2 në ditë, mëngjes e mbrëmje.

16 — Merrnin një gotë ujë gëlqere që të kish kulluar për 48 orë e nga ky i jepnin të sëmurit nga një filxhan, sa herë që të ndjente dhëmbje.

17 — Merrnin një dorë lule e frute murrizi, si i pastronin, i zienin në 1/2 litra ujë. Si i kullonin, nga ky ilaç i jepnin të pinte të sëmurit tre herë në ditë nga një filxhan.

18 — I jepnin për të pirë të sëmurit vajguri të pastër me ujë gëlqereje, merrnin 2 lugë kafeje vajguri dhe një lugë kafeje ujë gëlqereje, këtë e përzienin dhe ia jepnin për të pirë të sëmurit në mëngjes esëll. Këtë mjekim ia vazhdonin për dy-tri javë.

b) SËMUNDJA E TENSIONIT TË GJAKUT (Morbus hypertonicus)

Mënyra e mjekimit:

Kur çfaqet kjo sëmundje si masë e parë është marrja e gjakut me 4-5 shushunja ose me anë të qarkut. Për 10-15 ditë i sëmuri duhet të mos pijë duhan, alkool dhe ushqimet duke ngrënë kos, djathë pa kripë dhe fruta. Si mjekim të brendshëm marrim:

1 — Grunamadhin (makthin) me maja të lulëzuara dhe bimën e vjeshtëllës, si i thajmë dhe i thërmojmë, marrim nga katër lugë gjelle prej sejcilës dhe i fusim në një enë, në të cilën kemi 1/2 litër ujë të valuar, i përziejmë dhe i lëmë mbuluar enën 20 min. Pasi i kullojmë merren nga i sëmuri 3 herë në ditë nga 1 filxhan.

2 — Merrnin dy deri në tre kokrra patate të reja, i qëronin e pastaj, ashtu të freskëta, i fusnin në maqinë të mishit dhe i bluatin. Ashtu të bluara i fusnin në një napë të bardhë dhe i kullonin. Nga ky lëng i thjeshtë i tyre i jepnin të sëmurëve nga tre filxhana në ditë para buke. Disa e përzienin gjysmë për gjysmë me raki. Ndërsa bimët e tjera i përdornin në formë çaji, me lugë ose filxhan në mëngjes esëll e në mbrëmje para fjetjes. Shumë të sëmurë e përdornin edhe hudhrën në natyrë. Marrjen e gjakut dhe purgativet e shpeshtë mjekët popullorë i kanë pasë këshilluar gjithëmonë. Mjekët popullorë për të moshuarit, këshillonin marrjen e gjakut një herë në vit e purgativin një herë në tre muaj.

3 — Merrnin raki të fortë rrushi dhe në të regjinin hudhra të shtypura në havan (në një kilogram raki hidhnin afërsisht një çerek kilogrami hudhra) këto lireshin një muaj plot, dhe pas një muaji kulloheshin. Nga ky ilaç i sëmuri merrte nga një lugë kafeje në ditë esëll, deri sa të përmirësohej.

4 — Si mjekim i preferuar ka qenë edhe pekmezi i manave (një lloj reçeli i bërë me mana të bardha ose të zaza). Ky përdorej si reçel ose si shurup. Edhe gjethet e manave janë përdorur në formë çaji për uljen e tensionit. Merrnin 5-6 gjethe e i zjenin në një xhezve treshe si mbetjet një filxhan e kullonin dhe ia jepnin të sëmurit ta pinte. Mjekimin e vazhdonin 5-6 ditë. Në këtë mënyrë janë përdorur edhe gjethet e ullirit.

5 — Merrnin një kokërr qepe, si e qëronin, e çanin duke e goditur me dorë. Këtë e fusnin në ujë dhe e linin gjithë natën. Këtë ujë ia jepnin të sëmurit për ta pirë esëll në mëngjes. Mjekimin e vazhdonin për 40 ditë me radhë.

6 — Merrnin një lugë misër të verdhë dhe e skuqnin në tigan, pastaj e hidhnin në një gotë uji ku e linin deri në mëngjes. Kura vazhdohej deri sa të shihej ndonjë farë përmirësimi.

7 — Ndër recetat e vjetra, as emër as ilaç *rreth tensionit të ulët*, nuk kemi takuar. Për sa duket mjekët e vjetër popullorë, sidomos ata të qyteteve e periferive, e kanë mjekuar po me mënyrën e anemisë. Rekomandimi i përdorimit të disa mjeteve nxitëse si i kafesë, rakisë, verës, mishit të trashë, vezëve e brumërave në ndonjë recetë të re, le për të kuptuar se tani edhe këta kanë një ide mbi këtë sëmundje.

8 — Për tensionin e lartë merrnin një grusht nga rozmarina e si e pastronin e thërmonin, e zienin në një litër ujë. Si e kullonin në një napë të pastër, i jepnin nga ky ilaç të sëmurit 5-6 filxhana në ditë. Këtë mjekim e përsërisnin sa herë që u ngrihej tensioni. Në këtë mënyrë përgatitnin edhe kinën e fushës, e nga kjo u jepnin nga një filxhan në mëngjes.

9 — Merrnin një lugë kafeje kinë fushe të grimëcuar në një xhezve treshe deri sa të përgjysmohej. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit 2 filxhana në ditë, në mëngjes esëll dhe në darkë para gjumit, të ëmbëlsuar me sheqer ose me mjaltë. Mjekimin e vazhdonin 3-4 javë.

10 — Merrnin dy-tri bimë nga rozmarina e butë, të cilën e zienin në 1/2 litër ujë, nga ky ilaç i jepnin të sëmurit për të pirë 5-6 filxhana në ditë.

11 — Në pjesën ku i sëmuri ndjente dhëmbje, si ia rruarin flokët dhe e pastronin, merrnin e vinin në vend të venduzave një bri kau të cilin më parë e pastronin me raki rrushi të fortë, nga vrime e sipërme i bënin tërheqje me gojë, në këtë mënyrë bymehej sipërfaqja e lëkurës së cilës i bënin 2-3 prerje me brisk rroje, gjaku që dilte kalonte në grykën e bririt, majën e bririt e shtinte në gojë i sëmuri nëpërmes saj gëlltiste gjakun që rridhte nga vendi i prerë, në këto raste të sëmurit i hiqnin 50-100 gr. gjak. Kur i sëmuri nuk përmirësohej menjëherë, këtë mjekim ia përsërisnin mbas një jave edhe një herë, gjithsej 3-4 herë.

12 — Për uljen e tensionit merrnin 20 gjethe mani të butë, të thata. Si i zjenin në gjashtë filxhana ujë, deri sa të

shternin për gjysmë lëngun e tyre i sëmuri e pinte menjëherë. Mjekimi i vazhdohej tre-pesë ditë, pastaj i ndryshohej mjekimi 3-4 javë të tjera me çaj të përgatitur me rrënjët e gjethet e mendrës. Nga kjo i jepnin të sëmurit tre filxhana në ditë.

e) NGRICA E GJAKUT (Trombophlebitis)

Mënyra e mjekimit:

1 — Të sëmurit me trompozë (ngricë gjaku) i marrim gjak me 10 shushunja ose me qark. Pastaj marrim 1 kokërr qepë të madhe si e rendojmë e kullojmë me shtrydhje lëngut të përgatitur në këtë mënyrë i hedhin 1 filxhan verë të bardhë të ëmbëlsuar me mjaltë. Kjo pihet çdo mëngjez esull për 10 ditë rrjesht. Përveç kësaj i sëmuri gjatë ditës duhet të pijë 3 gota çaj nga gjethet e hithrës dhe të çikores.

2 — Në fillim të sëmundjes mjekët popullorë vepronin si për një të enjtur të thjeshtë. Merrnin rrënjë zambakësh dhe, mbasi i pastrojnë, i shtypnin në havan, pastaj i zienin në gjysmë litre qumësht, duke u dhënë trajtën e kajmakut. Në këtë hidhnin një lugë vaj dhe një majë luge maja buke dhe, mbasi e ngjeshnin mirë, lyenin pulpën e enjtur me të. Merrnin edhe peshkve dhe e hollonin me raki, me të cilën e lanin dhe e fërkonin këmbën para se ta kishin lyer me ilaç. Këmba mbahej e mbështjellë gjithë natën.

3 — Merrnin 10 shushunja, pesë nga të cilat ia lëshonin të sëmurit menjëherë dhe pesë të tjera mbas një jave. Këto i lëshonin në ato vende ku paraqiteshin pllloça gjaku, e ku i sëmuri ndiente edhe dhembje. Në se të pesta kishin thithur gjak, nuk ia përsërisnin të tjerat, në se ndonjëra nuk kishte thithur mirë ose kishte zgjatuar shumë kohë për t'u shkëputur, po në atë vend i lëshonin edhe të tjera. Plagët e shushnjave nuk mbylleshin menjëherë, por i linin të kullonin së paku edhe për një gjysmë ore. Në rast se me shushunjat nuk arrihej të çbllokohej gjaku, në atë vend i hapej jakija.

4 — Merrnin rrënjë shelku që kalojnë një kohë të gjatë nën ujë. Këto i qëronin dhe liberin (pjesën e bardhë të drurit), në masë të pulpës, e çanin si strishe të hollë. Me këto vishnin gjithë pulpën duke e mbështjellë njëkohësisht edhe

me bandazhe. Këto lidhje i përdornin në të dyja anët, duke i ndërruar në çdo 24 orë.

5 — I merrnin gjak të sëmurit katër herë në muaj me nga dy shushnja në javë, në damar të këmbës gjaku mund t'i merrej edhe me shiringa, nga 100 gr. Po me shushnja merrnin gjak në çdo vend të pulpës, duke e larë me ujë të ngrohë kamomili. Larjen e bënin në çdo mbrëmje. Gjakun e merrnin dy herë në vit.

6 — Merrnin lule kamomili, si e zienin ia vinin pjesëve të sëmura si llapa e kompresa të ngrohta.

e) ENJTJA E DAMARËVE TË KËMBËVE (Varices).

Kjo sëmundje shfaqet me fryerjen e damarëve të anësive të poshtme, që vjen si rrjedhim i dobësisë së murit venos dhe i valvulave venoze, shkaqe favorizuese janë qëndrimi për një kohë të gjatë në këmbë si dhe pengesat në rrjedhjen e gjakut venoz, gjatë barrës.

Mënyra e mjekimit:

1 — Këmbës së sëmurë i bëjmë kompresa gjatë ditës me garza të njomura në vaj lule basani, kurse për të pirë jepen çajë nga gjethet e hithrës.

1 — Kur varicet pësonin ndonjë infektim apo ndonjë zgjerim nga shkakut i qëndrimit me orë të tëra në këmbë si dhe në disa gra me barrë, merrnin një grusht nga bima e quajtur bari i teshit të zi dhe e zienin në një litër ujë për gjysmë ore. Si e kullonin i jepnin të sëmurit tre herë në ditë nga një filxhan. Mjekimi vazhdonte deri në dy muaj.

2 — Merrnin një litër uthull të fortë rrushi dhe hidhnin në të 2 grushta kashtë hudhrash. Pasi i zienin mirë, ia vinin si llapë të sëmurit në vendin ku më tepër i ndiente dhëmbjet.

3 — Përgatitnin pure patatesh. Merrnin 2 kg. patate dhe si i zienin e i qëronin, i ngjeshnin mirë dhe prapë i vinin në zjarr, duke u hedhur një litër qumësht. Si merrnin 2-3 valë dhe shternin ia vinin pulpës, duke ia mbështjellë me pëlhurë të bardhë.

4 — Përgatitnin kompresa me uthull të fortë rrushi e hudhra. Merrnin 2 litra uthull e 1/2 kg. hudhra. Si i qëronin, thelpinjtë i shtypnin dhe i përzienin me uthull, si i kullonin

ia vinin këmbës duke e mbështjellë. Për 24 orë nuk ia ndërrojnë.

5 — Merrnin lakra të zeza dhe shtypnin kërcellin e mesëm, pastaj i vizatnin me majën e një thike faqen e brëndshme. Këto i lyenin me vaj ulliri dhe mjekimin ia mbanin 24 orë e pastaj ia ndërrojnë, duke e vazhduar deri në përmirësim.

d) PAGJAKËSIA (Anemia)

Është sëmundje që vjen nga pakësimi i rruazave të kuqe të gjakut me çrregullime të përqindjes së hemoglobinës dhe që sjell një dobësi të përgjithshme të trupit që populli e quante «të stërkeqtë».

Mënyra e mjekimit:

1 — Për shërimin e fëmijve shëndet ligë, të dobët dhe verdhacuk, përdornin polenin e pishës. Për këtë merrnin 1 lugë gjelle pluhur pishe dhe e përzierin me 1 lugë gjelle mjaltë dhe 1 filxhan kos, kjo i jepet fëmijës së sëmurë gjatë ditës. Mjekimi vazhdon 4-5 javë.

2 — Për mjekimin e anemisë një pjesë e madhe e mjekëve popullore, sidomos ata të veriut, kanë pasë përdorur në shkallë të gjërë rrënjën e sanëzës, bimë e përhershme me rizom të madh e që gjendet gjithandej rrëzave të maleve. Merrnin afërsisht gjysmë kilogrami nga to dhe, mbasi i pastronin dhe i shtypnin, i hidhnin në një enë mjaft të pastër, ku i zienin në dy litra ujë për një kohë mjaft të gjatë. Kur uji kishte shterruar përgjysmë, i hiqnin nga zjarri dhe i kullonin në një napë të bardhë e të pastër. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit nga tre lugë kafeje në ditë.

Sic do ta shohim edhe në ilaçe të tjera, lëngu i rrënjëve të kësaj bime mjekësore është përdorur nga mjekët popullore dhe në sëmundje të t'era të brëndshme. Mjekimin me këtë bimë e kanë pasë vazhduar me javë edhe kur i sëmuri ishte përmirësuar.

3 — Posa arra fillonte të rriste gjethet bëhej menjëherë mjekimi i anemisë me ato. Merrnin me numërim 90 gjethë dhe i zienin në 2 litra ujë për një orë. Lëngu i tyre i kulluar mirë dhe në gjendje të ftohur, i jepej të sëmurit një

filxhan për çdo mëngjes esëll, me pak sheqer ose me mjaltë. Me këtë vazhdonin dy deri katër javë. Me gjethet e arrës, anemikëve u bënin banjë gjatë gjithë muajit maj. Merrnin afërsisht një kilogram nga këto dhe i zienin në 5-6 litra ujë. Në gjendje gjysmë të ngrohtë, e lanin të sëmurin me atë ujë, e me gjethet e tija të llomotitura ia fërkonin trupin. Këtë mjekim me gjethet e arrës ia vazhdonin edhe kur ky ishte në përmirësim e sipër.

4 — Kur fruti i arrës arrinte madhësinë e kokrrës së lajthisë, merrnin 40 nga to dhe i grinin ashtu siç ishin. Këto i zienin në një zjarr të lehtë, në masën një gotë me ujë dhe një kilogram sheqer, duke formuar kështu me to një lloj reçeli. Nga ky ilaç i jepej të sëmurit nga një lugë buke esëll. Këtë mjekim me arra, posa të lidhura, mjekët popullore e këshillonin për në muajin maj duke u nisur nga një bindje e tyre se arrat janë më të pasura me lëndë aktive në këtë muaj.

5 — Merrnin rrënjë të njoma të lisit dhe, mbasi i pastronin dhe i thërmonin mirë, i zienin në një litër lëng rrëshirë për më se një orë. Si i kullonin mirë në ndonjë napë të bardhë dhe të pastër, lëngun e mbyllnin në një shishë. Nga ky lëng vazhdonin t'i jepnin të sëmurit çdo ditë nga tre filxhana para buke. Të rriturve ua jepnin të thjeshtë kurse të miturve me pak mjaltë ose me sheqer. Disa mjekë popullore rrënjët e lisit i përzierin me ato të hithrës në sasi të barabartë duke i zierë me ujë të thjeshtë. Kurën ia vazhdonin për gjashtë javë me radhë.

6 — Merrnin ajkë (mazë), mjaltë të pa vënë në zjarr dhe thelba arrash të shtypura sa më shumë. Që të tre këta elementë, në sasira të barabarta i përzierin dhe i rrihnin deri sa merrnin formën dhe ngjyren e një kremi. Ky lloj ilaçi përdorej si për të rritur ashtu dhe për të vegjël në këtë dozë: për të rriturit dy lugë buke në ditë, mëngjes e mbrëmje, ndërsa për të vegjëlit vetëm dy lugë kafeje në mëngjes esëll e në darkë. Mjekimin e vazhdonin për 2-3 muaj rresht.

7 — Gjatë stinës së verës mjekët e maleve i kanë pasë përdorur në shkallë të gjërë edhe manat e tokës (Fragaria vesca). Merrnin një kilogram nga ato dhe, mbasi i pastronin mirë, i hidhnin një kilogram sheqer, i linin të regjeshin për 4-5 ditë (nënkuptohet se merrnin vetëm frutin e tyre). Pastaj këto i ngjeshnin me një gotë musht rrushi të bardhë. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit nga dy lugë gjelle në ditë. Në mungesë të mushtit manat i rregjnin me sheqer dhe me lëng mollësh të ëmbëla. Kjo kurë vazhdonte deri sa vazhdonin manat e tokës.

8 — Merrnin një kilogram e gjysmë dëllinja dhe katër litra e gjysmë uthull të fortë rrushi dhe i hidhnin në një enë dheu, ku i linin plot 40 ditë. Duke e kulluar peshonin lëngun e mbetur (uthullën) e për çdo kilogram hidhnin tre kilogram mjaltë të pa vënë në zjarr, dhe pastaj vihej në zjarr ku l'hej deri sa të avullojë gjitë uthulla. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit 40 ditë rresht nga tri lugë në ditë esëll, duke e holluar një lugë të tij në tri lugë ujë të ngrohtë.

9 — Fusharakët e nënshkodrës e kanë pasë përdorur dhe e përdornin edhe sot gjerësisht pekmezin e manave, mbasi në këtë vend kjo bimë zhvillohet shumë, por për kurën e anemisë kanë preferuar gjithmonë manin e zi, të cilin ua jepnin fëmijëve si ushqim dhe si kurë njëkohësisht. Këtë lloj reçeli fshatarët e prodhojnë vetë.

10 — Merrnin dy kilogram limonj dhe i shtrydhnin mirë. Në lëngun e tyre hidhnin 17 kokrra vezë pule të freskëta dhe i linin kështu 17 ditë. Gjatë kësaj kohe vezët dekompozoheshin, tretëshin krejtësisht. Në këto lëndë, që i rrihnin për një orë me një lugë druri, hidhnin edhe dy kilogram mjaltë të pa vënë në zjarr. Pas një rrahje të dytë të treja lëndët bashkë jepnin një lloj kremi. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit nga tri lugë buke në ditë para ngrënies. Kjo dozë i jepej të rriturve dhe fëmijëve me anemi akute. Ky mjekim vazhdohej pandërprerje deri në përmirësim. Këtë ilaç e kanë përdorur edhe në raste tuberkulozi.

11 — Merrnin dy kilogram shegë devedishe (nga ato më të ëmbëlat) dhe mbasi i shkoqnin nga lëkura i zienin në një kilogram sheqer. Zierjen e bënin jo me flakë, por me prush. Nga ky lloj reçeli i jepnin të sëmurit tri herë nga një lugë gjelle, para buke, në ditë. Këtë ilaç e kanë përdorur në dhëmbje koke, shqetësim zemre dhe për hapje oreksi.

12 — Merrnin një kilogram e gjysmë gjalpë të pashkrirë ose ajkë të freskët lope. Merrnin po aq mjaltë të pa vënë në zjarr dhe 30 të kuqe vezësh pule të freskëta. Të gjitha këto i përzienin bashkë duke i rrahur për një orë rresht. Në këtë përzierje hidhnin edhe një kilogram arra të reja. Gjithë këtë material e mbyllnin në një kavanoz, ku e mbanin 10-15 ditë. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit tri lugë gjelle në ditë, para buke. Këtë lloj mjekimi e fillonin në muajin maj, kur arrat fillojnë të endin kokrrat e para.

13 — Merrnin si çajin me tre gishta nga bari kinë fushe dhe e zienin në një xhezve tre filxhanash, si e kullonin nga kjo i jepnin të sëmurit 3 lugë gjelle në ditë para buke, për 4-5 javë.

14 — Merrnin një gotë gjak nga bagëtia e porsatherur (të freskët). Për ta shijuar këtë e përzienin me lëng mishi, mender, rigon, majdanos etj. Mjekimin ia vazhdonin 10-15 ditë.

dh) MARRJA E GJAKUT (Sanguinis miss'o) (Salasso)

Marrja e gjakut në krahinat e veriut ka qenë si rregull, të paktën një herë në vit dhe sidomos gjatë muajit maj.

Banorët e maleve të veriut kanë patur një thënie të tyre, jo edhe krejt pavend në lidhje me ruajtjen e shëndetit të të moshuarve: «të bishë me fjetë herët dhe të ngrihesh nga gjumi herët. Të marrësh një purgativ në tre muaj e të heqësh gjak një herë në vit».

Mënyra e mjekimit:

Zakonisht gjaku hiqej në muajin maj mbas datës 15. Është vërejtur edhe hëna: hëna ndenjtur, hëna jashtë, hëna pisk etj. Në ditët me vranësira nuk hiqej gjak. Para marrjes së gjakut nuk duhej të hanin qershi. Preferohej muaji i majit sepse sipas tyre në këtë muaj «gjaku ndërrohet dhe është i shkrirë». Si mjet për heqjen e gjakut janë përdorur: shushunjat, kupa, brinjët e neshterët (çarqet) (1). Shushunjat zakonisht, i lëshonin në zverk e nën shpatull, por në rast nevoje edhe nëpër buzë, ndër lllapat e veshëve, në mishrat e dhëmbëve, në majë të hundës, në mes të dy vetullave, në këmbë, në anus etj.

Para se t'i përdornin, shushunjat i mbanin 15 ditë në një shishe të pastër dhe 90% të mbyllur. U ndërronin ujin çdo mëngjes dhe u hidhnin pak pluhur sheqeri apo ndonjë pikë mjaltë. Kur shushunja zinte, por nuk thithte, thoshin se «ka rënë në gjumë». Për ta shkëputur i hidhnin pak kripë të koka. Kur shushunjat ngopeshin me gjak vareshin dhe këputeshin duke lënë mbi lëkurë një shenjë në formë «iksi», nga i cili vazhdon të rridhte gjaku. Ata që donin të hiqnin gjak më tepër se sa kishin tërhequr shushunjat, i linin plagët hapur që të kullonin duke i lagur vazhdimisht me ujë të fres-

1) çark — mjet për të marrë gjak, vizgator.

kët. Mbyllja e tyre bëhej me kotiledonat e fasuleve. Kokrra e fasules ndahej në dy kotiledonet e me një nga ato mbyllej plaga. Në mungesë të shushunjave dhe për ndonjë rast urgjent cikatnia vendin ku donin të tërhiqnin gjak dhe menjëherë i vinin kupën ose brinin dhe me anë të tyre tërhiqnin atë sasi gjaku që e gzykonin të dobisëm. Plagën e lanin me raki dhe e mbyllnin me duhan. Më vonë berberët, të cilët në qendrat ishin ata që merreshin me këtë punë, kanë përdorur neshterin apo çarkun.

e) RRJEDHJA E GJAKUT (Haemorrhagia)

1) RRJEDHJA E GJAKUT NGA HUNDA, (Epistaxis)

Mënyra e mjekimit:

Për ndalimin e hemoragjive nga goja, hunda, zorra e trashë, përdoret çaji mjeksor i bimëve gjethe delli, hithra, manaferra puqarku, këto zihen e pihen gjatë ditës.

Ndërsa për ndalimin e rrjedhjes së gjakut nga hundët, marrim një qepë të madhe e ndajmë përgjysmë dhe e lidhim mbrapa koke.

1. — Këshillonin mbylljen e hundës me dorë, me pambuk ose me ndonjë leckë, duke mbajtur kokën të përkulur prapa. Disa këshillonin mbajtjen e krahëve lart e kokën po gjithnjë të përkulur prapa. Këshillonin larjen e hundës me ujë të ftohtë dhe hedhjen e ujit sa më të ftohtë në zverk me një farë presioni. Merrnin një gur të lëmuar me madhësi sa një vezë, këtë gur ja fusin të sëmurit nën sqetull, ku ja mbajnin deri sa t'i pushonte gjaku.

2. — Merrnin një fije letër cigareje dhe e palosnin katërsh. Këtë ia vinin nën buzën e sipërme. Disa i venin vrimave të hundës dyllë blete të zbutur (ngrohur) në mukozën e hundës që rridhte gjak.

3. — Merrnin një dorë rrënjë dhe gjethe të bimës ku-filma (*Symphytum officinalis*). Lëkurën e saj e zienin së bashku me gjethe e në atë lëng njomnin pambukun ose ndonjë leckë të bardhë e me ta i fërkonin zgavrat e hundës, duke ia mbyllur po me to vrimat. Edhe rrënjët e hithrës janë përdorur me shumë dobi po në të njëjtën mënyrë.

4. — Merrnin gjethet, lulet dhe frutin e bimës shtrapanë (*Capsella bursa pastoris*), i thanin dhe i bënë burnot. Nga ky pluhur i fushin të sëmurit në hundë. Edhe mustaqet e misrit thaheshin dhe përdreshin po në të njëjtën mënyrë si shtrapanë e për atë qëllim. Po për këtë qëllim përdorej edhe fasulja e kuqe, e kavërdisur dhe e bluar si kafe. Merrnin kërcëj hithrash me gjithë gjethe dhe i shtypnin në havan. Me lëngun që dilte nga ato i lyenin pacientit zgavrën e hundës. Disa këtë e mjekonin me gjethe manaferra të pjekura e të bëra pluhur si kafeja. Këtë e tërhiqnin si burnot.

5. — Merrnin gur pushke (stradhë) dhe e shtypnin, pastaj edhe e sitnin. Këtë pluhur i sëmuri e përdorte si burnot. Merrnin nga një lloj guri me ngjyrë të kuqe që quhet «Guri gjakut» një lloj minerali, në përbërjen e të cilit ka oksid hekuri etj. Këtë e merrnin dhe e vizonin me thikë mbi një pjatë porcelani. Të përzier me ujë ia jepnin të sëmurit që ta pinte menjëherë.

6. — Për ndalimin e gjakut të hundëve kanë këshilluar: pambuk të njohur me uthull apo lëng limoni, duke e vënë në vrimën e hundës që rridhte gjak. Njëkohësisht porositej i sëmuri të përtypej sikur po hante mish.

2. RRJEDHJE GJAKU NGA GOJA (Haemoptysis)

1. — Merrnin katër kokrra shegë dhe i zienin për dy orë në dy litra ujë. Nga lëngu i tyre pinin nga dy-tri gota ujë në ditë.

2. — Merrnin majat e filizave të hithrës dhe, si i pastrojnë e i shtypnin, i zienin. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit të pinte tri-katër herë në ditë, nga një filxhan. I vinin kompresat të ftohta në gjoks.

3. — Merrnin 4-5 thelba hudhrash dhe i shtypnin sa më mirë, e këto i përzienin me 2 lugë çaj pluhur kafeje. Si i ngjeshnin mirë, formonin me to hapa në madhësinë e kokrrës së ullirit. Nga këto i jepnin të sëmurit nga 2-3 në ditë.

4. — Në një gotë ujë tretnin një grusht kripë e nga ky ilaç i jepnin të sëmurit për të pirë, pak nga pak, me gllënka. Disa i jepnin për të ngrënë kripë me lugë të kafesë disa herë në ditë.

5. — Për ndalimin e gjakut nga goja mjekët popullore kanë pasë rekomanduar edhe bimën e quajtur shtrapanë.

Merrnin dy lugë kafeje nga pluhuri i saj dhe e përgatitnin si çaj në xhezve treshe, nga ky ilaç i jepnin të sëmurit 3 filxhana në ditë.

6. — Jo më pak të dobishme e kanë konsideruar bimën e murrizës (Crataegus). Merrnin një lugë gjelle frute murrizi, i zienin në një xhezve treshe, si i kullonin i jepnin të sëmurit 3 filxhana në ditë.

3. — RRJEDHJE GJAKU NGA ZORRA E TRASHË

1. — Merrnin dy-tri shegë dhe i fushnin në prush. Si nxeheshin mirë, i hidhnin në një bakal ku hidhnin edhe një gotë uthull të fortë rrushi. I sëmuri ulej në këtë enë, ku rrinte derisa ftohej përzierja. Kura përsëritej dy-tri herë. Për pastrimin e gjakut merrnin gjethe hithrash dhe i regjnin në pak kripë e vaj. I përdornin në vend të sallatës.

2. — Për ta ndaluar gjakun, në rast të hemoragjisë së hemoroideve merrnin 100 gr. gjethe manaferrash dhe i hidhnin në një litër ujë. Këto i zienin jo më shumë se 10 minuta. Nga ky ujë i jepnin të sëmurit nga tri gota në ditë për tri ditë me radhë. Fruti i manaferrave, si ilaç i brendshëm, përdorej i freskët. Për ndalim gjaku përdorej edhe kulaçi i manaferrave, që përgatitej duke i shtypur këto dhe duke i pjekur.

3. — Merrnin një boçe selvie, si e pastronin dhe e thërmonin e zienin në një litër ujë. Mbasi e kullonin, nga ky ilaç i jepnin për të pirë të sëmurit 4-5 filxhana në ditë.

4. — Merrnin rrënjë manaferre dhe, mbasi i pastronin, i thërmonin e i hidhnin në një litër verë dhe u jepnin dy-tri valë në një zjarr të lehtë. Mbasi i kullonin, i jepnin të sëmurit tri herë në ditë nga një gotë. Këtë ilaç e përdornin edhe për hemoragjitë e grave.

5. — Merrnin një grusht bathë dhe e piquin si kafe, duke i kavërditur në dollap dhe duke i bluar në mulli. Nga ky pluhur i jepnin të sëmurit në formë kafeje 5-6 filxhana në ditë.

Ata që vuanin nga hipertonia nuk i hiqnin momet (hemoroidet) në se i kishin por i linin të rridhnin, mbasi kjo vllente për lehtësimin e sëmundjes.

4. RRJEDHJE GJAKU NGA PLAGËT.

1. — Merrnin gjethe pjeshke dhe, mbasi i pastronin, i shtypnin me kripë dhe ia vinin plagës. Kanë pasë përdorur edhe klogjenin e thekrit (Claviceps purpurea). —

2. — Merrnin një lugë sheqer e një lugë kripë dhe i përzierin së bashku. Kështu ia vinin plagës. Sado e madhe të ishte hemoragjia, sipas thënieve të mjekëve, gjaku duhej të ndalohej, po kështu përdornin edhe djathë të njomë pa kripë.

3. — Për këtë qëllim janë përdorur edhe gjethet e bimës idhnaq të cilat si i shpërllanin me ujë të valuar, i shtypnin duke u hedhur pak sheqer e ia vinin plagës.

4. — Për mjekimin e plagëve të rënda ndaljen e hemoragjive në to, marrim 200 gr rrënjë dardhe, e pastrojmë e grimcojmë në një enë me ujë dhe mbi ta fusim 1,5 kg verë, po këtu shtojmë edhe një grusht lëvozhga e bishta qepe të thata. Këto i përziejmë mirë dhe i lëmë në diell për 6-7 ditë ose në vënde të ngrohta. Nga kjo merret dhe pihet 1 gotë esull në mëngjez.

SËMUNDJE TË GYPIT TRETËS

a) BARKU I FËMIJËVE (Dyspepsia)

Barkut të fëmijëve apo barkut të verës, i quajtur edhe kolera e fëmijëve, për dëmet e mëdha që shkaktonë në ta, mjekët popullore i kanë kushtuar një kujdes të madh. Ky prek më tepër fëmijë të moshës 0-3 vjeç.

Mënyra e mjekimit:

1. — Për ndalimin e barkut tek fëmijët, marrim 2 lugë gjelle gjethë ftoi të grimcuara dhe 4 lugë gjelle lëvore e rrënjë sheqe të butë të pastruara, të thara dhe të grimcuara. Këto zihen në 1 litër ujë, pasi kullohet i jepet fëmijës për të pirë disa herë gjatë ditës duke e ëmbëlsuar me mjaltë.

2. — Duke qenë se kjo sëmundje shoqërohet me të vje-

lla, kujdesi më i madh i mjekëve popullorë ka qenë ndalimi i të vjellave. Për këtë qëllim ata merrnin një dorë mendër dhe e zienin ngadalë në një xhezve dyshe. Këtë ia jepnin fëmijës krye gjysmë ore, nga një lugë kafeje me pak sheqer. Në se edhe mendra nuk e bënte efektin e vet, merrnin uthull të fortë rrushi, një gjysmë gote, dhe i shtonin gjysmë gote tjetër ujë. Këtë ia jepnin fëmijës me gllënka me pak sheqer e me pak sodë buke.

3. — Merrnin afërsisht 10-12 kokrra kafe të papjekura, i shtypnin, pastaj i zienin në një xhezve dy filxhanash për 20 minuta. Nga ky lëng i jepnin fëmijës nga një lugë kafeje të vogël çdo dy orë.

4. — Merrnin filiza të njomë lisi e gjethe arre dhe i zienin së bashku në sasi të barabarta. Këto i zienin për një kohë të gjatë deri sa nga katër litrat e ujit të mbeteshin dy. Në këtë lëng që mbetet, hidhnin një kilogram krunde gruri, duke krijuar një lloj qulli. Në këtë qull futej fëmija, ku mbahej për një gjysmë ore, duke ia mbajtur ujin gjithnjë të ngrohtë. Njëkohësisht, si ilaç të brëndshëm, i jepnin 5-6 filxhan në ditë nga lëngu i gjetheve të manaferrave, të pregatitur në formë çaji me pak sheqer ose mjaltë.

5. — Zienin disa kokrra vezë, dhe të kuqet e tyre (vitaminin) i piqnin në një tigan, deri sa t'u nxirrnin vajin që përmbanin. Mbas kalonte faza e të pjekurit dhe ishin ftohur, pluhuroseshin duke i bërë si miell. Nga ky i jepnin fëmijës nga një lugë kafeje në çdo orë. Mjekët e Mirditës këtë lloj mjekimi e kanë përdorur shumë.

6. — Merrnin hithra të reja, gjithë bima. Mbas i pastrojnë dhe i zienin në dy litra ujë, duke i shterruar deri në 50% i jepej fëmijës lëngu i tyre, katër herë në ditë, nga një filxhan.

7. — Merrnin nga rizomi i barit të bishës (Potentilla) një grusht dhe e pastrojnë nga rrënjët, pastaj i zienin në një litër ujë dhe, mbasi kullohej mirë, i jepej fëmijës nga tri lugë kafeje në ditë.

8. — Uthulla, me hudhra të shtypura dhe të ngrohta, nuk i ndahej fëmijës nga të ndenjurit, po ashtu edhe kompresat në bark. Gjatë ditës, në orët e vapës, foshnja mbahet në hule nën ndonjë pemë, për të siguruar freskinë. Njëkohësisht, si mjekim të brëndshëm, i jepnin nga 2-3 filxhana lëng, nga gjetet e ftoit, të pregatitur në formë çaji.

9. — Një përdorim të gjërë për mjekimin e kësaj sëmundjeje ka edhe ftoi. Të gjitha pjesët e kësaj bime frutore

i gjejmë të përdorura, si frutin, gjetet, lulet dhe farët. Merrnin tulin e frutit dhe e grinin sa më imtë e pastaj e shtrydhnin. Nga ky lëng i jepnin fëmijës nga një lugë kafeje në çdo orë. Të rriturve ua jepnin me gjithë tulle. Po kaq i dobishëm është edhe lëngu i gjetheve si edhe ai i farëve. Këto i përdornin në formë dekokti, në përpjestim 1:4 gjetet dhe 1:25 farët. Malet kanë pasë përdorur edhe gjetet e lajthisë po me kaq dobi sa ato të ftoit. I zienin dhe lëngun e tyre e përdornin në vend të çajit me mjaltë ose me sheqer.

10. — Kohët e fundit qëndrat kanë përdorur çajin e ardhur (kinez) të pluhurosur. I jepej fëmijës së sëmurë nga një majë luge kafeje duke e përcjellë me ujë. I jepnin edhe të bardhat e vezëve të rrahura me sheqer edhe lëng e llapë orizi pa kripë e pa yndyrë, kos, ujë niseshteje, lëng e llapë karotash.

11. — Merrnin një kilogram thana gjysmë të pjekura dhe i zienin me sheqer. Nga ky lloj reçeli u jepnin fëmijëve dy lugë kafeje në ditë.

12. — Merrnin e zienin boronica të thara për 10-15 minuta e, si i kullonin, nga ky lëng i jepnin për të pirë fëmijës me lugë kafeje disa herë në ditë, të ëmbëlsuar me sheqer ose me mjaltë.

13. — Merrnin 300 gr. bërthama të thanës dhe i piqnin si kafen deri sa të merrnin një ngjyrë si të zezë dhe i bluanin si kafeja. Ky miell përzihej me një kile sheqer, dhe i jepej fëmijës nga 1/3 e lugës së kafesë si pluhur tri herë në ditë, ose po ajo sasi si lëng. Të mëdhenjëve u jepej me lugë gjelle ose si pluhur, ose si lëng me filxhan.

14. — Merrnin 1/2 filxhani lëpjetë të egër (Rumex acetosa). Si e thërmonin, e hidhnin për të zierë në një litër ujë, zierjen ia vazhdonin deri sa të mbetet 1/4 e litrës, si e kullonin këtë ilaç ia jepnin për të pirë të sëmurit gjatë ditës, herë pas here. Dietë: çaj — lëng orizi — kos — pure karote — llapë orizi — patate të ziera.

15. — Merrnin një të kuq veze e rrihnin me tri lugë kafe pluhur deri sa t'i ngjeshnin mirë. Nga ky brumë sajonin plula në madhësinë e bizeles, e nga të i jepnin të sëmurit nga 3-4 në ditë.

14/1. — Thanin një gjethe fiku dhe e pluhuronin, nga ky i jepnin të sëmurit 2-3 lugë kafeje në ditë të përcjellë me çaj.

16. — Merrnin 25 kokrra kafeje të papjekur dhe i shtypnin, 1/2 kokërr xheviz (Semen Myristicae), 3 lugë nisheste, 2 filxhana lëng karote, 1/2 filxhani uthull trëndafilësh

dhe 1 filxhan mjaltë. Si i përzienin mirë, nga ky ilaç i jepnin fëmijës tri herë në ditë nga një lugë të kafesë. Gjatë mjekimit të ushqim përdornin kos, lëng orizi, ujë niseshteje, çaj e mëzonë pelte.

17. — Merrnin bimën kullosa e shtrime (Polygonum aviculare), si e pastronin, e thërmonin dhe e zienin në një litër ujë për 1/2 orë. Lëngu merrte një ngjyrë jeshile në të verdhë dhe bëhej i trashë, i hidhnin pak sheqer mbasi është hidhur. Si hiqej nga zjarri dhe ftohej, u jepnin fëmijëve 2 filxhana në ditë esëll në mëngjes e darkë pas ushqimit. Për të rriturit jepej dozë e dyfishtë.

18. — Merrnin gjethe hithre, gjethe manaferrë e gjethe ftoi, të cilat i zienin në një litër ujë për 1/2 orë, si i kulloniz këtë lëng, të ëmbëlsuar me pak sheqer, ia jepnin për të pirë fëmijës me lugë 5-6 herë në ditë. Po për këtë qëllim, me efekt të mirë, kanë përdorur duke zierë edhe lëkurën e ftoit.

b) HEQJA E BARKUT (Diarrhoea)

Shkaqet e daljes jashtë, në formë të lëngët ose gjysmë të lëngët, me erëra të ndryshme, janë: inflamacioni i zorrëve, ftohja e shpeshtë, helmimet, fillimi i ndonjë sëmundjeje ngjyëse të gypit të zorrës tretës, etj.

Mënyra e mjekimit:

1. — Merrnin një grusht gjethe ftonjsh dhe i zienin në një litër ujë për gjysmë ore. Mbas zierjes i kullonin dhe, në atë lëng hidhnin një filxhan kafeje uthull trëndafili. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit nga një filxhan çdo orë. Po nga ky lëng i bënin kompresë të ngrohta në kërthizë.

2. — Merrnin gjethet e rizomet e luleshtrydhes, afërsisht një grusht, dhe, mbasi i pastronin dhe i shtypnin, i zienin në një litër ujë për një orë plot, duke i shterruar deri në 40%. Ky lëng i thjeshtë jepej 4-5 herë në ditë, sipas nevojës. Edhe gjethet e manaferrave i kanë përdorur po me këtë masë.

3. — Uthullën e fortë të rrushit e kanë përdorur gjerësisht, edhe si përdorim të jashtëm. Merrnin një gotë nga kjo dhe hidhnin në të 4-5 thelpinj hudhrash të shtypura dhe i linin të regjeshin për 4-5 ditë. Me këtë përbërje, mbasi e ngrohnin, njomnin një peshqir dhe ia vinin barkut, ndërsa një pjesë

tjetër e hidhnin në bakal (oturak) ku vinin të sëmurin për avullim. Ky veprim përsëritej dy herë në ditë. Janë përdorur edhe shumë mjete të tjera ngrohjeje si: lesh i palarë, tulla të ngrohta dhe të shuara me uthull, etj. Si ushqim të sëmurëve u jepnin vetëm kos, oriz në formë llape, pa kripë dhe pa yndyrë, ose bullgur (grurë të zierë si llapë). Në se gjendeshin limonj ose portokalle ua jipnin lëngun e tyre të sëmurëve.

4. — Kur sëmundja ndodhte në dimër, i fusnin të sëmurit këmbët në ujë të ngrohtë dhe si llapë përdornin krunde gruri me uthull. Vazhdonin të jepnin çaj me pak sheqer.

5. — Merrnin majat e manaferrave, pjesët e njoma dhe, mbasi i pastronin, i fusnin në gojë dhe i përtypnin, duke nxjerrë bërsitë jashtë dhe duke përcjellë lëngun. Për fëmijë i shtypnin dhe i merrnin lëngun duke ua dhënë këtë me lugë kafeje në krye të çdo ore.

6. — Merrnin 100 gr. dëllinja të kuqe dhe i shtypnin mirë në havan. Këto i përzienin me një lugë gjelle mjaltë e me lëngun e një limoni. Nga ky ilaç të rriturve u jepnin nga një lugë gjelle çdo dy orë dhe të vegjëlve nga një lugë kafeje në krye të çdo ore. Sipas nevojës dhënia rrallohej ose shpeshtohet.

7. — Merrnin një kokërr hudhër, e mbështillnin me letër të lagur dhe e fusnin në hi të ngrohur. Si piquej e mbështillnin të shtypur dhe ia vishnin të sëmurit në të ndënjur. Këto ia përsërisnin 2 herë në ditë për tri ditë rresht.

8. — Merrnin një dorë lëvore nga degët e reja të hithrës, si i përvëlonin, i thërmonin dhe i zienin në një litër ujë. I kullonin, nga ky ilaç i jepnin të sëmurit 3 filxhana në ditë para buke.

c) KAPSLËKU (Constipatio — Obstipatio)

Kapsllëku është mosdalja jashtë ose dalja e pamjaftueshme e jo sistematike e fekaleve nga shkaqe të ndryshme, funksionale dhe organike.

Mënyra e mjekimit:

1. — Për mjekimin e kapsllëkut tek fëmijët, marrim 1 copë nga bishti i gjethes së mullagës, si e lajmë e zbusim me gishtat e dorës, pastaj e lyejmë me vaj ulliri dhe ja vendosim fëmijës në fundin e zorrës së trashë te vrima e jashtëqitjes.

Për të rriturit përdoret lëvorja e thatë e drunakuqit. (Rhamus franguala). Marrim një lugë gjelle lëvore të thërmuar e hedhim në një enë ku janë 250 gr ujë, kjo zihet për 30 min. Lëngu kullohet e pihet në darkë para gjumit. Në raste të rënda doza përsëritet edhe në mëngjes.

2. — Me qënë se buka e misrit ka veti pastruese, është përdorur për këtë sëmundje. Në raste rëndimi malësitë kanë përdorur qumësht dhie. Merrnin një sasi të madhe nga ky, afërsisht 1/2 litre, dhe në kohë të mirë e linin jashtë gjithë natën, në vesë apo brymë. Me t'u ngritur në mëngjes e pinin.

3. — Disa mjekë popullore të qendrave e kanë përdorur deri diku qumështin e dhisë, sepse si qumështi, ashtu edhe mishi i dhisë, kanë veti pastruese. Në qendra është përdorur më tepër reçeli i trëndafilleve të kuq, nga i cili i jepshin të sëmurit dy lugë çaji në mëngjes, të përcjella me një gotë ujë të freskët.

4. — Kur kapsllëku arrinte fazën akute përdornin nga bimët qumështore si rrjollcën. Kjo përdorej në formë pilulash të pregatitura me dyllë blete, që mereshin, sipas nevojës, 1-2 në mëngjes esëll. Për çdo pilulë llogarisnin 2-4 pika qumësht rrjollce. Mirdita ka përdorur frutin e zogllës. Merrnin një filxhan kafeje nga fruti i zogllës dhe e zienin në një çerek litre ujë. Lëngun e tyre e përdornin në mëngjes esëll, në formë çaji, me mjaltë ose me sheqer.

5. — Kundër kapsllëkut fshatarët kanë pasë përdorur barin e mureve dhe lulet e shtogut. Merrnin afërsisht 30 gr. bar muresh dhe, mbasi e pastronin mirë, e zienin në një litër ujë. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit 3-4 herë në ditë, nga një filxhan kafeje me sheqer. Në kapsllëqe të lehta po atë efekt bënte edhe lulja e shtogut, e përdorur gjithnjë në formë çaji.

6. — Qendrat, veç këtyre mjeteve, kanë përdorur edhe sinamiqin, të cilin e merrnin në farmaci po për këtë nevojë. Këtë e përdornin në formë çaji. Një vend të gjerë kanë zënë edhe kumbullat në përgjithësi, e në veçanti lloji i boshnjakeve. Merrnin 5-10 kokrra kumbulla të thata, dhe i hidhnin në një gotë uji të freskët dhe i linin aty gjithë natën. Në mëngjes herët, esëll, i hanin kumbullat e i përcillnin po me ujin e tyre. Nganjëherë kumbullat zëvendësoheshin edhe me fiq të thatë, po në të njëjtën formë.

7. — Në përgjithësi, për fëmijët e vegjël, është përdorur vaji i ullirit. Merrnin afërsisht 100 gr. nga ky vaj dhe e hidhnin në një gjysmë litre ujë të valuar dhe përsëri i jepnin disa valë, me qëllim që të çlirohej nga aciditeti. Mbasi ftohej dhe

dilte vaji mbi ujë, e kullonin. Nga ky vaj u jepnin fëmijëve nga një lugë kafeje në mëngjes esëll, sa herë që fëmija kishte shtërngime barku. Kundër kapsllëkut të fëmijëve kanë pasë përdorur edhe kamomilin edhe në fëmijë në gj. Në kohët e fundit janë përdorur kunjat sapuni, në formë koni. Këto lyeshin me vaj dhe u futeshin fëmijëve në anus. Këta i përdornin kur nuk bënte efekt vaji. Njëkohësisht është përdorur edhe vaji i bajameve që furnizohej nga farmacia.

8. — Merrnin një të kuq veze, një tëmth kau dhe pak kripë. Këto i përziën dhe i futnin në një gjysmë lëvozhgë arre, me këto gjëra brënda e përmbysnin dhe ia lidhnin mbi kërthizë, duke e mbajtur deri sa të lirohej.

9. Merrnin sa tre maja gishtash sinanimeq (Folja Senae) dhe e hidhnin në 250 gr. ujë, ku e linin deri në mëngjes. Pastaj në këtë hidhnin një patate të qëruar dhe të kaluar në rende, një lugë grurë të shtypur dhe një lugë farë liri të shtypur. Këtyre u shtonin edhe një lugë gjelle me vaj ulliri. Si i përziën i vendosnin në zjarr të lehtë për të zier për 1/4 orë. Nga kjo përzierje i jepnin të sëmurit 1 lugë gjelle në darkë.

10. — Merrnin një copë nga bishti i gjethes së mullagës, si e zbutnin në mes dy gishtërinjve, e lyenin me vaj ulliri dhe ia venin fëmijës në fundin e zorrës së trashë (në të ndenjtur). Mbas 10-15 minutave fëmija çlirohej.

g) TË VJELLËT (Vomitus)

Të vjellët mund të nxitet nga shumë shkaqe: nga të rënduarit e stomakut me ushqime të tepërta, nga pije të tepërta, nga errërat e këqia, nga të ftohurit e vetë stomakut, si edhe nga helmimet ushqimore etj.

Mënyra e mjekimit:

1. — Kur dyshohej se të vjellët mund të ishte shkaktuar nga të ftohtit e stomakut, i vinin të sëmurit në bark lesh të palarë, të nxehtë dhe të spërkatur me raki të fortë rrushi. Me këtë synohej që t'i ngrohej stomaku.

2. — Merrnin tri a katër rrënjë bar muresh. Mbasi i pastronin mirë zieshin ashtu si ishin në gjysmë litre ujë. Nga ai lëng i jepnin të sëmurit të pinte nga pak herë pas he-

re. Për fëmijët dozën e rregullonin sipas moshës, duke e përzierë me pak sheqer. Fshatarët dhe malësorët u jepnin të rriturve edhe nga një filxhan kafe të thjeshtë pa sheqer.

3. — Kundër të vjellave qëndrat përdornin mendrën. Këtë ata e kanë përdorur në shkallë të gjërë. Këto gjethe i zienin për 10 minuta, në një xhezve treshe, aq sa mund të merrnin majat e gishtërinjve. Të rriturve u jepej një filxhan menjëherë, kurse të miturve një filxhan brenda tri orëve. Gjithmonë 1 kg lëng përdorej me pak sheqer, si për të rriturit ashtu dhe për fëmijët.

4. — Merrnin filizat e bimës bishtkali (krizëm) dhe ujë në përpjestimin 2:3 dhe i zienin për një orë. Pas zierjes i shtypnin dhe i kullonin. Nga lëngu i tyre, në gjendje të ftohur, i jepej të sëmurit një gotë, duke vazhduar me nga një lugë çdo orë. Për këtë qëllim është përdorur edhe lulegjaku (balçi).

5. — Në kohërat e fundit, është përdorur dhe vazhdon të përdoret edhe sot, sidomos në qendër, kjo recetë: gjysmë gotë uthull të fortë rrushi, të përzier me po aq ujë, dy lugë kafeje sheqer, dhe një majë luge sodë buke. Ky ilaç i jepej të sëmurit me gllënka, duke ia vazhduar deri sa t'i ndalonin të vjellat.

6. — Merrnin një kokërr vezë dhe, mbasi e zienin pak, të kuqtë e saj e hidhnin në një filxhan. Në këtë hidhnin dy lugë pluhur kafeje dhe disa thërmia limontosi. Këtë e përzienin duke formuar disa pilula. Nga këto i jepnin fëmijës para buke nga dy deri sa t'i ndalohej të vjellët. Të rriturve këto u jepeshin me doza më të mëdha.

7. — I jepnin të sëmurit 5-6 gota ujë të ngrohtë menjëherë njëerën pas tjetrës, të thjeshtë ose me pak sodë buke, në formë lavazhi të stomakut, kur dyshohej se të vjellët rridhte nga një helmim ushqimor.

8. — Kur të vjellat shoqëroheshin me heqje barku, merrnin një gjethe mushmollë, si e pastronin dhe e thërmonin e zienin në një xhezve çaji, pastaj e kullonin e ia jepnin për të pirë fëmijës gjatë ditës. Në raste kur i sëmuri (i rritur) kishte edhe dhëmbje të vazhdueshme stomaku, merrnin 100 gjethe ulliri dhe i zienin në një litër ujë deri sa të përgjysmohej, si e kullonin ia jepnin për të pirë të sëmurit nga një filxhan esëll në mëngjes.

d) MUNGESA E OREKSIT (Anorexia)

Mënyra e mjekimit:

1. — Në mungesë oreksi merrej një litër verë e kuqe, 200 gr. sheqer e 30 gr trikë. Këto i përzienin dhe i zienin së bashku. Mbasi e kullonin, lëngun e hidhnin në shishe. Këtë lloj përgatitjeje e quanin «verë kine». Nga kjo merrej një filxhan i vogël kafeje para buke. Disa mjekë që vend të verës përdornin rakinë.

2. — Merrnin një grusht të vogël jonxhë të egër dhe e zienin në 200 gram ujë për gjysmë ore. Lëngun e saj të kulluar mirë e përzienin me 100 gr. sheqer dhe gjysmë litre verë. Këtë e përdornin para buke.

3. — Merrnin 50-60 gr. (një tufë) majdanoz dhe e zienin në një litër ujë si e kullonin, ia jepnin për të pirë 3 herë në ditë nga një lugë kafeje para buke. Majdanozi po të thahet në hije nuk e humbet vlerën.

4. — Po të njëjtin efekt ka bërë dhe sanëza. Merrnin 200 gr. nga rrënjët e saja dhe i zienin në një xhezve. Lëngun e hidhnin në një litër verë të zezë të përzierë me një çerek kilogrami sheqer. Kjo, jo vetëm hapte oreksin, por njëkohësisht luftonte edhe ethet e ndërmjeme.

5. — Merrnin një dorë kërcëj nga bima e ravenit (Rheum Rraponticum) si i pastronin dhe i qëronin i zienin në 1/2 litër ujë, nga ky ilaç i jepnin të sëmurit 3 herë në ditë nga një filxhan para buke.

(dh) DHEMBJE SHUMË E FORTË E BARKUT (Colica abdominalis)

Duke qënë se barku në zgavrën e vet përmban një numër organesh të ndryshme, shpesh mjekët popullorë nuk e kuptonin shkakun e vërtetë të dhëmbjes së tij. Ata nganjëherë e kërkonin në piskimin ose në ftohjen e veshkave apo në të rënit e kërthizës, etj.

Mënyra e mjekimit:

1. — Në raste dhëmbje barku, si masë e parë e mjekëve popullorë në përgjithësi ka qënë purgativi. Në se me këtë nuk i largohej dhëmbja të sëmurit, i jepnin lëng pishe apo

lëng pule shumë të yndyrshëm, me pak kripë dhe shumë qepë, sa më shumë e sa më shpesh. Rakia e fortë e rrushit nuk i ndahet të sëmurit, sidomos para buke. Atyre që nuk e pinin rakinë, u jepnin gjëra të ngrohta me mjaltë dhe vaj ulliri.

2. — Qendrat kanë pasë përdorur mendrën. Merrnin me majë të gishtërinjve pak mendër të njomë apo të thatë, dhe e zienin në një xhezve treshe. Lëngun e saj e përdornin me mjaltë ose me sheqer. Nga ky i jepnin të sëmurit nga një filxhan çdo dy orë. Këtë ia jepnin me qëllim që t'i pushonte dhëmbja e barkut dhe t'i ndalohej të vjellët. Kamomili dhe sherbela, në formë çaji, me mjaltë ose me sheqer, nuk i ndaheshin të sëmurit.

3. — Fërkimet me vaj ose raki në të gjithë sipërfaqen e barkut i vazhdonin. Pas tyre vinte leshti i dhenve i palarë, i ngrohur dhe i spërkatur me raki të fortë rrushi, i cili ndërrohej herë pas here, me qëllim që ngrohja e barkut të ishte e vazhdueshme.

4. — Kur me mjekimet e para dhëmbja e barkut nuk pushonte, veprohej me përdredhjen e kërthizës. Kërthizën e përdridhte edhe ndonjë që nuk ishte mjek. Mbas përdredhjes së kërthizës malësia përdorte një vorbë të vogël në vend të ventuzave, kurse qendrat përdornin për këtë gotat e ujit.

5. — Kur ishte rasti për një piskim të shkaktuar nga ndonjë peshë e rëndë, mjekët popullorë e quanin edhe «të ftohurit e veshkave», «të pickuarit», etj., ia mbështillnin belin të sëmurit me sende të leshta dhe të ngrohta. Si ushqim u jepej të sëmurëve me dhëmbje barku, kaçamak (një lloj pulendre me kajmak), kurse fshatrat i ushqenin më tepër me lakror të gatuar me gjethe hithrash.

6. — Merrnin frytin e pishës së butë dhe e shtypnin. Nga ky i jepnin të sëmurit dy lugë të vogla në ditë, në krye të çdo orë të përcjellura me ujë.

7. — Merrnin gjethe, nga ato të specave djegës, të njomë ose të tharë, në sasi të një grushti të vogël, i zienin në një gjysmë gote ujë. Mbas i kullonin, lëngun e tyre e vinin edhe njëherë në zjarr, duke i hedhur dy lugë mjaltë. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit dy lugë buke në ditë.

8. — Tani së fundi kanë filluar të përdorin edhe farët e hurmave. Merrnin një grusht nga to dhe i shtypnin, lëngun që nxirrnin nga to e zienin për pak kohë dhe në gjendje të ngrohtë ia jepnin të sëmurit me pak mjaltë.

9. — Merrnin një dorë gjethe sherbele dhe i zienin, në dy litra ujë duke e shterruar deri në 50%. Nga ky lëng i

jepnin të sëmurit tre filxhana në ditë para buke, me mjaltë ose sheqer. Disa këto i tretnin në një litër raki rrushi të fortë, ku i linin 10-15 ditë. Nga ky i jepnin të sëmurit 3-4 gota të vogla në ditë.

10. — Merrej një mollë dhe i hiqej zemra. Boshllëku që krijohet në të mbushet me piper. Të mbyllur me kapakun e vet, e piqnin në prush. Kjo i jepej të sëmurit në gjendje të ngrohtë. Janë përdorur edhe gjethet e fryti i bimës boronicë dhe podiqja e egër, në formë infuzi, si çaj, me mjaltë.

11. — Merrnin 100 gr. thelpinj hudhrash të qëruara, si i shtypnin në havan i hidhnin në 1/2 litre verë, ku i linin të regjeshin për 10-15 ditë. Si e kullonin, nga ky ilaç i jepnin të pinte i sëmuri nga 3-4 lugë gjelle në ditë.

c) KRIMBAT E ZORRËVE (Helminthiasis)

Këta janë disa lloje krimbash parazitë në zorrët e njerëzve e sidomos të fëmijëve, si bubzat (rratë), shiriti, shtrepat e fëmijëve, etj.

Mënyra e mjekimit:

I. — BUBZAT (ASKARIDET) (Askarides)

1. — Ndër fshatrat dhe malësira si mjet kryesor kanë përdorur hudhrën. Për tre ditë rresht fëmijës nuk ia ndanin kurën. Hudhurat shtypeshin mirë, katër a pesë thelpinj ia jepnin në mëngjes esëll. Mjekimin e nisnin pas një diete prej 24 orësh. Në mbrëmje i jepnin vetëm një gotë qumësht. Dy orë pas dhënies së hudhrës të sëmurit i jepnin një lugë të vogël me vaj ulliri.

2. — Edhe qendrat e kanë përdorur hudhrën, por jo krejt të thjeshtë. Ata e regjnin hudhrën e shtypur në një gjysmë gote uthull shumë të fortë rrushi, për 4-5 ditë. Thelpinjtë e hudhrës i merrnin në sasi më shumë se 1/4 e kgr. Hudhurat duhej të ishin të shëndosha e të reja, pse hudhurat e vjetra e të ndrydhura konsideroheshin të dëmshme. Disa me ta përzienin edhe pak qepë të shtypura. Këtë ia jepnin fëmijës tre ditë rresht esëll në mëngjes. 24 orë para mjekimit, fëmijës i jepnin ushqime të lehta, si kos, etj.

3 — Merrnin gjethe pelini, afërsisht 30 gr. dhe i zienin për një orë në gjysmë litre ujë. Nga ky lëng i jepnin fëmijës, sipas moshës nga një lugë buke deri në një filxhan kafeje për çdo mëngjes esëll deri sa të pastrohej nga ata.

4 — Farët e çdo kungulli janë përdorur kundër bubzave. Merrnin 100 gr. nga to dhe, mbasi i çlironin nga pjesa e drunjtë e jashtme, i fushnin në havan dhe i shtypnin me 20 gr. sheqer. Nga to i jepnin fëmijës një lugë kafeje në mëngjes esëll. Pluhuri përcillej me pak ujë. Çdo mjekim me atë përcillej nga një purgativ i lehtë, si pastrim. Së fundi qendrat kanë përdorur vajin e bajameve.

5 — Merrnin një degë dru frashëri dyvjeçare, dhe si e qëronin pjesën e bardhë të drurit e zienin për dy orë në një litër ujë. Si kullohej, me njëherë fillonte mjekimi me të, duke i dhënë një lugë çdo dy orë.

6 — Merrnin afërsisht 100 gr. mendër të shtypur mirë, e zienin për 20 minuta. Mbas kullohej, lëngu i saj i jepej fëmijës në sasi, sipas moshës, me lugë kafeje, çdo 1-3 orë.

7 — Shtypnin katër thelpinj hudhre dhe i hidhnin në gjysmë gote shëllirë djathi, duke i lënë aty tre ditë, që të regjeshin. Ky ilaç i jepej fëmijës për tri ditë në mëngjes esëll.

8 — Shtypnin dy kokrra hudhra dhe, mbasi i pastronin i zienin në një çerek kilogrami qumësht, ku hidhej edhe një lugë mjaltë. Nga ky ilaç i jepej fëmijës disa herë në ditë.

9 — Merrnin karota të verdha, si i pastronin, i kalonin në rende, duke nxjerrë nga to rreth dy filxhana. Këto ëmbëlsoheshin me mjaltë dhe kështu të ëmbëlsuara i jepeshin fëmijës me lugë të vogla gjatë ditës. Merrej e pastrohej një qepë, e si kalohej në rende nxirrej rreth një filxhan lëng prej saj. Edhe ky lëng përzihej me pak mjaltë dhe i jepej gjatë ditës fëmijës.

10 — Merrej një grusht nga gjethet e borzilokut dhe shtypej. I jepnin fëmijës 10-15 gr. prej tij. Pas dy orësh i jepej një dozë vaj bajamesh. Si lëngu i borzilokut ashtu dhe vaji u jepeshin fëmijëve në doza më të vogla, sipas moshës. Në rast se fëmija nuk e pinte vajin, ia lyenin barkun duke e fërkuar me vaj recini.

11 — Merrnin dy thelpinj hudhre dhe i shtypnin. Këto i hidhnin në një filxhan raki ku i linin 12 orë. Kjo u jepej fëmijëve të rritur nga një lugë gjelle në mëngjes esëll, për shtatë ditë rresht.

2. — SHIRITI (Taenia)

1. — Si masë e parë ka qenë prerja e ushqimit për 24 orë. Ashtu, siç ishte me barkun bosh, pacientit i jepej nga pak hurrë djathi një gotë qumësht. Pas 12 orësh i jepeshin tre a katër thelpinj hudhrash të shtypura shumë. Në se brënda 12 orëve nuk nxirrte gjë, ia përsëritnin këtë mjekim edhe dy herë të tjera. Mbas herës së fundit i jepnin edhe një purgativ të plotë.

2 — Duke e lënë bartësin pa gjë, pa asnjë lloj ushqimi, thoshin sikur shiriti shkëputej nga zorrët në kërkim të ushqimit. Duke u nisur nga kjo, bartësit i jepej në mëngjes vetëm një gotë qumësht dhe pas dy orësh edhe një filxhan vaj ulliri.

3 — Në recetat e vjetra nuk shihet të jenë përdorur farët e kungullit për nxjerrjen e shiritit. Ky lloj mjekimi gjendet më tepër në mjekimet e mjekëve popullorë të qendrave. Jo të gjithë mjekët kanë dhënë po të njëjtën dozë. Ata lëviznin 150 deri në 250 gr. sipas moshës së të sëmurit. Farët siveheshin nga pjesa e tyre e drunjtë, por jo edhe nga cipa e blertë. Sasia e caktuar nga mjeku duhej përdorur në natyrë, e freskët e jo e pjekur apo e zierë. Gjithë sasia duhej përdorur brenda tri orëve duke e përtypur dhe jo duke e përçjellë me ujë.

4 — Merrnin 100 gr. lëkurë të thatë shege dhe i vinin në një vorbë ku hidhnin 2 litra ujë. Këto i zienin deri sa të mbeteshin 2/4 e lëngut. Si e kullonin këtë ilaç e pjesëtonin në tri ahiahe. Para fillimit të mjekimit, për 24 orë i sëmuri ushqehet me gjëra të lehta. Të nesërmen, në mëngjes, i jepej njëra pjesë e ilaçit. Në rast se brënda 30 minutave nuk e bënte efektin, i jepej pjesa e dytë. Po që se as pjesa e dytë nuk e bënte efektin e duhur, i jepej pjesa e tretë. Në rast se i sëmuri ndiente trazira në bark i jepeshin 4-5 thelpinj hudhrash të shtypura e të përziëra me një filxhan vaj ulliri. Këto ia jepnin për t'i pirë përnjëherësh. Gjatë ditës nuk i jepej ushqim të sëmurit. Zienin dy litra qumësht dhe i hidhnin në oturat. Mbi këtë qëndronte i sëmuri. Duke qenë se avulli i qumështit depërtonte në zorrën e trashë, shiriti, duke u larguar nga hudhrat, zbriste drejt qumështit dhe dilte jashtë.

5 — Në mbrëmje i jepnin të sëmurit 5-6 caraga (cironka) të thata, në formë sallate me një kokërr qepë e një filxhan vaj. Ky mjekim vazhdonte për një javë rresht duke mos dhënë ushqim tjetër. Si e linin të sëmurin pa ngrënë 24 orë,

i jepnin 60-70 gr. placë nga farët e kungullit të gjellës. Pas këtyre i jepnin një purgativ. Kur donte me dalë jashtë e vinin në një oturak me ujë të ngrohtë.

6 — Për mjekimin e të sëmurit me shirit, marrim 60 gr. farë kungulli të njomë, si i hiqet cipa e sipërme shtypen dhe zihen i hëdhim 1 lugë gjellë mjaltë këtë e pin në mëngjes esull të përcjellë me 1 gotë lëngë nga mullza e kecit, gjatë ditës e në darkë, para dhe mbasë mjekimit mëren ushqime të lehta, në darkë bëjmë edhe një klizëm.

Mullza e kecit si lahet e pastrohet, lëhet në ujë të pastër për 12-24 orë.

3. — SHTRËPAT E FËMIJËVE (*Oxyures vermicularis*)

1 — Përgatitnin për çdo mbrëmje një filxhan kafeje me lëng sheqe të egër dhe me një thelb hudhre të shtypur. Këtë ia jepnin esëll të sëmurit për një javë rresht.

2 — Në një litër ujë të zierë tretnin një grusht kripë, dhe duke qënë e ngrohtë i bënin klizëm. Disa mjekë në 1/2 litre uthull hidhnin 10-15 thelpinj hudhër, si regjeshin për 10 ditë i kullonin. Kësaj i hidhnin edhe 1/2 litre ujë. Me këtë ilaç i bënin klizma të sëmurit çdo mëngjes. Mjekimin ia vazhdonin 30 ditë. Disa të tjerë këtij ilaçi i shtonin edhe një filxhan vaj. Këshillonin ndërimitin çdo ditë të të mbathurave.

3 — Për mjekimin e shtërepatve (oksjurët) marrim 5 thelbi hudhra të prera, këto i ziejmë për 5 min. në 250 gr. qumësht, më pas e kullojmë dhe e shtrydhim. Duke qënë e vakët me këtë bëjmë 2 klizma në dy darka. Kurse për të pirë përgatitej çaj mjeksor duke marr 3-4 thelbi hudhra të qëruara, si i prësim copa-copa të vogla i fusim në një gotë qumështi ku i ziejmë 1-2 min. pasi i kullojmë pihen 2-3 lugë gjellë në ditë të ëmbëlsuara 1 orë para ushqimit. Fëmijës duhet me ja ndërru shpesh të mbathurat, me ja zi dhe hëkuros.

ë) STOMAKU (*Stomachus*)

Stomaku është organi tretës, mukoza e të cilit dëmtohet (pezmatohet) nga gjërat e papërtypura mirë, nga ngrëniet e tepërta, nga pijet e tepërta, nga thartirat, etj.

Mënyra e mjekimit:

1 — Kur kemi dhëmbje nga ulçera e stomakut, marrim djathë pa kripë duke e përzier me hurrën e vet ose me pak qumësht deri sa të bëhet si krem. Nga kjo merr i sëmuri 5 lugë gjelle gjatë ditës dhe mban dietë. Ndërsa për mjekimin e ulçerës merren çdo mëngjes esëll 30-40 gr. raki rrushi e fortë 19 gradë, kjo pihet më gllënka, pas gjysëm ore merret një lugë gjelle me mjaltë, kurse në darkë para gjumi marrim 1 lugë gjelle vaj lulebasami. Mjekimi vazhdon për 30 deri në 40 ditë.

2 — Merrnin lulet e kokoçelit të lakrës me majat e gishtërinjve dhe i hidhnin në një tas me ujë të valuar. Këtu i linin 10-15 minuta dhe pastaj i kullonin. Ky lëng i thjeshtë i jepej të sëmurit me lugë gjelle në rast dhëmbjeje.

3 — Mjekët popullore të gendrave kanë përdorur më tepër gjethet e rozmarinës, në masën 50 gr. me 300 gr. ujë. I zienin për një gjysmë ore, i kullonin dhe nga lëngu i tyre i jepnin të sëmurit nga një lugë buke, në rast krize. Gjethet e ngrohura i vinin si kompresa. Më vonë merrnin esencë të rozmarinës në farmacitë, nga e cila i jepnin 3-4 pika, duke i hedhur mbi një petë sheqeri.

4 — Merrnin mender, sa majat e gishtërinjve dhe i zienin në një xhezve dyshe për 10-15 minuta. Mbasi e kullonin, lëngu i jepej të sëmurit me lugë kafeje. Nga kjo zienin nga pak dhe e ruanin në shishe të mbyllura për të mos i ikur ara. Nganjëherë i jepnin të sëmurit dy gram sodë buke.

5 — Malet i kanë pasë përdorur gjerësisht edhe rrënjët e mullagës së bardhë në masën 100 gr. në 400 gr. ujë. Mbasi i shtypnin mirë, i zienin për një gjysmë ore e pastaj i kullonin me një napë. Këtë lëng e përdornin në vend të çajit me pak sheqer ose mjaltë. Të sëmurëve që kishin dhëmbje të vazhdueshme, u jepnin vaj ulliri, nga një lugë buke në çdo mëngjes, esëll.

6 — Merrnin një grusht rrënjë grami, me gjethë rizome, dhe i zienin në gjysmë litre ujë. I zienin gjatë që të mos mbetet më tepër se gjysma. Këtë lëng e përdornin në vend të çajit, në mëngjes esëll. Në kohërat e vjetra, malësitë, ujin e gramit, e kanë përdorur si ujë të zakonshëm.

7 — Malësitë e përdornin finjën e kulluar. Merrnin hirin e bardhë të drunjve të lisit dhe e zienin në sasi 1:5 ujë. Mbasi i kullonin mirë në një napë të bardhë e të pastër, i jepnin të sëmurit herë pas here nga një lugë. Kur sëmundja hynte

në fazën akute, të sëmurit nuk i jepnin të hante gjëra të tjera veç patateve të ziera, vajit të ullirit dhe kosit të mazitur (pa ajkë).

8 — Kur mendohej se i sëmuri mund të ishte i ftohur në stomak, veç brezit të zakonshëm, të gjatë dhe të leshtë, i vinin në bark krunde të ngrohta, bukë të ngrohtë prej hiri ose lesh të palarë. Me të tilla gjëra të ngrohta vazhdonin ditë e natë.

9 — Në rast të ftohuri të stomakut përdornin në formë çaji, lulet e shtogut. Mjekët popullorë kanë përdorur në këto raste për ulçer lendet e lisit, të cilat i kavërdisnin e i bluanin si kafënë dhe i jepnin të sëmurit për të pirë tre lugë pas buke. Mjekimin ia vazhdonin një muaj. Disa pluhurin e tyre e zienin po me lëngun e gjetheve të lisit ose të filizave dyvjeçarë të tij.

10 — Mjekët popullorë të kësaj krahine, për të parë nëse ka rënë apo jo stomaku, bënin këtë diagnozë, nëse kish rënë duhej t'i dhimbte, nëse jo nuk duhej t'i dhimbte. Atëherë sipas kësaj i bënin mjekimin. Kur vërtetohej rënia e stomakut i përdridhnin kërthizën, ia lidhnin fundin e barkut me breza të gjatë leshi dhe e fërkonin me vaj e raki të fortë rrushi. Në formë çaji, veç luleve të kamomilit dhe të blinit, kanë përdorur; farët e anasonit, gjethet e majat e filizave në fazën e lulëzimit të pelinit dhe lulet e barit të bletës. Gjithashtu kanë përdorur si çaj edhe farën e lirit, nga 3-4 gota në ditë.

11 — Kur stomaku rëndohej me ushqime të shumta duke shkaktuar gaze, ufhullim, e gromësira vezësh të prishura, përdorej hardic nga dëllinjat e regjura në ujë e më vonë sodë buke ose limontos.

12 — Merrnin një dorë lëkura lisi të njoma, i thërmonin dhe i hidhnin në një litër ujë të ftohtë, duke i lënë kështu tërë natën. Të nesërmen u jepnin tri katër valë në një zjarr të lehtë e pastaj i kullonin. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit nga një gotë të vogël para bukës.

13 — Çdo ditë i jepnin të sëmurit nga një gotë me lëng rasolli të lakrave të kuqe. Kur ndodhte që shëllira e tyre të ishte e fortë e zbusnin me ujë. Lëngun e rasollit të lakrës e kanë pasë përdorur Dukagjini dhe Tropoja në përgjithësi dhe e kanë pasë si ilaçin kryesor në kurën e stomakut.

14 — Në kurën e ulçerës, merrnin 30-35 gjethe nga një fik shëngjinas i bardhë (nga ata që piqen më herët) dhe i thanin. Këto i shtypnin deri sa t'i bënin miell e pastaj i sit-

nin. Ky pluhur i tyre përziehej me 1/2 kgr. mjaltë të pavënë në zjarr. Nga ky ilaç i jepej të sëmurit nga një lugë gjelle në mëngjes esëll.

15 — Ata që kishin dhëmbje të vazhdueshme e që dyshoheshin për ulçer përdornin vajguri për 30 ditë me rradhë, duke pirë në mëngjes esëll nga një lugë gjelle. Në rast nevoje mjekimi përsëritej. Mjekimin e vajgurit shumë kush e përdor edhe sot. Disa këshillonin për të pirë edhe një lugë tjetër edhe në darkë 2 orë para buke.

16 — Për mjekimin e ulçerit kanë përdorur, sidomos fu-sharakët, kafënë e rakinë në mëngjes esëll. Merrnin një lugë kafeje, nga kafeja pluhur, dhe e përzienin me gjysmë filxhani raki 22 gradësh. Këtë e pinin përnjëherë. Mjekimin ia vazhdonin 30 ditë.

17 — Sipas thënieve të disa pleqve, mjekët e vjetër të Mirditës paskan rekomanduar një kurë origjinale të tyre: të sëmurit i jepnin dëllinjë, duke e nisur mjekimin me katër kokrra dhe duke shtuar çdo ditë nga 1 deri në 15. Pastaj zbritet po në katër. Dëllinjat shtypeshin në gojë duke kaluar lëngun e duke nxjerrë bërsitë. Kura përsëritej 8 herë.

18 — Në rast puçrre merrnin 150 kokrra dëllinja dhe i kavërdisnin në dollap. Si i bluanin, i përzienin në një kilogram mjaltë të pavënë në zjarr. Nga kjo i jepej të sëmurit nga një lugë gjelle në mëngjes esëll.

19 — Për ulçer është përdorur vaji i ullirit dhe fiqtë e thatë. Merrnin një kg. fiq e i grinin, pastaj i përzienin me 1 litër vaj ulliri. Nga ky i jepnin të sëmurit nga një lugë gjelle për çdo mëngjes esëll. Mjekimi vazhdonte dy muaj.

20 — Në rast ulçere merrnin një grusht nga gjethet e korthpulës dhe i përdornin në formë infuzi. Nga ky lloj çaji i jepej të sëmurit, çdo mëngjes, esëll, nga një filxhan kafeje me mjaltë ose me shoqer. Këtë mjekim e vazhdonin për 4-6 javë.

21 — Për mjekimin e ulçerës në stomak është përdorur fara e lirit. Merrnin 300 gr. nga kjo sasi e, si e lanin dhe e thanin e kavërdisnin në dollap si kafënë dhe e bluanin dhe nga kjo i jepnin të sëmurit çdo mbrëmje nga dy lugë kafeje të përzierë me një gotë qumësht. Gjatë mjekimit nuk përdorej alkool e thartësira.

22 — Merrnin 10 vezë të freskëta (me gjithë lëvozhgë) dhe 10 limona të shtrydhur e të grirë dhe i fushnin në një kavanoz bashkë me 1/2 kg. mjaltë. Në të, të mbyllur hermeti-

kisht, liheshin 10 ditë. Merrnin tri lugë gjelle në ditë mëngjes, drekë, darkë.

23 — Për mjekimin e ulçerës është përdorur edhe lulja e basanit. Merrej një grusht nga to dhe i hidhnin në një litër vaj ulliri ku liheshin 10-15 ditë. Nga ky vaj i jepnin të sëmurit, 3 herë në ditë nga një lugë gjelle. Lule basanit e kanë përdorur edhe kundër gazit të stomakut. Si e pastronin dhe e thërmonin krejt bimën, e hidhnin në një litër raki të fortë rrushi, ku regjej për 5-6 ditë. Si kullohej rakija i jepej të sëmurit nga një gotë e vogël në mbrëmje.

24 — Merrnin një dorë, nga lëvoret e lisit të njomë. Si i pastronin dhe i thërmonin, i zienin në një litër ujë, për një orë. Si i kullonin, nga ky ilaç i jepnin të sëmurit tre filxhana në ditë para buke. Mjekimin ia vazhdonin 4-5 javë.

25 — Merrnin një dorë rrënjësh nga gjethet e hithrës. Si i pastronin i thërmonin, këtyre u shtonin dy grushta dëllinja të shtypura. Këto së bashku i fushnin në një enë me dy litra ujë, dhe i zienin për një gjysmë ore. Si i kullonin i jepnin të sëmurit nga ky ilaç dy gota në ditë mëngjes e darkë, të ëmbëlsuara me mjaltë të pavënë në zjarr. Mjekimin ia vazhdonin 30 ditë.

26 — Merrnin 100 gjethe lari, si i pastronin dhe i thërmonin, i zienin në dy litra ujë, deri sa të gjysmohej uji. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit nga tre filxhana në ditë para bukës, të ëmbëlsuar me pak mjaltë. Këtë mjekim e përsërisnin dy-tri herë.

27 — Merrnin 100-150 gr. gjethe të thata shelgu të egër, këto i zienin në dy litra ujë, deri sa të mbetej një litër. Nga ky i jepnin të sëmurit 2 filxhana në ditë. Në mëngjes esëll dhe në darkë para gjumit.

28 — Merrnin 3-4 gjethe të thata nga bima e gjembgomarit. Si i pastronin, i zienin në dy litra ujë për 1/2 orë. Si i kullonin nga ky ilaç i jepnin të sëmurit 3 filxhana në ditë para buke.

29 — Merrnin dy filxhana ujë gëlqereje dhe i përziehin me një filxhan qumësht. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit të pinte 3 filxhana në ditë para buke. Këtë mjekim e vazhdonin për një muaj.

f) ZORRËT (Intestina)

Zorrët i përkasin sistemit të tretjes dhe ndahen në zorrë të holla e zorrë të trasha.

Mënyra e mjekimit:

1. — ZORRA E HOLLË (Intestinum tenue)

1 — Mjekët dyshonin më parë se mos i ishte këputur të sëmurit ndonjë zorrë nga ndonjë ngritje e rëndë apo mund t'i ishte përdredhur e ngatërruar. Për ta hequr këtë dyshim, merrnin një sferë në masë të përshtatshme dhe, mbasi e lyejnë me vaj ulliri, ia jepnin të sëmurit ta kalonte në bark. Nëse sfera e vogël metalike binte në fund ishte shenjë se zorra nuk ishte këputur, e ngatërruar. Derisa sfera kishte dalur përjashta, puna e mjekut lehtësohej.

2 — Për mjekët kjo provë përbënte diagnozën e sëmundjes. Për tre ditë e mbanin të sëmurin me gjëra të ngrohta në bark duke dyshuar se mos zorrët ishin ftohur. Në këtë veprim përdornin lesh të palarë berri. Këtë e ngrohnin mirë në zjarr dhe pastaj e spërkatnin me raki të fortë rrushi. Veç leshit, përdornin edhe petë dylli të ngrohura. Si të brëndshme përdornin vazhdimisht çaj sherbele me mjaltë.

3 — Po që se nga këto mjekime i sëmuri nuk shihte shpesh apo njëfarë qetësimi, thonin se mund të kish rënë kërbthiza. Edhe ngritja e kërbthizës kishte një farë mjeshtërie. I sëmurit shtrihet në shpinë e mjeku i ngulte në kërbthizë gishtin tregues të dorës së djathtë, të mbëshjellur me ndonjë lehtë dhe fillone rrotullimin rreth tij. Kur kërbthiza ia shtrëngonte gishtin, ishte një shenjë e mirë se duhej bërë mjekimi i inflamacionit të zorrëve. Kur përdredhja e kërbthizës nuk jepte ndonjë përfundim atëhere dyshohej se mos zorrët kishin pësuar ndonjë shpim e atëhere i bënin këtë provë, që në një kohë mund të vrente edhe si lloj mjekimi: merrnin lesh lepuri dhe e thërmonin. Kështu, të thërmuar, e hidhnin në një enë ku kishin shkrire pak zam blete, afërisht 50 gr. Mbasi e ngjeshnin mirë leshin me zam, formonin një top pilulesh sa një kokërr dëllinjë. Këtë ia përcillnin me ujë deri tri herë në ditë, një orë pas bukës.

4 — Kur prova e tretë nuk jepte ndonjë përfundim pozitiv, fillonin mjekimin e bimëve kundër inflamacionit të zorrëve, duke zënë fill me lulet e gjethet e luleshtrydhes. Merrnin një grusht nga ato, i zienin në një litër ujë, duke i shteruar për gjysmë e të kulluar mirë ia jepnin të sëmurit nga dy filxhana në ditë.

5 — Po kaq të dobishme i konsideronin edhe farët e mu-

llagës, duke përdorur lëngun e tyrë të trashur e me pak mjaltë. Këtë ia jepnin të sëmurit me lugë kafeje çdo orë. Edhe mëndrën në formë çaji, limonat e portokallet në formë limonade, i kanë përdorur në shkallë të gjërë, sidomos qendrat. Vajin e ullirit e kanë përdorur në përgjithësi, nga një lugë gjelle në mëngjes esëll.

6 — Merrnin një gotë farë liri dhe e hidhnin në një enë dy litrash me kapak e të mbushur me ujë të valuar. Mbas kësaj kohe i kullonin farët e lirit, e të ngjeshura i përdornin si llepë, kurse lëngun e përdornin si çaj me mjaltë. Ky ilaç nuk i ndahet të sëmurit, mbasi mjekët popullorë e vlerësonin.

7 — Kur kishin gaz në zorrë, merrnin 20 thelpinj hudhre dhe i mbanin për dhjetë ditë të mbyllur në një shishe me verë të bardhë. Mbas dhjetë ditësh vera kullohej dhe në të hidhnin deri në dy-tre filiza borziloku. Nga kjo pinin një filxhan kafeje çdo mëngjes esëll. Borziloku mbahej deri sa të thahet. Për të shmangur përsëritjen e gazit mjekimi vazhdohej një herë në javë.

8 — Për dhëmbje në zorrë, përdorej vetëm lëng qepe. Shtypnin tri-katër kokrra qepë dhe i hidhnin në ujë të freskët e nga ky i jepej vazhdimisht të sëmurit deri sa t'i pushonte dhëmbja.

II. — ZORRA E TRASHË (Intestinum crassum).

1 — Në javën e parë të sëmundjes të sëmurit i mbanin një dietë shumë rigoroze, në mënyrë që zorra të ishte sa më e lirë, që paretet e saj të mund të prekeshin nga ilaçet. Si veprim i parë ishte purgativi. Pas efektit të këtij i jepnin të sëmurit një gjysmë gotë lëng qepe. Mbas lirit total të zorrës i jepnin kamomil me mjaltë e pas tij lëng pule. Ky ishte, njëkohësisht si një mjekim i brendshëm dhe si ushqim, duke u ndërmjetësuar me tarator, (kos i pamazitur, hudhra e vaj ulliri), në formë ndërrimi. Për çdo mëngjes bënin klizma me ujë kamomili dhe vaj ulliri.

2 — Në rast hemorragjie, merrnin gjethe luleshtrydhe dhe i zienin. Në lëngun e tyre hidhnin disa lugë mjaltë dhe ia jepnin të sëmurit herë pas here. Edhe hithrën e kanë përdorur si luleshtrydhen, me intervale, herë njëherën herë tjetrën. Farën e lirit dhe vajin e ullirit e kanë përdorur edhe në këtë rast.

III. — ZORRA E VERBËR (Intestinum caecum)

1 — Për të pastruar zorrën e verbër përdornin bishtat e prasiat. I jepnin të sëmurit 30 ditë rrjesht nga bishtat e gjelbër të prasve të tiganisur në vaj ulliri e të përzierë me qumësht. Asgjë tjetër nuk i jepej të sëmurit gjatë këtij mjekimi. Për të konstatuar sëmundjen, në se zorra e verbër ishte apo nuk ishte e sëmurë, veprohej në këtë mënyrë: e shtrinin në shesh të sëmurin, ia ngrenin njerën këmbë, të djathtë, dy-tri pllëmbë dhe ia lëshonin si të vdekur. Në se i dhimbte vondi ishte shenjë se zorra ishte e sëmurë, në se jo i sëmuri nuk kishte gjë. Në rast pozitiv vazhdonin mjekimin me kompresa të ftohta, me barna osë me ujë e uthull.

2 — Në mjekimin e zorrës së verbër, kanë përdorur edhe manaferrën. Merrnin gjysmë kilogrami nga majat dhe i zienin në dy litra ujë. Nga ky lëng i jepej të sëmurit një muaj me radhë një gjysmë gotë në mëngjes esëll.

3 — Në të kaluarën janë bërë shumë gabime, duke e konsideruar dhëmbjen e saj një dhëmbje të zakonshme barku dhe duke përdorur kështu, në vend të sendeve të ftohta, gjëra të ngrohta. Më vonë edhe mjekët popullorë qenë në gjendje t'i dilnin para rrezikut duke përdorur borën e në mungesë të saj ujë të ftohtë.

4 — Merrnin disa bimë të trëndelinës, me gjithë farë. Këto bimë, mbasi i pastronin dhe i shtypnin me parë mirë, i zienin. Ashtu të llomitura, ia vinin barkut ku ndjehej më tepër dhëmbja. Kur shihej se të vjellët vazhdonte i sëmuri operohet. Në malësitë ka pasur edhe mjekë popullorë që kryenin një veprim të tillë.

5 — Merrnin një gotë uthull e në të hidhnin 4 kokrra hudhra të shtypura dhe 2-3 lugë miell gruri. Këto përzihehin deri sa të formonin një lloj pomade. Këto i mbështillnin me një napë e ia vinin të sëmurit në anën e djathtë të fundit të barkut, mbi zorrën e verbër. Aty ia linin 24 orë. Ditën e dytë merrnin 200 gr. katran dhe si e vendosnin mbi ndonjë napë, mbi të hidhnin miell bathe, dhe me të vishej pjesa e dhëmbshme duke e mbajtur 24 orë.

g) MAJASËLLI (Haemorrhoides)

Me emrin majasëll mjekët popullorë nënkuptonin dy sëmundje ekzemen dhe hemorroidet, duke i quajtur: «Majasëll

në të ndënjur» dhe «Majasëll në duar ose këmbë», e në pjesë të tjera të trupit.

Mënyra e mjekimit:

1 — Për mjekimin e majasëllit, marrim barë majasilli 40 gr. gjethe delli 50 gr. dhe sherbelë 25 gr. këto të tharra dhe të grimcuara zihen në një litër ujë për 20 min. Më pas kullohet me shtrydhje, ai pihet 3 herë në ditë nga 1 filxhan kafe të ëmbëlsuar me mjaltë.

I. — HEMORROIDET

2 — Merrnin gjithë hithrash dhe i shtypnin. Këto gjethe i thërmonin e i përzienin me katran. Kështu siç ishin, i hidhnin në një enë ku i linin tre ditë që të regjeshin. Me këtë lloj ilaçi lyenin vendin e pëzmatuar pasi ia kishin lagë e pastruar mirë. Në mungesë të gjetheve mund të përdornin rrënjën e saj.

3 — Në pranverë dhe verë përdornin qumështin e fiqve të papjekur dhe gjethet. Qumështin e mbledhnin në një shishe të vogël, me të lyenin vendin, mbasi ta kishin fërkuar më parë me gjethet e fikut. Edhe lëngu i rrënjëve të këlkazës është përdorur në mjekimin e hemorroideve.

4 — Fusharakët kanë përdorur zhabinën. Merrnin krejt bimën dhe e shtypnin. Ashtu të shtypur i hidhnin një filxhan vaj ulliri duke i shtuar edhe një lugë kafeje me gëlqere të shuar. Mbas dy ditësh këtë ilaç e përdornin për t'u lyer.

5 — Kohët e fundit qendrat kanë pasë përdorur sythët e plepit. Merrnin një grusht prej tyre dhe i kaverdisnin me vaj ulliri. I përdornin si llapë.

6 — Në një shkallë të gjërë është përdorur edhe mullaga. Merrnin rrënjët e saj, afërsisht 200 gr., dhe i zienin mirë. Si i kullonin, i shtypnin dhe i bënin llapë. Para se t'i përdornin laheshin me lëngun e tyre. Llapa ndërrohej dy tri herë në ditë. Njëkohësisht përdroreshin edhe lulet e tyre në vend të çajit; me mjaltë ose me sheqer.

7 — Merrnin gjethet dhe majat e filizave të manaferrave. Si i pastronin dhe i shtypnin i zienin për më se dy orë e pastaj i kullonin në ndonjë napë të pastër. Lëngun e mbaj-

tur në një shishe e përdornin çdo mëngjes esëll, nga një gjysmë gote. Disa me lëngun e tyre edhe laheshin.

8 — Si llapë janë përdorur edhe gjethet e arrave. I thërmonin dhe i zienin në sasira të ndryshme. Në gjendje të ngrohtë, ia ndërronin të sëmurit tri-katër herë në ditë. Me lëngun e tyre laheshin.

9 — Kur acarimi arrinte kulmin sa i sëmuri nuk mund të qëndronte ndënjur, merrnin 40 thelpinj nga bërthama pjeshkash dhe i kaverdisnin si kafe. Një pjesë e këtij pluhuri mbytej në vaj ulliri për të sajuar një lloj pomade për lyerje dhe shumica përzihej me një kilogram mjaltë nëntë të kuqe vozësh e 30 gr. lule squfuri. Nga ky ilaç i sëmuri merrte një lugë gjelle tri herë në ditë. Për qetësimin e dhëmbjeve kanë përdorur edhe patatet të kaluara në rende. Këto përdroreshin në formë llape duke i mbështjellë me një pëlthurë.

10 — Një nga mjekët e periferisë së Shkodrës përdorte dhe përdor edhe sot shegët për mjekimin e hemorroideve. Mjekimi është i thjeshtë sepse i sëmuri nuk ka për të bërë asgjë tjetër veçse të përtypë kokrrat e shegëve, duke thithur lëngun e duke nxjerrë bërsitë. Për të ndaluar hemoragjinë këshillohet rrënja e shegës së egër, duke marrë një pjesë nga ajo e duke e zierë me tre pjesë ujë në një zjarr të fortë deri sa të shterrojë 50%. Nga ky ilaç i jepet të sëmurve tri herë në ditë nga një lugë buke.

11 — Në raste të majasëllit me gjak merrnin dy grushta farë liri dhe i shtypnin. Në to hidhej një litër ujë i valuar duke e lënë të mbuluar me kapak për dy orë rresht. Nga ky lëng i jepnin të pinte i sëmuri gjatë ditës, deri në gjashtë filxhana. Banja e avullit i bëhej me uthull e ujë në sasira të barabarta, në të cilën zienin dhe 4-5 thelpinj hudhrash.

12 — Merrnin dy grushta maja hithrash dhe i zienin në një litër ujë. Me këtë lëng pastrohej pjesa e sëmuri. Pjesët e thërmuara e të përziejera me pak vaj ia vinin të sëmurit si llapë. Kur memet ishin të zhvilluara dhe shkaktinin dhëmbje, zienin 5-6 gjethe duhani në një litër ujë dhe me të lagnin pjesën e sëmuri. Gjethet e llomitura përdroreshin si llapë. Mjekimi zgjatëte 5-6 ditë.

13 — Merrnin dy grushta bar pezmi të tharë dhe e zienin në dy litra ujë për një orë. Si e kullonin ia jepnin për të prirë të sëmurit nga tri gota në ditë para buke. Ëmbëlsohej me një lugë mjaltë ose me sheqer. Gjethet e brumosura me pak vaj ulliri ia vinin të sëmurit si llapë.

14 — Merrnin lëndët (fryti i lisit) afërsisht një grusht

e si i pastronin i kaverdisnin si kafe në dollap. Të bluara ia jepnin të sëmurit tri herë në ditë, nga një lugë kafeje të përcjella me ujë. Ky ilaç përdorej edhe në raste hemorragjie.

15 — Merrej lëkura e bimës së kulumbriisë, afërsisht një grusht, dhe zihej në një litër ujë. Si të shteronte përgjysmë, e kullonin nga lëngu dhe i jepnin të sëmurit një gotë para buke. Mjekimi vazhdohej 5-10 ditë.

16 — Për avullim merrej një grusht mullaga, një grusht hithra dhe një grusht farë liri, i zienin së bashku në dy litra ujë. Mbas avullimit i vihej në plagë një kokërr qepë e pjekur e përzier me mazë (ajkë). Në rast hemorragjie të sëmurit i jepej të pinte ujë thekre. Merrnin një kilogram miell thekre dhe e futnin në tre litra ujë. Pas dy ditësh e kullonin e nga ky ujë i jepnin të sëmurit nga tre filxhana në ditë, para buke. Lëngu i rizomit të fierit përdorej në vend të çajit me mjaltë.

17 — Në një gyp të madh hidhnin dhjetë specat djegës e të tharë e mbi ta disa gaca. Kur specat fillonin të digjeshin mbi gyp ulej i sëmuri duke ndenjtur aty deri sa të floheshin specat. Ky veprim përsëritej disa herë. Merrej një lugë vaj ulliri i nxehtë e në të hidhej një copë zam blete. Si shkrihej zami, me një pupël lyhej vendi i sëmurë, mbasi pastrohej më parë. Merrnin 4-5 kokë prasi, i grinin shumë mirë dhe i përzienin me një grusht miell gruri e i tiganisnin. Këtë qull e hidhnin në një napë e në gjendje të ngrohtë e përdornin si llapë.

18 — Merrej pjesa e brendshme e lëkurës së shtogut të zi dhe e zienin në dy litra ujë për një orë rrjesht. Nga ky lëng i kulluar i jepnin të sëmurit nga tre-katër filxhana në ditë.

19 — Për avullim përdorëshin gjethe bushi të thara. Merrnin një grusht prej tyre dhe i përzienin me dy lugë spec të kuq, të futura në një gyp, i digjnin. Mbi gyp ulej i sëmuri. Merrej një grusht mendër dhe një degë shqeme e i zienin së bashku. Nga lëngu i tyre i jepej të sëmurit nga një lugë kafeje në mëngjes. Merrnin 200 gr. manaferra të thara dhe i bluanin. Nga ky pluhur i jepnin të sëmurit një lugë kafeje tri herë në ditë para buke.

20 — Merrnin dy grushta gjethe hithrash dhe i zienin në dy litra ujë, mbasi më parë t'ishin shtypur mirë. Si e kullonin mirë, lëngu i tyre përdorej si mjekim i brendshëm në vend të çajit, nga 2-3 gota në ditë, kurse gjethet përdorëshin si llapë në të ndenjtur. në gjendje të ngrohtë. Ky

mjekim i përsëritej të sëmurit 2 herë në ditë, deri në lehtësimin ose shërim.

21 — Merrnin 1/2 kilogram rrënjë nga shega e egër. Si pastroheshe mirë, e prisnin në copa sa më të holla. Si e vinin në një enë të pastër e zienin me dy litra ujë për gjysmë ore. Si e kullonin, nga ky ilaç i jepnin të sëmurit të pinte nga një filxhan esëll në mëngjes. Mjekimin ia vazhdonin 10 ditë. Si mjekim të jashtëm i bënin fundit të zorrës së trashë avullim me ujë gëlqereje të ngrohtë.

22 — Merrnin lëkurën e dytë të shegës së egër, dhe të shelqes, si i thërmonin, i hidhnin në një enë ku kishin ngrohur në sasi të barabartë vaj ulliri, dyllë blete dhe dhjamë dashi. Këto i përzienin deri sa të merrnin ngjyrë kafeje të hapët. Si e kullonin, me këtë ilaç përgatisnin kunjëza me madhësinë e thelbit të hudhrës, këto ia vinin në fundin e zorrës së trashë dy herë në ditë nga një. Këtë mjekim e vazhdonin për 10 ditë.

23 — Merrnin një kilogram nga gjethet e filizat e njoma të shëlgut të bardhë. Si i pastronin i shtypnin mirë, i zienin në pesë litra ujë, këtë e vazhdonin në një zjarr të lehtë për 4-5 orë. Si e kullonin, nga ky ilaç i jepnin për të pirë të sëmurit tre filxhana në ditë para buke. Mjekimin e vazhdonin 30 ditë. Pas buke i jepnin të pinte nga një filxhan çaj nga bari i pezmit. Kur memet ishin shumë të zhvilluara, u lëshonin nga dy shushunja. Disa i vinin në anus një thelb hudhre të njohur në vaj.

24 — Merrnin tre filxhana farë liri, si i lanin dhe i shtypnin, i zienin në një litër ujë, duke e shterruar përgjysmë. Gjysmën e këtij lëngu e pinte i sëmuri nga dy lugë gjelle në mëngjes e në darkë. Me gjysmën tjetër i sëmuri, pastrohej në formë kompresash. Pas këtij mjekimi për dy javë të tjera ai përdorte lëngun e rrënjës së shegës së egër. Në vend të kësaj disa përdornin lëngun e zierë të gramit, duke i dhënë të sëmurit tre filxhana në ditë para buke.

25 — Merrnin një dorë nga bima e rignonit, si e thërmonin, e zienin në një litër ujë. Nga ky ilaç, të ëmbëlsuar me mjaltë, i jepnin të sëmurit të pinte tre gota në ditë, kurse pjesët e llomitura, të ngjeshura me pak vaj, ia vinin llapa në të ndenjtur. Këtë mjekim ia vazhdonin dy-tri javë.

26 — Merrnin gjethet e njoma ose të thata të lëpushes (që është e madhe dhe me push), si i pastronin me ujë të ngrohtë, i shtypnin gurë me gurë, këto i vinin në një garzë dhe i vendosnin në anus ku i sëmuri e mbante të lidhur tërë

natën. Në rast nevoje mjekimi përsëritej për 2-3 mbrëmje.

27 — Merrnin lule basani, një dorë lule e gjethe nga kjo bimë, e thërmonin imtë dhe e shtinin në një shishe, të cilën e mbushnin me vaj ulliri, si e linin në diellë për t'u regjur për tri javë (gjatë verës) kurse në dimër mbi oxhak, mbasi e kullonin, nga ky ilaç i jepnin të sëmureve nga një filxhan në mëngjes esëll dhe në darkë para fjetjes.

28 — Merrnin një gur gjaku (shapi), e shkrinin në një xhezve me ujë, të këtë njomnin një copë napë në fornë fitili, të cilën para se ta vendosnin në anus e lyenin me vaj ulliri, këtë mjekim e vazhdonin 4-5 mbrëmje.

29 — Merrnin dy kokrra hudhër, si i qëronin e i pastro- nin, i tiganisnin me gjalpë. Këto ia jepnin për të ngrënë të sëmurit esëll në mëngjes dhe në darkë para fjetjes. Për këtë qëllim disa merrnin karota, i pstronin, i thërmonin dhe i zienin së bashku me fara rrushi, si e kullonin ia jepnin për të pirë të sëmurit tri herë në ditë nga një filxhan para ushqimit.

gj) LEMZA (Singultus)

Lemza është një tkurrje e fuqishme e diafragmës që takohet në ngacmimet e stomakut, në sëmundjet e aparatit tretës, në sëmundjet e sistemit nervor dhe të diafragmës.

Mënyra e mjekimit:

1 — Për mjekimin e lemezës: marrim 5-6 gjethe nga bima e rrushit të egër (rush larush) (vitis silvestris), si i grimcojmë i ziejmë në 200 gr. ujë për 10 min. Pasi e kullojmë me shtrydhje pihet nga i sëmuri me gllënka.

2 — I jepej të sëmurit një gotë me ujë të ftohtë që pihej me gllënka pa marrë frymë dhe duke mbajtur me njërin dorë hundën e mbyllur. Si rregull, me kaq, lemza duhej të pushonte.

3 — Merrej një lugë kafeje me sheqer ose mjaltë dhe në të hidheshin disa pika uthull të fortë rrushi. Kjo duhej të kalohej menjëherë nga i sëmuri, duke e përcjellë me ujë.

4 — Vritej një grizhël dhe gjuhën e saj e zienin. Këtë ia jepnin të sëmurit për ta ngrënë. Këshillohej i sëmuri që të

merre frymë thellë disa herë rresht, duke pirë, herë pas here, ujë të ftohtë.

5 — Merrnin 5-6 gram frutë anasoni dhe, në formë çaji, i jepeshin të sëmurit disa herë në ditë. Disa mjekë kanë pasë përdorur edhe koprën e butë (Angelica solvestris). Merrej nga kërcëjt e saj, një grusht dhe ziehej. Nga lëngu i tyre i jepej të pinte të sëmurit herë pas here. I jepej të hante edhe ftua në natyrë.

6 — Në rast se lemza nuk ndalej me mjekime të zakonshme, të sëmurit i zbraznin një pushkë në befasi për ta tronditur. Shpifnin për të sëmurin sikur ai të kish bërë ndonjë faj të rëndë, me qëllim që t'i shkaktonin tronditje morale e t'i hiqnin vëmëndjen nga sëmundja.

7 — Për ndalimin e lemezës i lagnin të sëmurit majën e veshit me ujë të ftohtë, i nxirrnin gjuhën jashtë, jepnin një lugë sheqer ta kalonte pa e përcjellë me ujë ose i futnin burnot në hundë që të teshtëj.

8 — Merrnin një të kuq veze dhe dy lugë kafe pluhur. Këto i përzienin mirë e pastaj në to hidhnin edhe një lugë lëng limoni. Kështu krijohet një lloj kremi. Nga ky ilaç i jepej të sëmurit nga një lugë kafeje sa herë që e merre lemza.

SËMUNDJET E GOJËS DHE TË DHËMBËVE

a) SËMUNDJET E DHËMBËVE (Odontopathia)

Mënyra e mjekimit:

Kur kemi të sëmure mishrat e dhëmbëve: pasi i pastrojmë dhëmbët shpëllajmë gojën me çaj sherbele disa herë në ditë, i bëjmë masazh mishrave të dhëmbëve me pomadë probolisi 20% duke e mbajtur në mes të dhëmbëve për 2 orë. Në darkë e përsërisim mjekimin duke mbajtur pomadën në mesin e dhëmbëve, deri në mëngjes, mjekimi zgjatë 15-20 ditë.

I. — DHËMBJA E DHËMBËVE (Odontalgia)

1 — Kur dhëmbi nuk shihej i brejtur, përdornin raki të fortë rrushi, duke e mbajtur nga ana e dhëmbit që dhëmbie, me qëllim që t'ia mpinte mishrat rreth rrënjës së tij. Në mungesë rakisë përdornin uthull të fortë rrushi.

2 — Kur dhëmbi ose dhëmballa ishte e brejtur, merrnin një kunjë pishë dhe me pak pambuk ose me ndonjë leckë të vogël të njomur me raki të fortë rrushi, ku kishin tretur kripë gjelle, e pastronin duke e mbyllur pastaj me pak dyllë blete.

3 — Merrnin pak sheqer në një majë thike dhe e digjin. Kur ky fillonte të skuqej dhe të ngrihej si fshikës, e hidhnin menjëherë në vrimën e dhëmbit.

4 — Si e pastronin më parë dhëmbin me vājguri, i linin një leckë të vogël brenda. Mbas një ore ia hiqnin dhe ia mbyllnin me rrëshirë të djegur.

5 — Merrnin duhan të grirë dhe e zhysnin në uthull të fortë rrushi. Me të e mbushnin dhëmbin ose dhëmballën e prishur.

6 — Merrnin një thelb hudhre dhe pak pambuk dhe i shtypnin bashkë, në mënyrë që pambuku ta thithte sa më mirë lëngun e hudhrës. Me atë pambuk e mbushnin dhëmbin ose dhëmballën.

7 — Merrnin rrënjë këlkazash të shtypura e ia hidhnin dhëmbit të prishur.

8 — Për një mjekim më të gjatë merrnin nga një lugë të vogël kafeje sheqer, kripë, piper, dhe pak dyllë blete të shkrirë. Këto i përzierin e i bënë brumë, me të cilin krijonin disa kokrra të si sacme. Me këto mjekonin dhëmbin e prishur. Disa për këtë qëllim përgatitnin kokrra të vogla nga brumë dylli (zam blete) dhe ia vinin dhëmbit të brejtur.

9 — Edhe gjethet e hurthit e të gjethedellit janë përdorur për dhëmbje dhëmbësh. Merrnin 20 gjethë urthi dhe i zienin për 20 minuta në një xhezve e me këtë lëng lanin gojën.

10 — Merrnin bimën e borzilokut dhe e zienin. Mbas e kullonin, me lëngun e tij lanin gojën.

11 — Merrnin një rrënjë qingle dhe si e pastronin, këpusnin nga ajo një copë dhe e shtypnin me kripë. Këtë ia vinin dhëmbit të brejtur ku ia linin 1-2 orë. Në rast nevoje, këtë mjekim ia përsërisnin 2-3 herë.

12 — Merrnin një sasi të vogël ashkle nga rrënja e arrësh

dhe, si e shtypnin në havan e zienin në një xhezve ujë, duke e shterruar sa më shumë. Me anë të pambukut ia vinin atë të vrima e dhëmballës.

13 — Merrnin pak pambuk dhe e njomnin në raki, këtë ia vinin në vrimën e veshit të asaj ane ku dhimbte dhëmballa, ku e linin për 20 minuta.

14 — Kur dhëmbi ose dhëmballa ishte e brejtur merrnin një kokërr kripë ose një grimcë kem (timjan) dhe e vinin në vrimën e dhëmbit sipër i vinin pak dyllë blete të zbutur.

15 — Merrnin farët e bimës së matergonës, e si i thanin e i bluanin, pluhurin e tyre e vendosnin në vrimën e dhëmbit të brejtur. Me qenë se bima është e helmtë, kur vihej në dhëmballë izolohej me dyllë blete të zbutur për të mos kaluar në organet tretëse. Disa të tjerë po në këtë mënyrë përdornin rrënjën e shpendrës.

16 — Merrnin rrënjë shpendre, e si i pastronin, i thërrmonin në pjesë shumë të vogla duke i mbështjellë me pak dyllë blete, i vinin në vrimën e dhëmbit të brejtur, sipër i vinin dhe një shtesë dylli të zbutur. Me këtë mjekim pushonte shpejt dhëmbja dhe dhëmballa u thërrmonte për një kohë të shkurtër.

17 — Merrnin degë e gjethe rozmarine e si i shtypnin dhe i shtrydhnin në këtë lëng njomnin pak pambuk dhe e vinin në vrimën e dhëmbit të sëmurë.

18 — Merrnin insektin Nuse (Kandrra e vogël) me krabë të kuq, me trup pika pika të zeza. Si e shtypnin, një pjesë nga kjo e mbështillnin në një sferë të vogël pambuku dhe e vinin në vrimën e dhëmbit të brejtur.

2. — NXJERRJA E DHËMBËVE (Extractio dentium)

1 — Në kohërat e vjetra dhëmbët i kanë pasë nxjerrë me shumë vështirësi për mungesë mjekimesh. Si mjet kryesor ku qenë fija: fija e mëndafshit e quajtur «ibërshim», bishti i kalit, spango e lirit, teli i hollë. Merrnin njërin nga këto fije dhe lidhnin me të dhëmbin apo dhëmballën në rrënjë dhe ia tërhiqnin. Kur nuk ia dilnin me këtë mënyrë, lidhnin okajin tjetër të fijës tek ndonjë hekur dhe i sëmurit tërhiqte kokën me vrull. Kur mungonte vrulli apo guximi i vinin pak barot nën fytyrë dhe i jepnin zjarr. Pacienti nga frika se mos digjej, e tërhiqte kokën me vrullin më të madh dhe kështu dhëmbi mbetej i varur në fije.

2. — Më vonë berberët e qendrave patën filluar të përdornin darën. Ky mjet nxorri jashtë përdorimit fijen, megjithëse edhe sot kujtohet ky veprim në male të thella të disa krahinave. Tani mbetet për të parë se cili nga mjeshtërit e kish «dorën më të lehtë». Në rast se dhëmbi i nxirrnin me bizë e më vonë me dollap (një lloj vegle).
3. — Kur mishi i dhëmbit të sëmurë enjtej, nuk nxirrnin. Merrnin rrënjë mullagash sa një dorë dhe i zienin për gjysmë ore dhe, mbasi i kullonin, me lëngun e tyre bënë gargarë, duke ia vazhduar deri sa t'i ç'enjtej. Në rast se dhëmbi kishte zënë qelb, ia pastronin me raki të fortë rru-shi. Nga jashtë i vinin kompresa me raki ose me uthull ose kungull gjelle, të renduar në rende me pak sheqer.
4. — Për të ndaluar gjakun pas heqjes së dhëmbit përdornin uthull të fortë rrushi me kripë. Merrnin një filxhan uthull dhe një lugë kafeje me kripë të shtypur. Nga kjo për-bërje fusnin një gllënkë në gojë, duke e mbajtur për 10 mi-nuta në anën e dhëmbit të hequr. Këtë veprim e përsërisnin deri sa të pushonte gjaku. Disa mjekë popullorë janë përpjekur të ndalonin rrjedhjen e gjakut nga vrima e dhëmbit të hequr me anë të vendosjes së një cope zam blete.
5. — Në rast se vendi i dhëmbit të nxjerrë vazhdonte të nxirrte gjak në formë hemoragjie, i vinin duhan të grirë. Kur ky mjekim nuk bënte efekt merrnin një grusht fasule dhe i kavërdisnin si kafen, pastaj i bluainin dhe vazhdonin t'ia ndalonin gjakun me këtë pluhur dhe plagën ia mbyllnin me një petë dyllë blete.
6. — Merrnin një grusht majdanoz, si e thërmonin, e spërkatnin me vaj ulliri. Këtë, me anë të një pëlhere të bardhë, ia vinin faqes së enjtur dhe ia mbanin të lidhur për 3-4 orë. Këtë mjekim e përsërisnin 2-3 herë.
7. — Kur dhëmbja ishte e padurueshme i sëmuri drejto-hej tek mjeku popullor, që kishte mjete dhe ishte më i spe-cializuar për këtë punë.
- 3. — NEVASILI I MISHRAVE TË DHËMBËVE (Gingivitis).**
1. — Kur sëmundja e mishit të dhëmbëve ishte në fillim, bënë vazhdimisht gargara me lëng mullagash, ujë frashëri ose ujë vidhi. Këtyre lëngjeve u hidhnin nga pak uthull të fortë rrushi ose nishadër.
2. — Pregatisnin një lloj finje jo me ujë, por me uthull me të fërkonin vazhdimisht mishrat e dhëmbëve. Kur mish-rat acaroheshin u vinin një petë të hollë dylli çdo mbrëmje.
3. — Merrnin majat e filizave të lisave të njomë dhe i shtypnin. Mbasi i zienin për një gjysmë ore, i kullonin. Me lëngun e tyre i lanin mishrat vazhdimisht. Në mbrëmje i fër-konin me pak zam blete të tretur në vaj ulliri. Zamin e bletës, ia të tretur në ujë, e kanë përdorur edhe për mjekimin e djegies së gojës, duke e lyer 2-3 herë në ditë.
4. — Disa kufizoheshin t'i fërkonin mishrat e dhëmbëve me ujë nishadre. Merrnin tre deri katër gram nisha-drë, e shkrinin në ujë (një filxhan ujë) dhe me të vazhdonin t'i fërkonin herë pas here.
5. — Edhe lëngun e shqemës e kanë përdorur me shumë dori në mjekimin e mishrave të dhëmbëve. Zienin nga një grusht rrënjë të saja në një litër ujë, për gjysmë ore, dhe, mbasi e kullonin, me ujin e tyre vazhdonin të shpërlanin go-jën.
6. — Mund të themi se të gjithë berberët e qendrave kanë përdorur po të njëjtat mjete në kurën e mishrave të dhëmbëve. Merrnin gurkali dhe shap dhe të dy këto elementë i digjinin dhe i shtypnin së bashku. Pastaj merrnin nishadër dhe rrënjë karafilash dhe i shtypnin dhe këto të dyja. Të gji-tha këto së bashku i përzienin me dy lugë kafeje sheqer. Nga një lloç të katërt litri uthull të fortë. Me këtë ilaç vazhdonin t'ia fërkonin të sëmurit mishrat e dhëmbëve 4-5 herë në ditë.
7. — Merrnin afërsisht 100 gr. uthull të fortë rrushi dhe e katër thelpinj hurdhe. Si i linin hudhrat në uthull për 2-3 ditë në një shishe të mbyllur, merrnin një gozhdë të skuqur mirë në zjarr e hidhnin në përzierjen e sipërme dhe e linin vetëm një ditë brënda në të. Me uthullën lyenin mishrat e sëmurë të dhëmbëve për 3-4 ditë, në mëngjes e në mbrëmje.
8. — Në mjekimin e kësaj sëmundjeje veandin e parë e bënë mullaga me limonin. Rrënjë mullagash të pastruara dhe të shtypura mirë, e pastaj të ziera në tri pjesë ujë deri sa të shterronin përgjysmë, dilte një lëng i kondensuar, me të cilin vazhdonin gargarën. Fëmijët e përdornin lëngun me dhëmbën e pambukut. Gargarën ia vazhdonin pa pushim, mba-ndë goja formonte një lloj lëmashku, të përzier me gjak.
9. — Merrnin një filxhan uthull të fortë rrushi, një filxhan lëng limoni dhe dy gram nishadër. Këta i përzienin së bashku. Me këtë ilaç vazhdonin të lyenin, herë pas here,

mishin e dhëmbëve. Fëmijëve ua lyenin vetëm me lëng limoni të përzier me pak kamomil. Si mjete të brendshme përdornin disa sende që zëvendësonin deri diku edhe ushqimin. Portokallet nuk ua ndanin të sëmurëve, duke preferuar në këtë rast ata të athtët. Përdornin në një shkallë të gjërë pekmezit e manave të zinj dhe të rrushit, mjaltën, çajin dhe sherbelës.

10. — Merrnin një grusht rrënjë të manaferrave dhe zienin në gjysmë litre uthull të përzier me ujë, për gjysmë ore. Me këtë lëng shpërlanin gojën 2-3 herë në ditë.

11. — Merrnin një grusht gjethe sherbele, e hidhnin në gjysmë litre raki të fortë rrushi dhe enën e tyre e linin 2-3 ditë në diellë. Edhe me këtë ilaç e lanin gojën dhe fërkonin mishrat e dhëmbëve 2-3 herë në ditë. Për largimin e erës së keqe nga goja e shplanin atë, 5-6 herë në ditë, me çaj sherbele.

12. — Në gjysmë litre uthull zienin 2-3 kokrra të vogla hurdhe. Me këtë uthull të kulluar shpërlanin gojën 2-3 herë në ditë.

13. — Në gjysmë litre qumësht hidhnin 15 gr. lule kamomili. Ky përgatitje në formë infuzi, siç përgatitet çaji, pas 15 minutave kullohej qumështi. Me këtë shpërlanin gojën vazhdimisht deri në përmirësim. Në rrethin e Lezhës përdornin si gargarë ujin mineral që rrjedhë nga dy burime në portin e Shëngjinit.

14. — Kur sëmundja e mishrave të dhëmbëve ishte acaruar e shoqëruar me dhëmbje, i jepnin për ta larë gojën të sëmurit me urinën e vet. Me këtë e shpërlanin gojën 2-3 herë në ditë.

15. — Merrnin pluhur kafeje dy lugë të vogla, e i përzierin me një filxhan vaj ulliri. Me këtë ilaç i bënëin masazh mishrave në mëngjes dhe në darkë. Për largimin e erës së keqe nga goja merrnin gjatë ditës dhe përtypnin 4-5 copa (pilula) peshkve (katran) për 10-15 ditë.

16. — Merrnin dy duar lëkura nga druri i lisit të njomë dhe një lugë gjelle shap të shtypur. Këta i zienin në një litër ujë deri sa përgjysmoheshin. Si e kullonin, në këtë lëng hidhnin edhe një gotë uthull. Me këtë ilaç bënëin gargarë tri herë në ditë. Mjekimin e vazhdonin për 2-3 javë.

17. — Merrnin një grusht gjethe sherbele dhe një dorë nga bari i rucës. Mbi ta hidhnin një litër ujë dhe i zienin për gjysmë ore. Si e kullonin, me këtë lëng lanin dhëmbët e sëmuret ose mishrat e tyre.

18. — Merrnin një grusht rrënjë lule shurdhë. Si e paspërlandnin dhe e thërmonin, e zienin në 1/2 litre uthull të butë, e kullonin, me këtë ilaç lanin gojën 3-4 herë në ditë.

19. — Merrnin një filxhan rrënjë rilke (kreni), si i thërmonin, i hidhnin në 1/2 litre raki rrushi. Mbas i lenin 3-4 ditë që të rregjeshin në të. Shpërlandnin me të mishrat e dhëmbëve 3-4 herë në ditë.

20. — Merrnin 3-4 bërthama ulliri, si i digjnin në një pjekur, i shtypnin sa më imtë dhe i ngjeshnin me pak shap të pjekur e të bërë pluhur. Me këtë pudrosnin e fërkonin mishrat e dhëmbëve, dy herë në ditë, mëngjes dhe në darkë para gjumës.

21. — Merrnin një lugë gjelle shap të pjekur dhe të shtypur imtë, një dorë mendër të butë. Këto i shtinin në një enë të hidhnin një litër raki rrushi të fortë. Si e vulosnin mirë me ujë e vinin në një vend të ngrohët për tu rregjur për 10 ditë. Pastaj me këtë ilaç lanin gojën tri herë në ditë.

4. — DJEGIET E GOJËS

1. — Merrnin rrënjë të thërmuara nga lulet e shafajetit (shafajet) të pjekur, të shpërlanin me ujë të ftohtë (pylshik), farë liri të shtypur nga një lugë gjelle dhe një gotë (1 gr.) nga kokrra e hashashit. Si i zienin në 250 gr. ujë, e kullonin dhe me lëngun e ngrohët shpërlandnin gojën 4-5 herë në ditë.

2. — Merrnin ujë gëlqereje dhe e shpërlandnin me të gojën e sëmuret me mbajtje sa më gjatë. Këtë mjekim e përsërisnin disa ditë në ditë.

3. — Merrnin lule shafajeti të thërmuara një lugë gjelle, e hidhnin në një litër ujë dhe një lugë mjaltë dhe i zienin për 20 minuta. Si e hiqnin nga zjarri e kullonin dhe tretnin në të dhe një lugë sheqer. Me këtë ilaç shpërlandnin gojën 3-4 herë gjatë ditës.

5. — LËMASHKU — SHQARTHI (Soor)

Në këtë sëmundje të gojës formohet lëmashku me ngjyrë të bardhë. Kjo shfaqet më tepër gjatë çrregullimit të ushqimit tek fëmijët e dobët dhe kur fëmija kalon ndonjë sëmundje të rëndë.

Mënyra e mjekimit:

1. — Kur foshnjeve iu vishej gjuha me lëmashk dhe zbardhej goja, me një pupul të bardhë ia lyenin gojën me mjaltë zogash. Mjekimin ia vazhdonin 4-5 herë në ditë me ushqimit. Në mungesë të mjaltit kanë pasë përdorur shi pin e trë dafileve.

2. — Merrnin afërsisht 20 gr. gjethe trëndafili dhe zienin në një xheze tre filxhanash për 20 minuta. Me lëgun e tyre vazhdonin të lyenin gojën e fëmijës pas buke dhe në mbrëmje para fjetjes.

3. — Mjekët popullorë të fshatrave për këtë mjekim fëmijëve kanë pasë përdorur ajkën e qumështit të dhive.

4. — Merrnin pak zam blete, sa një kokërr arrë e vajgël, dhe e shkrinin në 1 lugë me vaj ulliri. Pastaj me anë të një pende ia lyenin gojën fëmijës tri herë në ditë, gjithë ditën pas buke. Fëmijës nuk i jepnin gjë të hante për një orë pas lyerjes së gojës, megjithse edhe sikur ta gëlltiste ilaçin në do të bënte dëm. Qendrat ia lyenin fëmijës gojën me mjaltë dhe vaj pambuku. Merrnin një lugë gjelle mjaltë të pa vëll në zjarr dhe 5-6 gram vaj pambuku dhe e përzierin. Me këtë ilaç të thjeshtë vazhdonin t'ia lyenin gojën fëmijës tri herë në ditë, po gjithënjë pas buke. Në mungesë të mjaltit kanë pasë përdorur shirup trëndafilash.

5. — Merrnin rrënjë mullagash, afërsisht 100 gr. dhe e shkrinin me ujë të ftohtë dhe e shtypnin mirë, i zienin në 200 gr. ujë për gjysmë orë, deri sa shterronin 50%. Me këtë lëng të kondensuar ia lyenin gojën fëmijës vazhdimisht, gjithnjë mbas ushqimit. Para çdo mbrëmjeje kimin ia pastronin gojën me çaj kamomili.

6. — Shumë mjekë popullorë kanë përdorur pekmez të zezë dhe manave të zinj dhe atë të rrushit, duke ia lyer fëmijës gojën tri herë pas here, sidomos në mbrëmje para fjetjes.

6) GËLLTITJA E GJILPËRAVE DHE E GJËRAVE TË TJERARVE METALIKE

Merrnin e i jepnin të sëmurit për të pirë një gotë uthull të fortë rrushi. Këtë mjekim ia përsërisnin simbas nevojës. Gjithashtu i jepnin të sëmurit për të gëlltitur me ujë copa pambuku, brumra, tul buke, petulla, kaçamak, patate të ziera, makarona, hallvë etj.

7. — PASTRIMI I DHËMBËVE

Kanë pasë përdorur: 1. Pluhurin e thëngjillit të hardhisë të blirit. Si e shtypnin dhe e sitnin në një sitë të imtë, e përzierin me pak mjaltë. Me këtë lloj paste fërkonin dhëmbët e fëmijës pas here, për t'i zbardhur. Për këtë qëllim kanë pasë përdorur dhe gjethet e sherbelës dhe lëkurën e plepit. Këta mjekë shtypnin në havan e me brumin e tyre i fërkonin dhëmbët me lëkurën e pastronin e fërkonin dhëmbët me gjethet e sherbelës në ujë të ftohtë.

Për pastrimin e dhëmbëve: marrim kulpër (Agjia klima), e lajmë mirë e djegim në zjarr sa e bëjmë thëngjillë, then-thenin e shtypim e bëjmë pluhur, me këtë pluhur pastrojmë dhëmbët.

8. — ERA E KEQE NGA GOJA (Foetor ex ore)

1. — Merrnin gjethe mendre sa kapin tre gishtat dhe i zienin në 250 gr. ujë për 10 minuta. Pasi ftohej, kullohej me lëgun e tyre dhe me këtë shpërlanin gojën disa herë në ditë.

2. — Në raste kur era e keqe vinte nga stomaku, prepatitje infuzioni si më sipër (çaji) me lulet e pelinit (Arthemisia absinthium).

Por për këtë qëllim disa përdornin infuzion të përgatitur nga bima shporishi-mjekësor (Crispa — accuestiva). Me këtë infuzion ia gargare, disa herë, për largimin e erës së keqe nga goja e fëmijës.

3. — Për largimin e erës së keqe nga goja merrnin gjatë ditës dhe përtypnin 4-5 copë peshkve (katran). Këtë mjekim ia vazhdonin 10-15 ditë.

4. — Merrnin tri pjesë zam blete e një pjesë sheqer, i zienin brenda pluhur të situr qymyri që të bëhej brumë. Si e pastrojnë në kokrra në madhësi të piperit, i jepnin të sëmurit të ziera këto 4-5 në ditë. Disa e lanin gojën 5-6 herë në ditë me ujë sherbele.

SËMUNDJET E MËLÇISË

a) VERDHËZA (Hepatitis viralis)

Kjo sëmundje quhet edhe të verdhët, verdhësi, sarillë sarallëk, etj. Është një sëmundje e mëlçisë së zezë e shkaktuar nga një virus i veçantë që ndalon kalimin e tëmthit në rrugët e zakonshme dhe si pasojë derdhet në gjak. Shfaqet zverdhjen e lëkurës.

Mënyra e mjekimit:

1. — Marrim gurin nga tëmthi i kaut, këtë e fusim në filxhan me ujë, lihet jashtë në darkë e mbuluar me rrezë garzë. Këtë e pi i sëmurit në mëngjes esull, mjekimi vazhdon 5-6 ditë.

2. — Shumë mjekë popullorë ishin në gjendje t'i nxirrin mirë simptomat e sarallëkut pa mos u shfaqur ende në rrugë në gjithë trupin e të sëmurit. Ata nuk vërenin vetëm bardhat e syrit, por edhe pejthin që lidhë buzën e sipërme me harkun e dhëmbëve, kur në mes të tehut të jashtëm pejthit dallohej ndonjë puçrrizë e vogël sa një rruzë, ish shënjë se sëmundja kishte nisur të shfaqej. Po në këtë shih edhe grada e zhvillimit të sëmundjes. Kur kjo kokrizë fillon të zmadhohej e të zbardhohej, këshillohej fillimi i mjekimit. Disa shenja që kanë shumë rëndësi në lidhje me këtë sëmundje si këputshmëria e trupit, paksimi i oreksit, pagjumësia dhe një gradë temperature, ata nuk i vërenin. Mjeku merrte një gjilpërë të hollë me një fije peri të mëndafshit (Ibërshim) dhe e përshkonte në rruazë. Një person tjetër qëndronte pas të sëmurit për t'i mbajtur buzën e shpëruar shur. Mjeku me një brisk të mprehur mirë, mbasi e tërhiqte puçrrën, ja priste këtë. Me të hequr këtë pejthi lihej derdhet disa pika gjak, afërsisht 60-70 gr. Për ta ndaluar gjakun mjeku merrte një thelb hudhër vinte pejthin, duke e shtuar mes këtyre dy pjesëve të hudhrave vinte pejthin, duke e shtuar nguar në mes dhe gjaku ndalej. Mjekët e Dibrës, krahas vërejtjes së primit të mjekëve të malësisë, të sëmurit i bënë edhe një incizion në mes dy vetullave, në formë plusi(+), prej kësaj merrnin edhe 30 gr. gjak tjetër. Mjekët popullorë merrnin

disa fryte nga pjeperi i egër, të cilët i përdornin në gjendje të njomë ose të thatë. Pjeprin e egër të njomë ia shtrydinin (disa pika) në hundë të sëmurit, kurse i thari, mbasi e thanin mirë në prush, e shtypnin dhe e sitnin në një napë të bardhë. Pluhurin e tij e përdornin si burnot, duke e thithur sa më tepër. Ky lloj mjekimi i shkaktonte të sëmurit rrjedhjen e një lëngu të verdhë nga hundët.

3. — Edhe mjekët e Mirditës e kanë pasë përdorur këtë lloj ilaçi përse i përket sëmundjes së sarallëkut, por në vend të pjeprit ata kanë përdorur kungullin poç, një kungull qafrosë që vendësit e përdorin edhe sot si enë për lëngje të ndryshme. Ky duhej të ishte në gjendje të njomë dhe me një kapacitet dy litrash. Mbasi pastrohej nga farët, mbushej me ujë. Mbas 12 orësh fillonin t'i jepnin të sëmurit nga ky ujë, duke i vazhduar mjekimin deri në përmirësim.

4. — Një mjekim jo shumë i pëlqyeshëm kundër sarallëkut ka qenë urina e vetë të sëmurit. Këtë lloj mjekimi e kanë pasë përdorur në shumë raste. Urina, plot një gotë, ujin dhej tërë natën jashtë, kur koha ishte e mirë, në vesë ose brymë, sipas stinës. I sëmurit e pinte në mëngjes herët duke e përçellë me lëng portokalli ose me mjaltë. Mjekimi i saj përsëritej tri ditë me radhë.

5. — Merrnin një kokërr vezë të freskët pule. Si e pastrojnë e mbulonin me lëng limoni. Pas 12 orësh veza dekompozohet, dhe të kuqhtë që dilte sipër e hiqnin. Të bardhët e vishnin me lëngun e limonit, këtë ja jepnin të sëmurit për ta pirë. Mjekimin ia vazhdonin 6-7 ditë. Gjatë mjekimit i jepnin për të ngrënë mjaltë, pekmez, reçel, etj.

6. — Si ushqim gjatë sëmundjes, të sëmurit i jepnin mjaltë, kos me hudhër, kos të kulluar, gjizë pa kripë, pekmez dhe në vend të ujit hardiç. Qëndrat e kanë pasë përdorur deri tre muaj pas shërimit.

7. — Merrnin nga bari i të verdhtit, latrapecit të madh, pjesët e sipërme të bimës, gjethet, lulet e bishtajat dhe të gjitha së bashku i zienin në dy litra ujë për 1/2 orë rrjesht kur bima ishte e tharë, merrnin dy bimë. Mbasi i kullonin, i jepnin të sëmurit tre filxhana në ditë, para buke, ndërsa në mëngjes tri lugë buke, mbi tre vjeç. Mbasi ilaçi ishte pak i hudhur e ëmbëlsonin me mjaltë. Mjekimi vazhdonte 6-8 ditë. Të sëmurit nuk i jepnin yndyrna, kafe, kripë e qumësht, por i jepnin kos, mjaltë, pekmez, gjizë, etj.

8. — Merrnin lëkurën e dytë të shëlgut, si e thanin e therrmonin dy grushta nga këta, i zienin në 42 filxhana ujë,

duke e shterrur përgjysmë. Nga ky lloj i jepnin të sëmurit tre filxhana në ditë. Mjekimin ia vazhdonin për 7 ditë. Në një kohë i prisnin edhe pejthin e gjuhës, nga ku i dilte pak gjak. Nuk i jipnin yndyrna dhe kripë, por mjaltë, dhe pekmez e në vend të ujit i jepnin ujë katrani me sheqer ose me mjaltë.

9. — Merrnin nga bima e luleshurdhës rrënjët, të cilat i pastronin dhe i zienin në dy litra ujë. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit tri herë nga një filxhan në ditë me mjaltë ose me sheqer, para buke. Me këtë mjekim vazhdonin për 10 ditë.

10. — Në 1/2 litre verë të bardhë hidhnin një dorë gjethe të pastruara e të thërmuara të lajthisë ku i linin 10 orë të mbuluara. Nga kjo i jepnin të sëmurit nga tre filxhana në ditë para ushqimit. Mjekimin e vazhdonin për 10-15 ditë.

10. — Merrnin një grusht rrënjë hithrash dhe, mbasi i pastronin e i shtypnin, i hidhnin në një litër verë duke i lënë aty 23 orë. Nga kjo i jepnin të sëmurit afro dy gota në ditë, mëngjes e darkë para buke.

11. — Merrnin një kilogram tërshërë dhe, mbasi e lanin, e shtypnin sa më shumë. Këtë e zienin në tri litra ujë për dy orë dhe pastaj e kullonin dhe mbi të hidhnin 12 filxhana sheqer, dhe e përzienin. Këtë e zienin deri sa të bëhej si sherbet i aktë (i trashë). Nga ky i jepnin tri herë në ditë nga një filxhan të sëmurit.

12. — Merrnin 7-10 rrënjë nga bari i të verdhit, *Thalictrum angustifolium*. Si i pastronin mirë i zienin në një litër e gjysmë ujë, deri sa mbetet një 1,2 litre. Si e kullonin, nga ky ilaç i jepnin me pi të sëmurit nga një filxhan në mëngjes esëll, kurse fëmijëve nga një lugë gjelle. Mjalti e receli nuk u ndahej të sëmurëve, kurse kripa i pritej krejtësisht.

13. — Merrnin dy bimë të plota ose të thata, gjithnjë, nga bari i tëmthit. Këto i thërmonin dhe i zienin në dy litra ujë, deri sa të kishin shterrur përgjysmë. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit nga tre filxhana në ditë, para buke, me pak mjaltë. Këtë mjekim ia vazhdonin për 5-8 ditë.

14. — Merrnin tëmthin e dërrit dhe e përzienin me tul buke, duke formuar disa hape jo më të mëdha se një lajthi, e madhe. Nga këto i jepnin të sëmurit nga dy-tri në ditë, për një javë. Në çdo hape hidhnin 3-4 pika nga lëngu i tëmthit.

15. — Merrnin nga bima e tharë e luleshurdhës dy grushta, rrënjë e gjethe, i pastronin, i thërmonin dhe i hidhnin në një litër raki rrusi, në këtë hidhnin edhe një lugë gjelle nishadër të shtypur. Këtë e vinin në një vend të ngrohtë për

10 ditë. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit 3-4 gota të vogla në ditë. Disa këtë e përzienin me një filxhan me ujë.

17. — Merrnin gjethet e sinapit të bardhë e i përdornin në vend të çajit, 2-3 gota në ditë.

18. — Po në vend të çajit përdornin dëllinjën e kuqe. Kokrrat dy vjeçare, të pjekura mirë, i shtypnin dhe i zienin. Nga ky ilaç i jepeshin të sëmurit dy gota në ditë me mjaltë.

19. — Disa u kanë pasë dhënë të sëmurëve me sarallëk edhe thelba hudhrash të shtypura me kos.

20. — Merrnin një vezë taze dhe e hidhnin në lëngun e limonit me gjithë lëvozhgë, ku e linin deri sa të dekompozohet krejt. Atëherë e kullonin dhe e ngjeshnin. Këtë ilaç i jepnin të sëmurit në mëngjes esëll. Këtë kurë ia vazhdonin 6-8 ditë, duke i përgatitur gjithnjë ilaç të freskët. Si çaj i jepnin gjatë ditës 3 gota të përgatitura nga bima e korës (bresa).

21. — I jepnin të sëmurit tri pika terpeninë (vaj pishe) me mjaltë për tri ditë me radhë, pastaj e dyfishonin dozën me 6 pika, në katër ditë të tjera 9 pika, dy herë në ditë. Gjatë ditës i jepnin 3 gota çaj nga gjethet e sherbelës.

22. — Merrnin një hutë (martinë), dhe e shpraznin. Mënjëherë, pa u ftohur tyta, e shpërllanin me një gotë ujë, duke e trazuar mirë grykën, e kullonin në enë. Këtë ujë ja jepnin ia plante menjëherë i sëmuri. Ky mjekim i përsëritej 5-6 herë. Në çaj i jepnin gjatë ditës 3 gota nga lulet e shtogut.

23. — Merrnin një pjepër të egër, si e thërmonin, e zienin në një enë megjithë farët në një litër ujë. I sëmuri qëndronte mbi avull me hundë hapur, duke e thithur atë.

24. — Merrnin 300-400 gr. rrënjë të lules së verdhit (*thalictrum*) të njomë dhe si i pastronin mirë i hidhnin në një enë me 1½ litre ujë. Zierjen ia vazhdonin deri sa të mbeteshin 800 gr. Mbasi ftohej lëngun e kullonin. Nga ky ilaç merrnin 300 gr. dhe e hidhnin në një shishe të pastër. Nga ky ilaç i fundit i jepnin të sëmurit për të pirë 100 gr. esëll në mëngjes dhe me pjesën tjetër me një leckë ose pambuk fërkonin gjithë trupin. Në këtë mënyrë këtë mjekim ia vazhdonin për tre ditë me radhë. Në rast se sëmundja ishte e rëndë mjekimin e përsëritnin edhe një herë në fund të javës njësoj si radhën e parë. Të sëmurëve që janë mjekuar me këtë ilaç, nuk u është përsëritur verdhëza.

b) TRUPAZIU (Ascites)

Trupaziu është një sëmundje që shfaqet me mbledhje ujë në godhen e barkut. Simptomet e saj janë fryerja e barkut, grumbullimi i ujit, etj. Këtë lloj sëmundjeje populli e quan dhe spith.

Mënyra e mjekimit:

1. — Marrim 1 lugë gjelle rrënjë grami dhe 5 gram mustaqe misri, si i hedhim në një enë me 200 gr. ujë të ftohtë, zihen për 5 min, kullohet dhe pihet gjatë ditës të ëmbëlzuara me mjaltë. Kjo vazhdon 10-15 ditë.

2. — Merrnin thana gjysëm të pjekura ose të thara dhe i zienin. Merrnin afërsisht një grusht nga ato dhe i zienin në një litër ujë për një orë dhe pastaj i kullonin. Në lëngun e tyre shtypnin shega të egra duke i përzier të dy lëngjet bashkë. Nga kjo përbërje lëngjesh të thartë i jepnin të sëmurit nga një lugë buke sa herë që kishte etje për ujë. Vetëm me të tilla lëngje i sëmuri e shuante etjen.

3. — Merrnin afërsisht 200 gr. rrënjë hithrash dhe mbasi i pastronin e i shtypnin mirë, i zienin në një litër ujë për një kohë të gjatë deri sa të shtërronte gjysma e lëngut. Në këtë lëng hidhnin një filxhan raki të fortë rrushi apo maresh. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit dy filxhana në ditë. Kërcejt e hithrës dyfishoheshin me gjethet e saj që i përdornin si llapë mbasi të sëmurit nuk ja linin barkun pa ndonjë send të ngrohtë.

4. — Për mjekimin e trupaziut mjekët popullorë kanë përdorur si medikament bimën e quajtur Mëshateknë (Betula Verrucosa), një lloj druri i vjetër pylli. Merrnin një grusht nga sythet e saj dhe një grusht tjetër në gjethe duke i zier së bashku në tri litra ujë për dy orë. Mbasi i zienin, këtë lëng e kullonin në një napë të bardhë e të pastër dhe me të tresnin shirupin e thanave, nga i cili i jepnin të sëmurit nga një gotë çdo 3-4 orë.

5. — Mjekët popullorë të qendrave e kanë pasë përdorur në shkallë të gjërë majdanozin. Merrnin 100 gr. nga ky me gjithë rrënjë dhe rizomin e hollë të tij dhe i zienin në një litër ujë për 20 minuta. Si e shtrydhnin dhe e kullonin mirë i jepnin të sëmurit nga një lugë gjelle herë pas here me mjaltë ose me sheqer.

6. — Si bimë e dytë e shfrytëzuar për këtë sëmundje është përdorur edhe dëllinja. Merrnin një kg. nga kokrrat e dëllinjës dhe i shtypnin në ujë të valuar. Mbasi i kullonin, i fushnin në një tas dhe i ngrohnin edhe një herë mirë dhe përsëri i shtrydhnin, pastaj i fushnin në një trastë, të cilën ia vinin në bark të sëmurit, duke ia mbajtur ashtu nja 2-3 orë. Nga lëngu i saj i jepnin për të pirë të sëmurit në formë hardiel e në formë çaji. Po me gjethet e saj, të ziera i bënin avullim trupit për t'u djersitur në forma banje. Këtë mjekim ia vazhdonin për 10-15 ditë.

7. — Shtrydhnin shegë të egra duke përzierë lëngun e tyre me atë të goricave (dardha të egra). Mbasi i zienin mirë, këtë përzierje, e kullonin dhe pastaj e hidhnin në një shishe të pastër. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit një lugë kafeje çdo orë. Këtë mjekim ia bënin kur e shihnin se ishte liruar nga lëngjet. Kur e shihnin se i sëmuri kish nisur të formojë përsëri nga ata lëngje, nuk i vazhdonin.

8. — Me qenë se në periferi të qendrave, ku qepa përdorej thujse në mënyrë abuzive, kjo sëmundje nuk dëgjohej tek ata, në raste të kësaj sëmundjeje edhe në këto qendra përdorej qepa. Merrnin një kilogram qepë dhe i shtrydhnin, nga lëngu i saj i jepnin të sëmurit si direkt, ashtu dhe nëpërmjet gjellëve. Krahas me mjekimin e qepës i bënin edhe atë të hudhrës. Të sëmurit i jepnin çdo ditë nga dy gota qumësht ku brënda i hidhnin 3-4 thelpinj hudhra të shtypura. Qumështin e embëlsonin me mjaltë ose sheqer.

9. — Këtë recetë, në të cilën limoni është si një lëndë e parë, e gjejmë tek një grua shkodrane, që e ka vuajtur vetë këtë sëmundje. Megjithëse, sipas thënieve të saja, ka përdorur edhe nga recetat popullore dhe shkencore, pa asnjë dobi. Ja receta e saj origjinale: Për 60 ditë me radhë, pa asnjë shkëputje, ka përdorur nga një limon e nga një vezë. Hidhte vezën në gotë ku kish shtrydhur limonin. Mbas 24 orëve vezë ishte dekompozuar, pra ishte shkrirë fare. E rrihte mirë vezën në lëngun e limonit dhe e gëlltiste menjëherë. Gjatë mjekimit nuk ka pirë asnjë pikë ujë, ka ngrënë vetëm patate të plekura pa kripë, ka përdorur edhe kosin.

10. — Merrnin tre kilogram pras dhe, mbasi i hiqnin vetëm majat e bishtave, i grinin. Këta i ngjeshnin me 100 gr. kripë. Brënda tre a katër orëve i sëmuri duhej t'i hante të gjitha.

11. — Merrnin një grusht levozhgë arrash të blerta, si i pastronin i hidhnin në 2 litra verë të bardhë ku i linin të

rregjeshin për 5-6 ditë. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit dy gota në ditë, mëngjes esëll e në darkë para fjetjes. Mjekimin ia vazhdonin deri sa përmirësohej.

12. — Merrnin 30 gram gjethe duhani, si i thërmonin, i hidhnin në 1/2 litre ujë të valuar. Këto i zienin në një zjarr të lehtë për 1/2 orë deri sa të mbetnin 40 gr. (gjatë zierjes ena nuk mbyllet me kapak). Si e kullonin nëpër një napë të pastër, i hidhnin 30-40 gr. raki. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit për të pirë 60-90 pika dy herë në ditë. Në drekë dy orë parabuke dhe në darkë para fjetjes. Ilaçin e përzienin me shirup thane ose ndonjë lëng tjetër.

Në raste kolitësh, merrnin 15 gr. nga ky ilaç dhe i përzienin me dy filxhana ujë të ngrohtë, me këtë i bënin klizëm të sëmurit. Këtë mjekim ia vazhdonin për 6-10 ditë.

*
* * *

c) MËLÇIA E ZEZË (Hepar)

Mëlçia e zezë është organ me rëndësi të madhe dhe gjëndet në të djathtë të barkut, nën diafragmën. Nga inflamacioni i saj shkaktohen shumë sëmundje.

Mënyra e mjekimit:

1. — Për mjekimin e sëmundjeve të mëlçisë, marrim 30 gr. gjethe hithrë, 10 gr. mustaqe misri, 15 gr. argjinare (Articoka) këto të thata dhe të thërmuara zihen në 1/2 litër ujë për 10 min. Çaji kullohet me shtrydhje dhe pihet 3 herë në ditë nga 1 filxhan, para buke të ëmbëlsuar me mjaltë, kura zgjat 10-15 ditë.

2. — Si mjet kurimi është përdorur bima e quajtur bari i latrapecit të madh. Merrnin gjethet e kësaj bime dhe, mbasi i pastronin mirë, i fushnin në një enë ku i zienin në 1/2 litre ujë. Mbasi të ish përgjysmuar i hidhnin edhe 200 gr. ujë tjetër, duke i dhënë kësaj herë vetëm një valë. Këtë lëng e kullonin dhe pastaj fillonin t'i jepnin të sëmurit nga ky në masën e një filxhani kafeje në ditë, duke ja shtuar do-

zën çdo ditë, deri në tre filxhana, para buke, për 15 ditë rrjesht. Gjatë mjekimit të sëmurit nuk i jepnin asnjë lloj alkooli, as vezë, as yndyrna.

3. — Në përgjithësi mjekët popullorë kanë pasë rekomanduar si mjekim dhe ushqim, njëkohësisht kosin dhe qumështin e mazitur të përzier së bashku. Nga këto i jepnin të sëmurit pa ndonjë kufizim. Si ndërrim ja kullonin kosin, duke ja kthyer në formë gjize, pa kripë. I jepnin edhe hirrë të djathit në vend të ujit. Në mes të këtij mjekimi përdornin edhe bar muresh. Merrnin një grusht nga ky dhe e zienin në 300 gr. ujë për 15 minuta. Mbasi e kullonin mirë i jepnin të sëmurit nga lëngu i tyre dy-tri herë në ditë nga 1 lugë buke.

4. — Merrnin filiza të rinj manash nga ata që nuk kishin filluar të prodhojnë fruta dhe i thërmonin. Nga këta merrnin dy grushta e i zienin në një litër ujë, për një kohë mjaft të gjatë. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit nga një lugë buke, herë pas here. Në se sëmundja shfaqej në verë përdornin edhe gjethet e manit.

5. — Merrnin një kungull poç, nga ata që Mirdita i përdor si enë uthullë ose rakië, sa më të njomë dhe e gërryenin përbrenda, duke lënë brëndë vetëm farë të shtypura. Poçin e mbushnin me ujë peshkjeve duke e lënë 24 orë të mbuluar. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit pa ndonjë kufizim.

6. — Merrnin dy grushta nga gjethet e shajës dhe i zienin gjysmë ore në një litër ujë rrëshire. Mbasi e kullonin, nga ky lëng i jepnin të sëmurit nga një filxhan kafeje para buke. Gjethet të mbështjellura në një napë i përdornin si llapë të ngrohtë.

7. — Merrnin dy kokrra të bimës angjinare dhe i shtypnin, i zienin në 1 litër ujë. Lëngu që mbetej pas kullimit i jopej të sëmurit nga tre filxhana kafeje në ditë. Këtë e përdornin me sheqer ose me mjaltë.

8. — Merrnin një dorë gjethe e degë nga ato të latrapecit të madh dhe i thërmonin sa më imtë. Këtë e përzienin me 1/2 kgr. mjaltë. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit nga 2 lugë gjelle në ditë, mëngjes esëll e në darkë. Të miturve u jepnin nga 2 lugë të vogla. I ndalonin kripën, mishin e dërrit, të dhisë, fasulen, rakinë etj.

9. — Në këtë sëmundje, përdorej edhe vaji i ullirit, duke i dhënë të sëmurit nga një lugë gjelle në mëngjes esëll. Nga ky preferohej ai i nxjerrë nga shtypja me këmbë. Fëmijëve i jepnin nga një lugë kafeje. Mjekimin e vazhdonin 2 muaj.

10. — Merrnin terpentinë (vaj pishe) të pastër 2 herë në ditë nga 3 pika të përziera me nga një lugë mjaltë, pastaj

vazhdonin 5 ditë me nga 3 pika dhe 5 ditë me nga 9 pika, dy herë në ditë.

*
* *

c) FSHIKËZA E TËMTHIT (vesica feilea)

Fshikëza e tëmthit ngjitet me mëlçinë e zezë, ku mblidhet lëngu i verdhë dhe i hidhur që sekreton. Ky vrer derdhet në duodenum.

Mënyra e mjekimit:

1. — Për fshikëzën e tëmthit, marrim nga bima verdhushka (Kalendula) katër lugë kafeje, lule të grimcuara, hidhen në një enë ku janë 200 gr. ujë të valuar. Mbulohen dhe lihen për 20 min. Pasi kullohen merren 3 lugë gjelle në ditë të ëmbëlsuara me mjaltë. Kjo vazhdon 10-15 ditë.

2. — Merrnin një lugë gjelle farëra të thërmuara nga gjembi i gomarit dhe i zienin në një xhezve treshe për 10-15 minuta, si i kullonin nga ky ilaç i jepnin të sëmurit me pi tre filxhana në ditë para buke. Kurën ia vazhdonin për 10-15 ditë. Disa këtë lloj mjekimi e kanë pasë përdorur edhe në sëmundjen e verdhëzës.

3. — Merrnin, me dy gishta, mendër të thatë dhe e hidhnin në një xhezve dyshe me ujë të valuar. Këtë e përdornin në formë çaji me pak sheqer ose me mjaltë. Këtë mjekim e vazhdonin për 15 ditë pa ndërprerje, duke përsëritur ilaçin dy herë në ditë. Disa të sëmurë i jepnin me pi edhe një lugë gjelle vaj ulliri esëll në mëngjes.

4. — Merrnin një bimë nga bari i tëmthit e si e pastronin e thëmonin dhe e zienin në një litër ujë për një orë. Si e kullonin, nga ky ilaç i jepnin të sëmurit nga tri lugë në ditë. Parabuke të ëmbëlsuar me mjaltë. Mjekimin ia vazhdonin për 10-15 ditë.

5. — Merrnin një grusht nga gjethet e barit të bletës dhe i zienin në një litër ujë për 1/2 orë. I sëmuri përdorte për çdo mëngjes një filxhan kafeje nga lëngu. Disa mjekë popullorë i jepnin të sëmurit të pinte esëll në mëngjes një filxhan lëng qepe.

6. — Merrnin një lugë gjelle pluhur të thatë, nga mustaqet e misrit, si e zienin në 1/2 litre ujë, e kullonin dhe i jepnin të pinte të sëmurit tri gota në ditë. Mjekimin ia vazhdonin për 10 ditë.

*
* *

IRIZA (KANCERI I LËKURËS) (CANCER CUTUS)

Mjekët popullorë këtë sëmundje e kanë pasë quajtur me shumë emra si: irizë, mulla i zi, brezë, iriqi i zi etj., por për emërtimin e kësaj sëmundjeje janë nisur vetëm nga forma e jashtme, puçrat kanceroze, e këto janë përpjekur t'i kurojnë.

Mënyra e mjekimit:

1. — Para mjekimit, mjekët popullorë, përpiqeshin për t'i bërë një farë diagnoze në se iriza ishte mashkull apo femër. Kur kjo ishte mashkull, paraqitej e lokalizuar në një vend dhe kishte pamje me dregëza (të çara), të dhëmbëzuara me buzë të ashpra, në rastet kur ishte femër paraqitej me degëzime rrënjësh për rreth.

Si e operonin puçrën e sëmurë duke e shkukur me gjithë rrënjë (siç mendonin ata), e mjekonin me këtë pomadë: Vaj ulliri 1/2 litre, sheqer 4 filxhana, të verdha veze 4, ujë gëlqereje një filxhan, sulfur 1 lugë gjelle, gurkali sa një lajthi dhe ujë 4 filxhana.

Pomadën e pregatisnin në këtë mënyrë: merrnin të verdhët e vezëve dhe i përzienin me pak sheqer. Hidhnin gurkalin të shtypur në ujin e gëlqeres. Sheqerin e hidhnin në një enë dhe e zienin deri sa të bëhej shirup i thjeshtë. Sullonin e ujit të gëlqeres me gurkalin e hidhnin në vaj bashkë me vezët e rrahura dhe e përzienin; me këto bashkohej sulfurin dhe vazhdonte përzierja deri sa të formohej pomada, e cila paraqitej me ngjyrë të verdhë. Me këtë pomadë e mjekonin të sëmurin një herë në ditë. Plaga nuk duhej të lahej me ujë, të sëmurit i rekomandonin të pinte për 80 ditë rresht nga një vezë gjallë në ditë.

Si mjekim të brendshëm jepnin për të pirë këtë ilaç: Merrnin një metër urth, dhe gjysmë metre rrënjë dorosh të egër dhe tre rema bari, nga fieri i butë. Këto, mbasi i pastro- nin, i hidhnin në 4 litra ujë, i zienin deri sa të përgjysmohej uji. Ilaçi merrte një ngjyrë mavi të kuqe, me një erë të ke- qe dhe si ije si të uthullës. Si e kullonin, i hidhnin një gotë sheqer. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit dy herë në ditë nga një filxhan në mëngjes e në darkë. Pas këtij rekomandonin që të pihej ilaç i përgatitur me arrë si më poshtë:

Merrnin 84 kokrra të vogla arre të porsaformuara, këto i grumbullonin në muajin maj. I vinin në një enë dhe i mbulo- nin me 4 litra ujë. I zienin deri sa të përgjysmoheshin dhe në këtë hidhnin dhe 500 gr. sheqer. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit 3 herë në ditë nga një lugë gjelle mjekimin ia vazh- donin për 42 ditë.

2 — Puçrrat kanceroze i kanë diferencuar dhe janë për- pjekur për t'i mjekuar. Këtë gjë e vërtetojnë më së miri emrat e shumtë popullorë. Veprimi i parë i tyre ka qenë izo- limi i tyre nga pjesa e shëndoshë, duke shkaktuar një lloj plage. Më vonë me anë të një mashe të vogël i pastro- nin misrrat. Plagën mundoheshin ta qetësonin duke i vënë, herë pas here, petë dylli nga të bletës. Kur plaga ishte shpuar, merrnin një mansur (kallam) dhe e thithnin në vrimën e he- qur, me qëllim që ta pastrojnë dhe t'i mbanin hapur vrimat. Mbas dy ditësh ia digjnin me kunjat pishe të ngarkuara me rrëshirë. Edhe mbas djegies kanë përdorur brumin e dyllit të bletës, si qetësues dhe kurues të plagës.

3 — Disa mjekë popullorë për mjekimin e puçrrave kan- ceroze kanë pasë përdorur edhe dy shushunja. Mbas dy ditësh i thithnin vendet e shushunjave me masur. Në vend që pu- çrrat t'i digjnin me pishë, këta i kanë djegur me shap, kur puçra nuk ishte më e madhe se një kokërr lajthi. Për ku- rimin e plagës edhe këtu kanë përdorur dyllë blete.

4 — Merrnin një pjesë rrënjësh shpendre, një pjesë klorur zinku, pesë pjesë dhjamë dashi. Rrënja e shpendrës duhej të thahej deri sa të merrte ngjyrën kafe. Si e shtypnin, përzi- hej me klorur zinku, ku e linin në një enë dheu të hapur për 24 orë. Si tretej dhjami i dashit dhe hiqej nga zjarri, me këtë përzieheshin dy lëndët e sipërme, duke e përgatitur në formë pomade. Me këtë mjekohej iriza e lëkurës çdo ditë. Pas katër-pesë mjekimeve provohej tërheqja e irizës me pi- ncë; në rast se nuk dilte, mjekimi vazhdonte deri sa të shku-

lej. Plaga që shkaktohej nga djegia, mjekohej me vajin e të verdhit të vezës e pomada tjera për djegie.

5 — Merrnin një kilogram gjalpë lope, një litër vaj ulliri, dy brirë dashi dhe gjysmë kilogrami gurkali. Brirët e djegura i shtypnin bashkë me gurkalin duke iu shtuar edhe një grusht çamçakëz (Kolofon). Të gjitha këto i zienin së bashku dy-tri orë rresht duke formuar një lloj pomade. Me këtë pomadë lyenin plagën 2-3 herë në ditë. Për disa orë i sëmuri ndjente dhëmbje të forta, por pastaj qetësohej. Mjekimin ia vazhdo- nin tri javë rresht.

6 — Merrnin një iriq dhe, mbasi e qëronin dhe e pastro- nin, e zienin në lëngun e vet, me pak ujë. Këtë ia jepnin të sëmurit për ta ngrënë si mishin, ashtu edhe lëngun. Në rast se kishte ndonjë plagë të jashtme, kësaj i vinin një copë mish të freskët, të pazier, duke ia lënë 24 orë. Mjekimin ia përsë- risnin disa herë.

7 — Merrnin 50 gr. bathë dhe i kaverdisnin, pastaj i bluanin një mulli si kafe. Miellin e tyre e ngjeshnin me vaj ulliri, duke krijuar kështu një lloj pomade, me të cilën vazh- donin të lyenin puçrrën kanceroze. Mjekimin ia vazhdonin për 6 javë.

8 — Merrnin farët e merrinës afërsisht 50 gr. Me këtë vepronin si me kafënë duke i kaverdisur dhe bluar. Me këtë pluhur vazhdonin ta pudrosnin puçrën e keqe.

9 — Merrnin një copë kalem çengeli (nitrat argjendi) dhe me të e digjnin puçrrën kanceroze, kur kjo ishte më e ma- dhe se një kokërr misri. Pastaj e mjekonin me dyllë. Këtë veprim e përsërisnin disa herë.

10 — Merrnin gjethe sherbele, si i pastrojnë, i shtinin në gojë dhe i përtpynin, nga kjo i vinin si llapë puçrrës kan- ceroze disa herë në ditë. Plagën e pastrojnë me lëng hith- rash, kurse për të pirë jepnin, herë pas here, çaj të përgatitur nga lulet e shërbelës, të cilat i grumbullonin në javët e pa- ra të majit.

11 — Kur dhëmbjet ishin të forta, mjekët thonin se iriqi i si ka hyrë brënda dhe e brenë, e këto dhëmbje mundoheshin t'i pakësonin të sëmurit me lëng shegësh dhe me ujin e risomit të grurit, duke i dhënë, herë pas here, nga një filxhan. Dna mjekë për të qetësuar dhëmbjet lëshonin shushunja në puçrrën kanceroze.

12 — Kur të sëmurit nuk i pranonte asgjë stomaku i jep- nin çaj senëze të përzier me lëng mendre të butë. Për ndalimin me pakësimin e dhëmbjeve, të sëmurëve u jepnin reçel trë-

ndafileshtë me pak nishadër. Për mjekimin e kancerit të brendshëm kemi vetëm një të dhënë: Një qytetare tregon: «Kam patur një grua të afërmë me moshë mesatare që ka qënë e sëmurë nga iriza e gjirit. Për t'u mjekuar ajo kishte përdorur vajguri, duke marrë çdo ditë në mëngjes esëll nga një filxhan. Këtë mjekim e ka vazhduar për dy muaj rresht. Pas kësaj nuk është ankuar më për këtë sëmundje».

SËMUNDJET E SHPRETKËS

SHPRETKA (Lien)

Shpretka është një organ në trajtë sfungjeri që gjendet nën diafragmën dhe merr pjesë në formimin e gjakut. Zmadhohet nga sëmundja e malaries dhe nga infeksione të tjera.

Mënyra e mjekimit:

1 — Për mjekimin e shpretkës: Marrim glaset e pulave dhe i përziejme me ujë të ngrohët, i shtojme dhe një filxhan uthull duke i bërë si brumë, si llapa. Këtë llapë e shtrimë në një napë me madhësinë e nevojshme dhe e vendosim mbi shpretkën e sëmurë. Për tri ditët e para vendoset 2 herë në ditë, kurse tri ditët të tjera vetëm një herë në ditë.

2 — Kur sëmundja dhe rritja e saj shkaktohej nga malarja, i bënim mjekimin e saj. E këshillonim të sëmurin, në mes të tjerash, të bënte ngjitje dhe zbritje nga kodrat. Meqenëse kina e fushës mbahej si e dobishme, si kundër malarjes edhe për uljen e shpretkës, merrim dhe e zienin, e nga ky lëng i jepnin të sëmurit nga dy filxhana kafeje në ditë të përzier me mjaltë.

3 — Për shpretkën e zmadhuar, pregatisnin një lloj paste me degët e gjethet e njoma të bimës «bari i shpretkës» (*Verbena officinalis*). Merrnin afërsisht një grusht nga ato dhe si i

shtypnin, në atë hidhnin një dorë miell bathe dhe e ngjeshnin. Këtë lloj llapë ia vinin mbi shpretkën me anë të një nape, duke ia lidhur me rripa bezeje duke e lënë 24 orë. Si pas thënies së «mjekës» kjo lloj llapë kishte veti të thithë gjakun nëpërmjet lëkurës, pa e çarë!...

4 — Jo më pak është përdorur edhe arra e hindit. Si pjesë të saj kanë pasë përdorur levore (kablleshet) e frutave të saja dhe të filizave. Këto i shtypnin mirë dhe i zienin me mjaltë. Një pjesë të këtij lëngu ia jepnin të sëmurit me nga një filxhan çdo orë e në pjesën tjetër njomnin një peshqir dhe ia vinin barkut në formë komprese. Si llapë përdornin farët e trëndelinës të shtypur dhe të ziera. Lëngun e shegës, me një të tretë ujë dhe pak sheqer, ia jepnin të sëmurit në vend të limonadës.

5 — Merrnin një copë nga lëkura e drurit të arrës, afërshisht sa masa e shpretkës, të cilën e shponin me kunja pishë. Mbasi e lyenin me vaj ulliri ia vinin të sëmurit mbi shpretkë, duke ia mbajtur me një rrip pëlhure për 2-3 orë. Njëkohësisht i jepnin të hante edhe një kokërr hudhër në ditë.

6 — Si mjekim drejt për drejt të shpretkës kanë përdorur trëndelinën. Merrnin farët e kësaj bime, i shtypnin dhe i zienin. Lëngun e përzienin me mjaltë dhe ia jepnin të sëmurit në masën e një filxhani me intervale të ndryshme. Dita mjekë për këtë qëllim kanë pasë përdorur majdanozin duke e pregatitur po si trëndelinën.

7 — Me 1 kg. miell elbi gatuanin një bukë me uthull dhe e përdornin si kompresa. Të sëmurit i kufizohej shumë kripa dhe yndyrërat. Si kompresa përdornin edhe krundet e gurit. Merrnin 2 kg. nga ato dhe i zienin, mbasi i kullonin ia vinin barkut. Merrnin një shpretkë dashi ose deleje dhe e qanin përgjysmë dhe ashtu të çarë ia vinin barkut.

8 — Merrnin groshë të kuqe, 600-700 gr. dhe e piqnin për një kohë të gjatë. Pas të zierit e ngjeshnin fort, duke i hedhur edhe pak uthull të fortë rrushi (deri në një gotë) dhe këtë e përdornin si llapë duke e ndërruar herë pas here, gjithnjë në gjendje të ngrohtë.

9 — Për mjekimin e shpretkës merrnin gjak me shushurja ose me çark në kupën e gjurit, në anën e brendshme të gjurit.

10 — Qëndrat, edhe në kohët e lashta, kanë pasë përdorur në shkallë të gjerë limonin me gjithë lëkurë. Për përdorim të brendshëm është përdorur edhe lule sapuni. Merrnin

një dorë nga kjo bimë, mbasi e pastronin dhe e shtypnin, e zienin në një litër ujë. Këtë lëng ia jepnin të sëmurit në vend të ujit.

11 — Merrnin nga tëmthi i çakallit 5 gr., si e shkrinin në 1 filxhan ujë ia jepnin për ta pirë të sëmurit. Këtë mjekim e vazhdonin për 3 ditë.

12 — Merrnin nga bari i pelinit gjethet edhe majat e lulezuara në sasinë e nevojshme, si i pastronin e i shtypnin ia vinin si jaki sipërfaqes së shpretkës të sëmurë. Këtë mjekim e bënin për 5-6 ditë.

SËMUNDJET E VESHKAVE DHE TË RRUGËVE TË URINËS

a) VESHKAT (Renes)

Veshkat janë dy organe në formë fasuleje që filtrojnë gjakun dhe prodhojnë urinë. Njerëzit mund të jetojnë edhe vetëm me njërin prej tyre. Në to mund të krijohej gurë që shkaktojnë dhëmbje të mëdha si edhe sëmundje të tjera.

Mënyra e mjekimit:

1 — Sëmundjet e veshkave: dhe tretja e gurëve të veshkave e rrugëve urinare: kurohet duke marrë 40 copë majat e manaferrave me gjatësi deri në 20 cm, 40 kokrra dëllije të thërmuara, 40 maja hithre si dhe një dozë mustaqe misri. Të gjitha këto zihen në 3 litra ujë deri sa të mbetet 1.5 litra ujë. Kjo kullohet dhe pihet çdo mëngjes esull nga 100 gr.

2 — Merrnin afërsisht 250 gr. qepë dhe i shtypnin mirë. Lëngun e tyre e përzierin me 100 gr. raki të fortë rrushi. Nga kjo përbërje i jepnin të sëmurit nga një lugë kafeje çdo 2 orë. Kur shihnin ndonjë shënjë përmirësimi këtë ilaç e përsërisnin, përndryshe e ndërprisnin.

3 — Kur dyshonin se mund të kish gurë në veshkë, merrnin 30-40 gr. farë shalqini dhe i thërmonin. Ashtu të thërmuara i hidhnin në një enë ku i zienin në gjysëm litre ujë, duke i shtërruar përgjysmë. Lëngun e tyre ia jepnin të së-

murit tre-katër herë në ditë para buke nga një filxhan kafeje. Këtë lloj mjekimi e përsërisnin disa herë.

4 — Edhe frytin e rizomit të bimës zabari e kanë përdorur në sëmundjet e veshkave në formë çaji. Këtë e zienin të thërmuar në një sasi ujë në përpjestim një pjesë zabar e pesë ujë, duke e zierë për 1/2 orë. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit tre herë në ditë, para buke, nga një filxhan.

5 — Në sëmundjet e veshkave kanë pasë përdorur në një, shkallë të gjërë dëllinjën e zezë në formë hardiçi. Këtë lëng e përdornin në vend të ujit. Merrnin 1 kg. dëllinjë të zezë dy vjeçare dhe i hidhnin në një damixhan me 5 litra ujë të ngrohtë. Damixhani mbyllej mirë dhe lihej me kokë ulur në një vend të errët dhe të ngrohtë. Brenda 15 ditëve dëllinjat fermentoheshin. Sa lëng nxirrej nga ena, po aq duhej të shtohet, pa patur nevojë të ndërroheshin dëllinjat. Dëllinjat mund të ndërroheshin mbas dy muajve.

6 — Merrnin 50 gr. bërthamë qershije të egra, të shtypura e i hidhnin në 100 gr. raki të fortë rrushi. Ena lihej e mbyllur për 10 ditë në një vend të ngrohtë. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit 4-5 pika në ditë. Edhe gjethet e lajthisë janë rekomanduar në formë çaji.

7 — Merrnin 20 gr. lule shtogu, 10 gr. rozmarinë, gjethe shelqeje një grusht. Të gjitha këto i zienin së bashku në gjysëm litre ujë. Mbasi i kullonin në lëngun e tyre hidhnin një lugë gjelle mjaltë dhe në këtë gjendje i jepnin 2-3 valë. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit gjysmën, në se me gjysmën e tij nuk djersitej i jepnin edhe gjysmën tjetër.

8 — Mjekët popullorë duhet t'i kenë dhënë rëndësi të madhe të urinuarit të të sëmurit, sepse krahas me ilaçet e tjera i jepnin edhe lëngje të bimëve me vetira diuretike, si hithra, elb, shtogë të zi, etj. Lëngjet e këtyre ua jepnin të sëmurëve herë pas here, e në forma të ndryshme, duke ua ndërruar herë njërin e herë tjetrin.

9 — Për shkrirjen e gurëve në veshkë përdornin: një grusht rrënjë gram, një grusht majdanos, gjysmë kokrrë selinë dhe një lugë gjelle oriz. Pasi pastroheshin, këto të gjitha së bashku hidheshin në një enë me katër litra ujë, ziheshin deri sa të mbetej vetëm një litër. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit tri gota në ditë para buke. Mjekimin e vazhdonin deri në 10 ditë.

10 — Kur konstatohej se veshkat përbënin gurë, merrnin 1/2 kg. farë pjepru dhe, mbasi i shtypnin sa më mirë, i zienin në 2 litra ujë për një kohë të gjatë. Kur kish nisur të

përqëndrohej lëngu, e hiqnin nga zjarri dhe e kullonin. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit nga tri gjysma gote në ditë, para buke. Mjekimi vazhdonte deri në nxjerrjen e gurëve.

11 — Merrnin e zienin në 2 litra ujë 14 kallinj të gjethes dellit femër. Këta i shtypnin dhe i zienin deri sa shtërronin 50%. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit nga tre filxhana në ditë, para buke, duke ia vazhduar deri sa i sëmuri të përmbësishëm. Kallinj të grumbullonin në muajin korrik.

12 — Në rast urinimi me gjak, nga shkaku i veshkave të sëmura, merrnin gjysmë kg. tufza misri dhe po aq kallinj gjethedelli dhe i zienin së bashku me 2 litra ujë, duke i shtypur në 50%. Mbasi kullonin, i jepnin të sëmurit nga 3 filxhana në ditë para buke. Mjekimin ia vazhdonin për 6-8 ditë.

13 — Po për nxjerrjen e gurëve merrnin një grusht bërthama pjeprë të thërmuara dhe i zienin në 1 litër ujë, për një kohë të gjatë, deri sa të mbetej 50% prej tyre. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit 3 gota në ditë, i jepnin gjithashtu edhe thelba të bërthamës së pjeshkës.

14 — Merrnin një dorë nga gjethet e lulegjakut (balç) dhe i zienin në një gjysmë litre ujë për 20 minuta. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit 3 filxhana në ditë. Mjekimin ia vazhdonin për 10-12 ditë.

15 — Merrnin 6-7 lule të bimës kërsajerth. Këto i shtypnin dhe i hidhnin në ujë të ftohtë. Mbas 24 orësh i kullonin dhe ujin e tyre ia jepnin të sëmurit nga gjysmë gote, 3 herë në ditë, para buke për 4-5 ditë rrjesht. Për të nxitur të sëmurin që t'i nxirrte gurët nga veshkat e fushin këtë në ujë të ngrohtë, ku e linin për disa minuta.

16 — Për nxjerrjen e gurëve nga veshkat merrnin pjesën e hithrës që nga gjysma e kërcillit e lart, me gjethë, lule e farë dhe një grusht dëllinjë të shtypura dhe i zienin së bashku në 2 litra ujë, për një kohë deri sa të shtërronin 50%. Nga ky lëng i kulluar mirë, i jepnin të sëmurit nga 3 filxhana në ditë, para buke. Këtë ilaç e përgatisnin krye çdo 3 ditësh.

17 — Merrnin një filxhan farë pjeprë të thatë dhe si thërrmonin, e zienin në 8 filxhana ujë, duke i shterrur për gjysmë. Si kullohej, i jepej të sëmurit nga një filxhan esëll në ditë, për një javë.

18 — Merrnin 20-30 lëkura rrëcoku (stomaku i pulës) të thata dhe i bënin pluhur. Të sëmurit i jepnin nga një lugë kafeje nga pluhuri, duke e përcjellur me ujë.

19 — Për tretjen dhe nxjerrjen e gurëve nga veshkat merrnin lëvoret thata të qepës dhe bishtat i prinin dy gish

mbi bulbin e thatë të qepës. Si i pastronin, merrnin një grusht prej tyre dhe i zienin në një litër ujë deri sa lëngu të nxirrte ngjyrë të kuqe. Si e kullonin, nga ky ilaç i jepnin të sëmurit 2-3 gota në ditë para buke. Mjekimin ia vazhdonin për 2-3 javë.

20 — Për nxjerrjen e gurëve nga veshkët, merrnin 1 kg. gjethë dhe farë të bimës së gjethedellit dhe i zienin në 2 litra ujë, deri sa mbetej gjysma. Pastaj e kullonin dhe i jepnin të sëmurit 3-4 herë në ditë nga një filxhan.

21 — Merrnin nga zambaku i vorrezave (kalkazë) nga botet që ka në mes, 4-5 farë, i shtypnin, i hidhnin në një filxhan raki dhe ia jepnin për ta pirë të sëmurit. Këtë mjekim e përsërisnin simbas nevojës.

b) PEZMATIMI I FSHIKËZËS SË UJIT (Cystitis)

Kjo sëmundje është një inflamacion i fshikëzës së urinës. Ajo lind si rezultat i kalimit të një infeksioni nga rrugët uro-gjenitale.

Mënyra e mjekimit:

1 — Në kohërat e vjetra mjekët popullorë i ruanin mustaqet e misrit, pjesën e jashtme të luleve femërore, në disa kuti druri që të qëndronin të thata. Në rast nevoje, merrnin një grusht nga ato dhe i zienin në dy litra ujë për gjysmë orë. Si i kullonin, lëngun e tyre e hidhnin në një shishe dhe nga ky i jepnin të sëmurit nga një filxhan kafeje në mëngjes esëll dhe në mbrëmje para buke. Kur e shihnin se sëmundja përparonte në fazën akute, i jepnin të sëmurit të pinte trefishin e dozës.

2 — Merrnin krejt bimën e quajtur shpargull apo zabar (me gjithë rizomet e bimës) dhe, mbasi e lanin mirë dhe e shtypnin, e zienin në një enë me një litër ujë për një kohë të gjatë. Si e kullonin, ia jepnin të sëmurit nga një filxhan në ditë. Disa në vend të kësaj bime përdornin gjethet e sherbetës. Nga ky çaj i jepnin të sëmurit për të pirë 3-4 gota në ditë.

3 — Merrnin bishtat e qershijave të zeza, kashtë hudhë dhe qepësh, dhe të gjitha së bashku i zienin në 2 litra ujë për më se një orë rrjesht. Si i kullonin, i jepnin të sëmurit çdo dy orë nga një filxhan prej lëngut të tyre me pak mjaltë. Disa të tjerë zienin një grusht lëkura të dyta shtogu

në 2 litra ujë, nga ky lëng i jepnin të sëmurit nga 2-3 gota në ditë.

4 — Në raste të tilla hithrën e kanë pasë përdorur jo vetëm në vend të çajit por edhe si ushqim. Të sëmurit i gatuarin vazhdimisht lakror me degëzat e njoma dhe me gjethet e tyre. Degëzat e njoma dhe gjethet i zienin për një kohë të gjatë deri sa llomiteshin krejtësisht. Lëngun e tyre, me pak mjaltë, ia jepnin të sëmurit një filxhan 3-4 herë në ditë, kurse gjethet e llomitura në gjendje të ftohtë ia vinin në fund të barkut si llapë.

5 — Elbi është përdorur dendur nga të gjithë mjekët popullorë e në të gjitha sëmundjet e kanaleve të urinës. Merrnin 2 duar elb dhe si i lanin dhe i thërmonin pak, i zienin për 1 orë me 2 litra ujë. Nga lëngu i tij i jepnin të sëmurit 3 filxhana në ditë para buke. Shpeshherë këtë e përzienin dhe më shumë pjesë bimësh të tjera. Jo më pak rëndësi ka patur tërshëra, bile shumë mjekë popullorë përdornin tërshërën në vend të elbit, sidomos mjekët e Malësisë së Madhe.

6 — Lëngun e gjetheve të shtogut e përdornin, si ilaç të brendshëm lulet e tija, të përziera gjysmë për gjysmë me gjethe të përdornin si llapë. Këto i fusnin për 10 minuta në ujë të valuar, pastaj i ftohnin dhe ia vinin të sëmurit në fund të barkut. Edhe filizat e meshteknës i kanë pasë përdorur si dekokt duke e përdorur lëngun e tyre si çaj.

c) TË ZENËT E UJIT (Retentio urinae)

1 — Për t'ua liruar fëmijëve fshikëzën e ujit, i fusnin në një enë të madhe me ujë të nxehtë deri në bel. Në të njëjtën kohë i jepnin për të pirë lëng elbi, çdo 2 orë nga një filxhan deri sa të lirohej. Ndërsa pleqve u jepnin nga lëngu i mustaqeve të kallinjve të misrit në dozë të dyfishtë. Megjithatë përdornin lloj-lloj lëngjesh të bimëve të tjera, lëngun e mustaqeve të misrit nuk ua ndanin. Llapat e ngrohta nuk mungonin kurrë.

2 — Disa krahina kanë pasë përdorur për pleq një lloj krimbi, që e quajnë «dokrra» i rendit të analitëve që jeton nën gurë dhe mbështillet si kokrrizë. Këtë si e thërmonin e shtypnin dhe, pa asnjë veprim tjetër, ia jepnin të sëmurit duke ia përcjellë me ujë apo me ndonjë lëng tjetër. Merrnin të kruara nga rrënjët e bimës kranjare (*Erica carnea*) dhe

mbasi e pastronin dhe e shtypnin mirë, zienin një filxhan nga tërësi 1/2 litre ujë. Si i kullonin ia jepnin të sëmurit për ta pirë nga 3 filxhana kafeje në ditë. Në rast nevoje ia dyfishonin dozën.

3 — Vrisnin një grizhël-laraskë (*Pica osugata*) dhe nga trutë e saj i jepnin të sëmurit një copë të vogël, në madhësinë e kokrrës së piperit të përcjellur me ujë. Në rast nevoje këtë ia përsëritnin edhe një herë mbas 4-5 orësh.

4 — Merrnin një copë qelibar dhe e kruanin me brisk me me ndonjë gastare deri sa të nxirrnin nga ai gjysëm luge kafeje. Pluhurin e tij ia jepnin të sëmurit në një lugë gjelle me ujë. Mjekimin me qelibar e kanë përdorur më tepër qendrat.

5 — Edhe lëngun e shpendit të quajtur sorrshkine e kanë përdorur mjekët e maleve tona. Këtë shpend e zienin dhe lëngun e tij ia jepnin të sëmurit. Në vend të ujit i jepnin bardic (lëng dëllinjash të fermentuara), u jepnin dhe atë të bishtave të qershijave të zeza edhe lëngun e qepës. Edhe lulet dhe gjethet e barit të bletës janë përdorur për lirim të ujit. Merrnin një grusht me një litër ujë, këto i zienin jo më gjatë se gjysëm ore dhe, si i kullonin, i jepnin të sëmurit nga një filxhan kafeje çdo 2 orë.

6 — Për mjekimin e kësaj sëmundjeje merrnin thundrat e dy këmbëve të prapme të sqapit, si i hiqnin cipat që takojnë në tokë, pjesët e tjera i piqnin me kujdes në furrë ose shporret që mos digjeshin, i shtypnin dhe i bënëin pluhur pastaj i përzienin me 200 gr. mjaltë, nga kjo përzierje i jepnin të sëmurit 2 lugë në ditë, mëngjes e darkë para buke, kurse fëmijëve dy lugë kafeje në ditë.

7 — Merrnin hirin që formohet nga disa kallinj misri. Fahatarët këtë e quajnë «myku i misrit». Nga ky i jepnin të sëmurit një lugë kafeje me një filxhan ujë.

8 — Merrnin lëvozhga veze dhe i bënëin pluhur. Nga ky pluhur i jepnin të sëmurit nga një lugë kafeje në ditë, deri sa çlirohej.

9 — Merrnin pjesën e bardhë të prazit dhe e fusnin në pruzh ku e piqnin mirë dhe ngadalë, pastaj ia pastronin sipërmën e djegur. Nga brendia e tij pregatisnin maja të holla që i fusnin në kalem. Këtë e përdornin më shumë në fëmijë.

10 — Merrnin një enë me kapacitet gjysëm litre dhe e lyejin përbrenda me mjaltë ose sheqer. Këtë ia afronin koshores së bletëve dhe kur e shihnin se kanë hyrë brenda 10 bletë hidhnin në të 200 gr. ujë të valuar dhe e mbyllnin me

kapak. Mbas një ore kullonin ujën dhe i jepnin ta pinte i sëmuri 3 ditë nga 1 filxhan.

11 — Merrnin 100 gr. nga rizomi i fierit dhe 100 gr. lule dielli. Farët e lulediellit i kavërdisnin dhe pastaj i zienin në një litër ujë. Këtë lëng e përdornin në vend të çajit me mjaltë.

12. — Merrnin gjysmën e trupit së bletës e ia jepnin të sëmurit, i cili e gëlltiste duke e përcjellë me ujë. Në rast nevoje pjesën tjetër ia jepnin pas dy orësh.

13 — Merrnin dy grushta elb, si e pastronin dhe shtypnin, e zienin në dy litra ujë. Pastaj merrnin rrënjën e rilkës, (kren) dhe si e pastronin e kalonin në rende. Nga ai brumë merrnin një filxhan dhe e hidhnin në lëngun e elbit, duke e zierë për 30 minuta. Këtë e kullonin në një napë të pastër, e ia jepnin të sëmurit nga tri gota në ditë.

14 — Për të zënit e urinës: Merren karabushat e gjethe-dellit, këto i shtypnin deri sa bëhen pluhur. Nga kjo merret 1 lugë kafeje dhe hidhet në 1 filxhan me ujë përzier dhe pihet pa e zierë. Për këtë marrim bimën e gjethe mullagës me gjithë rrënjë, i coptojmë dhe nga kjo marrim 1 lugë gjelle e ziejmë me 1 gotë ujë. Kjo pihet disa herë në ditë.

c) MOSPËRMBAJTJA E URINËS (Incontinentia urinae)

1 — Merrnin afërsisht 25 gr. nga rizomet e bimës gjarpërusha (gramina) dhe e zienin për një kohë mjaft të gjatë. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit dy filxhana çdo 2 orë.

2 — Mjekët popullorë të qëndrave, për këtë sëmundje kanë pasë përdorur frytin e xhixhibanusit. Merrnin 200 gr. nga bishtajat e tij dhe, mbasi i shtypnin, i zienin për një dy orë në një litër ujë. Mbasi i kullonin i jepnin të sëmurit dy deri në tri herë në ditë në vend të çajit. Nuk u hidhnin as mjaltë dhe as sheqer, mbasi fryti i saj kishte ëmbëlsinë e vet.

3 — Merrnin një grusht gjethe të gështenjës së butë dhe i zienin në një litër ujë. Njëkohësisht merrnin dhe një grusht nga lëkurat e saja e zienin, edhe këto, për një kohë të gjatë duke i shteruar përgjysmë. Ndërsa lëngun e gjetheve ia jepnin të sëmurit si çaj, atë të lëkurës e përzienin me gjysmë gotë ujë rrëshire pishë e ia jepnin të sëmurit me lugë, nga një lugë gjelle në mëngjes esëll. Llapat e ngrohta të gjetheve të hidhrës dhe ato të qinglave, ia vëndosnin vazhdimisht të sëmurit në fund të barkut.

4 — Merrnin farët e pjekura të selvisë në masën e një filxhani kafeje dhe i zienin në gjysëm litre ujë. Mbasi e kullonin i jepnin të sëmurit nga lëngu një lugë kafeje çdo 2 orë. Mjekët e Lezhës këto i kanë përdorur në shkallë të gjerë.

5 — Merrnin një dorë nga rrënja e shqemës. Si e pastronin dhe e thërmonin e fusnin në 100 gr. raki rrushi, ku e linin për 10 ditë që të rregjej. Si e kullonin, nga ky ilaç i jepnin fëmijëve nga një lugë kafeje në ditë, të tretur në ujë. Të rriturve dy-tri lugë çaji në ditë. Mjekimin e vazhdonin për 30 ditë. Këshillohej fërkimi i kurrizit të fëmijës në çdo mbrëmje me një leckë të njomur në ujë të ftohtë. Të flinte fëmija pa jastëk. Dhe në mbrëmje nuk i jepnin të pinte gjëra të lëngëta.

6 — Kur lehona kish urinim të shpeshtë nga goditjet që kish pësuar gjatë vështirësive në lindje, mirrin nga kovaci thërrimet e hekurit të skuqur. Si i shtypnin sa më imtë, i jepnin të sëmurës nga një majë luge kafeje të mbështjellur në një fije letër cigareje, ose të një copë tul buke. Këtë mjekim ia vazhdonin për pesë-gjashtë ditë. Ky mjekim përdorej edhe në persona të tjerë që urininonin shpesh për arsye se kishin trauma në pjesën e belit.

SËMUNDJET E ORGANEVE GJENITALE

a) BELSAUKU (Gonorrhoea)

Belsauku është një sëmundje veneriane që merret kryesisht me anë të kontaktit seksual. Kjo sëmundje kërkon një mjekim të shpejtë dhe rrënjësor mbasi pakujdesia sjell rrjedhime të këqija.

Mënyra e mjekimit:

1 — Për mjekimin e belsautit marrim 1 lugë gjelle katra pishë të pastër, 2 lugë gjelle miell orizi dhe 1/2 lugë gjelle nishadër të pjekur e të bërë pluhur si i ngjeshim, prega-

disim hapa në madhësinë e një fasuleje dhe pihen nga i sëmurit 2 herë në ditë në mëngjes dhe në darkë.

2 — Merrnin rrënjë vidhi, afërsisht gjysmë kg. dhe mbasi e pastronin dhe e thërmonin, e zienin për një kohë të gjatë e pastaj e kullonin. Me lëngun e saj i sëmuri bënte larje nëpërmjet kanalit urinar, nga 5-6 herë në ditë. Njëkohësisht merrnin edhe një grusht elb, mbasi e shtypnin mirë, e hidhnin në një enë me një litër ujë bashkë me një grusht rrënjë grami. Këto i zienin për një kohë të gjatë, duke ju shtuar herë pas here ujë deri dy në litra. Mbasi i zienin mirë, i kullonin në një napë të bardhë e të pastër. Ky lëng mbyllet në një shishe, ku lihej dy ditë dhe pastaj përdorej në vend të ujit pa ndonjë kufizim. Për larje kanë përdorur edhe lëngun e lëkurave të frashërit.

3 — Merrnin tëmtha berrash dhe nishadër, i përzienin bashkë e me këtë bënin larjen. Merrnin 30 gr. nishadër tjetër dhe mbasi e shtypnin mirë, merrnin dhe pesë tëmtha berri e i bashkonin me nishadër në një shishe. Kur nishadra ishte shkrirë në tëmth, ia jepnin të sëmurit. Këtë i sëmuri e përdorte tri herë në ditë, mëngjes, drekë e mbrëmje nga një lugë kafeje.

4 — Si larje kanë pasë përdorur edhe gjethet e shimshirit (bushit). Merrnin afërsisht 100 gr. nga ato dhe i zienin në një litër ujë duke i shterruar deri 50%. Mbasi i kullonin mirë, i fushnin në një shishe të mbyllur ku i hidhnin 10 gr. gurkali të pjekur. Këtë përbërje e përdornin pas pesë ditësh. Si ilaç të brëndshëm përdornin tufat e misrit të përgatitura si çaj deri në pesë-gjashtë gota në ditë.

5 — Për larje kanë përdorur edhe lëngun e limonit bashkë me lëngun e degëve të njoma të tiset. Merrnin nga degët e njoma të tiset afërsisht gjysmë kg. dhe i zienin në dy litra ujë. Mbasi e kullonin, në të hidhnin dy-tre limonë dhe i përzienin. Me këtë përbërje i sëmuri vazhdonte mjekimin. Si mjekime të brëndshme vazhdonin lëngjet e bimëve diuretike si hithra të përgatitura në formë çaji 4-5 gota në ditë.

6 — Mjekët e Lezhës e kanë pasë përdorur majdanozin në formë çaji. Këtë e përzienin me elb të shtypur, 200 gr. elb dhe 50 gr. majdanoz të zierë së bashku për një orë. Nga lëngu i tyre i jepnin të sëmurit nga gjysmë gotë, dy herë në ditë. Për larje kanë përdorur edhe qinglën bashkë me majdanozin. Edhe këto bimë i zienin së bashku, gjashtë pjesë qingla e një pjesë majdanoz, i zienin në një litër e gjysmë ujë dhe me lëngun e tyre të kulluar mirë bënin larje tri herë në ditë.

7 — Është përdorur edhe bari i mureve (Bari i gjarpërit mjekësor) në mjekimin e belsaukut. Merrej një grusht nga kjo bimë dhe si pastrohej mirë, ziehej në një litër ujë për gjysmë ore. Në ujin e kësaj bime hidhnin lëngun e një tëmthi berri, i cili përdorej për larje.

8 — Merrnin një dorë gjethe të rrushit të arushës (Fol. Uvae ursi). Si i pastronin dhe i thërmonin, i zienin në një litër ujë. Një pjesë nga ky lëng e pinte i sëmuri dy-tri herë në ditë në formë çaji. Pjesën tjetër e përdornin për larje dy-tre herë në ditë. Në mbrëmje organin e lyenin me vajguri, duke mos e mbështjellur. Këtë mjekim e vazhdonin për një javë. Po në këtë mënyrë kanë pasë përdorur edhe gjethet e shërbeles.

b) TË ENJTURIT E VEHTES (Orchitis)

Organet gjenitale janë objekt sëmundjesh sidomos të atyre veneriane. Sëmundjet e testikuleve shfaqen me enjte dhe dhëmbje të tyre.

Mënyra e mjekimit:

1 — Masa më e parë ka qenë pushimi absolut, mbasi të enjturit në atë gjendje e pengon shumë të sëmurin. Si masë e dytë ka qenë suspensori. Si mjekim kanë patur patatet, krundet, nishesten dhe kashtat e hudhrave. Merrnin dy grushta kashte hudhrash dhe i zienin në dy litra ujë për një orë e gjysmë. Kur shihej se llomiteshin mirë i hiqnin nga çarri dhe i kullonin. Në këtë lëng hidhnin dy filxhana uthull të fortë e një lugë të kafesë me limontos. Merrnin pambuk ose një peshqir me push dhe u bënin kompresa, testikulëve me ujët e kashtave të hudhrave. Kompresat e ftohura, ia ndërronin sa më shpesh e së fundi kashtat e tyre ia vinin si llapë. Këtë mjekim e vazhdonin deri në uljen e enjtjes.

2. — Patatet i kanë provuar të ziera dhe të freskëta, kahtë provuar se patatet në natyrë të pa ziera dhe të papjekura, janë më të dobishme, sidomos në raste të kësaj sëmundjeje. Pra merrnin gjysmë kg patate, i qëronin dhe i kalonin në rende. Një pjesë të tyre e shtinin në një napë të bardhë dhe me të mbështillnin testikulet. Këto i ndërronin në çdo orë. Disa patate i përzienin edhe me pak qumësht.

3. Merrnin 200 gr. krunde gruri, e i zienin në dy litra ujë, pastaj tretnin një grusht nisheste. Në këtë lëng zhysnin peshqirin dhe me të i bënin kompresa të sëmurit. Këtë kompresë me nisheste e vazhdonin pa ndërprerje duke u munduar që uji të mbahej sa më i freskët.

4. — Merrnin 50 gr. barut dhe 100 gr. yndyrë derri ose gjalpë, këto i ngjeshnin mirë deri sa të bëhej melhem. Me këtë lyenin testikulet në shtresë të trashë, duke i mbështjellur me mushama e sipër i lidhnin me një napë. Këtë mjekim e përsërisnin çdo dy orë.

5. — Merrnin gjethe shtogu e qingla dhe si i spërkatnin me ujë, i ngrohnin nën saç ose në shporet. Pastaj të mbështjellura në një napë ia vendosnin testikuleve. Këtë mjekim e përsërisnin gjatë ditës 3-4 herë. Si mjekim, të brendshëm i jepnin të sëmurit me pi çaj nga gjethet e qinglave. Merrnin një dorë gjethe dhe i zienin në dy litra ujë, si i kullonin, i jepnin me pi 3 gota në ditë.

c) SIFILIZI (Lues)

Sifilizi është një sëmundje ngjitëse. Kjo hyn në sëmundjet veneriane, sepse të shumtët e herës merret nëpërmjet kontakteve seksuale.

2. — Merrnin 7 gr. sublimat, 10 gr. zhivë dhe 30 gr. kripë gjelle. Sublimati bashkohej me zhivën, duke u njomur, herë pas here, me pështymë. Pastaj kjo lahej disa herë me ujë të valuar. Pastaj thahej e bëhej pluhur. Këtë pluhur e përzierin me miell e mjaltë. Nga kjo përzierje pregatisnin 70 hape të vogla sa kokrra e piperit. Nga këto i jepnin të sëmurit tre, në ditë për 10 ditë rrjesht e për 20 ditë të tjera nga dy. Para mjekimit të sëmurit i jepnin një purgativ.

3. — Përsa i përket pjesës së gojës (lues oralis) merrnin afërsisht 20-30 gr. gjethe nga bima thundër mushke e i zienin në gjysmë litre ujë, duke e shterruar sa më shumë. Si e kullonin mirë, e linin të ftohesh dhe pastaj merrnin një filxhan kafeje nga ky lëngu ku hidhnin gjysmë filxhani raki të fortë rrushi e dy gram nishadër. Me këtë përbërje e fërkonin zgavrën e gojës me anë të një lecke të bardhë. Këtë veprim e përsërisnin dy herë në 24 orë. Mbrëmje dhe mëngjes.

4. — Merrnin gjethe bushi, afërsisht një grusht të vogël, dhe i zienin në gjysmë litre ujë. Në këtë lëng hidhnin nisha-

der. Edhe këtë ilaç e përdornin për të fërkuar zgavrën e gojës me anë të ndonjë lecke të bardhë.

5. — Merrnin 250 gr. raki rrushi e në këtë hidhnin 20 thelpinj hudhre të shtypura mirë. Pas dy ditëve në të hidhnin edhe pesë gram nishadër. Nga kjo përbërje dilte një ilaç që përdorej gjerësisht. Këtë e përdornin posa shfaqeshin simptomat e para. Në fillim përdorej në doza të vogla, por me kohë doza rritej me zhvillimin e sëmundjes.

6. — Edhe në qendra janë takuar njerëz me sifiliz. Vetë numëri i madh i mjekëve që merreshin me këtë sëmundje, vërtetonte praninë e saj. Në krahasim me numërin e mjekëve, ilaçet qenë të pakëta, për mjekimin e kësaj sëmundje të rëndë e të përhapur. Ndër ilaçet për këtë sëmundje që ka patur një farë besimi ka qenë ai i një gruaje shkodrane e quajtur Kurije Kruja, gruaja e Oso Krujes. Ja reçeta e saj: Ajo merrte 1 gr. sublimat dhe 10 gram kripë. Që të dy këto elementë i shtypte së bashku në një kupac druri, për një kohë të gjatë. Kur arrinte t'i bënte pluhur, kjo i lante me ujë të ngrohtë dhe pastaj i thante. Të thara i sistë në një napë sa më të trashë, ilaçin e provonte në mace. Në se gjithçka shkonte mirë, merrte një gram nga ky pluhuri e me anë të një masuri të vogël e përhapte në zgavrën e gojës: Ajo këtë punë e kryente në mbrëmje. Të sëmurit i ndalonte vezët dhe sende me kripë gjatë gjithë sëmundjes.

7. — Për mjekimin e sifilizit të hundës (lues nasalis) rrethet kanë pasë përdorur kokrra rraboshte. Merrnin kokrrat e saj dhe i thanin, pastaj i shtypnin dhe i sitnin në një sitë mëndafshi. Këtë miell e brumosnin me vaj ulliri e pastaj i hidhnin edhe pak katran, duke formuar kështu një lloj kremi. Gjithnjë para se ta lyenin me këtë ia lanin vendin me ujë trashëri.

8. — Disa merrnin rrënjë ajdesi. Mbasi i thërmonin dhe i shtypnin mirë, i zienin për një kohë shumë të gjatë. Edhe këtë lëng e trashonin me rrëshirë pishe. Në të njëjtën kohë në të hidhnin edhe bërthamë tisi të bluara si miell. Me pomadën që formohej prej këtyre vazhdonin ta lyenin disa herë në ditë pjesën e sëmurë.

9. — Shumica e mjekëve popullorë të qëndrave kanë përdorur edhe akllëkun, një lloj pomade që përdornin gratë muhamedane për fytyrë. Këtë e pregatisnin me zhivë të shtypur, me sublimat koroziv dhe me gjalpë buallice. Jo të gjithë e përdornin të thjeshtë, sejcili i shtonte diçka nga vetja për ta

bërë sa më me efekt: kush gëlqere, kush sarikanë, kush nisha
dër etj.

10. — Nurije Kruja përgatitjen (5) e përdorte edhe për
hundë, d.m.th. zhivë me kripë, por në vend që t'i përdorte
në formë pluhur, i përdorte në formë kremi. Këtyre u shtonte
vetëm vajin e ullirit dhe i rrihte në tas biluri me anë të një
hekuri të skuqur në zjarr. Me këtë lyej i sëmuri disa herë
në ditë.

11. — Merrnin një grusht nga degët e idhnaqit dhe
zienin në një litër ujë. Lëngun e tyre e përdornin në vend të
çajit me mjaltë e me pak limon. Nga ky i jepnin të sëmurit
tri herë në ditë nga një filxhan kafeje.

12. — Mirdita këtë sëmundje e quan «Kurdec». Për ku-
rimin e kësaj ka pasë përdorur një lloj pomade në vehte
Merrej 1/2 filxhani barut të zi, 1/2 filxhani gurkali të pjekur
dhe të thërmuar pluhur dhe një filxhan vaj ulliri. Të gjitha
këto i ngjeshnin sëbashku. Ndoshta ky ka qenë i vetmi ilaç
për mjekimin lokal të kësaj sëmundjeje në atë vend.

13. — Qendra ka pasë përdorur edhe lulesapunin. Merr-
nin 100 gr. nga lulet e saja nëse ishin të freskëta. 50 gr. nëse
ishin të thata. Këto i zienin, i kullonin dhe lëngun e trashë
me rrëshirë pishe. Me këtë pomadë të thjeshtë lyejin tri-
-katër herë në ditë plagën e të sëmurit.

14. — Merrnin 0,2 gr. arsenik të bardhë dhe e ndanin në
40 pjesë. Tri ditët e para i jepnin të sëmurit nga një pjesë
3 ditët e dyta nga 2 pjesë, ditët e tjera nga 3 në ditë. Këtë
i jepnin me tul buke ose në një kokërr rrushi të tharë për ta
përcjellur me ujë.

AVURDE (Dado, pritëse fëmijësh (-mami)

Në të kaluarën çdo lagje ose fshat kishte nga një ose më
shumë pritëse fëmijësh. Ato ftoheshin nga familja e gruas
që do të lindëte për të asistuar në pritjen e fëmijës.

Këto si mjet pune kishin: Një shpatull berri, një brinjë
nga kraharori i lopës, gërshërën dhe perin e mëndafshit për
të lidhur kërthizën. Po sa arrinin në shtëpinë e gruas që do
të lindte pastronin më parë duart me ujë të ngrohtë dhe sa-
pun, pastaj lanin po në këtë mënyrë mjetet e punës dhe i
shpëlanin me raki të fortë rrushi. Si ia fërkonin (bënin ma-
sazh) mirë e mirë pjesën e barkut, në rast nevojë përdornin

mjetet për ta çliruar gruan. Pastaj ia lidhnin kërthizën fosh-
njës me pe mëndafshi tri gisht mbi bark dhe tre gisht më lart
ia pritnin me gërshërë, e pudrosnin me pluhur kafeje, e pa-
losnin dhe mbi të vinin një copë napë të bardhë dhe të pas-
tër. Pastaj e lironin gruan prej anës, të cilën e groposnin brë-
nda territorit të shtëpisë. Në një kohë lehonës i jepnin për të
pirë një kafe pa sheqer ose një filxhan raki rrushi dhe e vi-
nin në shtat. Kurse foshnjës të porsalindur i jepnin për të
thithur gjalpë me pak sheqer të mbështjellur në një napë të
bardhë.

Këto gra, si rregull, shkonin çdo ditë, (për 10 ditë) për të
pastruar lehonën e për të larë foshnjën. Pastaj lehona kuj-
desej për vehte dhe për foshnjën.

Kur foshnja ushqehet me qumësht lope, kapsen (bibero-
nin) ia përgatisnin nga gjiri i bagëtive. Kur prisnin bagëtitë,
i ndanin sisat e tyre, këto i kripnin dhe i regjnin me kuj-
de. Në rast nevojë këto i vinin në ujë të ngrohtë, për t'u
shatur e për të larguar kripën, këtë ia vinin enës si bibron
për të ushqyer foshnjën me qumësht.

Në rastet kur fëmijëve u dilte më parë trupi e në fund
vinte koka, në fillim, me gisht ia nxirrnin (tërhiqnin) fëmijës
nofullën e poshtme, pastaj me ndihmën e dy gishtërinjve të
shtira në vrimat e veshëve, tërhiqnin kokën e foshnjës. Kur
fëmija lindte pa frymë (asfiksi), i jepnin frymë me gojë, disa
këtë e bënin me anë të një kallami, i bënin fërkim dhe e
shtinin në fillim në banjo me ujë të ftohtë e pastaj me ujë
të ngrohtë.

c) ANI I FËMIJËS (uterus)

Mitra është organi gjenital i femrës ku zhvillohet fëmija.
Inflamacioni i saj shkakton dhëmbje dhe çrregullime.

Mënyra e mjekimit:

1. — Merrnin dy-tri duar pelin dhe i hidhnin në një enë
qelqi. Mbi të hidhnin raki rrushi deri sa mbulonin lulet e saja.
Këtë enë e nxirrnin në diellë dhe e linin për katër-pesë ditë.
Atë e kullonin, nga ky ilaç i jepnin të sëmurës nga dy lugë ka-
feje në ditë, në mëngjes e në mbrëmje. Këtë mjekim e vazh-
donin për tri-katër javë. Krahas me këtë të sëmurës i bënin

çdo ditë gjysmë banjo me ujë të ngrohtë, ku kishin zierë gjethë arre. Ndërsa në mbrëmje, para se të binte me fjetë, bënin larje me ujë ku, kishin zierë lëkura lisi dhe ia mbëshin fillnin barkun me to, duke ia kaluar në kyçet e pastaj duke i lidhur me rripa bezeje.

2. — Merrnin një dorë tërfill dhe e zienin me dy litra ujë deri sa mbetej një litër. Si kullohej, nga ilaçi i jepnin ë sëmures 3 gota në ditë para buke.

3. — Merrnin një qepë të madhe dhe, si pastrohej, shtypej. Në të hidhej gjysmë litre raki, ku regjej për 4-5 ditë. Nga ky ilaç i jepnin të sëmures dy herë në ditë nga një lugë gjelle.

4. — Merrnin 200 gr. farë liri dhe, si e pastronin dhe e thërmonin, e zienin në një litër qumësht. Nga ky i jepnin të sëmures nga tre filxhana në ditë. Kurse për larjen dhe avullimin e anit përdornin ujin, ku ishte zierë fara e lirit. Disa për këtë, përdornin dhe zienin bar pezmi.

5. — Merrnin 6-7 kokrra qepë buçi (qepë e egër) *Hyacinthus orientalis*. Mbas i pastronin, i zienin në një litër ujë për 50 minuta, dhe e kullonin nëpër një napë. Nga ky ilaç i jepnin të sëmures me pi dy filxhana në ditë, mëngjes e darkë.

6. — Merrnin një filxhan elb, si e pastronin dhe e shtypnin e zienin në 300 gr. ujë. Si e kullonin, në të hidhnin një lugë gjelle borzilok dhe e mbulonin me kapak. Mbas gjysmë ore e kullonin e nga ky ilaç i jepnin të sëmures për të paktën tri herë në ditë një filxhan.

7. — Në rast sëmundjeje të mitrës dhe sidomos kur kjo i ndodhte grave shterpa apo që u kishte kaluar një kohë e gjatë pa lindur, u bënin fërkime. Me këtë punë merreshin në përgjithësi mamitë ose gra të posaçme. Një ndër këto gra është edhe sot në Shkodër. Kjo është një grua në moshën 65 vjeç që pretendon të ketë pasur një farë suksesi në këtë punë. Këtë dituri thotë se e ka trashëguar nga e motra. Fërkimin ua bënin burrave dhe grave. Burrave kur piskohen e grave kur shterpe pëzohen.

Për burra fërkimin e bënte me vaj ulliri nga lart poshtë duke prekur pjesët e trupit në përgjithësi zverkun, shpatullat, krahërorin, belin, barkun dhe artikulationet. Ky veprim zgjaste mbi një orë. Kur shihej rënia e kërthizës, ia çonte në vend duke i përdredhur tri herë me gishtin e mesëm të mbështjellur me ndonjë leckë.

d) SHTERPËSIA E GRAVE DHE NDËRPRERJA E LINDJEVE (Steriliteti dhe aborti)

Mjekët popullore u rekomandonin grave vizitë mjekësore për të parë në se i kishin vezët e ftohura apo jo. Kur rezultonte se vezët ishin të ftohura, fillonin fërkimin. Këtë e fillonin ditën e tretë të rregullave, mbasi në këtë kohë ani e fëmijës mund të ishte i lirë. Fërkimin e fillonin me vaj ulliri nga fundi i barkut e lart duke përfshirë shpinën dhe belin. Kur vërehej se ani e fëmijës ishte i përmbytur, e këthenin mbarë dhe e ngenin, pastaj e lidhnin me rripa bezeje nga poshtë duke e ngritur lart dhe lidhur në bel. Me këtë lidhje gruaja duhej të qëndronte tri ditë.

Për dhjetë ditë nuk duhet të kishte kontakt seksual me burrin. Si bënin zgjidhjen duhej të fillonte menjëherë një seri banjash, për 4-5 netë para se të binte në krevat. Banja bëhej me një gotatë me ujë, ku brënda hidhnin një dorë bar pezmi; për ta mbajtur ujin të ngrohtë e konstant hidhnin në të tjegulla ose tulla të ngrohta. Si mjekim të brëndshëm u këshillonin mjaltin, specin, rrënjë karafilash, në 1/2 kg. mjaltë ku hidhnin një lugë gjelle spec djegës. Nga kjo gruaja merrte dy lugë gjelle në ditë në mëngjes esëll dhe në drekë, kurse në mbrëmje i jepnin një lugë të vogël rrënjë karafil të përzier me sheqer. Qëllimi i këtij mjekimi ishte të ndihmonte në të ngrohurit e vezëve sa më shpejt.

Në rast se gruaja nuk mbetej me barrë, mjekimi përsëritej për tre muaj me radhë duke e filluar gjithnjë në ditën e tretë të rregullave. Për 2 muaj pintë çaj sherbele 3 gota në ditë.

dh) DËSHTIMI (abortus)

Është ndërprerja e barrës deri në 28 javët e para.

Mënyra e mjekimit:

1. — Për t'u mbrojtur nga dështimi merrnin një rrënjë nga druri i quajtur butina. Kësaj rrënje i merrnin vetëm lëkurat, të cilat i pastronin, i thërmonin dhe i zienin në një litër ujë. Mbas i kullonin, lëngun e hidhnin në një shishe dhe

e ruanin të mbyllur për raste nevojë. Kur gruaja ndiente ndo-
një lloj trazie, merrte nga ky lëng tre filxhana në ditë, para
buke.

2. — Me qënë se në kohërat e kaluara dështimet në gratë
e fshatrave dhe të malësive kanë qënë të shpeshta, jo vetëm
nga jeta shumë e keqe në përgjithësi, por edhe nga rrugët e
gjata e ngarkesat e rënda, këto mundoheshin të mbroheshin
me breza të gjërë, duke mbajtur barkun me to. Në rasë e kur
dështimi ndiqej nga ndonjë hemoragji, gruas i jepej të pinte
nga lëngu i shtravnës ose gjethe hithrash, në formë çaji, 3
gota. Për ushqim merrte mjaltë, pekmez manash dhe ajkë
qumështi.

e) RREGULLAT ZAKONET E GRAVE (Menstruationes)

Rregullat e grave janë hemoragji periodike. Ndoth nga
ndonjëherë që këto të vijnë jo me rregull ose të ndalen për
një kohë të gjatë, apo të vinë me shumicë e me dhëmbje të
madhe.

Mënyra e mjekimit:

I. — NDALIMI I ZAKONEVE (Amenorrhoea)

1. — Merrnin 25 kokrra dëllinje dhe i shtypnin. Këto i
hidhnin në një gjysmë litre ujë të valuar, ku i llin gjysmë
ore. Si i kullonin, lëngun e tyre ia jepnin të sëmurës para se
të flinte.

2. — Merrnin gjith bimën derrnok dhe, mbasi e pastro-
nin dhe e zienin në dy gota ujë e kullonin dhe lëngun e saj
ia jepnin të sëmurës tri herë në ditë, nga një filxhan kafeje
para buke. Po kështu vepronin edhe me bimën e quajtur bari
i rucës. Këto bimë, të llomitura pas zierjes i përdornin në
llapa, në fund të barkut. Banjon me ujë të ngrohtë mbi me-
zin e trupit nuk ia ndanin.

3. — Merrnin gjethe e lule shtogu dhe i hidhnin në një
litër ujë të valuar. Këtë lëng e përdornin dy-tri herë në ditë
në formë çaji. Përdornin edhe tërfillin, po në formë çaji, tri-
katër herë në ditë.

4. — Kur gruaja nuk ishte në rregull me të muajit dhe
kish dhëmbje në anin e fëmijës, merrnin dy grushte lëkura
llsi, jo të vjetra, e si i thërmonin dhe i zienin në dy litra, ujë
për një orë, i kullonin duke i përdorur në këtë mënyrë: larje
dy herë në ditë dhe pinin një lugë gjelle 4-5 herë në ditë.

5. — Merrnin një gotë lëvore të manit të butë, një dorë
manaforre, një dorë nga bari i këputjes, dy boçe selvije, dhe
pak lëkurë të thatë qepe. Mbasi i pastronin e i thërmonin i
zienin në tri litra ujë, për 30 minuta. Nga ky ilaç i jepnin të
sëmurit tri herë në ditë nga një filxhan.

II. — RRJEDHJA E ZAKONEVE (Menorrhoea)

1. — Në rast dhëmbjesh dhe hemoragjie merrnin një ko-
kërr qepë dhe e grinin. Këtë e fusnin në një gotë me raki të
fortë rrushi ku e mbanin tri ditë e pastaj e kullonin. Nga kjo
raki i jepnin të sëmurit nga një gotë të vogël çdo mbrëmje.

2. — Merrnin një bimë mesatare hithre e, si e pastronin,
e shtypnin dhe e zienin në 2-4 litra ujë, duke e shterruar sa
më tepër. Kur sëmundja ndodhte në dimër merrnin vetëm
rrënjët e saja. Në këtë ujë të kulluar mirë shtrydhnin dy-tri
kokrra limona. Këtë lëng ia jepnin të sëmurës dy-tri herë në
ditë, në formë çaji me pak sheqer. Gjethet e llomitura i përdor-
nin si llapë.

3. — Merrnin një grusht nga majat e filizave një vjeçare
të lisit. Këta i shtypnin e i zienin në një litër ujë. Lëngu i
tyre si edhe ai i مندرس është përdorur në formë çaji me
sheqer.

4. — Merrnin një dorë gjethe dhe fruta shtravnë dhe i
zienin në një litër ujë për 30 minuta. Si e kullonin i jepnin
të sëmurit 5-6 filxhana në ditë.

5. — Merrnin 100 gr. rrënjë dardhe i thërmonin dhe i
shtypnin; i zienin në 1/2 litre ujë për 1/2 orë. Si i kullonin,
nga ky lëng i jepnin të sëmurës në vënd të çajit, por pa she-
qer, dy-tri herë në ditë.

6. — Merrnin një filxhan uthull rrushi të fortë, ku tret-
nin në të 2 të kuca vezësh. Këtë e pinte menjëherë i sëmuri
e në mëngjes. Ky mjekim vazhdonte për tri ditë.

7. — Merrnin një dorë nga rrënja e dardhës. Si e pastro-
nin dhe e thërmonin e zienin në 200 gr. verë. Si e kullonin,
me këtë lëng zienin kafe pa sheqer. Nga kjo i jepnin të sëmu-
rit tri herë në ditë nga një filxhan.

SËMUNDJET E LËKURËS

a) ÇIBANET (Furunculif)

Çibanet ose të thatët janë disa dalje që shfaqen mbi lëkurë në pjesë të ndryshme të trupit, në fillim në ngjyrë të kuqe e më vonë zenë e qelbëzohen dhe zbardhen. Shpeshherë këto jepnin edhe temperaturë.

Mënyra e mjekimit:

1. — Marrim gjalpë 50 gr, dyll 50 gr, si tresim gjalpin hedhim dyellin, si i largojmë nga zjarri i hedhim rrëshirë bredhi sa një kokërr arre dhe i përziejmë deri sa të bashkohen e të bëhen pomadë. Me anë të një garze vendosni pomadën mbi çiban e lidhim dhe e mbajmë për 24 orë.

2. — Puna e parë e mjekut ishte ta zbuste dhe të bënte që të mblidhte sa më parë çibanin. Për t'ia arritur sa më parë këtij qëllimi ai vepronte në këtë mënyrë: merrte një qepë dhe e çante për gjysmë. Mbasi ia pastronte zemrën hidhte në të një lugë kafeje rrëshirë pishe dhe pak dyllë blete, dhe pastaj e vinte në prush. Kur qepa fillonte të shkrihej e të përzihej me dy lëndët e tjera, e hiqte nga zjarri dhe e linte pak të ftohej. Këtë ilaç ia vinte çibanit si kapuç. Këtë veprim e përsëriste dy-tri herë në ditë. Kur e shihte se çibani kishte zenë të mblidhte vazhdonte gjithënjë qepën po duke ndryshuar përbërjen e saj. Pakësonte rrëshirën dhe dyllin, e në vend të tyre hidhte krundë të kruara kallami ose hi të bardhë.

3. — Kur nuk arrihej qëllimi me anën e qepës merrnin gjethe bushi, afërsisht një grusht të vogël, dhe e zienin një orë në një litër ujë. Me ujin e tyre pregatisnin një lloj llape me shqeme. Merrnin pak shqeme dhe e shtypnin deri sa e bënin pluhur dhe këtë e përzienin me pluhurin e nxjerrë nga stralli. Këtë lloj llape e përsërisnin deri sa të shpohej çibani.

4. — Qendrat, për mjekimin e çibaneve, kanë pasë përdorur edhe farën e lirit. Merrnin nga kjo afërsisht 100 gr. Mbasi sitej mirë e zienin në një litër ujë. Kur e kishin zierë për rreth dy orë rrjesht e linin të ftohej dhe pastaj e përzienin me vaj ulliri. Me këtë lloj llape vazhdonin deri sa të shpohej çibani. Disa farën e lirit e zienin me qumësht duke formuar një lloj llape pak më të qulltë. Për të mos ngjitur llapa, para se ta vinin, e lyenin çibanin me vaj ulliri.

5. — Kur me të gjitha këto nuk arrihej të shpohej çiba-

ni, farës së lirit i hidhnin xham të shtypur. Kur e vazhdonin mjekimin me qepë kësaj i hidhnin në vend të rrëshirës, vaj ulliri dhe sapun të bardhë rrobash, me të cilët formohej një pomadë.

6. — Si mjet për mbledhjen dhe shërimin e çibaneve ësh-të përdorur edhe kungulli i çdo lloji. Merrnin një sasi nga brumi i kungullit, dy pjesë kungull e një pjesë qumësht dhe i zienin së bashku për një gjysmë ore. Ashtu të ngrohtë ia vinin çibanit. Ky mjekim përdorej pa ndërprerje.

7. — Janë përdorur edhe farët e trendelinës (Trigonella). Merrnin një filxhan nga farët e saj dhe i shtypnin e pastaj i zienin në tre filxhana ujë ose qumësht për një orë. Këtë lloj llape ia vinin çibanit dy-tri herë në ditë.

8. — Merrnin brumë të ardhur buke (të fermentuar) sa një filxhan dhe të përzierë me dy lugë mjaltë. Mbasi e ngjeshnin mirë ia vinin çibanit si llapë. Si llapë kanë pasë përdorur edhe gjithë bimën e quajtur podiqe, duke e zierë gjithë bimën në një litër ujë deri sa llomitëj.

9. — Merrnin dy lugë mjaltë e po aq miell gruri. Këto dy lëndë i përzienin dhe me një napë ia vinin çibanit duke ia lënë 24 orë. Ky ilaç përsëritej tri-katër herë. Me këtë e shponte çibe e pastronin mbasi shpohej.

10. — Merrnin 30 gr. farë liri dhe, mbasi e lanin dhe e shtypnin mirë duke e shterruar deri në 30%. Në të hidhnin dy të bardha veze e dy lugë vaj ulliri. Mbasi i ngjeshnin mirë këto tre lëndë, formohej një pomadë, të cilën ia vinin çibanit në gjendje pak të ngrohtë. Ky lloj mjekimi përsëritej deri sa çibani të shponte.

11. — Për të shpejtuar mbledhjen e çibanit merrnin një copë tul mishi nga bagëti e trashë, të cilin e shtypnin bashkë me dy kokrra qepë dhe i ngjeshnin mirë. Këtë lloj ilaçi ia vinin çibanit duke e ndërruar brenda ditës dy herë. Këtë ilaç e kanë pasë përdorur edhe në shumë plagë të tjera të qelbësuar.

12. — Merrnin dy lugë vaj, një copë dyllë sa një kokërr arra dhe një copë nga lëkura e shtogut. Si digjej vaji hidhej dyllin e pastaj hidhnin lëkurën e dytë të shtogut të shtypur mirë dhe e vinin përsëri në ziarr për rreth dhjetë minuta. Këtë pomadë e përdornin dy herë në ditë, për mjekimin e çibanit.

13. — Merrnin një fik nga më të mëdhenjtë dhe e çanin në dyshë. Në këtë hidhnin gjysmë lugë barut të zi. Këtë ia vinin çibanit vetëm një herë.

14. — Në përgjithësi mjekët popullore për pastrimin e plagëve kanë përdorur: raki të fortë rrushi, ujë gëlqereje, ujë rrëshire, finjë të kulluar dhe ujë frashëri. Plagët e pastruara i pluhuronin me kafe dhe i mbulonin me një petë dylli të hollë.

15. — Merrnin 20 gjethe urthi (Hedera) dhe i zienin në një safë me ujë për një gjysmë ore. Nga ky lëng i jepnin të pinte i sëmuri një filxhan kafe në ditë, ndërsa gjethet e llomitura, të ngjeshura me vaj ulliri, ia vinin si llapë. Këtë mjekim e vazhdonin deri sa të shpohej çibani.

16. — Për tërheqjen e qelbit dhe mjekimin e plagës përdornin: 200 gr. raki të fortë, 100 gr. vaj ulliri, 50 gr. dyllë dhe një dorë bar pezmi të therruar. Si treteshin të gjitha së bashku me një zjarr të lehtë për gjysmë ore, kulloheshin. Me këtë pomadë mjekonin plagët dy herë në ditë.

17. — Kanë pasë përdorur edhe llapën e patateve si dhe miellin e grurit, të ngjeshur me uthull të fortë rrushi. I përdornin në formë llape duke i ndëruar dy-tri herë në ditë.

18. — Edhe mullagën, si bimë të plotë, e kanë përdorur për zbutjen e çibaneve dhe në pastrimin e tyre, si edhe zamin e bletës. Gjithashtu ka qenë përdorur edhe zami i bletës i tretur në gjalpë pa kripë. Me këtë e mjekonin çibanin dy herë në ditë.

19. — Merrnin 1/2 kg. qepë të mëdha, si i qëronin i fushin në furrë për t'i pjekur, si i hidhnin në havan për t'i shtypur. u hidhnin vaj ulliri dhe të krume kallami, pak miell gruri (simbas sasisë së qepës). Pasi i përzienin mirë e mirë formohej melhemi. Me këtë melhem mjekonin lungën 2-3 herë në ditë. Këshillohet që mjekimi të vazhdonte edhe natën deri sa të shpohej e të dilte shtrati. Gjatë këtij mjekimi në qoftë se enitej shumë vendi për rreth lungës, i vinin kompresa me raki rrushi. Kur të fillonte shërimi i vinin sipër kastran të larë.

Shënim. Shoqja L. C. punëtore në fabrikën e letrës, Shkodër, ka vuajtur për një kohë të gjatë nga çibanet, të cilët i dilnin pa ndërprerje gatë në të gjithë trupin. Me gjithë mjekimin e vazhdueshëm, me antibiotikë, nuk kish gjetur shërim, u dërgua jashtë shtetit dhe sa po u kthye vazhdonte të vuante kaq shumë sa detyrohej të përdorte vazhdimisht morfina. Një ditë një mjekë popullore e këshilloi që në vend të ujit të përdorte lëng sherbele. E sëmura vazhdoi këtë mjekim me sherbele me rregullin më të madh për gjashtë muaj rrjeshtë. Ka në se një vit që ka mbaruar mjekimin dhe çibanët nuk i janë shfaqur më.

b) HURTHI (Herpes tonsurans)

Kjo sëmundje shfaqet me plloça të bardha e të rrumbullakta sidomos në fytyrë dhe në pjesët e zverkut.

Mënyra e mjekimit:

1. — Për hurdhët: që kanë rënë qimet e mjekrës: marrim 1 filxhan mjaltë, në të hedhim 5-6 thelbi hudhra të shtypura, përzihen mirë e mirë duke i rasur në mjaltë. Me këtë lyhen hurthat 2 herë në ditë.

2. — Merrnin lëng fiku të egër dhe me atë fërkonin vazhdimisht plloçën. Në mungesë të fiquve merrnin lule shtogu të zi dhe i zienin me lëngun e tyre lyenin vendin e mbetur pa qime. Edhe sot qumështi i fikut përdoret pavarësisht në se është i egër apo i butë.

3. — Merrnin pjesën e bardhë të hirit (të drurit të lisit) e me të fërkonin vazhdimisht plloçat. Hirin e bardhë e mirrën mbi thëngjillin me anën e bulës së gishtit të njomur me pështymë.

4. — Merrnin rrënjë këlkazash, i pastronin dhe i shtypnin në më shumë në havan. Po në havan hidhnin një filxhan raki dhe e ngjeshnin rrënjën e këlkazës me të. Ashtu sic ishte, pa e kulluar, e hidhin në një gotë e aty e njomnin leckën me të cilën fërkonin hurthin. Këtë mjekim e vazhdonin deri në shërim.

5. — Merrnin bulbin e shpatores dhe e shtypnin. Me lëngun e tij i lyenin plloçat. Lyerja me këtë vazhdonte 3-4 herë në ditë.

6. — Merrnin domate të freskëta dhe i çanin. Si i spërkatonin me ujë të shapit të berberëve ia vinin të sëmurit si llapë duke ia mbajtur jo më tepër se një orë. Si ia hiqnin këtë, vazhdonin lyerjen me pomadat e tjera. Po për këtë punë kanë përdorur edhe salcën e domateve, por kjo nuk duhej vonë në ziarr as nxjerrë në diellë.

7. — Merrnin një tuber të badrës dhe e grinin në rende. Këtë e zienin në 100 gr. ujë ose verë të bardhë. Me këtë lëng fërkonin, herë pas here, plloçat. Disa tuberin e badrës e thasin në ziarr dhe e shtypnin deri sa e bënin miell. Me këtë, lyeshin të thieshtë, e fërkonin vendin disa herë në ditë. Disa këto e mbanin të freskët duke lyer plagën dy-tri herë në ditë.

8. — Merrnin një gur të vogël gëlqereje e likene të thatë. Këto i shtypnin bashkë dhe me pluhurin e tyre lyenin vendin e shfaqur.

9. — Merrnin gjysmë qepe mesatare dhe e shtypnin sa më shumë, këtë e ngjeshnin me gjysmë luge mjaltë. Me këtë ilaç vazhdonin të lyenin vendin ku kishin rënë qimet.

10. — Merrnin hirin e cigares dhe e njomnin me pështymën e vetë të sëmurit. Me këtë lyenin 2-3 herë në ditë pjesët e sëmura për 3-5 ditë.

11. — Merrnin gjethe e lule të latrapcit të madh, një dorë nga këto si i thërmonin i zienin në 1/2 litra ujë deri sa përgjysmoheshin. Me këtë lëng mjekonin dy herë në ditë pjesët e sëmura. Disa mjekë popullore, pjesët e sëmura dhe pa qime, i mjekonin me lëngun e hudhrës të përzierë me vaj ulliri, duke i lyer 2-3 herë në ditë.

c) Ekzema — Majasëlli i lëkurës

Këtë sëmundje të mërzitshme që shoqërohet me të krotura e kanë quajtur edhe me emrin majasëll nëpër trup.

Mënyra e mjekimit:

1. — Për ekzemën dhe sëmundjen e brisikut, përgatisin këtë pomadë: dyll, raki, vajë, dhe pudër talk në sasi të barabarta, si tresim dyllin hedhim vajin, rakinë i përziejmë dhe në fundë hedhim pudrën talkë. Duke e shtrirë pomadën në një garzë e vendosim mbi vendin e sëmurë dhe e lëmë 24 orë. Para çdo mjekimi vendi pastrohet me vaj dhe më pas shpërlahet me raki ose ujë gëlqereje.

2. — Merrnin dy grushta filiza vidhi, një ose dy vjecare, lëkurën e dytë të tyre, si i thërmonin, i zienin me dy litra ujë për një orë rrjesht. Si e kullonin i hidhnin mjaltë ose sheqer. Nga ky i jepnin të sëmurit tri lugë gjelle në ditë. Pjesëve të sëmura u bënin çdo mbrëmje kompresa me urinën e vet. Kurën ia vazhdonin 10-15 ditë.

3. — Merrnin 35 gjethe manaferrë (gjethe treshe) kur këto ishin të vogla merrnin ato që ishin më të rritura, si i pastronin dhe i thërmonin, mbi to hidhnin 700 gr. ujë ku i zienin deri sa shterroheshin në 250 gr. (zieria bëhej në darkë dhe lihej e mbuluar deri në mëngjes). Si kullohej këtë ia jepnin të sëmurit për ta pirë në mëngjes. Mjekimi vazhdohte një muaj. Në dimër përdornin gjethe të thata.

4. — Merrnin gjethe hithre dy grushta, si i pastronin dhe i thërmonin i zienin në 3-4 litra ujë dhe i kullonin. Këtë ilaç ia jepnin për të pirë të sëmurit gjatë ditës në vend të ujit. Këtë mjekim e vazhdonin për dy muaj. Për këtë qëllim në

me mënyrë kanë përgatitur dhe çaj sherbele në vend të saj dhe çaj nga gjethet e shëlqës.

5. — Merrnin 8-10 bimë nga kërcelli e gjethet e rodhes vogël (Agrimonia eupatoria), si i pastronin, i thërmonin e hidhnin në një enë me 2 1/2 litër ujë dhe e zienin. Zierjen vazhdonin deri sa të shterrohej në një sasi 1 1/2 litra. Si e kullonin një litër nga ky ilaç e pinte i sëmurit esëll në mëngjes për 100 gr. për 10 ditë, kurse me pjesën tjetër të lëngut i jepnin dhe i bënin kompresa pjesëve të sëmura. Në rast nevojë këtë mjekim e përsërisnin edhe një herë.

6. — Merrnin një gotë me vaj ulliri, një lugë lëng hudhre dhe një lugë rrëshirë dhe një filxhan dhjamë dashi ose dhije. I digjin vajin, hidhnin në të dhjamin. Si shkrihej dhe ky, i jepnin nga zjarri e në to pastaj hidhnin lëngun e hudhrës të rrëshirës. Këto i ngjeshnin së bashku duke formuar një melhem. Si lahej më parë vendi i sëmurë me lëng gëlqereje ose me finjë, e lyenin me këtë melhem dy herë në ditë.

7. — Merrnin dhe shtypnin 10 gr. gurë gjaku (shap), dy litra ujë sa një kokërr arrë, vaj ulliri 2 filxhana dhe raki 1 filxhana. Më parë nxehej vaji pastaj hidhej dylli, pastaj shapja. Si ziente, hiqej nga zjarri dhe duke qenë e ngrohtë hidhej shapi i shtypur imtë dhe përzihej. Me këtë pomadë i jepnin pjesën e sëmurë 2-3 herë në ditë.

8. — Nga bimët e drunjta është shfrytëzuar për këtë sëmundje edhe thana. Ndërsa hiqet dorë nga çdo alkool gjatë kësaj sëmundje, mjekët popullore e kanë përdorur në këtë sëmundje rakinë e kësaj bime. Nga ky i jepnin të sëmurit një filxhan kafeje çdo mëngjes esëll. Merrnin bërthamat e thanave dhe i përgatisnin si kafën. Me këtë lloj pluhuri pudrosnin shokëzat që u ujisin. As kërpudha (eshka) e thanës nuk është e shprehur. Merrnin afërsisht 30 gr. nga kjo eshkë, e zienin dhe i jepnin e saj ia jepnin të sëmurit nga një filxhan kafeje në ditë të mëngjes esëll. Disa merrnin një zog pule dhe e prisnin, me atë kullonin e tij lyenin vendet ku kishte shfryrë më tepër ekzema.

9. — Kur plaga acarohet në kulm me rripdhie limfe, i jepnin dhe kruarije, e lyenin me gjalpë ore me mish dhe mirrë. I jepnin edhe çaj për t'ia lëvizur. Në se qeni mësohej ia përsërishte disa herë. Merrnin ujë katrani pishe dhe në atë një pjesë si çajin një sasi gjethe sherbele. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit të sëmurit 2-3 gota në ditë për 10-15 ditë. Merrnin të shtëpisë diegës, i thërmonin dhe i hidhnin në vaj ulliri. Si ngjeshnin mirë në vaj, me të lyenin vendet e acaruar. Disa

të tjerë merrnin një leckë me vaj ulliri e si e zhysin në squkë e digjnin. Me lëngun që mbetej nga kjo djegie lyenin vendet e acaruar. Edhe vetëm vaji i ullirit të djegur, është përdorur gjerësisht në mjekimin e ekzemës. Si mjekim të brëndëshme për 40 ditë radhazi, i jepnin të sëmurit të pinte nga tre litra xhana ujë deti në ditë.

10. — Merrnin afërsisht 250 gr. mjaltë të pa vënë në zjarr e në të hidhnin 10 thelba hudhre të shtypur mirë dhe i përzierin. Sipas thënieve të shumë mjekëve të atij vendi ky ilaç bëri më i mirë për këtë sëmundje. Me këtë vazhdonin lyenin të sëmurin për çdo mëngjes.

11. — Merrnin një filxhan dhjamë dhije dhe një filxhan vaj ulliri dhe i tresnin së bashku. Para se t'i hiqnin nga zjarrin i hidhnin një gotë zam blete në madhësinë e arrës dhe përzierin deri sa zami të bashkohej mirë me yndyrërat tjera. Me këtë melhem lyheshin 2 herë në ditë. Shumë njerëz ata që kanë vuajtur nga kjo sëmundje pohojnë, se kanë përfituar dobi nga marrja e gjakut me shushunja. Një lloj dobi është gjetur edhe nga gjethet e eukaliptit.

12. — Merrnin rrëshirë (katran) dëllinje dhe e përzierin me vaj ulliri, një pjesë katran e pesë pjesë vaj. Me këtë përzierje madë mjekonin ekzemën e njomë dy herë në dytë. Kurse ekzemën e thatë, kronike, e lyenin vetëm me katran dëllinje në 2 herë në ditë.

13. — Merrnin kungull heje, si e kalonin në rende, i hidhnin përgjysmë sheqer. Me këtë mbështillnin pjesët e sëmurit ra dy herë në ditë duke ia vazhduar për 8-10 ditë.

14. — Edhe lëngun e verdhë të bimës «latrapeçi i madh» e kanë pasë përdorur në mjekimin e ekzemës. Me këtë e lyenin në mëngjes e mbrëmje dhe kur i përthahej vazhdonin për një muaj rresht mjekimin.

15. — Merrnin një copë metal të pastër mbi të cilin vuanin 20 kokrra misër. Këtyre u vihej një copë tjetër metal të skuqur në zjarr dhe e shtypnin nga presioni i nxehtësisë dhe e rrië lëng i trashë i zi. Me këtë lyenin vendet e përhapura të sëmurit herë në ditë për disa ditë rresht.

16. — Merrnin një degë të riomë të mehteknës dhe e digjnin flakë. Flaka rrinte mbi një enë metal ku formohet një lëng zi. Si izolohej vendi i sëmurë me një napë, lyhej me këtë lëng në gjendje të ngrohtë. Këtë lloj mjekimi e përsëritnin dy herë në javë.

e) MORTHI — (Perniones)

Morthi shfaqet ndër veshë, këmbë e duar me të skuqura të kruara të mëdha dhe shkaktohet nga të ftohtit.

Mënyra e mjekimit:

1. — Malësorët porsa u fillonte morthi menjëherë fushnin këmbët apo duart ku i ishte shfaqur morthi, në dëborë duke mbajtur aty disa minuta. Mbas dëborës i thanin këmbët apo duart dhe i mbathnin me çorapë ose doreza të trasha leshi për të ngrohur në zjarr.

2. — Merrnin mollë të egra e i zienin pak sa për t'i zbutur. Mollën e hiqnin nga zjarri i çanin përgjysmë dhe u hiqnin farët. Ashtu të ngrohta siç ishin ua vishnin vendeve të acaruar.

3. — Merrnin një enë me nja 2 litra ujë të nxehtë e në të hidhnin afërsisht 200 gr. kripë. Këtu fushnin këmbët apo duart, ku kishin morthin duke i mbajtur në të deri sa fillonte të ftohej uji. Mbas i thanin menjëherë i fërkonin me ndonjë leckë leshi të njomur në raki të fortë rrushi, me këtë i fërkonin vendet e enjtura për një kohë të gjatë. Së fundi i fërkonin edhe me hudhra të shtypura.

4. — Kur këmbët apo duart formonin plloça merrnin barnat të zi dhe e lagnin. Kështu të lagur ia vinin pllocave si llaç për të ngrohur.

5. — Në rast morthi edhe finjën e kulluar (të fortë) e kanë përdorur të gjitha rrethet. Në të, ashtu të nxehtë, sa mund të duronin, fushnin duart apo këmbët duke i mbajtur deri sa të ftohej finja. Mbas finjës i thanin dhe i fërkonin me vajguri.

6. — Merrnin 4-5 kokrra fiq dhe i thanin në zjarr. Ashtu të tharë i shtypnin deri sa i bënin pluhur. Ky pluhur përzihej me pak mjaltë, dhe përbente një ilaç mjaft të mirë kundër morthit.

7. — Kur duart apo këmbët enjteshin dhe fillonin të dhembnin, i fushnin në pleh të kalbur duke i mbajtur 10-15 minuta në të. Këtë veprim e përsërisnin tre-katër herë. Sa herë që i fushnin në pleh i lanin dhe i fërkonin me uthull të fortë rrushi.

8. — Merrnin një copë zam blete sa një kokërr arre dhe e tresnin në një filxhan me vaj ulliri të ngrohtë. Mbas një

banje me ujë të kripur mirë dhe të nxehtë, këmbët apo duart të thaheshin e pastaj lyheshin me këtë ilaç.

9. — Merrnin një grusht filiza të rinj lisi dhe i zhvishin Lëkurën e tyre e thërmonin dhe e zienin në një litër ujë. Me këtë lëng fërkonin këmbët apo duart dhe i lyenin me rrezat të fortë rrushi.

10. — Merrnin një flxhan vaj ulliri të djegur dhe sasi të barabarta dyllë blete e dhjamë vjedulle ose skilje madhësinë e një lajthije dhe i tretnin; duke qenë pjesët e mura të thara i lyenin me këtë melhem mëngjes e në darkë.

11. — Merrnin dy duar gjethe vidhi dhe i zienin me 3 litra ujë, me këtë lanin e fërkonin këmbët ose duart e sëmurur e si i thanin këto, i mbështillnin me kompresa të njomura urinën e vet. Këtë mjekim ia vazhdonin çdo darkë për 10 ditë.

d) KALLOT (Callositates)

Dalin më tepër në këmbë ose në gishtërinjtë. Janë të mëdha zitshme dhe nganjëherë japin edhe dhembje. Për më tepër shkaktohen nga përdorimi i këpucëve të ngushta.

Mënyra e mjekimit:

1. — Për të larguar kallot dhe pjesët e tjera të forta të lëkurës marrim 1 grusht gjethe urthi (hedera helix) lihet 2 ditë në një gotë uthull, si i shtypim e përziejmë deri sa bëhet si llapë i vendosim mbi një gjethe lakre të shtypur. Kjo vendosje mbi kallot ose pjesët e forta dhe mbahet 24 orë. Mjekimin vazhdon për 2-3 javë.

2. — Kjo sëmundje më tepër është parë në qendrat e këmbëve si mjekë popullorë të kësaj sëmundjeje kanë qenë berberët. Si mjet kryesor ata kanë përdorur hudhrën. Për dy në radhazi i zbusnin kallot në ujë të nxehtë duke i mbajtur për një kohë sa më të gjatë. Qëllimi ishte që kallot të zbuteshin sa më tepër. Si thaheshin i vinin sipër hudhra të shtypura në havan 1 ose 2 thelba. Këta ia vinin ndër gishta me anë të një lëvozhge arre ose lajthije, duke i lidhur tërë natën për 2 ditë.

3. — Kallot që formoheshin në tabanin e këmbëve konsideroheshin si më të vështira, mbasi pengonin ecjen. Këtë

mundoheshin t'i zhduknin me vaj të djegur. Vepronin në këtë mënyrë: me tul buke, karton ose dyllë blete izolonin kallot e pastaj i hidhnin disa pika vaj të djegur të nxehtë.

4. — Merrnin një qepujkë dhe e ndanin në dy pjesë, e ia vinin kallove mbasi i kishin mbajtur për 3-4 orë në uthull të fortë rrushi. Këto i mbanin të lidhura për tërë natën. Mjekimin e vazhdonin për 2-3 mbrëmje.

5. — Merrnin 20 gr. gëlqere të shuar dhe 20 gr. mjaltë. Këto dy lëndë i përzienin duke formuar një lloj pomade. Me këtë lyenin kallot në mbrëmje deri sa të shkuleshin. Duke pasur kujdes që kallot të zbuteshin më parë me ujë të ngrohtë për t'iu hequr koret e forta.

6. — Merrnin një copë tul buke të grunjtë ose kore dhe e njomnin me uthull të fortë rrushi e ia vinin në mbrëmje kallos, duke e lidhur deri në mëngjes. Këtë mjekim e përsërisnin për dy-tre mbrëmje.

7. — Më parë u bëhej banjo këmbëve në mënyrë që të zbuteshin pjesët e forcuar. Si i lironin kallot me kujzat, u vinin gishtërinjtë me kallo rriska limoni duke i lidhur e lënë tërë natën. Mjekimin e vazhdonin për tri mbrëmje.

8. — Merrnin një kumbull të thatë dhe e ndanin në dy pjesë. Gjysma e saj lyhej me vaj dhe u vihej gishtërinjtë me kallo. Këtë mjekim e vendosnin për tri-katër mbrëmje.

9. — Si i bënin banjo këmbëve me ujë të ngrohtë dhe pasi zbutej pjesa e forcuar dhe lirohej nga kunjzat, merrnin një copë zam blete, si e ngrohnin deri sa të merrte konsistencë të butë, e vendosnin mbi kallo. Mbi këtë lidhnin një copë nape duke e mbajtur për 24 orë. Në rast nevojë mjekimi përsëritej edhe një herë.

dh) PUÇRAT E NDYRA (Pyodermitis)

Kjo sëmundje në të kaluarën ka qenë shumë e përhapur, sidomos në fshatra e malësira, ku higjiena ishte e ulët. Këto u shfaqeshin më tepër fëmijëve.

Mënyra e mjekimit:

1. — Merrnin gjethe vidhi dhe frashëri i zienin së bashku e me lëngun e tyre lanin fëmijën duke i fërkuar vendet

ku më tepër ishin zhvilluar puçrrat. Pas fërkimit i pudrosnin me kafe elbi.

2. — Merrnin dy grushta miell misri dhe gjysmë litra uthull të fortë rrushi. Në këtë lloj qulli i fërkonin puçrrat një nga një. Malësitë kanë përdorur rakinë dhe katranin. Si pastronin mirë puçrrat, i lyenin me katran. Këtë lloj mjekimit e vazhdonin deri në shërimin e plotë.

3. — Merrnin nga fryti i thatë i arçit dhe e shtypnin dhe pluhuri që nxirrej përdorej për pudrosjen e puçrrave. Pudrosjen e puçrrave e bënin gjithnjë pas larjes, së trupit me lëngje dezinfektuese, si me ujë frashëri, vidhi, bushi e gjethedelli.

4. — Mirdita për pastrimin e puçrrave të ndyra, ka pasë përdorur gjethet e kumbullave. Merrnin një grusht nga këto dhe i zienin në një litër ujë. Si shterronin, i kullonin e me këtë lëng i lanin, kurse me gjethet e llomitura i fërkonin. Kurse disa të tjerë i pastronin me lëngun e gjethëve të arrës.

5. — Merrnin dy bishta kungujsh dhe i thanin në furrë. Mbas tharjes i shtypnin. Këtë pluhur të tyre e përziënin me një filxhan vaj ulliri e një lugë pluhur kafeje, duke krijuar kështu një lloj pomade. Me këtë lyenin fëmijën në mëngjes e në darkë.

6. — Mjekët e Lezhës e të Kukësit kanë përdorur më tepër akllekun, një lloj pomade me zhivë që e përdornin gratë për tualet. Si e pastronin më parë trupin me uthull, i lyenin puçrrat me këtë (akllëkun). Për larjen e trupit kanë përdorur lulet e shtogut e si pudër kanë përdorur pluhurin e gjethëve të thata të manaferrës.

e) DREGËZAT (Crustae)

Mënyra e mjekimit:

1. — Fëmijëve meshkuj si masë paraprake ua rruanin kokën me brisk, po ashtu edhe vajzave të mitura, kurse vajzave të rritura ua pastronin qimet rreth puçrrave. Mbas këtij veprimi e lyenin kokën me vaj ulliri për të zbutur dregëzat. Me vaj vazhdonin deri sa shikonin se ishin zbutur. Kur ia arrinin këtij qëllimi merrnin finjë të kulluar dhe e lanin kokën me të.

2. — Merrnin pak rrënjë netulle dhe e zienin në një xhezve të vogël. Në këtë hidhnin dy gram gurrkali. Bënin kullimin dhe me këtë lëng që tepronte e lyenin fëmijën dy herë në ditë. Këtë mjekim e vazhdonin për tri ditë, në të katërtën ia lanin kokën me sapun të bardhë.

3. — Merrnin disa kokrra nga gështenja e kalit dhe i shtypnin. Këto i hidhnin në një gotë uthull të nxehtë. Mbas 14 orëve i shtrydhnin fort bërsitë e gështenjave po në uthull. Me këtë uthull të përzierë me vajin e kokrrave të gështenjave lyenin dregëzat deri sa të zhdukeshin.

4. — Merrnin rrënjë këlkazash dhe i thanin në furrë. Këto i shtypnin deri sa t'i bënin miell. Miellin e tyre e ngjeshnin me një filxhan vaj ulliri e dy gram gurrkali të djegur e të bërë pluhur. Me këtë lloj ilaci e lyenin fëmijën tri herë në ditë deri sa të shërohej,

5. — Në kohët e lashta është përdorur kënjaja, një lloj pluhuri që sillej nga jashtë e përzihej po me gurrkali të pjekur e të bërë edhe ky pluhur. Këto dy pluhura ngjesheshin me vaj ulliri duke sajuar një lloj pomade. Me këtë lloj ilaci vazhdonin të lyenin fëmijët deri në zhdukjen krejtësisht të dregëzave.

6. — Merrnin një grusht hi nga druri i lisit dhe e sitnin mirë, pastaj merrnin pak kërpurdha e i piqnin në furrë. Këto i ngjeshnin me vaj ulliri dhe me këtë melhem e lyenin kokën. Merrnin një lugë kafeje sheqer, një lugë gjelle vaj ulliri dhe pak sapun. Si i rrihnin bashkë këto tri lëndë për gjysmë ore, ia vinin fëmijës në kokë të mbështjella me leckë të bardha e të pastra.

7. — Puçrrat e fytyrës mundoheshin t'i mjekonin me këtë lloj ilaci: më parë avullonin fytyrën me avullin e kamomilit, e pas një ore e lyenin me lëngun e trangullit, të cilin e mbanin në fytyrë deri në mëngjes të mbështjellë me peshqir. Në mëngjes ia pastronin dhe ia fërkonin me ajkën e kosit. Edhe rëshira e dëllinjës (kafranit) me vaj është përdorur për këtë sëmundje, duke përzierë 1 lugë kafeje katran me pesë lugë kafeje vaj ose me një filxhan gjalpë të patretur. Disa në vend të gjalpë të përziënin me dhjamë derri. Me këtë melhem i mjekonin pjesët e sëmura.

8. — Merrnin 1/2 filxhani katran të cilin e lanin 7 herë, merrnin një copë gurrkali sa një kokërr misri, si e piqnin, e shtypnin dhe e bënin pluhur, pastaj e përziënin mirë duke i hedhur 1/2 lugë gjalpë lope pa kripë. Me këtë pomadë i lye-

nin pjesët e sëmura të kokës ose të fytyrës dy herë në ditë. Këtë mjekim e vazhdonin 4-5 herë.

ë) QEROSA (Favus)

Qerosa është një sëmundje ngjitëse e lëkurës. Kjo shfaqet me rënien e flokëve, me të krojtura e puçrra të ndyra.

Mënyra e mjekimit:

1. — Puna e parë e mjekëve popullorë ka qenë pastrimi i kokës nga qimet. Kur koka ishte e mbushur me puçrra dhe brisku nuk punonte në të merrnin dyllë blete dhe zam kumbullash. Këto dy lëndë i nxehnin pak dhe i ngjeshnin. Ashtu të ngrohtë ia vishnin kokës duke ia mbështjeilur me ndonjë leckë të bardhë. Mbas pastrimit ia lanin me ujë frashëri e me sapun të bardhë. Kur koka ishte terur mirë e lyenin me vaj ulliri e në mungesë të tij me petë dylli.

2. — Merrnin një sasi të mirë gjethe frashëri dhe i zienin. Me lëngun e tyre pregatisnin një finjë të fortë. Me këtë finjë të kulluar e lanin kokën tri herë në ditë. Mbas çdo të lare i vinin petë nga brumi i dyllit. Këtë mjekim e vazhdonin për 5-8 ditë.

3. — Merrnin dy filxhana kafeje me barot të zi e një lugë me gurkali. Të dy së bashku i shtypnin dhe pastaj i përziënin me dy filxhana vaj ulliri duke formuar kështu një lloj pomade. Me këtë pomadë ia lyenin të sëmurit dy herë në ditë kokën, në mëngjez e në mbrëmje, deri sa të përmirësohej gjendja e tij.

4. — Merrnin një grusht rrënjë mullagash të bardha, i zienin në një litër ujë. Me këtë lëng e lanin kokën dy herë në ditë. Rrënjët e shtypura ia vinin në kokë si llapa.

5. — Edhe me gjethet e pelinit e kanë pasë larë kokën me përfundime të mira. Jo më pak të dobishme kanë qenë gjethet e arrës duke ia larë të sëmurit më parë kokën me lëngun e tyre e duke ia mbështjellë pastaj me gjethet e freskëta të saj. Merrnin brumë buke të fermentuar dhe e ngjeshnin me mjaltë. Me këtë ia vishnin gjithë kokën në mbrëmje, duke ia lënë gjithë natën.

6. — Siç dihet gati të gjithë berberët e qendrave janë

marrë me mjekësinë popullore. Ja një nga recetat e tyre për sa i përket kësaj sëmundjeje. Merrnin gjysmë litre vaj ulliri, shtatë filxhana pluhur qymyri, 150 gr. gastare të shtypur dhe gjysmë kilogrami kërcej duhani. Si nxirrnin një litër lëng të përqëndruar nga kërcejt e duhanit, e përziënin me qymyr druri, vaj ulliri dhe i rrihnin mirë. Së fundi hidhnin në të edhe gastaret e bëra pluhur. Me këtë lloj ilaçi lyenin të sëmurin, mbasi ia kishin pastruar mirë kokën.

7. — Merrnin afërsisht tre-katër grushta gjethe arre dhe nja 100 gr. kabllashë të frutave të saj dhe i zienin në tri litra ujë duke i shterruar përgjysmë. Me këtë lëng e fërkonin kokën para se ta lyenin. Për ta lyer pregatisnin këtë ilaç. Merrnin një gotë kos të kulluar, një filxhan pluhur nga gjethet e thata të manaferrave dhe vajin e dhjetë të kuqeve të vezëve. Këto sende i rrihnin së bashku deri sa mishëroheshin në mes tyre. Me këtë e lyenin kokën dy herë në ditë. Para çdo lyerje e lanin kokën me lëng duhani ose me lëng arrash.

8. — Merrnin një gotë vaj ulliri dhe e digjnin. Në këtë hidhnin zam blete në masën e një veze, ku shkrihej. Si pastrohej koka dhe lahej mirë me sapun të bardhë, lyhej me këtë ilaç. Mjekimi vazhdonte deri në zhdukjen e shenjave të saj. Koka mbahej gjithnjë e mbështjellë.

9. — Për lyerjen e kokës merrnin dhjetë thelba hudhre dhe i shtypnin shumë. Këto hudhra i përziënin me dy lugë mjaltë të freskët. Të dyja këto lëndë i rrihnin bashkë deri sa merrnin formën e një kremi. Mjekimi vazhdonte deri në shërim.

10. — Merrnin një grusht gjethe bushi të thata, të cilat i shtypnin deri sa i bënin miell. Pastaj pluhurin e tyre e përziënin me dy lugë yndyrë, një lugë kripë dhe dy lugë uthull. Këto elementë rriheshin së bashku duke formuar një lloj ilaçi. Si e çlironin kokën nga qimet dhe e pastronin me ujë krundesh të grunjta, e lyenin me këtë ilaç, duke ia lidhur kokën. Mjekimin e vazhdonin pa ndonjë ndryshim.

11. — Merrnin copa çagje (blozë) dhe i shtypnin shumë imtë. Me të pudrosnin kokën e sëmure dy-tri herë. Para se ta mjekonin ia rruanin kokën me brisk dhe ia lanin me ujë të ngrohtë dhe sapun e së fundi e shpërllanin me lëngun e gjetheve të arrës. Mbas mjekimit kryesor, kokën e zbusnin me ajkën e qumështit të lopës. Në rast se pas kurës shihej ndonjë puçërr e pluhurosni prapë me pudër bloze.

12. — Merrnin një grusht nga gjethet e lëpushës dhe,

mbasi i thanin, mirë, i shtypnin dhe i kthenin në miell. Me këtë pluhur pudrosnin të sëmurin katër-pesë herë në ditë.

13. — Merrnin dy grushta nga lepshkat dhe i shtypnin deri sa të bëheshin pluhur sa më imtë. Njëkohësisht merrnin edhe disa farë të lisit dhe i bënë dhe këto miell. I bashkonin të dy pluhurat, gjysmën e tyre e përdornin për pudrosje e gjysmën tjetër të zierë në një gjysmë litre ujë e përdornin për lyerjen e kokës. Këtë mjekim e vazhdonin deri në përmirësim.

14. — Merrnin 65 bishta nga kungujt e gjellës dhe i digjinin e hirin e tyre e përzierin me 250 gr. katran. Si pastrohej koka, e lyenin me të 5-6 herë.

15. — Merrnin 100 gr. squfur 100 gr. gëlqere të pashuar dhe 10 gr. gurkali. Gëlqeren dhe gurkalin e shtypnin dhe i ngjeshnin me dhjamë dhije ose ushuj derri. Me këtë pomadë lyenin trupin 3 ditë rrjesht dhe pastaj e lanin.

16. — Në disa receta gjejmë edhe mjaltin: merrnin 30 gr. gurkali, që e piquin dhe e shtypnin, 100 gr. squfur e 100 gr. mjaltë. Kësaj përbërje i hidhnin 25 gr. barut të zi. Me këtë pomadë e lyenin 3-4 herë të sëmurin e pastaj e pastrojnë.

17. — Merrnin një lëkurë derri dhe e zienin në një enë në përpjestim me madhësinë e saj. Me lëngun e saj shpëlanin të sëmurin disa herë deri sa ta çlironin prej sëmundjes.

18. — Merrnin 10 gr. gurkali dhe një guackë breshke. Të dyja këto i digjinin e i kthenin në pluhur. Këtë pluhur e hidhnin në dy filxhana vaj ulliri dhe e ngjeshnin, duke formuar me të një lloj pomade. Si ia rruanin dhe ia lanin kokën me finjë e sapun, ia thanin e pastaj ia lyenin me këtë pomadë. Mjekimin e përsëritnin tri herë në ditë, dhe e vazhdonin deri në shërim.

19. — Merrnin 250 gr. rrëshirë pishe, 100 gr. gurkali dhe 250 gr. gjalpë lope pa kripë. Si e shtypnin gurkalin pas të pjekurit, e përzierin e ia lyenin kokën tri herë në ditë për një javë rresht. Para mjekimit koka rruhej dhe lahej me finjë e sapun.

1) RRJEBULLI (Diathesis exudativa)

Rrjebulli është një sëmundje lëkure që prek më tepër fëmijët e vegjël. Kjo shfaqet me disa puçrriza të vogla e më të kruara të mëdha. Kjo quhet «ekzema e fëmijëve».

Mënyra e mjekimit:

1. — Si masë e parë ishte larja me sapun e ujë të ngrohtë. Si e thanin mirë ia lyenin kokën me vaj ulliri (vetëm vendet ku ishin shfaqur puçrrat).

2. — Merrnin gjethe arrash, afërsisht 200 gr. dhe i zienin në një litër ujë duke e shterruar 50% e me lëngun e tyre i lyenin puçrrat një nga një. Në mungesë të gjetheve përdornin lëvozhgën e filizave të arrës.

3. — Merrnin një grusht thelba hudhrash dhe i shtypnin. Këto i fushnin në uthull të fortë rrushi dhe i lanin 24 orë që të regjeshin. Kur i kullonin uthullën, hudhurat i shtypnin mirë në mënyrë që të nxirrej sa më shumë lëng prej tyre. Me atë lëng vazhdonin të lyenin kokën, herë pas here.

4. — Merrnin 40 kokrra arra dhe i hidhnin në zjarr me gjithë lëvozhgat, këto i piquin. Thelbat e tyre i shtypnin sa në shumë. Pastaj merrnin pjesën e bardhë të hirit dhe e përzierin me miellin e arrave, me vaj ulliri e pak dyllë blete. Me këta elementë formonin një lloj pomadë me të cilën lyenin kokën sa herë që e lanin. Në vend të arrave kanë pasë përdorur fasulen qorre. Merrnin 100 gr. nga kjo dhe e kavërdisnin në dollap si kafën dhe e bluanin po në mullirin e kafesë. Këtë lloj mielli e përzierin me vaj ulliri, duke krijuar kështu një lloj kremi. Këtë e përdornin më tepër për tharjen e puçrrave.

5. — Qendrat kanë përdorur një lloj pomade të veçantë. Merrnin një copë sapun të bardhë kualiteti i I, një kokërr vezë një filxhan vaj ulliri e një filxhan qumësht. Të gjitha këto i përzierin së bashku deri sa merrnin pamjen e një kremi. Me këtë ilaç e lyenin kokën pas çdo larjeje dhe e vazhdonin deri në zhdukjen e puçrrave.

6. — Kur dyshonin se mos kish «ndrye» brenda, përdornin vaj ulliri të çliruar nga aciditeti duke i dhënë të sëmurin çdo mëngjes nga një lugë kafeje. Puçrrat që u dilnin të mëdhenjve (të rriturve) në rrëzat e veshëve e që quheshin rrjebulli i të rriturve» janë munduar t'i shëronin me këto mjete: merrnin një grusht nga rrënjët e lule-shurdhës dhe i lanin. Me lëngun e tyre i lanin dhe me pluhurin e gjetheve të manaferrës i pudrosnin. Po në këtë sasi e në këtë mënyrë kështu përdorur edhe uji i zierë me gjethedelli. Të njëjtin përdorur shpesh. Mbas larjes me secilin nga këta lëngje i lyenin me aklëk. Merrnin dhjetë thelpinj hudhre dhe i

shtypnin. Këto i zienin në një gotë ujë bashkë me gjysmë filxhani kripë. Me atë pak ujë që mbetet i lyenin puçrrat tri ditë me rradhë.

7. — Merrnin 20 bërthama ltoi dhe, mbasi i shtypnin, i hidhnin në një filxhan ujë, ku i linin disa ditë për t'u tretur. Këto regjeshin mirë e me to lyenin plagët.

8. — Rrjebulli i fëmijëve lahej me ujë niseshteje dhe lyhej me graso në mëngjes dhe në mbrëmje deri sa të zhdukej.

9. — Merrnin e piqin në prush 20 kokrra arra. Si i qëronin, thelbat i shtypnin dhe i përzienin me një filxhan gjalpë pa kripë. Me këtë pomadë mjekonin dy herë në ditë pjesët e sëmura. Mjekimi vazhdohej sipas efektit.

10. — Merrnin një grusht dege dhe gjethe nga fieri mashkull dhe po aq nga plepi dhe i digjin së bashku në një tenoqe. Hiri që dilte nga djegia shtypej. Atëhere merrnin katër filxhana vaj ulliri e një filxhan kajmak gëlqereje. Një enë me gjysmë filxhani sheqer, rriheshin dy të verdha vezëshe. Vajit të përzierë me të verdhat e vezëve i shtohet pak gurrkali sa një kokërr bizeleje dhe një lugë katran të larë. Të gjitha këto përzieheshin me hirin. Nga kjo bëhej një pomadë me ngjyrë kafeje. I sëmuri me këtë mjekohej një herë në ditë.

11. — Merrnin një filxhan katran të cilin e lanin deri sa merrte një ngjyrë kafe, sasia, që mbetet përziehej me gjalpë të patretur, duke i përzierë të dyja bashkë dhe duke i larë me ujë deri sa bashkoheshin, merrnin një të verdhë vezë dhe la hidhnin kësaj mase, që duke e përzierë formohej një pomadë. Me këtë ilaç lyenin pjesët e sëmura 1 deri në 2 herë në ditë për dy-tri ditë.

12. — Merrnin bimën e korthpulës (Drokti) dy -tri duar nga kjo, i zienin me 4 litra ujë, si e kullonin me këtë i bënin banjo fëmijës. Si e thanin e pudrosnin me pluhurin e farëve të gjethit të gomarit, të cilët më parë i piqnin dhe i bluanin. Këto mjekim e bënin dy herë në ditë.

13. — Merrnin një vezë pule të freskët, si ja hiqnin pjesërisht të bardhën (duke lënë kështu pak të bardhë me gjithë të verdhën e plotë (merrnin cagje, si e shtypnin mirë, imët e përzienin, në të hidhnin një lugë kafeje kos dhe pak qymyr nga briri i djegur i dashit. E gjithë kjo përmbajtje mbasi përziehej, ruhej në lëvezhgen e vezës. Pjesa e sëmurë e rrjebullit si pastrohej me ujë të vakët e sapun, thahej, pastaj lyhej me pupël të patës dy herë në ditë dhe përsëri lahej e lyhej për tri katër herë.

Kjo sëmundje quhet e briskut pse merret nga të rruarit e fytyrës me brisqe jo të dezinfektuar mirë. Zakonisht kjo sëmundje merret në berberët dhe po berberët ishin ata që mjekonin.

Mënyra e mjekimit:

1. — Periferitë e qendrave, malësorët dhe fusharakët e pastronin fytyrën me ujë frashëri e me raki të fortë rrushi. Kur nuk ia dilnin me kaq merrnin gogla dushku, i piqnin, i shtypnin, dhe me miellin e tyre, mbasi e përzienin me vaj ulliri ose me dhjamë lepuri, bënin një pomadë, me të cilën vazhdonin të lyenin të sëmurin deri në përmirësim. Më vonë fusharakët, malësitë dhe Mirdita filluan të imitonin qendrat duke përdorur në vend të goglave të dushkut kafën e elbit dhe vajin e ullirit.

2. — Me kohë berberët e qendrave fillojnë të specializohen në pregatitjen e këtij ilaçi. Ata merrnin tre-katër gram teresyl, një filxhan vaj ulliri dhe tri lugë kafe të thjeshtë. Këtyre elementëve u shtonin edhe një aspirinë. Duke i përzierë së bashku të gjitha këto sende formonin një lloj pomade. Si e pastronin më parë mirë plagën me ujë finje e raki, e lyenin me anë të një puple për tri ditë me rradhë. Me kaq mjekim merrte fund.

3. — Merrnin ujë gëlqereje, vaj ulliri dhe uthull. Këto tri gjëra i përzienin së bashku duke formuar një lloj qulli. Me këtë e lyenin të sëmurin tri-katër herë në ditë për tri ditë rradhazi. Si recetë më e thjeshtë figuron ajo me gëlqere të shuar, nga kajmaku i saj, vetëm gjysmë filxhani të përzierë me vaj ulliri. Disa kësaj përzierje i shtonin bar pezmi të shtypur mirë.

4. — Merrnin katër-pesë shikakuqe, pastaj i shtypnin duke i shtuar 1 filxhan uthull edhe gjysmë filxhani vaj ulliri.

5. — Merrnin dy lugë gjelle ajkë gëlqereje, një filxhan vaj ulliri, një grusht lëkura të dyta shtogu dhe i përzienin së bashku, mbasi i kanë shtypur mirë lëkurat. Me këtë mënyrë formohej një lloj pomade me të cilën lyhej i sëmuri, mbasi

ishte pastruar mirë me raki rrushi ose ujë frashëri. Mjekimi vazhdonte për tri ditë me radhë.

6. — Merrnin barin e pezmit dhe e përzierin me vaj ulliri. Këtë pomadë e linin përjashta në vesë për 4 mbrëmje, pastaj e ngjeshnin mirë. Me këtë mjekonin pjesët e sëmura, të cilat më parë i pastronin nga qimet dhe i lanin me ujë fije. Këtë mjekim ia bënin 2 herë në ditë.

g) LYTTHET — LEZET (Verucae)

Lythet janë disa dalje të thata e të forta që shfaqen sidomos ndër duar.

Mënyra e mjekimit:

1. — Për mjekimin e lytheve që përfshijnë shumë pjesë të trupit, marrim farët e bimës (torolis nadosa), të thara bluhen në mullirin e piperit. Nga kjo para ushqimit merr i sëmuri 3 herë në ditë, nga 1 gr. për 5 ditë me radhë.

2. — Si mjet kanë pas përdorur bimën e quajtur bari i lythëve ose latrapeci i madh. Merrnin kërcellin e kësaj bime dhe si e gërvishtnin pak lyenin kokën me to për dy-tri ditë rresht. Disa të tjerë përdornin po këtë bimë, por jo kërcëjt e saj po gjethet, duke i shtypur me pak kripë i fërkonin lythet gjithnjë me to.

3. — Vërenin me kujdes se cili lyth mund të kishte dalë i pari dhe këtë, duke e quajtur si nëna e lythëve të tjerë, e digjnin me kaf (eshkë) (eshka e përdorur me gurë e undur për të ndezur cigaret etj.) ose e prisnin në rrënjë me fije mëndafshi. Kështu zhdukeshin të gjithë lythet e tjerë.

4. — Si i cikatinin pak lythet, merrnin fik të egër dhe me qumështin e tij i lyenin për 5-6 ditë.

5. — Për largimin e tyre merrnin një grusht nga gjethet e bimës së quajtur bari i lytheve, mendër zhymës, dielldrilla (Heliotropium europaeum). Si i shtypnin me pak kripë, me këtë i fërkonin, lythet dhe i mbështillnin duart, pa i larë deri në mëngjes. Këtë veprim e përsërisnin dy-tri herë.

6. — Mbasi i lanin me ujë të ngrohur dhe i thanin lythet, i fërkonin ato me një copë mishi të shtypur të pazierë nga bagëtia e trashë, pa i larë, i mbështillnin me një napë deri në mëngjes. Kjo përsëritej për 2-3 mbrëmje.

7. — Si i lanin duart me ujë të ngrohtë dhe i thanin, merrnin kripë gjelle të shtypur imtë, me këtë në darkë para se të flinin, i fërkonin lythet për pesë minuta. Si e shkundnin kripën, i mbështillnin duart me një napë në formë doreze dhe i mbanin deri në mëngjes. Në rast nevoje këtë mjekim e përsërisnin për dy-tri mbrëmje.

8. — Mbasi i lanin duart ose pjesën ku shfaqeshin lythet, mbi të hidhnin një sasi të vogël gëlqereje të pa shuar, dhe pastaj hidhnin pika uji në lagështitje. Nga temperatura e ngritur që formohet arrihej djegia e lythit. Pastaj vendi i lythit lyhej me vaj vezë ose me ajkë qumështi.

9. — Pasi zbutnin lythet në ujë të ngrohtë dhe i gërvishtnin lehtë, merrnin dy-tre gjethe pazije. (Beta vulgaris). Si i shtypnin me pak kripë, i kullonin nëpër një napë. Me një copë pambuku ose napë të njomur në këtë lëng, fërkonin dhe mbështillnin lythet. Kjo përsëritej për dy-tri mbrëmje.

10. — Merrnin dru të njomë frashëri dhe e vinin në gjarr, druri, i njomë kur digjej nxirrte jashtë nga ana e fundit lëngun (limfën). Këtë e prisnin në një enë. Këtë lëng e përzierin me pak kripë, pastaj fërkonin e lyenin lythet me të, duke e mbajtur të mbështjellur deri në mëngjes. Këtë mjekim e përsërisnin dy-tri herë.

11. — Merrnin nga 3-4 gjethe lëpjete dhe urthi. Si i shtypnin me pak kripë, në lëngun e tyre, njomnin një leckë të pastër, dhe me të i lyenin dhe i fërkonin lythet, pastaj i mbështillnin me një napë deri në mëngjes.

12. — Për largimin e lezeve në fytyrë merrnin e qëronin një thelb hudhre dhe si e mprennin në formë lapsi, me këtë fërkonin lythet dy-tri herë në ditë.

13. — Kur lythet shfaqeshin në qafë ose në trup, merrnin bar pezmi të freskët, si e shtypnin me pak kripë e përzierin me vaj ulliri dhe me këtë melhem lyenin e mbështillnin lythet deri në mëngjes. Këtë mjekim e përdornin për 2-3 mbrëmje.

b) ZGJEBJA (Scabies)

Zgjebja apo kroma është një sëmundje lëkure ngjitëse e shkaktuar nga një parazit i quajtur Sarcptes scabiei.

Mënyra e mjekimit:

1. — Për mjekimin e zgjebes marrim 1 lugë gjelle pluhur gurë kali të situr imët, 1 lugë gjelle pluhur gëlqere të pa shuar të situr imët, 2 lugë gjelle pluhur sqfuri dhe ky i situr imët. Këto të tre sasi hidhen pakë nga pakë në një enë me vaj ulliri duke e përzier mirë deri sa të nxjerrim një pomadë të hollë. Me këtë pomadë i sëmuri pasi ka bërë banje lyen trupin 2 herë në ditë, për tri ditë me radhë.

3 — Merrnin hirin e drurëve të lisit dhe me të përgatisnin një finjë shumë të fortë. Merrnin pastaj një çorape leshi dhe duke e njomur në finjë e fërkonin të sëmurin me të deri sa t'i skuqej i gjithë trupi. Si thahej trupi e lyenin me dhjamë vjedulle ose sqapi, të shkrirë dhe të përzierë me klogjen thekre. Këtë mjekim e përsërisnin vetëm tri ditë.

4 — Merrnin 6-7 kokrra vezë, 100 gr. sqfur të shtypur (pluhur), një lugë gurkali të pjekur, dhe si e shtypnin e përzienin me 1/2 kg. mjaltë. Me këtë lyenin 3-4 herë në ditë pjesët e sëmura. Para çdo mjekimi i sëmuri pastrohej me ujë e sapun.

5 — Edhe farët e shikakuqit i kanë përdorur kundër zgjebes. Merrnin farët e kësaj bime dhe i thanin e pastaj i shtypnin. Në gjendje mielli përziheshin me vaj ulliri duke krijuar një lloj pomade. Me këtë lyenin të sëmurin për tri ditë rresht. Para se ta lyenin me të e lanin me lëngje finje.

6 — Kur sëmundja shfaqej në pranverë ose në verë, kur gjendeshin gjethe arre të njoma, i grinin dhe i zienin ato dhe me këtë lëng e fërkonin të sëmurin dy-tri herë në ditë.

7 — Merrnin disa degë të arçit të egër dhe pjesën e bardhë të tij, lëkurën e dytë e kruanin me brisk. Krundet që dilnin nga ajo, i zienin deri sa të shterronte gjithë uji. Këtë llapë e përzienin me pak gurkali e vaj ulliri, duke krijuar një lloj pomade me to. Me këtë e lyenin të sëmurin deri në shërimin e plotë.

8 — Më vonë edhe rrethet filluan t'i imitonin. Qendrat filluan edhe ato të përdornin sqfurin dhe gurkalin në mjekimin e zgjebes. Për mënyrën e përdorimit të këtyre dy lëndëve kemi dy të dhëna me një ndryshim të vogël:

a) Një nga mjekët e rrethit të Tropojës ka përgatitur këtë ilaç kundër zgjebes: merrte sqfur dhe gurkali dhe i hidhte në gjalpë, duke i lënë tre ditë në të që të zbruheshin mirë. Me këtë pomadë i sëmuri lyhej tri ditë rrjesht. Para se të lyhej lahej me finjë të kulluar.

b) Varianti i dytë është i ish mjekëve të Malsisë së Madhe, i cili sqfurin dhe gurkalin e përziente me vaj ulliri dhe të bardhë vezë. Larjen më parë me finjë e këshillonte edhe ky.

8 — Merrnin tri kokrra qepë të mëdha dhe i piqnin në furrë e pastaj i shtypnin siç ishin. Në këtë qull hidhnin dy filxhana vaj ulliri dhe 50 gr. sqfur pluhur. Të trija këto lëndë i përzienin bashkë në një enë bakri të pakallaisur. Ky ilaç nuk përdorej pa ndenjur tri ditë në enën e bakrit, në mënyrë që ena të lëshonte sa më shumë bakër. Me këtë lloj ilaçi i sëmuri lyhej tri ditë rresht. Ky ilaç nuk mbante erë as nuk digjte. Para përdorimit duhej larë trupi.

9 — Mirdita ka pasë përdorur një lloj bime që ajo e quan shpendra. Merrnin afërsisht një kilogram nga ajo dhe e zienin mirë. Me lëngun e saj lanin të sëmurin. Disa mjekë mjaftoheshin me kaq e disa të tjerë mbas larjes e lyenin me ushuj deri të përzierë me gurkali.

10 — Merrnin një kilogram gjethe jargavani dhe i zienin në një litër ujë. Kur shtërronin deri në gjysmë, i hidhnin një litër uthull të fortë rrushit dhe e vazhdonin zienjen. Mbas e fërkonin mirë me gjethet e llomitura e fërkonin pastaj edhe me lëngun e tyre. Këtë lloj mjekimi e vazhdonin deri në shërim.

11 — Merrnin dy kokrra qepë dhe i shtypnin. Këto i zienin pastaj me pak nishadër në një litër ujë duke ju shtuar edhe një grusht kripë. Me këtë lloj brumi e lyenin të sëmurin disa herë, mëngjes e mbrëmje. Të sëmuret me zgjebe, i kanë larë dhe me lëng fasuleje. Merrnin gjysmë kg. mender të butë dhe e zbusnin për gjysmë ore në ujë të vakët. Me të fërkonin të sëmurin për disa ditë rresht, dy herë në ditë, në mëngjes e në mbrëmje.

13 — Merrnin dy gota vaj ulliri, katër gram gurkali, 10 gr. sqfur, 15 gr. kripë dhe një lugë gjellë hi. Të gjitha këto i përzienin së bashku duke i ngjeshur me vaj. Mbas lahej i sëmuri, lyhej me këtë ilaç për tri ditë rrjesht. Merrnin tri bimë mesatare hithre dhe i zienin në dy litra ujë. Si e fërkonin të sëmurin me pjesët e llomitura të tyre, e lanin me lëngun e tyre. Për larje kanë përdorur edhe bimën thundër mushke, pa qenë nevoja për ndonjë pomadë.

14 — Merrnin hirin e ndonjë rrogoze (hasre) të vjetër, afërsisht një grusht, një të bardhë veze, një filxhan vaj ulliri dhe një lugë kafeje gurkali të pjekur. Të gjitha këto i përzienin bashkë duke formuar një lloj pomade. Me këtë lyhej

i sëmuri tri ditë rresht. Para se të fillonte mjekimin i sëmurit lahej me finjë të kulluar, lahej kështu edhe pas ditës së fundit të kurës duke i ndërruar të gjitha rrobat e trupit dhe të fjetjes.

15 — Merrnin lëkurat dhe gjethet e verriut, afërsisht një kilogram, dhe i zienin për një kohë të gjatë në tri litra ujë në mënyrë që lëngu të kondensohej sa më shumë: Si pastrohej mirë i sëmuri fërkohej me gjethet e llomitura dhe pastaj lahej me lëngun e tyre. Këtë mjekim e vazhdonin për tri net.

16 — Merrnin një kilogram nga lëkura dhe sythit arçit. Si e thërmonin i shtonin edhe një dorë rizome shtarre (*Veratrum album*). Mbi këtë hidhnin tre kilogram qumësht lope. Këto i zienin duke i shterruar deri 50%. Si i kullonin, me lëngun lyenin dhe fërkonin trupin e të sëmurit tri mbrëmje rresht. Para se të fillohej mjekimi, lahej trupi me sapun dhe ujë të ngrohtë, po ashtu edhe kur mbaronte mjekimi.

17 — Vinin në zjarr një dru pishe të njomë dhe në fund të drurit vinin një enë për të pritur peshkvenë që kullonte nga ajo. Me këtë peshkve lyenin tri ditë rresht të sëmurin dhe pastaj e lanin me ujë të ngrohtë e sapun dhe ia ndërronin rrobat.

18 — Merrnin 100 gr. lëkurë arçi dhe një litër e gjysmë qumësht të mazitur lope. Këto i zienin deri sa shterronin përgjysmë. Me këtë e lyenin trupin tri netë rresht.

19 — Merrnin një sasi të barabartë rrënje shtarre e shpendre, nga një grusht. Këto i shtypnin dhe i zienin mirë me 6-7 litra ujë për rreth dy orë e gjysmë. Si i pastrohej të sëmurit më parë trupi me ujë të ngrohtë dhe sapun, e fërkonin me këtë ilaç. Këtë veprim e përsërisnin tri netë rresht.

20 — Shtypnin 20 fruta shikakuçi, u hidhnin një gotë uthull, dy filxhana raki, një copë dyllë blete dhe një gotë vaj ulliri. Këto përziheshin në mes tyre. Me këtë ilaç lyenin të sëmurin për tri-katër mbrëmje.

21 — Të sëmurët me zgjebe i mjekonin duke i shtrirë (rrotulluar) pa të mbathme mbi barin e lagështitur nga vesa e mëngjezit. Këtë mjekim ua bënin 3-4 ditë me rradhë. Pastaj i sëmuri bënte banjo, duke ndërruar të gjitha ndërresat.

22 — Në fshatin Aripë të Pukës gjendej një lloj rreshpë squfuri (guri i kromës) për shërimin e zgjebes. Merrnin një sasi nga kjo dhe e shtypnin shumë imtë, pluhurin e saj e ngjeshnin me dhjamë derri, ku e linin për 6 ditë. Me këtë ilaç lyenin trupin për 3-4 mbrëmje. Pas banjës vishnin ndërresa të pastra. Këtë efekt banë edhe uji i qelbët në portin e Shëngjinit.

SËMUNDJE TË SISTEMIT NERVOR

a) DHEMBJE KOKE (Cephalalgia)

Dhembjet e kokës janë kalimtare dhe të vazhdueshme, kalimtare quajmë dhembjet e zakonshme që shkaktohen nga kapalleku, pagjumësia, nga ndonjë rrymë e fortë ere, nga rrezet e forta të diellit apo nga leximi i gjatë, etj. Kurse dhembjet e vazhdueshme mund të shkaktohen dhe pezmatimi i ndonjë nervi, nga inflamacioni i sinuseve etj.

Mënyra e mjekimit:

1 — Si masë e parë për ndalimin e dhëmbjes së kokës ka qenë shtërngimi mbi vetulla me ndonjë shami të madhe. Me këtë veprim koka mpihej nga shtrëngimi e rrjedhimisht qetësohej pak.

2 — Merrnin pluhur duhani në formë burnoti dhe e thithnin në hundë, nga ngacmimi që pësonte mukoza e hundës shkaktohej një tështitje, për disa herë me radhë. Shpeshherë ky lloj veprimi në mos e qetësonte fare dhëmbjen e pakësonte sajft.

3 — Kur dhëmbja vazhdonte dhe për disa veprime mekanike, përdornin uthullën e fortë të rrushit. Merrnin leckë, të bardha e të pastra dhe i njomnin në uthull. Këto leckë me uthull ia vinin në ballë të sëmurit dhe në pjesët parietale të kokës duke ia lidhur me ndonjë shami. Njëkohësisht i jepnin të sëmurit edhe ndonjë filxhan nga kjo për ta nuhatur. Rrjedhja e ndonjë pike gjaku nga hundët nga shkaku i kësaj tështitje të sforcuar ka pasë sjellë një lehtësim të ndieshëm.

4 — Merrnin një filxhan raki rrushi ku hidhnin disa pika vaj ulliri e me të i fërkonin të sëmurit zverkun, sidomos damarët e qafës. Për fërkimin e pjesës frontale e parietale, përdornin edhe borzilokun. Si e lanin dhe e pastronin me të i fërkonin të sëmurit pjesët e kokës ku ndjente dhëmbje më tepër.

5 — Merrnin patate dhe i grinin sa më imtë e me anë të një leckë të madhe ia vinin ballit në tëmtha në formë komprese, duke ia ndërruar disa herë gjatë ditës.

6 — Mjekët e Dukagjinit rekomandonin për dhëmbje koke ujin e ftohtë duke e thithur disa herë me anën e hundës.

dës e duke e larë zverkun me të. Njëkohësisht merrnin gjethet e kulprës së egër, si i shtypnin me dorë i merrnin orë (tërhiqnin), kjo nxiste tështitjen që shpeshherë lehtësonte dhe mbjën e kokës.

7 — Edhe lulëkuqen e kanë përdorur me uthull. Merrnin 5-6 petale prej saj si i shtypnin i mbulonin me një filxhan uthull. Aty liheshin këto petale për 24 orë, deri sa të regjeshin. Gjethet i hidhnin kurse me uthullën ia fërkonin të sëmurit pjesët e sëmura.

8. — Shtypnin disa gjethe shermasheku (urthi) dhe i zienin në 1/4 litre ujë për 30 minuta. Nga ky lëng i kulluar mirë i hidhnin të sëmurit disa pika në hundë. Këtë mjekim e shoqëronin me kompresë të ngrohta e të thata, si krunde etj.

9 — Fshatrat e nën Shkodrës merrnin pak botë gjinatore, afërsisht sa një kokërr arrë, një të bardhë veze dhe një gotë raki të fortë rrushi. Si ngjesheshin mirë në mes tyre ia vinin të sëmurit kur ndjente dhëmbje duke ia mbajtur 24 orë. Ky ilaç përsëritej tri-katër herë.

10 — Kur dhembjet shfaqeshin në formë nevralgji, liganisnin një dorë mendër me vaj ulliri dhe ia vinin aty ku dhembjet ndjeheshin më shumë. Disa këtë e shoqëronin me avullim uji, ku kishin zierë krunde e hudhra.

11 — Edhe qepën me kripë e kanë përdorur për dhëmbje koke. Merrnin një kokërr qepë dhe e shtypnin mirë së bashku me kripën dhe e shtrinin në një napë. Këtë ia vinin të sëmurit si llapë mbi trurin e vogël, ku ia mbanin gjithë natën. Këtë veprim e përsërisnin për 4-5 mbrëmje.

12 — Merrnin të gjithë bimën e agullçes, si e pastronin dhe e thërmonin e zienin për 30 minuta. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit për të pirë 2-4 gota në ditë, të ëmbëlsuara me sheqer ose me mjaltë.

b) TË MARRUNIT MENDSH (Vertigo)

Shkaktohet nga një çrregullim i përkohshëm ose i vazhdueshëm i veprimtarisë që qendrave nervore, të hemisferave të mëdha të trurit të vogël që mbajnë ekuilibrin e trupit.

Mënyra e mjekimit:

1 — Merrnin me majën e gishtërinjve pak mender të njomë ose të thatë, si të ishte, dhe e zienin në një xhezve

dyshë. Nga lëngu i kësaj i jepnin të sëmurit me filxhan, deri sa të vinte në vehte. Në mungesë të mendres i jepnin kafe të lehtë me pak sheqer. I sëmuri qëndronte i shtrirë me një leckë në ballë, të njomur me uthull.

2 — Të nesërmen të sëmurit i jepnin ndonjë lloj purgativi, sipas moshës, dhe disa shponin pak veshin nga ku i dilnin disa pika gjaku.

c) TË FIKTIT — VILANIA (Lipothymia)

Është humbja e menjëhershme për një kohë të shkurtër e vetëdijes që shoqërohet me dobësimin e veprimtarisë së smërs dhe të frymëmarrjes, që lind si rezultat i anemisë së trurit.

Mënyra e mjekimit:

1 — I hapnin menjëherë kraharorin të sëmurit dhe ia lagnin me ujë të ftohtë, gjithashtu edhe zverkun. Në rast se hidhnin kolonjë ose çdo parfum tjetër, ia vinin të hunda që t'i mirrte erë e në mungesë të tyre përdornin uthullën ose rakinë e, së fundi, duke i shkaktuar tym me djegien e ndonjë lecke. Kanë pasë përdorur edhe kafën dhe lëvizjen e gjymtyrëve.

Merrnin një filxhan uthull, ku tretnin një majë luge të vogël nishader pluhur, nga kjo i jepnin me pi të sëmurit me lugë kafeje, herë pas here.

2 — Merrnin një copë qelibari dhe e shtypnin sa më imt. Këtë e rrihnin me një të bardhë veze. Për të përgatitur afro 10 kokrra hape, këtij brumi i hidhnin edhe 10 gr. dyllë blete. Nga këto i jepnin të sëmurit nga një kokërr para darke të përcjella me limonadë ose me shurup thanash.

3 — Merrnin një dorë lule të shtogut dhe i zienin në 1/2 litre ujë. Në këtë lëng hidhnin 100 gr. sheqer dhe një të verdhë veze dhe i rrihnin mirë së bashku. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit një filxhan të vogël në çdo mëngjes esëll.

4 — Merrnin një lugë gjelle të thërmuara nga bari i ruvës. Këtë e përgatisnin si çaj në 1/2 litër ujë, si e kullonin ia jepnin për ta pirë të sëmurit 3 herë në ditë nga një lugë gjelle.

c) PUNËHERA (Epilepsia)

Kjo sëmundje nervore ka shumë emra: ajo e tokës, ajo punë, bota etj. Është periodike dhe e rrezikshme sepse mund të vijë duke qenë afër zjarrit, në ujë apo në mes të rrugës.

Mënyra e mjekimit:

1 — Për kurimin e sëmundjes së tokës, tek fëmijët marrim një breshkë si i pritët koka në darkë vihet me kokë poshtë në një enë të vogël e lihet deri në mëngjes që të kullojë gjaku. Kjo sasi gjaku, përzihet e rrahet me sheqer dhe i jepet fëmijës që ta hajë esëll në mëngjes. Kjo kurë bëhet tri herë kry çdo jave për tri javë rrjeshtë.

2 — Me qenë se kjo është një sëmundje që prek edhe trurin dhe i sëmurit gjatë krizës e humbet vetëdijen, i vinim ndonjë send nën kokë, i fusnin ndonjë shami në gojë që të mos kafshonte gjuhën dhe i jepnin ndonjë send metalik në dorë. Të gjitha këto janë masa mosdëmtimi të trupit. I fusnin sa më shumë tym duhani në hundë dhe i tërheqnin gishtërinjtë e këmbës, i fërkonin damarët e qafës dhe kyçet e duarve.

3 — Merrnin një breshkë, e zhvishnin dhe mishin e saj e zienin me pak kripë. Këtë mish me gjithë lëngun e tij e hante i sëmurit brënda ditës.

4 — Edhe mishin e iriqit mjekët popullorë e konsideronin si të dobishëm për këtë sëmundje. Tri herë rresht, i jepnin të sëmurit të hante mish iriqi. Për t'i tërhequr neverinë mundoheshin t'i bënin një lloj gatimi si të veçantë.

5 — Merrnin gjethe borziloku, i thanin e pastaj i thërrmonin dhe i bënin pluhur. Nga ky pluhur i jepnin të sëmurit afro pesë gram, duke e hedhur në një gotë ujë. Në rast nevoje e përsërisnin dy-tre herë.

6 — Merrnin një bimë hithe me të gjitha organet e saj dhe, mbasi e pastronin, e shtypnin dhe e zienin në një litër ujë. Nga ky lëng i kulluar i jepnin të sëmurit nga një gotë të vogël për sa ditë t'i vazhdonin tronditjet. Në këtë lëng hidhnin gjysmë lugë kafeje të kruara të dhëmbit të elefantit.

7 — Merrnin disa gjethe rozmarine dhe i shtypnin në dybek me pak sheqer. Këtu hidhnin gjysmë filxhani vaj ulliri

dhe i ngjeshnin gjethet e rozmarinës me të, po këtu hidhnin një gotë ujë të vakët dhe lanin me të dybekun. Këtë pastaj e hidhnin në një gotë tjetër deri sa gjithë vaji të dilte mbi ujë. Nga ky vaj i jepnin të sëmurit nga një lugë kafeje në mëngjes esëll.

8 — Mjekët popullorë si simptomë të krizës së kësaj sëmundjeje kanë pasur dhëmbjen e kokës. Posa epileptiku fillonte të ankohej për dhëmbje koke i binin dy-tri herë me gisht pas veshit. Njëkohësisht i jepnin të nuhaste qepë të shtypura.

9 — I hiqnin me çark 20 gr. gjak në zverk dhe këtë gjak e ruanin në një shishe të vogël për 3-4 ditë. Nga ky gjak i jepnin çdo mëngjes një lugë të vogël të përzierë me kafe.

10 — Ilaçi i preferuar për epileptikët ka qenë mendra dhe kjo është edhe sot në formë çaji çdo mëngjes esëll. Mendren dhe rozmarinën, si esencë, e kanë pasë për burur edhe me nga dy-tri pika mbi një petë sheqeri, dhe këtë për çdo mëngjes esëll.

11 — Siç dihet, kjo sëmundje prek edhe fëmijët e moshës së vogël. Zakonisht nënat mbajnë pranë krevatit një enë të madhe me ujë dhe një çarçaf. Në rast krize e fusin fëmijën në çarçaf dhe e zhysin dy-tri herë në ujë dhe fëmija vjen në vehte.

12 — Fëmijën kur e vinin të flinte, i hidhnin në krevat lule kamomili sa për qetësim.

13 — Merrnin 1/2 kilogrami mjaltë me gjithë hoje, një filxhan uthull rrushi dhe një lugë gjelle lulëza kamomili dhe i zienin bashkë. Mbasi e kullonin, nga ky ilaç i jepnin fëmijës gjatë ditës dy gota të vogla.

14 — Merrnin dy lugë gjelle vaj ulliri në ditë, ku kishin zorrë hardhucën, kurse për fëmijë një gotë fashoj me mjaltë, një filxhan uthull dhe një lugë gjelle kamomil. Si i rrihnin i jepnin të sëmurit dy filxhana në ditë.

15 — Merrnin një laraskë, si e pastronin dhe ia hiqnin kokën, e zienin ose e piqnin dhe ia jepnin të sëmurit për ta ngrënë. Këtë ia jepnin tri herë gjatë javës.

16 — Merrnin një majë luge nga pluhuri i bimës së ruçës, të cilin e zienin me 5-6 filxhana qumësht lope. Këtë ia jepnin fëmijës gjatë ditës. Mjekimin e vazhdonin për 3-4 javë.

d) NEVRASTENIA (Neurasthenia)

Çrregullim i funksioneve të sistemit nervor.

Mënyra e mjekimit:

1 — Për të fiktët, nervastenin etj: marrim 1 lugë gjelle lulë të grimcuara nga bima lulepranvera (Agulicia). Mbi të hedhim 1 gotë ujë të vluar mbulohet e lihet për 15 min., kullohet dhe pihen 3 filxhana në ditë të ëmbëlsuar me mjaltë. Kjo vazhdon 2-3 javë.

Marrim 1 lugë kafe rrënjë të thara dhe të grimcuara nga bima heraqina (valeriana), kjo mbulohet me 1 gotë ujë të vluar, lëngu kullohet dhe pihet i ëmbëlsuar gjatë ditës, ose në mbrëmje para gjumit. Kjo kurë vazhdon për 3 javë.

2 — Merrnin 50 gr. bula portokalli ose gjethet e tij dhe i coptonin, pastaj i zienin në masën: një me katër ujë. Nga lëngu i tyre i jepnin të sëmurit nga një lugë gjelle gjysmë ore para se të binte të flinte. Në rast mungese të portokallit merrnin limonin dhe vepronin një lloj si me portokallin.

3 — Merrnin 10 gr. kamomil dhe 10 gr. lule bliri, i zienin së bashku në 300 gr. ujë. Këto i kullonin dhe në lëngun e tyre hidhnin pak rrënjë karafili dhe sinap. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit çdo mbrëmje para se të flinte nga një filxhan kafeje. Pas këtij ilaçi nuk futej më gjë në gojë deri në mëngjes.

4 — Merrnin 150 gr. petale nga trandafilët e bardha, si i grinin dhe i zienin në 1/2 litre ujë në një zjarr të lehtë për gjysmë ore, pas dy ditësh i kullonin. Po në këtë lëng hidhnin 30 gr. luleza kamomili, ku liheshin tri ditë të mbuluara me kapak. Si kulloheshin, lëngun e mbanin në një shishe të mbyllur. Në një xhezve dyshe zienin një kapsulë hashashi dhe lëngun e saj e hidhnin në shishe duke e përzierë me lëngun tjetër. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit 1/2 filxhani para se të flinte. Këtë ilaç ia jepnin të sëmurëve në rastet kur kishin shqetësime nervore.

5 — Merrnin tufat e thekrës në pranverë, kur thekrishte rritur rreth 1 m. lartësi, e pritnin imtë si duhani, merrnin një sasi sa kapnin tre gishtërinjë dhe e hidhnin në 200 gr. ujë të vluar. Pas 10 minutash kullohej dhe nga kjo i sëmurit merrte tre filxhana në ditë, të ëmbëlsuar me sheqer.

dh) PAGJUMËSIA (Insomnia)

Pagjumësia shfaqet kur njeriu ka vështirësi në tretjen e ushqimeve, ka ethe, shqetësime nervore dhe dhëmbje fizike e morale.

Mënyra e mjekimit:

1 — Në atë stinë, kur kishte mundësi të gjendeshin marule (sallatat) merrnin nga ato dhe i shtypnin, lëngun e tyre e përzienin me qumështin e nënës dhe ia jepnin fëmijës nga një gjysmë lugë kafeje, duke rregulluar pastaj masën e lëngut sipas moshës. Dikur është përdorur edhe hashashi, por ky helm me kohë është zhdukur dhe nuk përdoret më. Në vend të tija kanë përdorur çaj me lule kamomili të ëmbëlsuar me mjaltë.

2 — Të rriturve u jepnin nga një lugë kafeje para se të flinin nga lëngu i bimës luvër (sumbullari), por më dozë të kufizuar, sepse edhe kjo është pjesërisht e helmtë. Përdorin majat dhe frutat krejt të papjekura. Është përdorur në shkallë mjaft të gjërë dhe kamomili, sidomos në formë çaji, gjysmë ore para se të flinin, të ëmbëlsuar me mjaltë.

e) PIKA (Apoplexia)

Pika është humbja e ndjeshmërisë së një pjese ose të krejt një gjymtyre.

Mënyra e mjekimit:

1 — Pika ose paralizat: mjekohen duke marrë farë sinapi, si i shtypim mirë ose i blujmë e i bëjmë miell, i përshtojmë me vaj ulliri duke marrë formën e kremit. Me këtë përkojmë 1 herë në ditë pjesët e trupit që janë paralizuar ose pjesët e trupit ku kemi dhëmbje reumatizmale. Kura vazhdon 20 ditë.

2 — Punë e parë e mjekut ka qenë një masazh i kuj-

desshëm i pjesëve të prekura me raki të fortë rrushi e vaj ulliri apo drejt për drejtë me shkumbë sapuni. Njëkohësisht vazhdonin t'i jepnin uthull të fortë rrushi, dy pjesë uthull dhe një pjesë ujë me pak sheqer. Këto veprime nuk ia ndanin për 24 orë.

3 — Merrnin një kupac (enë druri) dhe në të hidhnin një numër buburrecash. Mbi këto hidhnin 1/2 gote uthull të fortë rrushi. Këtë enë vazhdonin ta tundnin. Mbas 24 orësh i hidhnin një lugë gjelle kripë e mbas 24 orëve të tjera edhe një numër tjetër buburrecash. Kur këto insekte ishin dekompozuar me këtë lloj ilaçi vazhdonin ta lyenin e ta fërkonin të sëmurin në pjesët e prekura 3-4 herë në ditë.

4 — I jepnin në formë çaji, veç kamomilit edhe sherbeten, lëngun e luleve të hithbutesit. Këto i zienin për një kohë të shkurtër, si i kullonin, i jepnin të sëmurit 5-6 filxhana në ditë. Kujdesi i mjekëve ka qenë mbajtja e grykës sa më lirë, duke i dhënë të sëmurit vazhdimisht ushqime të lëngshme. Si ushqim periferitë kanë përdorur shpendë të egra dhe bulmetra, ndërsa qendrat i janë mbajtur lëngjeve dhe për mëve të thata, si kumbulla, fiq, agrume etj.

5 — Merrnin rrënjën e rilkës (krenit) dhe e shtypnin, e me lugën e saj fërkonin pjesët e sëmura. Brumin e shtypur ia vinin pjesëve të prekura duke ia mbështjellë. Ia mbanin deri sa e duronte, mbasi kjo është një bimë djegëse. Këtë mjekim ia bënin një herë në ditë. Disa, në vend të kësaj bime, përdornin sinapin (hardallin).

6 — Grumbullonin milingona (thnegla) e i fushnin në një mëngë këmishe ose të këmbës, dhe e lidhnin në njërën anë, në këtë shtinin gjymtyrën që ishte e paralizuar, duke e lidhur në të. Këto ia mbanin dy-tri ditë, pastaj bënin një ditë pushim. Në një kohë të sëmurit i jepnin të pinte gota mesatare çaji nga bima «krepi ose lule dele e madhe». Merrnin një lugë gjelle të thërmuara prej saj, dhe i zienin në një litër e gjysmë ujë. Kurën ia vazhdonin tri-katër javë. Milingonat i kanë përdorur edhe për mjekimin e priçeve.

7 — Të sëmurit i merrnin gjak me çark ose me shushurja, gjithsejt dhjetë herë. Pesë ditë në pjesën e sëmurë, dhe pesë ditë të tjera në pjesën simetrike të anës tjetër.

MJETET INSEKTICIDE

a) MORRI (Pediculus)

Morrat janë insekte parazitë. Disa prej tyre jetojnë në kokën e rrobat e njeriut, në drunj, shpendë e kafshë. Janë të dëmshëm e të ndyrë dhe përhapin sëmundje ngjitëse.

Mënyra e mjekimit:

1. — Meqenëse thënjizat (vezët) e morrave janë shumë të vogla, dhe u qepen fijeve të flokëve, është i vështirë pastrimi i tyre me krehër sado i shpeshtë që të jetë. Për këtë ua qethnin fëmijëve të vegjël flokët, bile edhe vajzave. Pas qethjes ua lyenin kokën me uthull të fortë rrushi të përzierë me pak vajguri.

2. — Gratë mbasi e lanin më parë kokën me finjë të kulluar e me sapun, i fërkonin flokët me uthull të fortë rrushi. Merrnin një litër nga kjo dhe i hidhnin një grusht kripë, të shkrirë në pak ujë të ngrohtë. Mbas 24 orësh e lanin përsëri kokën me ujë të ngrohtë e me sapun. Këtë mjekim e vazhdonin 3-4 herë.

3. — Merrnin një grusht nga gjethet e bimës të quajtur ryzë ose bari i rucës dhe e zienin në më pak se një litër ujë. Si e kullonin, me lëngun e tyre fërkonin kokën. Po me gjethet e kësaj bime, të bëra pluhur, e pudrosnin kokën pas fërimit.

4. — Merrnin një kokërr qepë të mesme, 5-6 thelpinj hudhra dhe i shtypnin në havan. Këto i hidhnin në gjysmë litre uthull të fortë ku i linin pesë ditë. Si i shtypnin mirë, uthullën e kullonin dhe me të lyenin kokën gjithnjë pas larjes me finjë ose sapun.

5. — Si për ato të grave, ashtu edhe për të tjerët vaji i anasonit ka qenë shumë i vlefshëm për zhdukjen e tyre, sidomos të atyre të kokës. Mjaftonte lyerja e kokës dy-tri herë për t'i zhdukur.

6. — Merrnin një trangull faroç dhe e grinin në rendë pa e qeruar dhe me gjithë farët. Ashtu të grirë e hidhnin në një copë, ku e kullonin. Me lëngun e tij të thjeshtë ia lyenin kokën duke ia mbështjellë me sende sa më të shpeshta. Për të

genë më të sigurtë këtë veprim e përsërisnin tri netë rresht duke ia lënë të lidhur kokën tërë natën.

7. — Për zhdukjen e morrave të trupit pastronin rrobat duke i zierë për një kohë të gjatë në një finjë të fortë. Si thaheshin pak i hidhnin në shellirë (ujë me kripë) duke i lënë dy-tri orë, pastaj i shpëlanin.

8. — Për të pastruar shtresat dhe mbulesat nga morrat, mbulonin me to kalin e djersitur duke ja lënë në trup dy orë. Kaq mjaftonte për zhdukjen e tyre.

9. — Hapnin një gropë në dhë e fusnin në të batanijet duke i lënë një skaj të tyre përjashta. Në këtë skaj mbledheshin morrat ku i pastronin menjëherë.

10. — Si pastrohej koka me ujë e sapun, ia pudrosnin me pluhur piperi, duke ia lidhur për 3-4 mbrëmje. Po në këtë mënyrë përdorej edhe bari i pleshtit, i përzier me vaj ulliri, ose duke e pudrosur si pluhur.

11. — Merrnin dy duar levore nga arra e njomë, si i shtypnin, i zienin në dy litra ujë. Me këtë lëng në gjendje të ngrohtë, lahashin e pastroheshin. Mjekimin e vazhdonin dy-tri mbrëmje.

b) MORRI I ORGANEVE GJENITALE (*Pediculus pubis*)

Këto janë insekte që jetojnë parazit. Mbartësit e tyre janë vetë njerëzit që i përhapin.

Mënyra e mjekimit:

1. — Merrnin vajguri dhe me të lyenin vendin e përhapjes së tyre, që zakonisht është fundi i barkut. Me të e lyenin dy-tri herë dhe me kaq mbaronte mjekimi.

2. — Merrnin një grusht kërcenj duhani dhe, mbasi i shtypnin, i zienin në një litër ujë për një kohë të gjatë. Lëngu kullohej dhe i kulluar vihej përsëri në një zjarr të lehtë ku i hidhej edhe një lugë e madhe gëlqere e shuar. Me këto dy substanca bënin një pomadë me të cilën lyenin të sëmurin dy-tri herë në ditë për tri ditë rresht.

3. — Qendrat, për zhdukjen e këtyre insekteve përdornin ilaçin e pastrimit të grave. Kjo ishte një pomadë që e përgatishnin vetë gratë me gëlqere të shuar dhe sarikanë. Merrnin një pjesë karbonat potasi, një pjesë squfur potasi, tetë pjesë

gëlqere të pashuar, i zienin së bashku me pak ujë. Kur fillonte të ftohej pomada, i hidhnin edhe një lugë gjelle vaj ulliri. Përdorej i vakët me një pupël. Mbas 5-6 minutave, lahashin me ujë të mjaftueshëm.

4. — Merrnin sa më shumë farë anasoni dhe i shtypnin sa më tepër në havan dhe pastaj i mbështillnin në një napë e mbanin vazhdimisht për 48 orë në ujë të ngrohtë, duke i shtrydhur, herë pas here, pjesën e farërave e pastaj i kullonin. Nga këto farë të regjura nxirrej një sasi e vogël, por e mjaftueshme vaji për luftimin menjëherë të insekteve. Edhe uthulla e fortë e rrushit e përzier me lëngun e gjetheve të thara të bushit është përdorur gjërisht. Edhe barin e pleshit e kanë pasë përdorur të përzierë me terpeninë.

5. — Merrnin një qepë të madhe, si e pastronin e shtypnin. Këtë e përzierin me dhjamë derri. Me këtë melhem lyenin e fërkonin organet gjenitale; duke i mbajtur të mbështjella deri në mëngjes. Pastaj lahashin me ujë e sapun.

c) PLESHTAT E ÇIMRRAT (ÇIMKAT) (*Pulus et cimices*)

Mënyra e mjekimit:

1. — Merrnin bimën e barit të pleshtit, si e thërmonin, me këtë pluhurosnin krevatin për rreth, dyshtemenë e pjesët e tjera të mobiljeve. Disa i pluhurosnin shtresat me gjethe mendre.

2. — Për largimin e çimkave merrnin gjema të njomë qingle, si i thërmonin i vendosnin nëpër dysheme, krevate, mobilje etj.

3. — Merrnin tri duar gjethe ose levorë arre, si i thërmonin i zienin në dy litra ujë për 1/2 ore, mbasi i shtrydhnin i kullonin. Me këtë lëng lyenin shtratin, mobiljet e infektuara me çimka.

4. — Merrnin ujë gëlqereje dhe lëng të zier nga bima e qinglës në sasi të barabarta, me këtë lyenin muret, dyshtemenë e mobiljet e infektuara me çimka.

5. — Merrnin dy duar lule kamomili dhe mbi të hidhnin dy litra uthull të fortë, si e regjin për 3-4 ditë, me këtë lyenin vendet e infektuara me çimka.

6. — Merrnin dy duar gjethe e kërcenj duhani, i zienin në 5-6 litra ujë, në këtë shtonin edhe 1/3 kallëpi sapun rro-

bash, si e kullonin, duke qënë i ngrohtë, njomnin me anë të një druri një copë nape dhe me këtë lyenin muret e dërrasat e infektuara me çimka.

c) MUSHKONJAT E MIZAT

1. — Për të larguar mizat e mushkonjat merrnin një grusht fare hashashi, si i thërmonin dhe i zienin në një xhezve treshë, lëngun e tija ia hidhnin ujit të gëlqeres që përgatitnin për lyerjen e dhomave.

2. — Merrnin bimën e recinës (barë ujthit). Këta e vendosnin në saksi dhe e vinin në dhomë, mizat duke rënë në kontakt me këtë bimë, ngordhnin.

3. — Merrnin një dorë bar pleshti dhe e digjnin në dhomë para se me fjetë, kështu mushkonjat largoheshin.

4. — Linin në dhomën e gjumit një llampë të ndezur, nën këtë vendosnin një pjatë me pak vajguri, mushkonjat që binin në kontakt me të ngordhnin.

5. — Për heqjen e mushkonjave, mizave, çimkave, morrave, pleshtave etj. Marrim një grusht me fara shikakuqe (herdha qeni) si e thërmojmë dhe e shtypim i fusim në një enë ku kemi hedhur 1 litër vaj. Këto i lejmë të regjen në një vend të ngrohtë për 15 ditë. Me këtë lyejmë kokën, pjesët metalike dhe të drujta të shtretërve dhe të orendive të tjera të shtëpisë.

SËMUNDJET E SYRIT

Edhe syri, si organ i të parit, është objekt i një numëri të madh inflamacionesh.

a) TË SKUQURIT E SYRIT (Coniunctivitis)

Mënyra e mjekimit:

1. — Për dhëmbjen dhe skuqjen e syve: marrim vesh lepur (lucherus-alba) këtë bimë e shtypim mirë dhe nxjerrim

lëngun që e përziejmë me disa pika mjaltë. Nga ky i hedhim syve të sëmurë 3-5 pika.

2. — Merrnin një kokër vezë pule të freskët dhe e zienin mirë. Këtë e ndanin për së gjati në mes dhe i hiqnin të kuqin (vitalusin). Ashtu të ngrohtë ia vinin si kapak syve duke e mbajtur deri sa të ftoheshin. Sa herë që përsëritej ky veprim aq herë ngroheshin vezët në ujë të valuar.

3. — Porsa fillonin të kiheshin hërdhijat kujdesi i parë i mjekëve popullorë ka qënë mbledhja e lëngut (limfës) të tyre. Në shërmendë varnin nga një shishe e në të mblidhnin lëngun për ta ruajtur në rast nevojë. Merrnin disa pika nga ky e ia hidhnin në sy në mëngjes e në mbrëmje. Ky lëng është konsideruar si ilaç i mirë për zhdukjen e të skuqurit të syve.

4. — Merrnin lulëzat e kamomilit, afërsisht një lugë kafeje, ose në mungesë të tij luleshqerke dhe i fusnin në gojë. Secili i sëmurë e llomiste njërën apo tjetrën bimë me pështymën e vet. Këto lule të llomitura me pështymë i futnin në një napë të bardhë e pastaj me të pastronin sytë.

5. — Kur të skuqurit merrte përpjestime të mëdha, merrnin disa gjethe nga bari i mureve (*Adiantum capillus veneris*), bimë që gjendet nëpër mure dhe, mbasi i pastronin mirë, fërkonin me to përbrënda syrin për të zhdukur të skuqurit. Po të njëjtin shërbim ka pasë kryer edhe sheqeri pluhur, më parë i shtypur e pastaj i situar në një napë të pastër. Si sheqer i hidhnin afërsisht gjysmë grami, pastaj i kapnin të dy kapakët e me ta fërkonin sklerotikën (të bardhën e syrit).

6. — Uji i trëndafilave është përdorur gjerësisht në mjekimin e syrit. Këtë ujë e quanin «Gjylsui» (ujë trëndafilash) e kanë përgatitur kështu: sajonin një lloj banjo-mari me dy enë, njërën më të madhe ku hidhnin ujë e tjetrën më të vogël, të cilën e fusnin në të madhen. Enën e madhe e vinin në zjarr; njëkohësisht vinin mbi enën tjetër sitën me petale. Esenca tridhte nga të regjurit e petaleve në enën e dytë. Për këtë punë janë përdorur trëndafilat topçe (shumë gjethëshë) të bardha e jo shumë të mëdha. Këtë ujë e kanë pasë përdorur sidomos në rast të skuqurit të syrit duke i hedhur syrit nga tri pika në mëngjes e në mbrëmje, për aq ditë sa të ishte nevojë.

7. — Merrnin 4-5 lulkuqe e po aq gjethe lisi dhe i palosnin në një copë nape të bardhë. Këtë napë e vinin mbi një xhezve me ujë në zjarr të lehtë. Duke vluar xhezvja gjethet shruheshin e formonin një lloj llape. Me këtë llapë vazhdonin duke e ndërruar deri në shërim.

8. — Kur u skuqeshin sytë njerëzve të maleve ata shkonin buzë ndonjë rrjedhe uji të pastër e të freskët, buzë ndonjë përroi ose lumi, e në rrjedhjen e tyre fiksonin sytë për një gjysmë ore. Në fund po me atë ujë i freskonin sytë. Sa herë që pinin kafe e kishin bërë si zakon t'i avullonin sytë në avullin e saj para se ta pinin, po kështu i avullonin edhe me ujin e kamomilit e luleve të blirit etj.

9. — Merrnin një të bardhë veze dhe e rrihnin me sheqer. Këtë lloj ilaçi e mbështillnin me një leckë të hollë e ua vinin syve. Këtë lloj mjekimi e vazhdonin deri në përmirësim.

10. — Merrnin një grusht lule shtogu dhe i hidhnin në gjysmë litre ujë të valuar. Si ftohej uji hiqnin lulet dhe me ujin e tyre lanin, herë pas here, sytë. Dy herë në ditë i hidhnin syrit nga tri pika ujë trëndafilash ose në mungesë të tij, lëng hardhijash. Disa mjekë merrnin gjethet e një lloj druri të quajtur ulzë, afërsisht një grusht, dhe i shtypnin për t'i marrë lëngun e disa i zienin me pak ujë. Nga ky lëng i hidhnin të sëmurit në sy dy-tri herë në ditë, 2-3 pika.

11. — Në rast të skuqurit të syve merrnin një copë tul buke të bardhë dhe e lagnin me verë. Këtë ia vinin syrit në mbrëmje, në rast nevoje ia përsëritnin dy tri herë.

12. — Kur u binte ndonjë pikë gëlqereje në sy, merrnin ujë të vakët të ngopur me sheqer e me të e lanin për 1/2 ore. Kur u binte zjarr e digjej brendësia e syrit, e mjekonin me vajin e të kuqit të vezës, nga 3 pika 3 herë në ditë.

13. — Merrnin lulëzat e bimës marai dhe merrnin esencën e tyre, në mënyrë të njëjtë me atë të gjetheve të trëndafilave. Nga kjo nxirrnin dy filxhana duke hedhur në të një lugë sheqer dhe një thërmijë gurkali. Nga ky ilaç i hidhej syrit dy-tri pika në ditë për tri ditë rresht.

14. — Zienin gjysmë luge të vogël kafe dhe e kullonin. Lumin e saj e shtrin në mes të napës dhe ia vinin syrit. Ky duhet të ishte i ngrohtë sa herë që ndërrohej.

15. — Mjeku fuste në gojë thelpinj hudhrash dhe i frynte të sëmurit syrin: syri niste të lotojë. Këtë ia përsëriste deri sa t'i pushonin lotët (për syrin — Shkëndija).

b) PERDJA E SYRIT (Cataracta)

1. — Merrnin pak gurkali dhe e shtypnin, njëkohësisht merrnin një copë dyllë blete dhe e zbusnin pranë zjarrit. Në

këtë dyllë të zbutur përzierin pluhurin e gurkalit. Me të formonin një lloj lapsi me të cilin preknin rrethin e syrit para tjetjes. Këtë e përsërisnin 4-5 mbrëmje.

2. — Për mjekët popullore të maleve mjegulla e syve dhe shkumba e detit ishin sinonimi i perdes së syrit, pra i kataraktit. Tresnin një limon në 300 gr. ujë të ftohtë. Me këtë ujë të pastër lanin sytë dy-tri herë në ditë, duke i mbajtur sa më shumë të hapur. Mjekimin e përsërisnin dy-tri herë.

3. — Merrnin një grusht gjethe rozmarinë dhe i regjnin në raki të fortë rrushi. Me këtë i fërkonin sytë e mbyllur dhe pjesën e kokës, duke e thithur edhe me hundë.

4. — Merrnin një petë sheqeri e me të prisnin arteriet e kapakëve të syrit një ditë njërin e një ditë tjetrin. Nga ky veprim rridhte gjak. Sipas thënieve të tyre, gjaku futej në mes të bebës së syrit e sklerotikës edhe arrihej që pas 2-3 mjekimesh, katarakta të zhvendosej dhe të hiqej me një napë. Para e pas veprimit, syri pastrohej me ujë trëndafilash ose ujë kamomili.

5. — Ja edhe një veprim tjetër kirurgjikal në largimin e kataraktit. Merrnin një copë xham me buzë të mprehtë, si e pastronin më parë me ujë të valuar apo me raki, ditën e parë, me anë të tij bënin dy prerje në arterien e kapakut të poshtëm të syrit. Pas dy ditësh po të njëjtin veprim i bënin kapakut tjetër (të sipërm). Në rast nevoje veprimi i përsëritej. Mjekimin ia bënin me ujë mjalti, duke hedhur një lugë kafoje mjaltë në një filxhan ujë të ngrohtë.

6. — Merrnin një grusht kamomil dhe e hidhnin në një gotë ujë të valuar. Si e kullonin, në atë lëng fusnin një filxhan ujë trëndafilash. Me këtë ujë vazhdonin t'i lanin sytë mëngjes e mbrëmje. Si kurë më e dobishme, sipas mendimit të shumë mjekëve popullore, kanë qenë shushunjat. Lëshonin nga ato tri në zverk e dy nën shpatulla. Marrja e këtij gjaku e pakësonte shumë efektin negativ të kësaj sëmundjeje.

7. — Në të kaluarën si kurë e thjeshtë thonin të ketë qenë ajo e plumbit. Merrnin një plumb të çdo lloji, e thërmonin imtë dhe e hidhnin në një filxhan vaj ujlliri. Duke e trajtuar e linin 5-6 ditë, merrnin nga ky vaj dhe i hidhnin të sëmurit nga tri pika në ditë, për 5-6 ditë rresht. Thonë se e baste perden pa e dëmtuar syrin.

8. — Perdja e syrit: marrim tëmthin e maces dhe lëngun e tij e hedhim në një shishe, nga ky lëng i hedhim syrit të sëmurë 3-4 pika në ditë. Syrin e mbajmë të lidhur me një garshë (napë). Mjekimi vazhdon 7-10 ditë.

c) SHKENDIJA (Ulcus corneale)

1. — Merrnin një lugë druri e në të shtypnin një thelb hudhre. Si e lanin mirë lugën me hudhër, hidhnin në të pak qumësht gjiri dhe një gram sheqer. Si e përzierin mirë, ia vinin syrit. Këtë lloj ilaçi e përdornin në mëngjes, kurse në mbrëmje përgatishnin ilaç tjetër. Merrnin një të bardhë veze e në të hidhnin disa pika raki të fortë rrushi e i rrihnin së bashku deri sa shkumbonin. Këtë lloj ilaçi ia vinin syrit duke ia lënë gjithë natën.

2. — Merrnin një zhapi dhe e piquin deri sa e kthenin në pluhur, nga ky pluhur i hidhnin syrit vetëm një gram. Këtë lloj mjekimi e përsërisnin dy-tri ditë. Në mungesë të zhapit, përdornin guackën e kaçamillit.

3. — Duke pasur për bazë ujin e trandafilave merrnin njëzet gram nga kjo, një gram gurkali dhe një gramë e gjysmë nishader. Mbas i shkrinin këto së bashku i kullonin në një napë të bardhë të pastër e sa më të imtë. Nga kjo përzierje i hidhnin në sy të sëmurit dy-tri pika në ditë. Në rast se efekti ishte i ngadalshëm rritnin dozën.

4. — Në fshatin Shirokë gjendet bari i shkëndisë (Aster linosyris). Kjo bimë, që gjendet në këtë fshat, përdoret gjerësisht për mjekimin e shkëndisë që, sipas thënieve të disave që janë kuruar me të, duhet të ketë një efekt pozitiv. Po për këtë mjekim kanë pasë përdorur edhe bimët e quajtura: plonër (Pulicaria officinalis) dhe idhnaqi (Solanum nigrum). Këto bimë, në mjekimin e shkëndisë përdoren në këtë mënyrë: merrnin nga ndonjëri prej tyre, 4-5 gjethe dhe i shtypnin në mes dy gurëve ose në ndonjë havan. Kur gjethet ishin të thara i njomnin me disa pika ujë. Nga lëngu që nxirrnin prej tyre, i hidhnin të sëmurit tri pika për tri ditë rresht.

5. — Për shërimin e shkëndisë së syrit: marrim 1 dorë elb dhe e fusim në një enë. Mbi të hedhim 1/2 litër ujë dhe e vëmë të ziejë deri sa të mbetet 50 gr. Si e kullojmë me shtrydhje, me këtë mjekojmë syrin e sëmurë duke i hedhur 4-5 pika 3-4 herë në ditë.

e) GLOQET E SYVE (Blepharitis)

1. — Gloqët shiheshin më tepër tek fëmijët si në malësitë e në fshatra e deri në qendrat. Atë rridhnin nga mungesa e

pastërtisë. Këto, nënat ua pastronin me ujë kamomili dhe me qumështin e gjirit të holluar po me ujë kamomili. Të rriturit mundoheshin t'i mjekonin me ujë frashëri duke i larë me të tri katër herë në ditë. Kanë përdorur edhe lëngun e shtogut duke hedhur në të disa pika nga uji i trëndafilave. Këtë ilaç e përdornin si për foshnjat dhe për të rriturit.

2. — Merrnin nga lëngu i shermendëve të hardhijave e ua pastronin sytë me atë duke ia larë tri-katër herë në ditë. Qumështin e gjirit foshnjeve nuk ua ndanin, ia përdornin çdo mëngjes.

3. — Lëngu i filzave të dellinjave është përdorur si për të rritur ashtu dhe për të mitur. Merrnin një grusht nga ata dhe i zienin në një litër ujë. Mbas i kullonin në një napë të bardhë, me atë lëng, ku hidhnin edhe një filxhan ujë trëndafil, ia lanin sytë të sëmurit. Këtë lloj ilaçi e përdornin edhe kur në sy hynte ndonjë plaçkë e huaj.

4. — Merrnin një filxhan lulëza kamomili dhe i hidhnin në një enë me ujë të valuar. Mbas gjysmë ore i kullonin dhe në lëngun e tyre shtrydhnin disa pika limoni. Me këtë lëng lanin sytë. Në kohët e fundit qendrat kanë përdorur edhe acidin borik.

d) URXULLI OSE BYCI (Hordeolum)

1. — Bycin zakonisht janë munduar ta zhdukin me anë të hudhrës. Merrnin një thelb hudhre dhe e prisnin për gjysmë, për së gjati. Me të, nga ana e prerë, e fërkonin tri-katër herë në ditë. Disa për të evituar erën e rëndë të hudhrës përdornin petë sheqeri me të cilën e gërryenin bycin ngadalë deri sa zhdukej. Është përdorur edhe nishadra. Me këtë e fërkonin dy-tri herë në ditë deri sa e zhduknin.

2. — Merrnin pak gurkali, sa një majë gjilpëre, dhe e përzierin me një të kuq veze. Si ia kruanin më parë me petë sheqeri, ia lyejnë me këtë ilaç nga pjesa e brendshme e kapakut. Këtë ia vazhdonin dy-tri ditë.

dh) DHEMBJET E SYVE NË PËRGJITHËSI

1. — Merrnin një kokërr patate mesatare dhe, mbasi e qeronin, e kalonin në rende e pastaj e shtypnin në një napë du-

ke e shtrydhur. Nga lëngu që nxirrej prej saj i hidhnin dy-tri pika në ditë. Edhe lëngun e hardhisë e kanë përdorur për këtë qëllim. Disa mjekë i vinin syve peta të patates të paziera duke ia mbajtur lidhur për 2-3 orë.

2. — Merrnin një copë tul mishi dhe e shtypnin. Këtë ia vinin në mbrëmje syrit duke e mbajtur gjithë natën. Ja për sërësinin dy-tri herë.

3. — Në rast inflamacioni merrnin gjethe të njomë pelani dhe i shtypnin me pak raki, në këtë lëng njomnin një leckë e me të ia fërkonin sytë duke ia mbajtur mbyllur.

4. — Merrnin brumë dylli, si e ngrohnin dhe e bënin peta ia vinin syve të sëmurit duke ia mbajtur lidhur deri në mëngjes.

5. — Për sëmundjet kronike të syve përdornin: tranguillin, mollën dhe pataten. Si i qëronin këto dhe i kalonin në rende, i kullonin veçmas në një napë. Nga to merrnin afro dy filxhana. Si e përzierin, në këtë njomnin një copë napë të bardhë e të pastër, e ia vinin syrit, duke ia përsëritur mjekimin dy herë në ditë. Kështu ia vazhdonin për 10 ditë. Në mëngjes të sëmurit i jepnin të pinte 1/2 litre ujë të ftohtë.

6. — Kur pakësohej të pamit merrnin trutë e dallëndyshes, të cilat i rrihnin me një lugë mjaltë të pavënë në zjarr. Me këtë ilaç ia lyenin sytë të sëmurit dy herë në ditë, mëngjes e mbrëmje.

e) LOTIMI I SYVE

1. — Merrnin një grusht gjethedelli dhe i zienin në 200 gr. ujë. Si e kullonin me kujdes në atë lëng hidhnin një lugë kafeje sheqer. Me këtë përbërje të thjeshtë ia lanin sytë sa herë që t'i kullonin lotët. Këtë veprim ia bënin në mëngjes sa ngrihej i sëmuri nga gjumi, dhe në darkë. Në mbrëmje ia vishnin sytë me gjethe të ngrohta vishnjeje, duke ia mbajtur të lidhur për tërë natën. Ja përsërisnin për 3-4 mbrëmje.

SËMUNDJET E VESHIT

Edhe veshi është objekt inflamacioni dhe tronditjesh mekanike nga krisma të forta etj.

a) DHEMBJA E VESHIT (Otalgia)

Mënyra e mjekimit:

1. — Kur dhëmb veshi, marrim një gjinkallë, e fusim në vaj ulliri për t'u regjur për 10 ditë. Me këtë mjekojmë veshin e sëmurë duke i hedhur 3-4 pika 2 herë në ditë për 3-4 ditë.

2. — Merrnin 4-5 gjethe lari dhe zienin në një xhezve tre-shë, për një gjysmë ore. Me lëngun e tyre mjekonin veshin, duke i hedhur nga 4-5 pika.

3. — Mjekët popullore edhe për dhëmbjet më të vogla të veshit këshillonin gjëra të leshta e të ngrohta si leshtë të palavrës, copa tjegullash të ngrohta e të shuara në uthull të fortë rrushi, krunde të ngrohta. Merrnin sende të leshta dhe i spërkatnin me raki të fortë rrushi. Si i ngrohnin në zjarr ia vinin veshit duke ia mbajtur deri sa t'i ftohej. Këto ia ndërrojnë vazhdimisht, deri sa t'i pushonte dhembja.

4. — Merrnin dy-tre thelpinj hudhra dhe i shtypnin. Këto i tiganisnin me gjysmë filxhani vaj ulliri. Si i shtrydhnin mirë hudhrrat, vajin e kullonin në një shishe të vogël. Nga ky vaj, në gjendje të vakët, i hidhnin në vesh të sëmurit tri pika, në rast nevojë ia përsërisnin dy-tri herë. Veshi duhej të mbahej gjithnjë me sende të ngrohta.

5. — Merrnin pjesën e bardhë të preshit, si e grimconin, e shtrydhnin mirë, lëngun që mund të nxirrnin nga ai e fusnin në një shishe. Mjaftonin tri pika të vetme nga ky lëng për ta qetësuar veshin. Në verë, në mungesë të lëngut të preshit, përdornin lëng pjepri, po tri pika. Në qoftë se brenda orës nuk pushonte dhëmbja, ia përsërisnin.

6. — Për dhembje veshi kanë përdorur edhe avullin. Merrnin një ibrik të vogël me çep të përkulur, me kapacitet gjysmë litre dhe këtë e mbushnin me lëngun e nxehtë të mulla-

gave, të kamomilit ose të luleve të shtogut. Ja fushin çepin e ibrikut në vesh dhe i sëmuri e mbante deri sa mund ta duronte. Fusharakët kanë përdorur edhe gjethe ulliri për avullimin e veshit. Ky avullim shërbente njëkohësisht edhe për pastrimin e veshit nga dylli.

7. — Ata që kishin mundësi të kishin dhjamë lepurit merrnin nga ky dhjamë dhe e shkrinin. E përdornin në gjendje të vakët. Nga ky i jepnin të sëmurit për t'i hedhur veshit vetëm tri pika, duke ia përsëritur çdo 3-4 orë deri sa t'i pushonte dhembja. Para se të përdorej dhjami, duhej pastruar veshi. Disa e pushonin dhembjen e veshit duke i hedhur 2-3 pika lëng nga zemra e shalqinit. Këtë lëng e grumbullonin gjatë verës në shishe dhe e ruanin për rast nevojë për në stinat tjera.

8. — Merrnin 3-4 kokrra ulliri, u hiqnin bërthamat e pastaj i nxehnin. Ashtu të nxehta i fushin në vesh një nga një. Një punë të tillë bënin edhe me thelpinj hudhrash duke i nxehur e ndarë përgjysmë.

9. — Merrnin me majë të gishtërinjve pak kamomil dhe e zienin në një xheze treshe. Në këtë lëng shtrydhnin një qepë. Me këtë përzierje e fërkonin kanalën e veshit. Veç kamomilit është përdorur edhe bari i veshit. Këtë e shtypnin e nga lëngu i tij i hidhnin në vesh nja dy-tri pika herë pas here, deri sa t'i pushonte dhembja.

10. — Merrnin një dru të njomë mani dhe e vinin në zjarr. Nga lëngu që nxirrte druri i hidhnin dy-tri pika në vesh të sëmurit. Përdornin me pika edhe lëngun e gjetheve të shtrapsës dhe të pelinit, duke i hedhur veshit nga tri-katër pika nga lëngu i tyre.

11. — Në rast dhëmbje veshi është përdorur edhe vaji i miut. Merrnin një mi të vogël dhe e fushin në një shishe me vaj ku regjej. Nga ky vaj i hidhnin 2-3 pika në vesh.

12. — Merrnin një mollë të ëmbël dhe e piqnin në prush. Si e pastronin e shtypnin dhe e shtrydhnin, e nga lëngu i saj i hidhnin veshit të sëmure 2-3 pika, në gjendje të ngrohtë, sa herë që ndjente dhëmbje.

13. — Merrnin disa gjethe borziloku e i shtypnin. Nga lëngu që nxirrej prej tyre i hidhnin të sëmurit tri pika në vesh. Në rast se dhembja nuk pushonte ia përsërisnin.

14. — Merrnin një shegë të egër dhe e çanin përgjysmë. Këto dy gjysma i ngrohnin nga ana e brendshme e kokrrave e ashtu të ngrohta ia vinin veshit, herë njerën gjysmë e herë

tjetrën, deri sa t'i pushonte dhëmbja. Disa përdornin lëngun e shalqinit në vend të preshit, natyrisht në stinën e bostanit, duke i hedhur nga tri-katër pika sa herë që i sëmuri ndiente dhëmbje në vesh.

15. — Merrnin lëng rrepe (*Brassica rapa*) dhe çikorje (*Cichorium intybus*) dhe i hidhnin të sëmurit nga dy-tri pika në veshin që i dhëmbte, në rast nevojë mjekimi mund të vazhdoje për tri-katër ditë me nga dy pika në ditë. I hidhnin edhe 2-3 pika nga urina e dhisë.

16. — Në një filxhan vaj ulliri hidhnin dy-tre thelpinj hudhre me gjithë kashtë. Vajin e digjin me gjithë hudhra. Nga ky i hidhnin në vesh dy-tri pika.

17. — Përzierin lëngun e hudhrës me tamth berri e nga ky ilaç i hidhnin të sëmurit tri-katër pika në vesh.

18. — Merrnin një grusht kripë dhe e nxehnin mirë e ashtu të ngrohtë ia vinin veshit brenda në qese.

19. — Në rast dhëmbje veshi të thjeshtë thonin se ka marrë ajër dhe atëherë mundoheshin t'i shkaktonin të sëmurit nxjerrjen e ajrit nga veshi duke i mbyllur veshin tjetër, gojen e hundën. Fëmijëve u hidhnin pesë pika qumësht nga gjiri i nënës.

20. — Merrnin një lugë vaj ulliri, një copë dyllë blete dhe një lugë kafeje dhjamë vjedullë ose skilje, me këtë ilaç i lyejnë dy herë në ditë pjesët e sëmura (në pruritit).

21. — Merrnin e piqnin në prush një kokërr hudhër, si e kullonin, me lëngun e saj fërkonin 2-3 herë në ditë pjesët e sëmura (në pruritit).

22. — Merrnin një dru caraci të njomë dhe e shtinin në zjarr, lëngun që nxirrte nga fundi druri e pritnin në një filxhan të pastër, këtë lëng e përzierin në sasi të barabarta me lëng prasi, nga kjo përzierje hidhnin në veshin e sëmure nga 3 pika. Mjekimin e vazhdonin për 3-4 ditë.

b) TË KRUARIT E VESHIT (Pruritis auricularis)

1. — Si masë kryesore ka qenë marrja e gjakut. I lëshojnë dy shushunja e në mungesë të tyre i cikatnin majën e veshit me brisk duke e lënë t'i kullonte një sasi e mjaftueshme gjaku. Gjakun ia ndalonin me duhan ose me hudhra.

2. — Vinin kompresa rakije të fortë rrushi ose me uthull të fortë rrushi, duke e fërkuar e ndërruar, herë pas here.

3. — Kur të kruarit ishte i brendshëm në formë ekzeme, merrnin zam blete sa një kokërr arre dhe e shkrinin në gjysmë filxhani vaj ulliri. Me anë të një puple e lyenin veshin në mëngjes e në mbrëmje. Kur edhe pjesa e jashtme, llapa, kishte simptomat e ekzemes e lyenin edhe këtë po me këtë ilaç. Nuk lejohej larja e veshit me ujë dhe përdorimi i vëzëve.

c) TË ZENËT QELB TË VESHIT (Otitis media purulenta)

1. — Merrnin gjethe mullagash dhe i zienin. Me lëngun e tyre mundoheshin ta pastronin veshin e gjethet e tyre ia vinin si llapë të ngrohtë. Kur veshi fillonte të rrihte, ishte shprehur një se fillonte të mblidhte, atëherë përdornin farën e lirit. Si i shtypnin këto i zienin me qumësht e mbas të zierit i mbështillnin në një napë. Kjo paketë e lyer me pak vaj i vihej veshit. Në se shponte, merrnin një copë leckë e në të hidhnin pak peshkve të shkrirë me pak dyllë dhe e vinin në vesh duke e ndërruar çdo dy orë. Për pastrimin e qelbit kanë përdorur edhe gjethet e shermashekut.

2. — Merrnin një copë napë të bardhë, e njomnin me raki të fortë rrushi dhe ia vinin veshit të sëmurë, pastaj merrnin gjethe mullagash dhe i tiganisnin në vaj ulliri duke krijuar me të një lloj llape. Këtë llapë ia vinin veshit sipër leckës me raki. Ajo e bënte veshin të shpojë, por për ta pastruar nga qelbi merrnin patate të qëruara e të grira në rende. Ashtu të grira, pa i zierë, as pjekur, të përziera me qumësht, ia vinin veshit gjithënjë mbi një napë të njomur me raki.

3. — Në rast qelbëzimi të veshit i vinin një leckë të njomur me raki rrushi e mbi këtë kamomil të mbështjellë me një copë napë të bardhë. Kjo kish veti të tërhiqte qelbin me gjithë mbeturinat që mund të kishte në vrimën e veshit. Në vend të rakisë është përdorur edhe terpentina (vaji i pishës). I hidhnin veshit 3-4 pika nga ajo e mbi të i vinin llapë me farë liri.

4. — Merrnin dhe shkrinin në një enë një copë zam blete, në këtë njomnin një copë napë, të cilën e mbështillnin si filxhan të gjatë rreth 1/2 m. pjesën e hollë ia shtinin në vrimën e veshit, kurse fundin që ishte më i gjerë e ndiznin me një shkrepse. Kjo e thithte dhe kishte veti të pastronte veshin nga qelbi. Pastaj ia vazhdonin mjekimin me ilaçe të tjera.

5. — Merrnin një dorë krunde gruri, gjethe trëndaflesh

të kuqe e një dorë pelin. Këto gjethe e krunde së bashku i zienin me uthull përgjysmë me ujë, duke krijuar me ta një ilaç. Këtë ia vinin veshit të sëmurë me një leckë. Mjekimi i përsëritej dy-tri herë në ditë.

Kur hynin në vesh ose në hundë insekte i hidhnin nja dy-të pika vaj, që i ngordhte dhe kështu dilnin vetiu.

6. — Kur zë veshi qelb: marrim gjethe matragoni, si e grimcojmë në një enë ku kemi hedhur 1 gotë ujë dhe e ziejmë deri sa të shterrojë. Pastaj shtypen dhe përzihen me vaj ulliri deri sa bëhen si brumë. Këtë e mbështjellim në dy pëlhura dhe e vendosim në llapën e veshit të sëmurë, në mëngjes e në darkë.

7. — Veshin e qelbëzuar e mjekojmë me tretësirë alkalike me napolisi 10%, si pastrohet veshi me ujë të oksigjenuar, hedhim në veshin e sëmurë 5-6 pika, 2-3 herë në ditë.

SËMUNDJET E REUMATIZMIT

a) JELI (Rheumatismus)

Reumatizmi është një sëmundje që shfaqet me dhembje të forta në shumë pjesë të trupit, sidomos në kyçe e muskuj. Kjo mund të jetë akute ose kronike.

Mënyra e mjekimit:

1. — Për fazat e avancuara të sëmundjes, për dhembje të forta dhe anjtje si mjekim me dobi përdorim këtë ilaç:

Së pari: marrim 1 tufë lule bazani, 1 tufë kine fushe, si i ziejmë me gjysmë litër ujë deri sa mbetet 150 gr.

Së dyti: marrim 1 dorë dëllinja të kuqe, i ziejmë këto me ujë gjysmë litër ujë deri sa të çahen dhe i shtypim me lugë deri sa nxjerrim 150 gr lëng. Të dyja kullohen në garzë me shtryshje dhe i përziejmë bashkë. Në këtë përzierje hedhim 500 gr natë dhe i vëmë në zjarr. Si të jenë bashkuar bashkë i heqim nga zjarri. Në këtë hedhim 100 gr naftë. E vëmë përsëri në

zjarr për të zier 10-15 min, deri sa të bashkohen. Me këtë lyejë më pjesët e sëmura duke njomur një copë garzë, e shtrydhim dhe me këtë mbështjellim pjesën e sëmurë duke e lidhur sipër vendosim një mbështjellse të leshtë. Mjekimi bëhet 1 ditë jo e 1 ditë po dhe zgjat 2 javë.

2. — Merrnin afërsisht 500 gr. bar jeli (Silene vulgaris) dhe i zienin në tri litra ujë. Merrnin pastaj copra leckash e njomnin në këtë lëng që duhej të ishte i ngrohtë deri sa mund ta durote dora. Këto leckat të njomura ia vinin të sëmurit, gjetet e llomitura ia vinin përsëri si llapë të nxehtë, njëkohësisht zienin rrënjë sanëze dhe lëngun e tyre ia jepnin ta pinte nga një lugë gjelle tri herë në ditë.

3. — Edhe iriqi ka qënë viktimë e kësaj sëmundjeje, mbasi mishi i tij ishte i rekomanduar për këtë sëmundje. Merrnin një iriq dhe si e mbysin dhe e qeronin, e zienin ashtu si ishte. I sëmuri detyrohej ta hante gjithë mishin. Disa, në vend të iriqit, përdornin ngjalën. Merrnin një ngjalë dhe e coptonin, pastaj e zienin vetëm me ujë e me pak kripë. Ngjalës nuk i hiqej asgjë dhe i sëmuri detyrohej ta hante krejt. Mjekimet me iriq dhe me ngjalë nuk përsëriteshin më.

4. — Merrnin gjethe hithrash, nga ato më të mëdhatë e më të trashat, e me to fërkonin të sëmurin në vendet ku dhëmbja ishte më e madhe. Natyrisht një fërkim i tillë nxirrte fshikëza mbi lëkurën, të cilat i lyenin me hudhra e raki të fortë rrushi. Fshikëzat që shpoheshin nga ky veprim, mbasi pastroheshin, lyheshin dhe një herë me vaj dhe me dyllë blete ose me vajin e vezëve.

5. — Merrnin shufra të njoma shelqeje dhe i qëronin duke i marrë lëkurën e tyre, të cilat i zienin për një kohë të gjatë në një me tri pjesë ujë. Këtë lëng e pinin dhe e përdornin si kompresë. Nga ky i sëmuri pinte një filxhan kafeje çdo mëngjes esëll. Disa këtë lëng e përzienin me atë të rozmarinës. Këtë mjekim e vazhdonin për 3-4 javë.

6. — Shumë mjekë popullore kanë pasë këshilluar lyejen e vendit, ku ndieshin më tepër dhëmbjet, me dhjamin e shkrirë të iriqit, në vend që të hahej mishi i tij. Këtë lyejë e vazhdonin për 10-15 ditë.

7. — Kur dhëmbja bëhej e padurueshme, sidomos kur kjo lokalizohej, i çelnin jaki. Ky veprim konsiderohej si masë e fundit. Në se kjo i pakësonte dhëmbjet, mbetej e hapur për 4-5 muaj.

8. — Fusharakët i kanë pasë dhënë rëndësi të madhe hu-

dhërës. Ata merrnin 30-40 ose më tepër thelpinj hudhra të qaruara dhe i vinin mbi një sitë. Njëkohësisht vinin në zjarr një kua me ujë duke e mbuluar me sitën që kishte hudhrrat. Nga avulli i ujit hudhrrat zbuteshin. Të zbutura i hidhnin në një napë, dhe ia vishnin të sëmurit në vendin ku më tepër ndieheshin dhëmbjet. Me lëngun e tyre fërkonin vendet e sëmura për 10-15 minuta e pastaj i mbështillnin me sende të leshta.

9. — Edhe tëmthi i lopës ka qënë përdorur në mjekimin e reumatizmës. Merrnin një ose dy prej tyre dhe lëngun e përzienin me pak vajguri. Me këtë përzierje i fërkonin vendet e sëmura dy herë në ditë.

10. — Për ngrohje dhe qetësim, dhëmbjesh kanë përdorur edhe gjethet e duhanit. Merrnin një sasi të mirë prej tyre dhe i pastronin nga damarët. Këto nuk i nxehnin në ujë, por nën sate. Të mbështjella me ndonjë pëlthurë të leshtë, ia vinin të sëmurit në vendin ku kishte më tepër dhëmbje. Këtë lloj mjekimi e vazhdonin deri sa t'i lehtësohej dhëmbja.

11. — Me qënë se mjekët popullore i jepnin rëndësi të madhe ngrohjes të vëndeve ku ndieshin më tepër dhëmbjet, mundoheshin që të shfrytëzonin çdo mjet. Edhe lëkurën e lemuarve e kanë konsideruar të dobishme. Posa vrisnin ndonjë nga ata, të egër apo të butë, menjëherë ia pllakosnin lëkurën e tij të sëmurit, në vendin ku ndiente dhëmbje. Disa këtë e pluhuronin me pluhur speci të kuq djegës.

12. — Në recetat e empirikëve shihen edhe specat e vegjël të kuq. Mjekimi me ata shkonte deri në 100 copë nga 20 ditë.

13. — Edhe gjethet e shelqeve janë përdorur në mjekimin e kësaj sëmundjeje. Merrnin një kilogram prej tyre dhe i zienin në 6-7 litra ujë për një orë. Në këtë ujë njomnin dy kilogram kashte dhe ia shtronin të sëmurit. Kashta e llomitur mbulohej me një batanije të hollë e njomur edhe ajo me ujin e gjetheve të shelqes. Po në atë ujë njomnin një carcaf me të cilin mbështillnin të sëmurin, i cili shtrihej në atë lagështirë duke u mbuluar me një batanije të tharë. I sëmuri mbahej në atë gjendje 40 minuta.

14. — Në qendrat kohët e fundit, janë munduar të gjenë ilaç lehtësira apo përmirësime të përkohshme me këto veprime:

— Merrnin një kokërr qepë mesatare dhe e çanin katërrah. Kështu të çarë e hidhnin në një gotë ujë të ftohtë duke e lënë përjashta në vesë apo brymë gjithë natën. Ujin e saj e pinin në mëngjes esëll për 40 ditë.

— Merrnin pllaka apo fije teli bakri për të veshur me të pjesët e trupit ku ndiheshin më shumë dhëmbjet.

— Merrnin një numër bletësh dhe një nga një ia vlon vendit ku rëndonte dhëmbja, për ta thumbuar.

— Nxirrnin në shulla (vend i rahur nga dielli) dy karroza rërë dhe në të, verës, fushin të sëmurin, duke i bërë një lloj banjo dielli e rërë.

— Merrnin 150 gr. alkool, 50 gr. vaj ulliri dhe pesë gram spec të kuq. Në vaj zienin 15 gr. kamomil. Vajin e kullonin dhe e përzieinin së bashku me alkoolin dhe specin. Me këtë ilaç e lyenin të sëmurin sa herë që ndjente dhëmbje, natyrisht pjesët e sëmura.

15. — Kur kishin dhëmbje në kyçe, merrnin një grusht miell sinapi dhe një grusht miell misri. Këto dy lloje miellrash i përzieinin dhe i gatuanin me uthull. Këtë brumë e përdornin në formë llape duke ia veshur vendit të dhëmbjeve me anë të një nape, në gjendje të ngrohtë. Kur ia hiqnin, vendin e fërkonin me vaj.

16. — Merrnin gjysmë kilogrami krunde gruri dhe i zienin në dy litra ujë. Këtë lloj llapë ia vinin menjëherë vendit ku ndihej dhëmbja më shumë duke ia lënë deri sa ftohej. Pastaj merrnin një kokërr cepë dhe e thërmonin me dorë kur i përsërisnin mjekimin i shtonin edhe qepën.

17. — Merrnin 100 gr. maja buke, një filxhan vaj ulliri dhe 20 gr. spec të kuq. Këta tre elementë i ngjeshnin së bashku dhe i ngrohnin në tigan, ashtu të ngrohta i hidhnin në një napë dhe ia vinin vendit ku kishte dhëmbje. Këtë e ndërronin shpesh, duke e ngrohur gjithnjë.

18. — Merrnin gjysmë litre vaj ulliri e një grusht shap shap shtypej dhe shkrihej në vaj duke formuar një lloj llape shumë të thjeshtë. Një herë lyhej me këtë, pastaj me shap tretur në raki të fortë rrushi.

19. — Kohët e fundit kanë përdorur terpentinën e thjeshtë (vajin e pishës). Me këtë fërkonin vendin e dhëmbjes deri sa skuqej lëkura. Këtë mjekim ia vazhdonin deri në tri javë. Si gjëra të brendshme përdornin lëngun e hithrës duke e zierë gjithë bimën në një litër ujë. (2-3 filxhana në ditë).

20. — Merrnin 2 kgr. gjethe shelqe, e, si i pastronin dhe i thërmonin i zienin në 6 litra ujë, deri sa të mbeteshin vetëm 2 kgr. Pasi i kullonin, i jepnin të sëmurit nga 2 lugë gjelle në ditë, me pak sheqer.

21. — Si mjekim të brendshëm merrnin një grusht kë

ej dhe gjethe hithrash dhe një grusht tjetër gjethe shelgu, si i pastronin dhe i shtypain i zienin për 1/2 orë në 2 litra ujë, nga ky lëng i jepnin të sëmurit 2 filxhana në ditë në mëngjes esëll dhe në darkë para gjumit.

22. — Pregatitnin kulaç prej miell gruri, si e lyenin me vaj ulliri e spërkatinin me pluhur piperi, me këtë mbështillnin krahun apo dorën dhe e lidhnin me napë. Këtë e mbante i sëmuri deri në mëngjes. Pastaj mjekimin ia përsërisnin për tri mbremje. Natën e parë ndihej dhëmbje që pastaj lehtësohej.

23. — Në mëngjes esëll i jepnin të sëmurit një gotë uji me lëng patatesh të pa ziera (të kaluara në rende). Si mjekim lokal gjatë kësaj kohe vepronin kështu:

— Ditën e parë: — Merrnin një gjethe lakre, si e shtypnin, e ngrohnin dhe e vendosnin në vendin ku i sëmuri ndiente dhëmbje, duke e mbajtur deri në mëngjes.

— Ditën e dytë: — Merrej dhe hardalli i kuq duke e përzierë me ujë të ngrohtë, me këtë brumë mbështillej pjesa e sëmurë dhe e mbanin të lidhur deri në mëngjes.

— Ditën e tretë: — Merrej qumështi i prerë i ngrohtë, me këtë mbështillnin dhe e lidhnin pjesën e sëmurë. Gjatë kësaj kohe duhej që i sëmuri të hante oriz pa i hequr cipën. Vajin ia hidhte gjellës të pa djegur. Gjithashtu nuk duhej të hante as mish as vezë gjatë mjekimit. Ky mjekim vazhdonte deri sa të përmirësohej gjendja.

24. — Më parë fushin këmbët ose duart e sëmura në ujë të ngrohtë, ku i mbanin për 5 minuta, pastaj për një minutë i fushin në ujë të ftohtë. Kjo vazhdonte gjysmë orë duke e përsëritur dy-tre herë në ditë. Uji i ngrohtë duhet të kishte temperaturë konstante, për këtë qëllim i duhej shtuar gradualisht ujë i ngrohtë. Mbasi nxirrnin pjesën e sëmurë nga uji i ftohtë e mbështillnin atë me gjëra të ngrohta, dhe i sëmuri shtrihet në krevat ku duhej të rrinte ngrohtë. Këtë procedurë mjekimi i sëmuri duhet ta vazhdonte 3-5 ditë.

25. — Merrnin një grusht lëkura nga bima e fshikarthësdrokthit (*Colutea arborensens*). Si i pastronin e i thërmonin, i zienin në dy litra ujë deri sa të përgjysmoreshin. Si e kullonin, në këtë lëng hidhnin 300 gr. verë. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit nga tre filxhana në ditë, pas buke, mjekimi vazhdohej 2-3 javë.

26. — Merrnin një grusht nga rrënjët e bimës së shpargullos (*Asparagus acutifolius*), si i pastronin dhe i thërmonin, i zienin për një orë në dy litra ujë, deri sa përgjysmohej. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit në mëngjes esëll nga një filxhan,

të ëmbëlsuar me sheqer ose me mjaltë. Mjekimin ia vazhdonin për 10-15 ditë.

27. — Merrnin një litër vaj ulliri e në të hidhnin 500 gr. thelpinj hudhrash të shtypura, dhe mishin e një iriqi të pastruar nga rropullitë e brendshme. Këtë e zienin për një orë. Si e kullonin, lëngu futej në një enë qelqi të mbyllur. Me këtë ilaç lyenin e fërkonin pjesët ku ndihej dhëmbja, këtë masazh e vazhdonin për 20 minuta, pastaj ia mbështillnin me gjëra të lehta, duke e mbajtur të lidhur për 12 orë.

b) DHËMBJE REUMATIZMI

Për dhëmbje reumatizmi në kokë:

1. — Merrnin gjak prej pethit nën gjuhë e bënin këtë ndërhyrje kur kjo ishte e trashë dhe e zezë. Me daljen dhe largimin e gjakut thonin se u largohej dhëmbja e kokës.

2. — Merrnin 300 gr. krundë gruri, dhe i zienin në 3 litra ujë, me këtë përzierje e avullonin çdo mbrëmje pjesën që klah dhëmbje. Pastaj merrnin një kokërr qepë të madhe, si e thërrmonin me dorë, ia vendosnin mbi vendin e sëmurë (ku klah dhëmbje) duke e lidhur me një napë. Nga mesi i natës e lagonin me pak ujë, në mënyrë dhe në atë masë, sa të kalonte uji në mes trupit e qepës. Këtë mjekim ia vazhdonin të sëmurit deri sa të përmirësohej.

3. — Për këtë qëllim kanë pasë përdorur edhe bletën. Në ditën e parë në vendin e sëmurë lëshonin dy thumbime bletë, ditën e dytë katër thumbime, dhe në ditën e tretë 8 thumbime.

4. — Për mjekimin e pjesëve të sëmura kanë përdorur edhe maja buke (të tharmët). Merrnin nga ky brumë një sasi sa për të mbuluar vendin e sëmurë, në formë kulaçi, këtë e kriptonin me pluhur speci djegës, mbi të hidhnin vaj ulliri dhe ia vendosnin pjesës së sëmurë, ku ia lidhnin me një napë dhe ia lënin për 12 orë. Këtë mjekim e përsërisnin për 5-6 ditë.

5. — Merrnin 1/2 litra vaj ulliri, në këtë hidhnin një grush gjethe shqope të thërrmuara, këtë përzierje e vinin mbi zjarr, pastaj me këtë fërkonin pjesët ku kishin dhëmbje. Këtë mjekim e vazhdonin për çdo mbrëmje. Veç këtij fërkimi të sëmurin e shtrinin në rroba të ngrohta, këtë mjekim e vazhdonin për 4-5 ditë.

6. — Merrnin katran e terpentinë (rrëshirë) të pastër në

sasi të barabartë, me këtë fërkonin e i bënin masazh vendeve me dhëmbje të forta dhe të vjetra. Pastaj e mbështillnin me veta ilaç në shtresë pak të trashë. Këtë mjekim e vazhdonin për 10 ditë.

7. — Në rastet me dhëmbje reumatizmi të përgjithshëm merrnin farë sinapi të bardhë, si e pastronin e lanin dhe e thasin. Nga ky i jepnin të sëmurit dy lugë kafeje në ditë, mëngjes e darkë të përcjella me qumësht ose me çaj. Mjekimin ia vazhdonin për 10-15 ditë.

8. — Merrnin një litër e gjysmë bozë të ëmbël dhe një copë çelik. Bozën e vendosnin në një enë prej dheu. Si e skuqonin mirë në zjarr çelikut e shuanin në bozë. Këtë veprim e përsërisnin tri herë. Këtë bozë i sëmuri e pinte brënda ditës. Këtë mjekim ata që vuanin gjithnjë nga kjo sëmundje e përsërisnin 5-6 ditë me radhë.

9. — Këtë e mjekonin me brumë të ftohtë ose me borë. Mjekimin e fillonin duke shtirë pjesën e sëmurë në ujë të ftohtë ose e mbështillnin me borë. Ditën e parë e mbanin 5 minuta, pastaj vinin duke e shtuar kohën 1 minutë çdo ditë deri në 10 minuta, pastaj vinin duke e zbritur çdo ditë nga një minutë gjithsej mjekimi zgjaste 15 ditë. Kur dilnin nga uji shotisnin një gjysmë ore pastaj shkonin e binin në krevat. Uji duhet të jetë sa më i ftohtë. Mbas kësaj kure sëmundja nuk përsëritet.

c) PRIÇET (Polyarthritis)

1. — Merrnin uthull të fortë rrushi, afërsisht një gotë ujë, dhe 25 thelpinj hudhra. Hudhrat i shtypnin në havan e pastaj i fusnin në uthull ku i mbanin për 24 orë që të regjeshin. Si kullonin uthullën, në të njomnin disa copa të lehta e me to ia mbështillnin të sëmurit vendet e enjtura. Këtë lloj ilaçi e përdornin shumë mjekë popullorë. Merrnin nga bulbi i zambakut vjeshtor dhe e shtypnin mirë. Ashtu siç ishte, ia vinin kyçeve të enjtura duke ia mbështjellë me ndonjë pëlhurë. Dëna i zienin e i vinin si llapë.

2. — Merrnin dy-tri rrënjë hitrash, si i pasttronin dhe i shtypnin i hidhnin në 300 gr. raki të fortë rrushi, duke i lënë 3-6 ditë dhe pastaj i kullonin. Me atë raki vazhdonin të fërkonin kyçet e enjtura pastaj ia mbështillnin me pëlhurë leshi.

3. — Shumë vetë, që kanë vuajtur vite me radhë nga ky-

cet, një lloj lehtësimi kanë gjetur tek leshi i palarë i berri. Këtë e spërkatnin me vaj ulliri dhe me spec të kuq duke mbështjellë kyçeve e duke i lënë aty 24 orë rrjesht. Këtë lloj mjekimi e vazhdonin për një javë.

4. — Qëronin 200-300 thelpinj hudhrash e i hidhnin në një napë. Këto me gjithë napë i vinin mbi avullin e ndonjë enë me ujë që valonte mbi zjarr, duke i mbajtur deri sa të zbuteshin aq shumë sa të ndërroinin trajtën. Mbi këtë pur hudhrash njomnin dorën dhe vazhdimisht fërkonin vendin e sëmurë për më se 20 minuta. Gjatë këtij fërkimi të fortë vendi nxehet e pastaj duhet mbështjellë me ndonjë shall lesh. Ky veprim i bëhet në mbrëmje, mbasi me të i sëmuri djerstet shumë. Ky mjekim i vazhdohej për tri mbrëmje rrjesht.

5. — Merrnin gjysmë kilogrami thelpinj hudhrash të pastruara dhe të shtypura. Këto i hidhin në një litër vaj ulliri. Si i zienin për 30 minuta i kullonin. Në këtë vaj pastaj hidhnin 5 të verdha veze dhe i ngeshnin. Me këtë ilaç fërkonin pricet e sëmura 2 herë në ditë duke i mbështjellë me gjëra të leshita.

6. — Merrnin farët e bimës trëndëlinë-gruri qabeje (*Thymus foenum graecum*) dy grushta. Si i zienin dhe i shtypnin, i ngjeshnin duke i kthyer në llapë, në gjendje të ngrohtë me një napë ia vinin kyçeve, mbi këtë vinin gjëra të leshita. Si mjekim të brendshëm jepnin këtë ilaç: merrnin sa tre grushta në sasi të barabartë gjethe shenbele, pelini dhe meniant (Menyanthus trifolia). Këto i zienin në 1/2 litër ujë për 15 minuta. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit 5-6 herë në ditë nga një lugë gjelle.

7. — Merrnin 100 gjethe shelqeje të njomë dhe i zienin në një kgr. ujë. Nga ky, i sëmuri merrte 3 filxhana në ditë para buke. Krahas kësaj të sëmurit i merrnin gjak në fundin e zorrës së trashë me dy-tre shushunja. Këshillohej që ky veprim të bëhet në fillim të muajit maj.

8. — Merrnin e grumbullonin thnegla nga zgavrat e druve (milingona) 8-10 copë. I shtinin në një dorezë duke i lidhur në pjesën e sëmurë për 24 orë (deri sa i sëmuri të duronte). Këtë mjekim e vazhdonin për 14 ditë.

c) SHIATIKU (ISCHIAS)

1. — Si masë e parë ka qenë marrja e gjakut në pjesën e sëmurë me sa më shumë shushunja, e, në mungesë të tyre

marrja me çark; mbështjellja e këmbës së sëmurë me lëkurë berri, nga ana e leshit. Më parë se t'ia mbështillnin në lëkurë, i fërkonin vendin e dhëmbjes me hithra, në se ishte atina e tyre, ose me hudhra të shtypura e të përziëra me vaj ulliri. Hudhtrat me vaj ia vinin me qëllim që t'i shkaktounin ngritjen e fshikzave ujëse.

2. — Merrnin dy kilogram dëllinja të kuqe e në vend që t'i hidhnin në ujë të vakët për t'i kthyer në hardiç, i zienin për 1/2 orë në tri litra ujë. Këtë lëng e pinin në vend të ujit.

3. — Meqenëse në fshatra rritej shumë kallami, mjekët popullorë të fshatrave e kanë pasë përdorur shumë këtë bimë, si në sëmundjen e shiatikut edhe të pricëve. Merrnin 5-6 trënjë të tyre dhe i zienin në një litër ujë. Lëngun e tyre e pinin, kurse me gjethet e llomitura mbështillnin këmbën.

4. — Si mjekim i jashtëm është përdorur bulbi i shpatores. Shtypej bulbi i saj në havan bashkë me spec të kuqe djegëse. Para se t'ia vinin vendit të sëmurë, këtë e fërkonin me gjethe hithrash e kur ia ndërroinin, ia lyenin me vaj ulliri.

5. — Për ta lehtësuar dhëmbjen e madhe, ia afronin sa më shumë këmbën stufës apo vatrës, duke e nxehur deri sa mund ta duronin. I vinin lesh të palarë me vaj ose me raki e spec të kuq dhe ecnin deri sa lodheshin. Mjekët e Zadrimës e të Lezhës, ku bima helmuese e zhabinës gjendet në shumicë në arat e livadhet e tyre, e përdornin këtë. Merrnin disa bimë të tilla dhe i shtypnin në gurin e kafesë ose në havan e ashtu të shtypura ia vinin nyjës të nervit shiatik. Kur ky ilaç formonte fshikëza, këto i shponin me kunjë piçhe dhe i linin të kullonin ose i vinin gota për t'i thithur, pastaj i mjekonin me vaj vezësh.

6. — Merrnin nga një dorë lule gjaku (Balçi) bar ethesh (kinë fushe) një dorë dëllinja të kuqe. Këto i zienin në një litër ujë deri sa mbetej 1/4 litër, si e kullonin hidhnin 1/2 kg. maltë të pa vënë në zjarr dhe 1/4 litër vaj ulliri, i zienin edhe 15 min. si e largonin nga zjarri në këtë hidhnin edhe dy filxhana naftë. Në këtë ilaç njomnin një copë napë, si e shtrydhnin mbështillnin pjesët e sëmura, pastaj e lidhnin me shall lesh ku e linin 48 orë. Mjekimin e vazhdonin 2-3 javë. Me këtë ilaç mjekonin të gjitha format e rënda reumatizmale, me enjtje, deformime etjera.

7. — Merrnin hithra, afërsisht dy grushta dhe, mbasi i pastronin dhe i shtypnin, i tiganisnin në vaj ulliri deri sa të shndërroheshin në pure. Këtë ilaç ia vinin nyjës shiatike duke

ia mbështjellë me pëlhurë e duke ia lënë për 24 orë.

8 — Merrnin një copë shajak dhe e spërkisnin me vajguri. Si e lyenin më parë vendin me vaj ulliri, mbi të i vinin shajakun duke ia lënë për kaq kohë sa mund të duronte. Fshikëzat ia mjekonin me vaj veze e pomada të tjera.

9 — Merrnin 5-6 kg. bërsi misri (këto preferoheshin më shumë) me këto mbështillej e gjithë këmba e sëmure, nga mesi deri në fund të saj. Sipër kësaj mbështjelljeje vinin dhe një mushama. Këtë e mbanin për 12 orë. Këtë mjekim e përsërisnin 3-4 herë.

10 — Pjesët ku ndjehej dhëmbja e lyenin dhe i fërkonin me vajguri duke i mbështjellë deri sa mund të duronte i sëmuri. Disa vajgurit i shtonin edhe hi me të cilin gatuanin kulaç dhe ia vinin vendit të sëmure nga shiatiku. Fshikëzat që shfaqeshin i mjekonin me ilaçet për djegie. Ndërsa si të brendshme merrnin një litër raki të fortë rrushi, në këtë hidhnin një majë luge të vogël pluhur kamfora, si trefjet nga ky ilaç i jepnin për të pirë të sëmurit tri lugë gjelle në ditë.

SËMUNDJET NGJITËSE

a) LIA (Variola vera)

Lia është një sëmundje ngjitëse, epidemike dhe shumë rrezikshme. Shfaqet me temperaturë të lartë dhe puçrriza në të gjithë sipërfaqen e trupit, të cilat lënë shenja të përhershme.

Mënyra e mjekimit:

Në malësitë e në periferitë e qendrave të krahinave të veriut rrallë herë është takuar ndonjë i vranë nga lia, kurse në qendrat po. Bile ndonjë takohet edhe sot.

1 — Kur ndonjërit i binte lia, merrnin nga qelbi që formohej në fytyrë apo në ndonjë vend tjetër të trupit, dhe ia shartonin të shëndoshëve zakonisht në krah. Ata ia gërvishnin lëkurën ku donin t'ia shartonin me anë të ndonjë gjilpëre ose majë pishe. Plagën ia mbulonin me ndonjë gjethë. Kjo quhej edhe «Lia e bleme». I sëmuri me lijën e vërtetë izoloheshin e nganjëherë, me të edhe gjithë familja. Qëndrat kanë për-

dorur në mënyrë të veçantë limonin e hudhrat dhe bulbin e shpatorës, si edhe nishadrën si mjekim të brendshëm.

2 — Veç masave autentike të atyre të marra për kole-ran, gjë tjetër nuk gjendej në lidhje me linë. Thonin sikur një mjek i fshatit Kastrat, i quajtur Nik Gjoni, kish përgatitur një lloj vere prej thanave të përzierë me mjaltë. Në rast të shfaqjeve të lisë e ka përdorur këtë ilaç. Si gjëra të tjera janë përdorur trika, kamomili dhe rakia e fortë e rrushit. Të sëmureve u ndalohej vetëm mishi dhe vezët.

3 — Për të mos i mbetur të prekurve shenja në fytyrë, u vinin petëza të prera nga mishi i berrave apo i derrit, duke ia lidhur.

4 — Merrnin një filxhan terpentine (vaj pishe) dhe pesë filxhana raki, me këtë përzierje i pastronin puçrrat e lisë 3 herë në ditë.

5 — Merrnin ujë gëlqereje dhe e përzierin me vaj ulliri, me këtë mjekonin puçrrat 3-4 herë në ditë. Për të mos ju mbetur shënje në fytyrë, puçrrat i shponin me kunjë pishe pastaj i lanin me kujdes, një nga një, me lëng hudhre e raki, të përziera bashkë.

6 — Për t'i mbrojtur sytë, që mos t'i prekte sëmundja, merrnin elb të shtypur dhe e mbanin, për pak kohë në ujë të ftohur. Si e kullonin, në të hidhnin lëng krokulli (shafan). Me këtë i pastronin dhe lanin sytë 3 herë në ditë.

7 — Merrnin një lugë qumësht gjiri e po kaq lëng shafan të zierë. Me këtë ilaç u lanin sytë brënda dhe jashtë famijëve. Kur thaheshin, puçrrat ia lanin me ujë krundësh të ftohur. Të sëmureve u jepnin për të ngrënë: mjaltë, pekmez, etj., e për të pirë çaj, kamomil sherbele etj. Rrobat e të sëmureve i digjinin.

b) LIA E DHENVE (Varicella)

Lia e dhënve ose e qenit është një sëmundje ngjitëse dhe epidemike, por jo e dëmshme. Kjo prek më tepër fëmijët. Shfaqet me disa fshikëza në trup; në përgjithësi nuk lënë shënja.

Mënyra e mjekimit:

1 — Merrnin dy duar nga bima e quajtur drokth dhe i hidhnin në tri-katër litra ujë. Me lëngun e tyre e lanin fëmi-

jën tri a katër herë radhazi. Drurin e kësaj bime, që është një shkurrë, e digjin dhe hirin e tij e përziejn me vaj. Me këtë lloj melhëmi e lyenin fëmijën pas banjës.

2 — Merrnin 100 gr. gjethe hurthi dhe i zienin në një litër ujë. Me këtë lëng e fërkonin fëmijën çdo ditë. Mban fërkimit e pudrosnin me pluhurin e goglave të selvisë të kuqverdisura dhe të bluara si kafeja.

3 — Për larjen e trupit të fëmijës kanë pasë përdorur edhe gjethet e bushit dhe të mrinës, kurse për pudrosje kanë përdorur nishestenë.

4 — Qëndrat merrnin afërsisht 200 gr. nisheste dhe i tregonin në dy litra ujë. Me këtë ia lanin dy-tri herë në ditë trupin. Pas larjes trupin ia fërkonin me kafe elbi ose me këna. Në raste qelbëzimi të ndonjë fshikëze, këtë ia shponin me kunja pishe, ia pastronin dhe ia lyenin me lëng gëlqereje dhe vaj ulliri.

5 — Merrnin gjethe ahu dy-tre grushta dhe i zienin në dy litra ujë. Si i kullonin, në të hidhnin një grusht krundë gruri dhe i jepnin edhe dy valë me të. Me këtë ujë, jo të kulluar, e fërkonin trupin e fëmijës. Në vend të pudrës kanë pasë skuqur në një tigan miell gruri dhe me të e pudrosnin.

6 — Merrnin 150 gr. nga gjethet e sythet e barit të llojit së qenit (*Echium Vulgaris*), si i thanin nën saç ose dollap kafeje, i thërmonin sa më imët, duke i kaluar nëpër një sitë të mëndafshhtë. Këtë pluhur e përziejn me gjalp pa kripë, deri sa merrte formën e një pomadë. Me këtë lyenin pjesët e sëmurura të fëmijës dy herë në ditë. Gjatë mjekimit nuk i bënin banjë fëmijës. Kurën ia vazhdonin për 5-6 ditë.

e) FRUTHI (Morbilli)

Fruthi është një sëmundje ngjitëse dhe epidemike që prek më tepër fëmijët e deri diku edhe të rinjtë. Fruthi shfaqet me kollë, temperaturë dhe shpërthim puçrrash.

Mënyra e mjekimit:

1 — Në ato familje që kishin shumë fëmijë dhe nuk kishin mundësi izolimi, sëmundja prekte edhe fëmijët e tjerë që nuk e kishin kaluar. Si masë e parë ishte krijimi i një

ngrohësije konstante dhe mos prekja e tyre me ujë. U jepnin fëmijëve pa ndërprerje për të pirë lëngje të ngrohta si çaj, kamomil, lule bliri të ëmbëlsuar me mjaltë.

2 — Merrnin nga gjethet e majat e barit të pezmit afërsisht dy grushta, dhe i zienin në katër litra ujë. Në këtë lëng njomonin shpërganin e fëmijës ose ndonjë çarçaf dhe në të hidhnin fëmijën. Lëngun e mbanin vazhdimisht të ngrohtë për sa duhej ndërruar gjithnjë po me sende të ngrohta. Mjekët shpesh kanë pasur shumë kujdes kapsllëkun, sepse, sipas mjekimit të tyre, ky shkaktonte mbylljen e fruthit brënda trupit, që për ta ishte gjë shumë e rrezikshme. Kundër tij, të sëmurit i jepnin në mëngjes nga një lugë vaj ulliri dhe kamomil me mjaltë. Të miturve u fushonin në të ndenjura kunja të lyera me vaj. Të rriturve nuk ua ndanin alkoolin. Qëndrat kanë përdorur edhe klizmat me lëng kamomili e sasinë të bardhë rrobash.

e) KOLERA (CHOLERA ASIATICA)

Kolera është një sëmundje epidemike shumë e rëndë. Kjo shfaqet me dhëmbje të forta barku, të pështjella, temperaturë të ulët dhe diare shumë të shpeshtë.

Mënyra e mjekimit:

1 — Si masë e parë në periferitë e qendrave dhe në vetë qendrat ka qënë izolimi jo vetëm i të sëmurit brënda familjes, por edhe i gjithë familjes. Merrnin raki dhe uthull të fortë të grushtit, i ngrohnin dhe në këtë gjendje me to fërkonin barkun e tabanin e dy këmbëve. Veç fërkimit, në bark dhe në këmbë i vinin të sëmurit gjëra të ngrohta. Këtë mjekim e vazhdonin pa ndërprerje.

2 — Merrnin kinë fushë (trikë), një grusht, dhe e zienin në dy-tri litra ujë për një kohë sa më të gjatë. Merrnin dhjetë gota vezë dhe i zienin shumë. Të vërdat e këtyre vezëve i ngjeshnin me lëngun e trikës; Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit vazhdimisht duke ia përcjellë me lëngun e goricave ose me lëngje të egra.

3 — Merrnin sasira hudhrash dhe i shtypnin në havan.

Këto i përzienin me uthull të fortë rrushi dhe të nxehta të vinin të sëmurit si llapë në të ndenjtur dhe në bark. I jepnin vazhdimisht kos me hudhra me bukë gruri e, në vënd të ujit, lëng thanash të njoma ose të thata, si të ishte stina.

4 — Merrnin ftonj dhe i shtypnin. Farët e tyre i zienin me gjethe hithrash. Në mes sendeve të tjera i jepnin të sëmurit të hantë sa më shumë nga kjo llapë ftonjsh të pa zierë. Për të ndihmuar kalimin e tyre në stomak ia përcillnin me lëngun e hithrave dhe të farëve të ftoit.

5 — Merrnin spec dhe me të rregullonin një lloj llapë vetëm me uthull. Në mëngjes esëll të sëmurit i jepnin një lloj bardhë vezë të rrahur po me kaq ujë. Merrnin një kilogram miell misri të pasitur dhe një litër uthull të fortë rrushi. Mbasi i përzienin mirë këto dy lëndë, i hidhnin dhe një lugë gjelle me pipër. Këtë lloj qulli, në gjendje të ngrohtë, ia vinin në bark si llapë duke ia ndërruar tri herë në ditë.

6 — Të sëmurëve me kolerë u jepnin gjatë ditës të pëlnin 5-6 filxhana ujë peshkveje (katrani). Gjatë këtij mjekimi të sëmurit i vinin mbi sipërfaqen e barkut një napë të lëyer me peshkve. Para se t'ia vinin këtë ia lyejin barkun me vaj ulliri.

7 — Qendrat merrnin dhjetë kokrra limon dhe i shtypnin. Në lëngun e tyre hidhnin dhe dhjetë gram shap dhe i përzienin. Njëkohësisht lëkurat e limonave i thërmonin dhe u jepnin tri-katër valë në një litër uthull të fortë rrushi. Ndërsa me këtë i bënin avull në të ndenjtur, nga lëngu i limonave i jepnin nga një lugë gjelle. Mjekimin ia vazhdonin katër herë në ditë. Si gjëra të ndërmjeme i jepnin lëng mardre të butë me pak sheqer dhe lëng mollësh jo të ëmbla. Në ushqim i jepnin kos, vezë, hudhra, oriz me shumë pak yndyrë dhe bukë gruri.

8 — Merrnin një luleshtrydhe me gjithë rrënjë dhe e fultonin në një enë me kapak të mbyllur anash. Megjithatë brëndësi i kishin hedhur ujë të valuar, përsëri e zienin. Mbasi ftohet e kullonin dhe e mbyllnin në një enë me tapë. Ky lëng qëndronte për një kohë të gjatë pa prishur. Të prekurve nga kolera u jepnin nga 5-6 gota në ditë deri në shërim. Si përdorim të jashtëm në formë kompresash përdornin terpentinin (vaj peshqesh) dhe uthullën. Dhomën e të sëmurit e tymosnin po me këtë përzierje duke e hedhur në zjarr ose mbi një hekur të skuqur disa herë në ditë. Personat që u shërbenin të sëmurëve, lyejin mustaqet me rrëshirë dhe hundët i mbyllnin me peshqir. Rrobat e të vdekurit i digjin dhe trupi i tij gëlqer

rosej po ashtu edhe varri. I vdekuri varrosej me gjithë tabut (arkivol).

d) MURTAJA (Pestis)

Murtaja është një sëmundje ngjitëse dhe epidemike shumë e rrezikshme. Këtë e përhapnin brejtësit, sidomos minjtë me anën e pleshtave. Kjo shfaqet me temperaturë të lartë, të vjella, dhëmbje të madhe koke etj.

Mënyra e mjekimit:

1 — Mirdita ka këtë recetë për këtë sëmundje: merrnin kërpuçka të mira, i piqnin në prush në lëvozhgën e qepës. Ky ilaç i jepej të sëmurit gjatë gjithë mjekimit.

2 — Merrnin kokën e një nepërke, e shtypnin dhe e zienin në dy litra ujë. Në lëngun e saj zienin lakra të zeza dhe nga këto i jepnin të sëmurit në vënd të gjellës gjatë mjekimit.

3 — I bënin çdo ditë banja me ujë gëlqereje të forta. Gurin e gëlqerës e shuanin po aty ku gjendej i izoluar, që i sëmuri të përfitonte edhe nga avulli i saj. Në vënd të ujit i jepnin lëng hithrash, sherbelë e manaferrash me mjaltë.

4 — I hiqnin në zverk të sëmurit 5 gr. gjak e këtë e përzienin me 15 gr. uthull të fortë e 100 gr. ujë trëndafilash. Këto tre substanca i rrihnin bashkë e ia jepnin të sëmurit njëherësh për ta pirë.

Shënim: Kur në fshatra dhe malësi kjo sëmundje prekte ndodhte nga familjet e varfëra, fshati i ndërtonte një kasolle të re dhe të gjithë pjestarët e familjes i vishte me rroba të reja. Para se t'i transferonin në kasollen e re i lanin me ujë gëlqereje të fortë. Veç sendeve, që i lanin po me ujë gëlqereje, të gjitha sendet e tjera bashkë me kasollen, i digjin.

dh) MALARIA (Malaria)

Malaria është një sëmundje që përhapet nga pickimi i mushkonjës anofele e infektuar. Ethet shfaqen në kohë të

eaktuara dhe shoqërohen me të ftohta, të dridhura, temperaturë, djersitje etj.

Mënyra e mjekimit:

1 — Meqënëse në vende malarike kjo sëmundje nuk kursente asnjë nga pjestarët e familjes, kina e fushës ndër ta përdorej si buka e përditshme. Merrnin gjysmë kilogrami nga kjo dhe e zienin në dy litra ujë. Nga ky lëng gjithë pjesëtarët e familjes pinin nga një filxhan çdo mëngjes esëll. Ata që e përdornin alkoolin mundoheshin ta luftonin sëmundjen edhe me raki të fortë rrushi.

2 — Edhe shelgun e kanë përdorur kundër malaries atë mjekim të brendshëm. Zienin dy grushta nga gjethe ose lëkura e tij në dy litra ujë, duke i shterruar në 40%. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit nga dy lugë gjelle esëll për 15-20 ditë rresht, fëmijëve ua jepnin me lugë kafeje. Si masë profilaktike përdornin pluhurin e gjetheve ose të lëkurës, nga gjysmë luge të vogël me ujë. Kur i sëmuri ishte me ethe përdornin dyfishin e saj. Lëngun e përqëndruar e përdornin edhe për lyerjen e fërkimin e organeve gjenitale. Lëkurën e merrnin në pranverë, kur ende nuk kishte kaluar gjethja, pse atë thara kishte vlerë më tepër.

3 — Fëmijët deri në katër vjeç nuk mjekoheshin me lëngun e përqëndruar të kinës e më vonë me kininë të ardhur të shkrirë në vaj ulliri. Kibej kujdes i posaçëm për ushqimin e tyre dhe për mbrojtjen nga insektet.

4 — Merrnin 1/2 kilogrami gjethe e levore nga arrsi ose dushku i vogël (*Teucrium chamaedrys*). Këtë e zienin me tre kilogram ujë deri sa mbetej 1/2 kg., si e kullonin e shtinin në një shishe. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit tri herë në ditë nga një lugë gjelle.

5 — Thanën (*Cornus mas*), si në gjendje të njomë apo të tharë, frutin dhe rrënjët e saj i kanë përdorur gjerësisht kundër malarjes. Të njoma merrnin një kilogram nga ato, të pjekura jo mirë, dhe i zienin me gjysmë kilogrami ujë. Kur e shikonin se brumi shkoqej nga bërthama, i hiqnin nga zjarri dhe i pastronin nga bërthamat. Pastaj merrnin gjysmë kilogrami nga rrënjët e njoma të saj dhe, mbasi i pastronin dhe i shtypnin, i zienin në një litër ujë. Në lëngun e tyre të kulluar zienin përsëri thana të tjera me tri lugë mjaltë. Këtë

lloj marmelatë ia jepnin fëmijëve malarikë edhe në vend të ushqimit. Edhe thanat e thata përdorshin po kështu për ushqim.

6 — Meqënëse malarikëve u rritej shumë shpretka këshilloheshin që të ngjiteshin e të zbrisnin për uljen e barkut. Mundoheshin të mbroheshin nga mushkonjat duke djegur në mbrëmje bajga të thata e ato që kishin mundësi mbroheshin me anë të xhiblikëve (konupjerave).

7. — Me anën e kininave të jashtme filloi mjekimi me lo. Baza e saj, mushkonjat, dhe djepi i rritjes qëndronin në vend. Por populli nuk hiqte dorë nga disa mjete primitive, sidomos nga qepa dhe hudhra. Veç sasisë që zakonisht mbahej në sofër, qepa përdorej edhe jashtë saj. Po ashtu përdorej edhe hudhra. Në shumicën e malarjës veç rakisë së rrushit, kanë qënë përdorur edhe shumë llojë rakish të tjera si ajo e manave, e mareve, e thanave etj. Për të vegjëlit kanë pasë përdorur mushatin, gjethet e ullinjve dhe ato të sherbelës. Gjethet e tyre i zienin dhe i kullonin e me pak sheqer ua jepnin fëmijëve.

8. — Të gjitha format e përdorura për ethet e ndërmjeme, janë përdorur edhe në ethet e malaries: si kompresat me uthull të fortë rrushi në ballë dhe në tabanët e këmbëve si dhe në shuplakat e duarve. Mirdita është munduar ta luftonte malarien me anë të djersitjes. Ata merrnin nga bima lisen dhe gjethe dëllinje dhe i digjnin nën një saç. Pastaj mbi këtë saç të ngrohtë vinin një kosh dhe mbi këtë të sëmurin, duke e mbuluar kokë e këmbë që të djersitej sa më shumë.

9. — Në vend të kinës së fushës përdornin edhe rakinë e fortë të rrushit. Merrnin një litër raki dhe 10-15 thelpinj bardhe dhe i shtypnin mirë. I hidhnin të gjitha në raki dhe i zienin aty dhjetë ditë. Nga kjo raki pinin një gotë çdo mëngjes në vend të kafesë e të kinës së fushës. Në mëngjes kanë përdorur edhe uthullën e trëndafilave, të cilën e kanë pasë prodhuar shumë familje.

e) KOLLA E MIRË (Pertussis)

Kolla e fëmijëve më gjithë mbiemrat e bukur të saj: «e mirë», «e bardhë» etj., është një sëmundje mjaft e rëndë dhe e mundshme, sidomos për fëmijët në gj. Kjo është një sëmundje ngjitëse dhe epidemike. Zgjat tre muaj.

Mënyra e mjekimit:

1. — Zakonisht fëmijët me kollë të bardhë nuk lidheshin në djep, nuk liheshin vetëm dhe nuk mbaheshin në kuzhina ku mund të kishte tym. Merrnin vaj ullirj dhe e filtronin. Nga ky i jepnin nga gjysmë lugë kafeje dy-tri herë në ditë.

2. — Gjurmonin se ku mund të gjenin ndonjë gomaricë me visk, për ta mjelur. Si kurë të vetme për këtë sëmundje konsiderohej qumështi i kësaj kafshe. Këtë e jepnin herë pas here, nga një gjysmë luge kafeje në gjendje të ngrohtë të pazierë.

3. — Merrnin një kokërr gështenjë të pjekur dhe e ndanin katër pjesësh. Një pjesë nga kjo e zienin në tre filxhana ujë. Nga ky ilaç i jepnin fëmijës të pinte gjatë ditës, herë pas here. Për qetësimin e kollës së mirë merrnin 3-4 gjethe rigon dhe i pregatisnin në formë çaji. Nga ky i jepnin fëmijës dy-tre filxhana në ditë.

4. — Merrnin 20 gr. thëlpinj arrash dhe i shtypnin në havan. Këta i zienin në një xhezve treshe me lëng trëndafil. Si i shtypnin, lëngun që mbetej e kullonin dhe pastaj e përzienin me gjirin e nënës. Me këtë ilaç të pregatitur kështu mjekonin fëmijët sipas moshës së tyre duke ia dhënë me lugë kafeje disa herë.

5. — Për të lehtësuar kollën e mirë dhe shkurtuar kohën merrnin një breshkë fushe dhe e fthernin. Gjakun e saj e përzienin në një enë. Nga ky gjak i jepnin fëmijës nga një luge kafeje dy herë në ditë. Në se fëmija ishte në gj, ky i jepnin i përzierë me qumështin e nënës e në mëngjes me atë të gomaricës. Për këtë qëllim është përdorur edhe mëlçia e broshkës e zierë dhe e pregatitur si pure. Disa mjekë këshillojnë dërgimin e fëmijëve të sëmurë me kollë të mirë nëpër bjeshkë me ajër të pastër.

5) TIFOJA E ZORRËVE (*Typhus abdominalis*)

Tifoja e zorrëve është një sëmundje infektive. Kjo shfaqet me temperaturë, këputje gjymtyrësh, dobësi, dhëmbje barku, etj.

Mënyra e mjekimit:

1. — Merrnin nga kokrrat e boronicës, afërsisht 100 gr. dhe si i shtypnin, i zienin në 300 gr. ujë. Nga lëngu i tyre

i jepnin të sëmurit për çdo ditë nga një gotë të vogël. Këtë e përsërisnin, herë pas here, me fruta të freskëta ose të thata, pas çdo ditë ia shtonin dozën.

2. — Merrnin dy-tri bimë gjethedelli. Si i pastronin dhe i shtypnin, i zienin në një litër ujë. Të kulluara mirë i jepnin të sëmurit nga ky lëng deri në tre filxhana në ditë. Edhe bimën kapinok e kanë përdorur si gjethedellin, mbasi edhe kësaj bimë i përdoren të gjitha pjesët. Këto lëngje, nuk i jepnin me mjaltë, por me pak sheqer. Mundoheshin që të mënjanojnë shkaqet e kollitjes, prandaj nuk u lejonin asnjë lëvizje.

3. — Kompresat me uthull të fortë në kokë, në pjesën frontale e parietale, shuplakat e duarve dhe shputat e këmbëve ia vazhdonin ditë e natë. Qendrat, për kompresa në bark përdornin uthullën e trëndafilave, ata që kishin nga kjo përdornin uthull manash ose peta dylli të hollë. Për largimin e etjes jepnin lëng portokalli dhe limonadën ia vazhdonin gjatë gjithë ditës. Në mungesë të tyre kanë përdorur lëngun e shtrydhur të shegëve të buta.

4. — Merrnin një grusht dëllinja, gjethe sherbele dhe zhumbrice të thërmuara nga një luge kafeje. Këto i zienin në 1/2 litre ujë dhe verë (përzierë në sasi të barabarta) për 1/2 orë. Si i kullonin, nga ky ilaç i jepnin të sëmurit 5-6 lugë gjelle në ditë.

5. — Në formë çaji kanë pasë përdorur dhe bimën e zhumbricës po kështu edhe idhnaqin. Këto dy llojë bimësh shpesh janë përdorur që të dyja së bashku. Merrnin 40 gr. nga kokrrat e thata të kësaj së dytës dhe i zienin në lëngun e zhumbricës për 20 minuta. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit nga dy filxhana në ditë. Për të ndërruar i jepnin edhe nga shirupi i qershive të thata. Merrnin një kilogram qershi të thata dhe i zienin në dy litra ujë me një gjysmë kilogram sheqer. Këtë e kullonin mirë e në gjendje të freskët ia jepnin të sëmurit herë pas here.

6. — Merrnin një dorë rrënjë të thërmuara nga bima e lulebostanit (*Sanguisorbae officinalis*) dhe e zienin në gjysmë litre ujë për 1/2 orë, si e kullonin nga ky ilaç i jepnin të sëmurit tri herë në ditë nga një filxhan të ëmbëlsuar me mjaltë. Mjekimin e vazhdonin për 2-3 javë.

g) TIFOJA E MORRIT (Typhus exanthematicus)

Tifoja e morrit është një sëmundje ngjitëse. Përhapës i mikrobit të saj është morri i trupit. Kjo sëmundje shfaqet me temperaturë të lartë, dhëmbje koke të fortë, pagjumet etj.

Mënyra e mjekimit:

1. — Merrnin gjysmë kilogrami gjethe arrash dhe i grënin si duhanin. Pastaj i hidhnin në një enë pak të madhe, ku i zienin në katër litra ujë. Me gjethet e llomitura e fërkonin të sëmurin, kurse me lëngun e shpërllanin. Po në këtë lëng disa mjekë popullorë kanë hedhur nga një litër uthull të fortë rrushi. Mjekimi i brendshëm i kësaj sëmundjeje nuk ndryshonte nga ai i tifos së zorrëve.

2. — Merrnin një dorë rrënjë grami, dellinje, lule balç dhe bar blete. Këto si i pastronin, i thërmonin, i zienin në dy litra ujë për 20 minuta. Si e kullonin lëngun e ëmbëlsuar me mjaltë ia jepnin të sëmurit nga një lugë çdo orë.

3. — Kur e shihnin se të sëmurit nuk i bënte dobi asnjë ilaç dhe ai shkonte drejt vdekjes, vepronin kështu: merrnin 4 litra uthull të fortë rrushi. Njëkohësisht merrnin edhe 1/2 kg, thëlpinj hudhrash dhe i shtypnin në një havan. Hudhrat e shtypura i hidhnin në një legen të madhe e brenda tij zhyqnin një çarçaf të madh. Zhvishnin të sëmurin lakuriq dhe e mbështillnin me çarçafin e njomur me uthull duke ia mbajtur në trup deri sa t'i thahej. Kjo ishte tentativa e fundit për t'i shpëtuar jetën të sëmurit dhe për ta ngritur në këmbë. Për të dyja këto sëmundje, kur ngrihesh temperatura u vinin të sëmurëve në tabanët e këmbëve gjethe duhani të lyera me mjaltë.

g) PLASJA E GJASË (Anthrax)

Kjo sëmundje e rëndë shfaqet me një puçërr e më vonë me një fshikëz me ngjyrë të errët që shoqërohet me enjtje. Kjo është e padhëmshme e quhet «Pustula maligna».

Mënyra e mjekimit:

1. — I shponin fshikëzën dhe shtresën e saj të zezë ia digjin me rrëshirë pishë, duke ia kulluar lëngun e pishës së djegur mbi të. Menjëherë mbas saj i vinin një petë dyllë blete pak të ngrohur. Disa ia digjin me vaj ulliri e disa drejt për drejt me hekur të skuqur në zjarr.

2. — Merrnin farët e trëndëlinës dhe i shtypnin. Me to pregatishnin një sasi të mirë llape rreth 100 gr, në gjysmë litra ujë. Llapën e vendosnin në mes dy napave dhe ia vinin plagës. Nga kjo i vinin nga pak dhe e ndërronin çdo orë.

3. — Kur sëmundja shfaqej në pranverë ose verë, në atë kohë kur mund të gjendeshin gjethe të njoma arrash, merrnin nga ato për të mbuluar plagën, mbasi ta kishin pastruar mirë. Këto gjethe ia ndërronin herë pas here. Ky mjekim me gjethet e arrës ka qenë mjaft i vlerësuar nga mjekët popullorë.

4. — Merrnin dy grushta lëkura lisi dhe i zienin në dy litra ujë për një orë. Si i kullonin, mirë, me këtë lëng pastronin plagën. Lëngu i lisit është mbajtur si dezinfektuesi më i mirë në plasjen e gjasë. Edhe gjethet e manave janë përdorur në këtë rast për të mbuluar plagën.

5. — Merrnin një copë tul mishi të trashë, lopë apo viçi, dhe si e shtypnin ia vinin të sëmurit në plagë, duke ia ndërruar çdo 2-3 orë.

6. — Si masë paraprake kanë pasur djegien. Merrnin një hekur dhe e skuqnin në zjarr e menjëherë ia vinin fshikëzës, mbi të djegurën vinin vaj ulliri si edhe dyllë blete. Kur plaga fillonte të mbledhte qelb, jepte temperaturë të lartë, i vinin pomadë për tërheqjen e qelbit, pa e prekur fare me dorë. Kompresat me uthull nuk ia ndanin duke ia ndërruar tri-katër herë në ditë.

7. — Shtypnin një kokërr të pastruar hudhre dhe e përzierin me barut. Me këtë përzierje formohej një lloj pomade me të cilën mjekonin plagën 3-4 herë në ditë. Plaga lidhej pas mjekimit.

8. — Merrnin një kokërr fik të thatë, si e ndanin në dy pjesë, i hidhnin sheqer dhe e vendosnin mbi pjesën e sëmurë, duke e mbështjellë për 24 orë. Këtë mjekim e përsërisnin 3-4 herë.

9. — Merrnin kërmilla bari, si i pastronin 4-5 herë me ujë të valuar, i shtypnin, me këto mjekonin 2-3 herë në ditë pjesën e sëmurë.

10. — Merrnin pak barut dhe e vendosnin mbi plagën. Këtij i jepnin zjarr. Plaga që formohej mbi puçrrën mjekohet me vajin e vezës.

b) BARKU I KEQ (dizenteria)

Barku i keq apo dizenteria është një sëmundje ngjyese që shkaktohet nga mikrobe të gjinisë *Shigellae* në zorrën e trashë. Shkakton të dalura të shpeshta, më dhëmbje e gjak.

Mënyra e mjekimit:

1. — Për mjekimin e dizanterisë: merrnin një lugë gjelle nga bima lule basanit, 1 dorë gjethe hithre, tri lugë gjelle nga bima e gjethe dellit, këto të thara dhe të grimcuara, i hedhim në një enë ku kemi 1/2 litër ujë të valuar, mbulohen dhe lihen për 20 min. Pastaj kullohen me shtrydhje dhe i jepen të sëmurit me i pi 3 herë në ditë nga një filxhan të ëmbëlsuar me mjaltë. Mjekimi vazhdon 10-15 ditë.

2. — Merrnin një filxhan uthull trëndafilash e në të hidhnin dy lugë kafe të shtypur mirë (kafe të pjekur). Nga kjo përbërje, e përzierë mirë, i jepnin të rriturve nga një lugë kafeje e të miturve gjysmë luge. Në mungesë të uthullës së trëndafilave përdornin uthull të zakonshme rrushi të fortë. Njëkohësisht, me mjekimin e brendshëm i jepnin edhe një lloj mjekimi të jashtëm. Mbushnin një enë me uthull të fortë dhe e nxehnin mirë. Në të hidhnin një sasi rakiye të fortë rrushi e mbi këtë enë ulnin të sëmurin. Këtu e mbanin deri sa përbërja e enës fillonte të ftohej. Këtë lloj mjekimi ia përsërisnin disa ditë me radhë deri sa të shihej një farë përmirësimi.

3. — Në një gjysmë gotë lëng limoni hidhnin edhe dy të bardha veze e dy filxhana lëng orizi. Këta i rrihnin në një tas porcelani deri sa shkumbonin. Nga ky ilaç të rriturve u jepnin një lugë buke çdo dhjetë minuta kurse të miturve po me këtë distancë kohe nga një lugë kafeje. Ky mjekim konsiderohej nga mjekët popullorë si më i dobishëm.

4. — Llapat me hudhra të shtypura e të nxehta, tullat e nxehta e të shuara në uthull të fortë rrushi si edhe krundet e grunjtat të nxehta, vazhdonin me ndërrim natë e ditë, duke ia mbajtur mbi bark e në të ndenjtur. Në këtë kohë si sende

të brendshme përdornin luleshtrydhen, gjithë bimën, në formë çaji. Këtë e zienin në një sasi uji në përpjesëtim 1 në 2 gota ujë dhe lëngun ia jepnin të sëmurit. Këtë e kanë përdorur mjekët e maleve, mbasi nga kjo bimë malet tona janë të mbushura, pra është një bimë e njohur mirë dhe e provuar. Po kaq gjërësisht ka qenë përdorur edhe manaferra, sidomos gjethet e saj. Më vonë qendrat kanë përdorur edhe gjethet e mushmollës. Si gjethet e njërës ashtu edhe tjetrës kanë po të njëjtën përgatitje si dozë e përdorur, duke e zierë, një me katër ujë për gjysmë ore, në formë çaji me pak sheqer në mjaltë.

5. — Merrnin gjysmë kilogram vadha ose vesa të thata dhe i zienin në një litër verë të bardhë për gjysmë ore. Mbasi e kullonin, kokrrat i hanin duke i shtypur mirë me dhëmbë, kurse verën e ngrohtë e pinin nga pak. Këtë mjekim e vazhdonin 8-10 ditë.

6. — Merrnin farët e gjethedellit, dhe, mbasi i shtypnin imtë, ia jepnin të sëmurit tri herë në ditë nga një lugë kafeje të përcjella me ujë të zierë. Këtë mjekim ia vazhdonin 4-5 ditë.

7. — Merrnin një dorë lëkurë nga degët e reja të hithërit (të thata) si i pastronin dhe i thërmonin, i zienin në 1/2 litre ujë për 30 minuta. I kullonin. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit tri herë në ditë nga një lugë gjelle para ushqimit.

8. — Merrnin e thërmonin rrënjën e shqemës, një grusht nga kjo, dhe e zienin në një litër ujë për gjysmë ore. Si e kullonin mirë lëngun ia jepnin të sëmurit dy tri herë në ditë nga një gotë të ngrohtë.

9. — Merrnin një grusht nga kokrrat e lisit dhe i kavërdisnin në dollapin e kafesë. Këto i shtypnin sa më imtë duke i dhënë të sëmurit tri herë në ditë nga dy lugë kafeje të përcjella me ujë të valuar. Mjekimin ia vazhdonin shtatë deri në dhjetë ditë. Për fëmijë një lugë kafeje para buke.

10. — Shtrydhnin disa shegë të egra e së bashku me lëkurat e tyre i zienin për gjysmë orë, në gjysmë litre ujë. Në formë infuzioni hidhnin në të çaj kinez. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit nga një filxhan kafeje tri katër herë në ditë. Mbi ia kanë pasë hedhur edhe rrënjë karafili këtij lloj çaji. Në dietë, në përgjithësi, mjekët popullorë kanë këshilluar kurse të thjeshtë apo me hudhra të shtypura dhe me pak uthull në formë taratori, kurse qendrat kanë përdorur përveç kosit, çajin me limon dhe llapë orizi me pak kripë e pa asnjë lloj vdyre.

11. — Merrnin dy gota ujë gëlqereje (500 gr.) dhe një gotë qumësht (250gr). Nga kjo përzierje i jepnin të sëmurët nga një gotë në ditë për tri ditë rresht esëll në mëngjes.

i) SHYTAT (Parotitis).

Ajasmat, të quajtura edhe shyta ose zhyskat janë një sëmundje epidemike që shkaktohet nga të ënjturit e gjëndrave të pështymës. Kjo sëmundje shfaqet me të ënjturit e faqeve pranë veshëve. Prek më tepër fëmijët, por nganjëherë edhe të rriturit.

Mënyra e mjekimit:

1. — Merrnin dy duar nga kokrrat e boronicës, dhe si i zienin në një litër ujë për gjysmë ore, i shtrydhnin e me lëngun e tyre i fërkonin vendet e ënjtura, duke iu bërë kompresat.

2. — Merrnin gjethe mullagash dhe i zienin. Si i kullonin mirë në ndonjë napë të pastër, me lëngun e tyre i bënin gargare të sëmurit. Fëmijëve të vegjël që nuk dinë të përdorin gargarën, me lëngun e tyre u pastronin fytin me anë të një boshti të mbështjellë me pambuk. Gjethet e llozmitura ia vinin përjashta si kompresat.

3. — Merrnin 250 gr. qumësht lope, mbasi i hidhnin pak lëng (qumësht) fiku, zihej kos. Në këtë përzierje 200 gr. miell gruri, të cilin e vendosnin në pjesët e sëmura. Këtë mjekim ia vazhdonin për 3-4 ditë.

4. — Merrnin dy grushta bar grunamadhi. Si e shtypnin mirë, e përzierin me një lugë mjaltë. Këtë lloj ilaçi ia vinin me anë të ndonjë leckë pjesës së sëmurë.

5. Merrnin një grusht flegra të njoma të lëkurës së listit dhe i zienin në një litër ujë për gjysmë orë. Edhe lëngu i tyre kryente funksionin e kompresave të ngrohta duke i ndërruar çdo orë.

6. — Merrnin këpurdha (Agaricus melleus) të freskëta të dalta në trungjet e lisave të kalbur dhe i shtrydhnin mirë. Me ta ia fërkonin fëmijëve pjesët e enjtura. Brenda dy-tre ditëve ato e bënin efektin e tyre. Disa i lyenin dhe me mjaltë, pas fërkimit me këpurdha. Për këtë mjekim malësorët preferonin

onin mjaltin e gjetur në pyll, në ndonjë zgavër lisi. Në përgjithësi në vajza nuk përdornin llapa të ngrohta nga frika se mos t'u shpërthenin përjashta;

7. — Merrnin lulet dhe frutin e shkurrës së quajtur grahatë ose bari i ariut, që gjëndet ndër pyje me pishë të zezë dhe e zienin në sasi gr. 20 me 100 gr. ujë. Si e shtrydhnin mirë, me lëngun e tyre të trashur me pak mjaltë i lyenin tri herë në ditë pjesët e enjtura.

8. — Merrnin rreth dy lugë mjaltë, 100 gr. raki dhe dy copa letre duhani blu. Si i njomnin letrat në raki, i lyenin me mjaltë. Këto dy letra ia ngjeshnin fëmijës në të dy faqet. Njëkohësisht vazhdonte pastrimi i gojës.

9. — Merrnin një dorë gjethe të bimës shumëvjeçare të quajtur tamlagjaku apo bari i latrapecit të madh. Kjo bimë gjëndet gjithandej në vendin tonë, me një trup të lartë, gjethe të mëdha e lule të verdha. Këto gjethe i zienin në një litër verë për gjysmë ore. Në të hidhnin 1/2 kilogram mjaltë. Me këtë ilaç vazhdonin t'i lyenin tri herë në ditë pjesët e sëmura.

j) I KUQI I MADH (Erysipelas)

I kuqi i madh është një sëmundje ngjitëse akute, e cila edhe mund të përsëritet. Ky mund të dalë në fytyrë si edhe në ndonjë vend tjetër të trupit. Shfaqet me skuqje, temperaturë të lartë, të dridhura e të vjella.

Mënyra e mjekimit:

1. — I kuqi i madh: mjekohet duke marrë 5 agrepe dhe i fusim në një shishe ku kemi hedhur 1 gotë uji vaj. Këtë e lëmë 20 ditë në diell ose afër zjarrit. Me këtë lyejmë pjesët e sëmura 3-4 herë në ditë.

2. — Merrnin tri-katër këpurdha nga trungjet e kalbur të lisave të çdo lloji e i ngjeshnin me peshkve. Me këtë lloj pomade i lyenin pjesët e sëmura.

3. — Merrnin dy të verdha veze dhe afërsisht 150 gr. mjaltë e i rrihnin së bashku. Këtyre u shtonin 30 gr. botë gjinatore dhe 30-40 gr. fruta shikakuqi. Të gjitha së bashku e përzierin dhe i ngjeshnin mirë, duke formuar një ilaç në

formë pomade. Me këtë, me anë të një puple, ia lyenin të sëmurit vendin ku i ishte shfaqur.

4. — Frutet e shikakuqit i kanë pasë regjur edhe në uthull të fortë rrushi të përzierë me botë gjinatore. Për këtë qëllim merrnin 8-10 kokrra nga shikakuqi. Vazhdonin ta lyenin të sëmurin me këtë lloj ilaçi deri në përmirësim.

5. — Botën gjinatore e përzienin me raki rrushi të fortë e me 20 fruta shikakuqi. Të gjithë këto i përzienin bashku duke i ngjeshur mirë, se me to formohej një lloj pomade me të cilën lyenin të sëmurin në mëngjes e në mbrëmje.

6. — Merrnin një grusht rrënjë këlkazash dhe i regjnin për 24 orë në vaj ulliri. Mbas këtij afati i ngjeshnin mirë duke u hedhur pak rrëshirë pishe. Pas një përzierje të kujdesshme fillonin ta lyenin të sëmurin.

7. — Disa mjekë e mjeke ilaçet e disa sëmundjeve i mbanin të përgatitura, si atë të kuqit të madh, të differitit, djegies etj. për t'i pasur gati në raste urgjente. Një ndër ta ishte ky i të kuqit të madh: Merrnin dhe gjinatore në madhësinë e arrës, një filxhan rrëshirë, 1/2 lugë gëlqere të shuar dhe i ngjeshnin bashkë.

8. — Merrnin 400 gr. raki të fortë rrushi, 7-10 frute të shikakuqit, 100 gr. botë gjinatore. Këto i zienin bashkë në një zjarr të lehtë për gjysmë ore. Me këtë lloj pomade e lyenin pjesën e skuqur dy-tri herë në ditë.

9. — Merrnin 15-30 frute të shikakuqit, i shtypnin e i hidhnin në gjysmë litre raki të fortë rrushi ku i linin dy-tre ditë. Me këtë lëng lyenin vendin e skuqur. Sipas thëniesve të disa mjekëve popullorë me këtë ilaç të thjeshtë i kuqi i madh përmirësohej brënda pak ditëve.

10. — Merrnin 10 frute shikakuqi dhe një dorë botë gjinatore e i shtypnin së bashku të dyja. Pastaj merrnin dy filxhana mjaltë dhe tre filxhana uthull të fortë rrushi. Si i rrollonin edhe këto në vehte, i bashkonin dhe i ngjeshnin edhe një herë duke formuar kështu një lloj pomade. Me këtë ilaç lyenin të sëmurin dy-tri herë në ditë.

11. — Merrnin 15-20 frute shikakuqi dhe si i shtypnin dhe i zienin në gjysmë litre ujë për 10 deri 15 minuta i hidhnin edhe pak nga bota gjinatore dhe një dorë nga rrënjët e thërmuara të kores. Si e kullonin, i hidhnin edhe dy lugë mjaltë. Me këtë lloj ilaçi e lyenin të sëmurin 4-5 herë në ditë.

12. — Merrnin një grusht nga të kruarat e lëkurës së dytë të shtogut dhe i shtypnin në havan e pastaj këto i hidh-

nin në dy filxhana vaj ulliri. Duke e ngjeshur pluhurin me vaj formohej një lloj pomade e hollë. Me pambuk ose me leckë i lyenin me këtë pomadë dy-tri herë në ditë pjesët e sëmura.

13. — Merrnin dy duar frute qingle dhe i mbulonin me 1/2 litre uthull të fortë rrushi, ku i linin të regjeshin për 10-15 ditë. Si i shtrydhnin, i kullonin. Me këtë lëng lyenin pjesët e sëmura 2-3 herë në ditë.

14. — Merrnin dy lugë mjaltë, një filxhan uthull dhe një filxhan raki e këta i ngjeshnin mirë mes tyre. Me këtë ilaç i sëmuri lyhej tri herë në ditë për tri ditë me radhë.

15. — Merrnin 5-6 degë bar muresh (*Adiantum capillus veneris*), mbasi i lanin, i shtypnin mirë dhe i hidhnin në një tas me kos të thartë. Këtu hidhnin edhe një lugë barut të zi. Njëkohësisht shtypnin edhe tre katër thelpinj hudhre. Të gjitha përziheshin së bashku. Me anë të një puple e lyenin të sëmurin me këtë ilaç. Në fillim çdo gjysmë ore, pastaj vinin duke e rralluar. Mjekimin ia vazhdonin 3-4 ditë.

16. — Merrnin 5-8 fruta shikakuqi e i shtypnin, një filxhan raki, një lugë mjaltë dhe gjysmë filxhani vaj ulliri, në të verdhë vezë dhe një copë botë gjinatore. Të gjitha këto i shtypnin mirë duke formuar një melhem. Me anë të një puple lyenin vendin ku ishte shfaqur sëmundja, çdo dy orë.

17. — Merrnin një dorë nga lulëzat e luleshqërave, këto i hidhnin në 200 gr. vaj ulliri, ku i linin për 10 ditë. Me këtë ilaç lyenin pjesët e sëmura, dy-tri herë në ditë. Si mjekim të brendshëm i jepnin tri herë në ditë nga një gotë lëng hithre.

18. — Merrnin disa kokrra shikakuqi dhe i thanin, pastaj i shtypnin deri sa i kthenin në pluhur. Këtë pluhur e ngjeshnin me raki rrushi të fortë. Këtë brumë e përzienin me një lugë të vogël vaj ulliri duke formuar një lloj pomade. Me këtë lyenin të sëmurin tri herë në ditë.

19. — Merrnin 8-10 kokrra shikakuqi dhe i shtypnin. Pastaj në pluhurin e tyre hidhnin dy lugë mjaltë, një filxhan uthull dhe dy filxhana raki. I ngjeshnin mirë së bashku deri sa merrnin formën e një kremi. Me këtë ilaç i sëmuri lyhej tri herë në ditë për tri ditë.

20. — Merrnin gjethe duhani, i lyenin me mjaltë e ia vinin pjesëve të sëmura.

21. — Merrnin rrënjë nga stërkungulli, (*Bryonia dioica*) dhe, si pastronin, i shtypnin dhe lëngun e tyre e përzienin

në një masë të barabartë me vaj ulliri, Me të i sëmuri mjo kohej 2-3 herë në ditë.

22. — Merrnin hirin e shermendeve (pipave të hardhiu së njomë), dhe i zienin me verë për 10-15 minuta. Me këtë ilaç e lyenin dhe i bënin kompresa të sëmurit 3-4 herë në ditë.

23. — Merrnin 20 gjethe iriqëze (Saxifraga) që sipër kanë ngjyrë të kuqërreme e nën të në të vredhë, 8 frute shkakua, gjysmë të verdhë veze të zierë, një kokërr hudhër të pastruar e të shtypur, një lugë gjelle mjaltë. Të gjitha këto si i thërmonin dhe i përzienin, i hidhnin në një shishe me raki ku i mbulonin 3-4 gisht, duke i lënë 15-20 ditë. Mbas i kullonin, me këtë ilaç lyenin pjesët e sëmura dy herë në ditë.

k) GRIPI (Influenza)

Këtë sëmundje ngjitëse dhe epidemike populli e ka quajtur me shumë emra: grip, rrufë, flamë etj. Kjo shfaqet me tështitje, djegie fyti, zënie dhe kullim hundësh, të shtira, kollë edhe temperaturë. Shpesh shkaktohen edhe ndërlikime të rënda.

Mënyra e mjekimit:

Për grip bronkit, marrim gjethe thunder mushke 15 gr, gjethe delli 10 gr. të grimcuara i fusim në një enë dhe mbi të hedhim 200 gr. ujë të valuar, e mbulojmë enën me kapak dhe e lëmë 20 min. Kullohen dhe pihen nga i sëmuri gjatë ditës të ëmbëlsuara me mjaltë.

1. Edhe në rast gripit, të shkelurit, ka pasë zenë vendin e parë si masë paraprake. Njëri nga meshkujt e shtëpisë, që ishte i lehtë dhe më i shkathët, e shkelte të sëmurin që nga zverku deri tek shputat e këmbëve. Pastaj menjëherë e fërkonin me raki e vaj ulliri, sidomos pjesën e gjymtyrëve. Të sëmurëve që e përdornin alkoolin u jepnin çaj mali me sheqer dhe me raki të fortë rrushi, kurse atyre që nuk e përdornin alkoolin u jepnin vetëm çaj me mjaltë.

2. Si masë e parë për ta ndaluar rëndimin e gripit ishte merrnin një gotë uthull ku hidhnin 3-4 thelpinj hudhre. Këtë

u vlinin mbi zjarr të lehtë dhe i sëmuri qëndronte mbi të me gojë hapur, duke u mbuluar me ndonjë batanije, në mënyrë që avulli të përqëndrohej në hundën dhe gojën e tij. Ai qëndronte deri sa mund të duronte. Këtë lloj mjekimi i sëmuri mund ta vazhdonte për tri mbrëmje me rradhë.

3. Në rast se i sëmuri kishte temperaturë ia lyenin tabanet e këmbëve dhe pëllëmbët e duarve me uthull të fortë, duke i dhënë të pinte çaj sherbele. Ia fushin këmbët në ujë të nxehtë, ku ia mbanin për një orë, duke mos lejuar që të ftohej uji.

4. Në se i sëmuri kishte kollë dhe i merrej zëri, në mëngjes esëll i jepnin një lugë vaj ulliri e në mungesë të tij ajkë. Ditën ia vazhdonin mjekimin me çaj të luleve të blirit. Disa ia mbështillnin fytyrën me ndonjë copë të leshtë të njomur në ujë të ftohtë.

5. Merrnin një grusht lule shtogu të zi dhe një grusht lule bliri e i zienin së bashku në një litër ujë, duke i shteruar sa më shumë. Në lëngun e tyre, që mbetej, fushin një filxhan raki të fortë e dy lugë mjaltë dhe i përzienin. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit nga një lugë gjelle për çdo mëngjes esëll, duke vazhduar edhe kur gripi kishte humbur fuqinë e tij.

6. Malësia e Tropojës ka pasur disa specialitete të saja për kurimin e gripit: Merrnin fiq të thatë dhe i ngrohnin në zjarr. Këtyre u hidhnin pak spec të kuq dhe i hanin. Merrnin mollë dhe i shponin dhe në vrima i fushin piper të zi. Këto i piqnin në prush e ashtu të pjekura i hanin. Merrnin specat djegës dhe i zienin, me lëngun e tyre fërkonin krejt trupin e të sëmurit.

7. Një nga mjekët popullorë të Razmës këshillonte sheqer e egër. Merrej një shegë e egër mesatare e, si i hiqej pjesa e sipërme e lëkurës, piqej në zjarr e ashtu e pjekur i pepej të sëmurit.

8. Merrnin tri kokrra qepë të thata, një gotë sheqer dhe një filxhan mjaltë. Këta i zienin në 3/4 litër ujë. Qepa duhej grirë imtë. Këtë përzierje e zienin në një zjarr të lehtë për dy-tri orë. Ilaçi hidhej në një enë qelqi dhe mbyllej mirë. Nga ky ilaç i sëmuri mernte nga një deri në dy lugë buke, tri herë në ditë edhe pas përmirësimit. Ky ilaç përsëritej për pastrimin e ballgëmit.

9. Kur gripi rëndohej, pregatisnin një lloj ponçi të fortë me piper. Merrnin 100 gr. raki të fortë rrushi dhe një lugë kafeje piper. Këto i zienin së bashku dhe kështu të nxehtë

ia jepnin të sëmurit para se të flinte, njëkohësisht të sëmurit e fërkonin me vaj ulliri e me raki.

10. Merrnin një grusht specia djegës dhe, mbasi i zienin, i hidhnin në gjysmë litre raki. Mbas 24 orëve fillonin mjekimin, duke përdorur një filxhan në mëngjes e një në mbrëmje, për tri ditë me radhë. Në të njëjtën kohë rrënjët e specave i shtypnin dhe bashkë me një kokërr qepë i tiganisnin në dhjamën e dhisë. Me këtë lloj pomade e fërkonin të sëmurin.

11. Merrnin një grusht miell orizi, një lugë kafeje me piper dhe pak dyllë blete. Këto gjëra i fushnin në një enë pak të madhe me kapak dhe i hidhnin dy litra ujë e gjysmë uthull. Kur fillonin të valonin, i hiqnin nga zjarri e i sëmurit qëndronte mbi avullin e tyre, i mbuluar me një batanije, në mënyrë që avulli të përqëndrohej në hundë dhe në gojë. Mbas avullimit të sëmurit e vinin në shtrat duke i dhënë gjëra të ngrohta me mjaltë.

12. Merrnin rrënjë arrash dhe i përzienin me pak uthull, mbasi i shtypnin mirë. Në këtë gjendje i ngrohnin dhe i mbështillnin në një napë, që ia vishnin kraharorit të të sëmurit. Në fund të mjekimit pastronin të sëmurin me raki të fortë rrushi duke e fërkuar. Ky veprim i përsëritej dy herë në ditë. Në se i sëmuri ndiente ndonjë dhëmbje fyti ia mbështillnin këtë me ndonjë copë të leshtë, të njomur me ujë të ftohtë. Si mjekim të brendshëm ia vazhdonin lulen e blinis dhe sherbelën, gjithnjë me mjaltë.

13. Merrnin 10 gr. farë kungujsh dhe bostani dhe i thanin mirë. Si i shtypnin deri sa i bënin miell, i ngjeshnin me dyllë blete duke iu dhënë formën e hapave në masën e bizeles. Nga këto i jepnin të sëmurit deri në gjashtë kokrra në ditë.

14. Merrnin 200 gr. verë, në të hidhnin një lugë kafeje piper. Si e zienin, të ngrohtë, ia jepnin të sëmurit tri herë në ditë nga një filxhan. Për avullimin merrnin nga një pjesë me majë të gishtërinjve nga bimët: sherbele, arrë, lisen, dhe dyllë sa një kokërr arrë. Këto i zienin në pesë litra ujë. Në këtë ujë të zier hidhnin një gur shtufi të skuqur në zjarr. I sëmuri, duke ndenjtur mbi një stol, qëndronte mbi enën e ngrohur me gojë hapur e i mbuluar sipër, në mënyrë që avulli të përqëndrohej në fytyrën e të sëmurit. Në rast se gripi shfaqërohej me kollë, merrnin një grusht dëllinja të thërmuara dhe i zienin në 1/2 litra ujë. Nga ky ilaç, të përzierë me mjaltë, i jepnin të sëmurit 3-4 filxhana në ditë. Në një kohë të sëmurit i shtinin këmbët në ujë të ngrohtë, ku hidhnin nga një grusht kripë dhe hi.

224

15. Në rast gripi me ethe merrnin një filxhan lëng sanëse e gjysmë litre vere të kuqe dhe i zienin me 100 gr. sheqer për 15 minuta. Ky përdorej si hapës oreksi dhe krahas me mjekimin e sherbelës, temperatura ulej.

16. Merrnin një gotë qumësht, gjysmë kilogrami kos e një kokërr hudhër. Hudhrat i qëronin dhe i shtypnin sa më mirë në havan duke i përzierë me kosin e qumështin. Këtë e hanin me dy lugë mjaltë menjëherë. Para fjetjes i jepnin të sëmurit një gotë çaj lule blini të nxehtë. Mjekimin ia vazhdonin për tri ditë.

17. Merrnin një degë të njomë rigoni dhe e thërmonin. Këtë e hidhnin në një enë të vogël dhe e zienin mirë me pesë filxhana ujë. Lëngun që dilte prej tij ia jepnin të sëmurit para se të flinte, nga një filxhan, tri netë me radhë. Në rast gripi për avullim përdornin: gjethe arrash, mullaga, uthullën me hudhra, etj. Kurse si të ngrohta të brendshme: dëllenjë të vezë, salep, sherbelë, kamomil etj.

I. HARDHUCA (Diphtheria)

Është sëmundje ngjitëse akute që zhvillohet me formim membranash në grykë dhe karakterizohet me gjendje toksike të rëndë të organizmit.

Mënyra e mjekimit:

1. Me qenë se difteriti është një sëmundje e rufeshme, mjekët popullorë, që merrshin me këtë, mbanin gjithnjë gati një lloj ilaçi për në rast nevoje. Ky ilaç përgatitej në këtë mënyrë: Në gjysmë litra raki rrushi, nga më e forta, hidhnin 20 thelpinj hudhre të shtypura mirë në havan dhe pesë gram nishadër. Këto mbaheshin në një shishe të mbyllur për dhjetë ditë ose edhe më tepër. Si e kullonin dhe i shtypnin mirë hudhrat, këtë ilaç e ruanin të mbyllur. Në rast nevoje, me këtë ilaç lyenin fytin e sëmurë 4-5 herë në ditë.

2. Merrnin qepë djegëse dhe i shtypnin në havan bashkë me tre gram nishadër. Edhe këto i fushnin në raki të fortë rru-shi, ku i linin rreth pesë ditë për t'u regjur mirë. Po edhe me qepë vepronin si me hudhra duke ia lyer të sëmurit fytin. Gjithnjë para se t'ia lyenin ia pastronin gojën me uji vidhi ose frashëri.

3. Merrnin rrëshirë pishe dhe e tretnin në uthull të fortë rrushi duke lidhur ndonjë leckë në majë të ndonjë boshti, e njemnin në këtë lëng e me të ia fërkonin grykën, në mënyrë që të mund t'ia mbanin hapur. Mbas secilit fërkim, ia preknin grykën me dyllë të butë blete që të mos i acarohet nga fërkimet.

4. Merrnin një grusht kërcenj duhani dhe i shtypnin në havan së bashku me kablloshat e arrës, duke i futur pastaj në gjysmë litre raki të fortë rrushi. Mbas 24 orësh i kullonin e me këtë ilaç vazhdonin t'ia lyenin grykën të sëmurit.

5. Mjekët e maleve, ashtu edhe ata të Mirditës, u jepnin të sëmurëve gjëra të lëngëta e të tharta, si lëng shegësh të egra, lëng mollësh të egra, lëng goricash etj. Këto lëngje përdoren shpesh me qëllim që t'u ngacmonin gjëndrat e pështymës, mbasi këto mbaheshin si pastruese për grykën.

6. Në se sëmundja duket në pranverë e verë, mjekët nën Shkodër përdornin gjethet e pjeshkës. Merrnin një grusht nga ato, afërsisht 50 gr. dhe si i shtypnin mirë, i regjnin për 4-5 ditë në raki të fortë rrushi e me atë lëng ia lyenin vazhdimisht fytyrën. Mjekët e qendrës këtë lëng e përdornin të përzierë me pluhur nishadre.

7. Mjekët e Mirditës ua prisnin të sëmurëve puçrrizat rreth grykës duke i pastruar pastaj me raki të fortë rrushi e hudhra të regjura në të. Gjithashtu kanë pasë përdorur lëngun e duhanit për dezinfektim fytyrë dhe ujin e vidhit për larjen e gojës. Disa, posa shfaqeshin shenjat në grykë, u lëshonin shushunjëza në dy anët e fytyrës.

8. Fshatrat e malësisë përdornin më tepër bimët helmuese kundër kësaj sëmundje duke thënë «helmi lufton helm». Qendrat u kanë pasë dhënë rëndësi agrumeve, si limonit për dezinfektim, portokallit për ushqim. Shtydhnin 4-5 kokrra limona dhe në lëngun e tyre hidhnin 4-5 gr. nishadër. Me këtë vazhdonin t'ia lyenin fytyrën të sëmurit me ndërprerje shumë të shkurtëra, deri sa nuk ishte zhdukur rreziku i mbylljes së grykës.

9. Disa mjekë popullorë lëngun e limonit e kanë përzierë gjysmë për gjysmë me lëng hudhre. Me këtë ilaç ia lyenin në mëngjes e në mbrëmje, mbasi t'i kishin pastruar më parë grykën me lëngje dezinfektuese.

10. Merrnin majat e bimës të quajtur bari i gjunjzës, një lugë gjelle të thërmuar, dhe i zienin me një litër qumësht. Si i kullonin, ia jepnin të sëmurit gjatë gjithë ditës.

11. Ngrohnin vaj ulliri e në të njomnin pece të bardha

dhe i vinin rreth fytyrës në formë kompresash. Si kurë të brëndshme, jepnin gjatë ditës mjaltë të përzierë me lule squfuri: dy filxhana mjaltë e 1/2 filxhani squfur. Nga ky i jepnin të sëmurit 3-4 lugë kafeje në ditë. Si pije jepnin qumësht me hudhra dhe me mjaltë, çaj nga rrënja e mullagave të bardha të ëmbëlsuara me mjaltë, nga 3-4 filxhana në ditë e sherbet mjaltë e lëngje të tjera dezinfektuese.

12. Kur në fund të gjuhës vinin e zmadhoheshin petëzat u për të penguar frymëmarrjen, i operonin. Si mjete për këtë veprim Preng Regji, nga fshati Kryeorosh, përdorte një tel heliku me majë të mprehtë e të kthyer në trajtë gjysmë harku (histuri). Si ia mbanin gojën hapur fëmijës me një bokël misri, me bishtin e një luge të drunjtë i ulnin gjuhën e pastaj mjeku e priste membranën me telin e mprehtë, të cilin, para përdorimit e kuqte në flakë dhe e shuante me raki. Plaga i pasurohej me raki. Për të pirë i jepnin një lugë të vogël vajguri të përzierë me vaj ulliri. Këtë e vazhdonin 10-15 ditë.

m) TËRBIMI (Rabies)

Tërbimi është një sëmundje shumë e rëndë që shkaktohet sidomos nga kafshimi i qenit të tërbuar dhe shfaqet me shqetësime të mëdha.

Mënyra e mjekimit:

1. — Tërbimi: për mjekimin e të cilit marrim 7-8 copa të një nga ferra zvarranik (lakse) zihet me 3 kg ujë, ku i hidhet 2-3 kaptina hudhra. Kjo lihet në zjarre deri sa uji shtreron në 2 kg. Kësaj i shtohet 1/2 litër uthull e fortë rrushi, vazhdon zirja përsëri deri sa mbetet 1/2 litër. Ky pihet në filxhan esull në mëngjez për 30 ditë me radhë. Kura duhet të vazhdojë mbrenda 10 ditëve që i sëmuri është kafshuar nga kësaj sëmundje e tërbuar.

2. — Thithej sa më tepër plaga me anë të ndonjë mjeti të ashpër me gojë pa plagë (nga person tjetër) në mënyrë që të nxirret sa më shumë gjak. Pastaj lahej me ujë hudhrash (nga hudhrat e ziera), së fundi plaga digjej me hekur të skuqur. Në qendresën e plagës i parë ka qenë gjithmonë pengimi i rrjedhjes së gjakut drejt zemrës, duke e shtërnguar anën e prekur nga kafshimi me mbijetesën e plagës.

3. — Lahej plaga me ujë të ftohtë dhe fërkohej vendi me hudhra të shtypura, duke patur parasysh ngadalësimin e rrjes dhjes së gjakut drejt zemrës. I jepnin të kafshuarit të hante me bukë hudhra mëngjes, drekë e darkë.

4. — Merrnin disa kokrra hudhrash dhe i qëronin e të shtypura në havan, i hidhnin në vaj ulliri ku i linin një javë. Me këtë ilaç lyenin vendin e kafshimit tri-katër herë në ditë. Gjatë këtij mjekimi i kafshuari vazhdonte të hante hudhra. Këtë ilaç (hudhrën e vajin) duke i shtuar pak barut të zi, e kanë përdorur edhe për mjekimin e anthraksit (plasjes) dhe të ekzemes kronike.

5. — Merrnin leshin e qenit që e kishte kafshuar dhe e vinin mbi një enë të vjetër, ku e digjin. Zharin e tij ia vinin plagës dhe ia lidhnin me bandazhe, duke ia lënë të lidhur 24 orë. Pastaj me një tel të skuqur i preknin damarët e nën-gjuhës në dy anët (venat sublinguale). Këtë mjekim ia përdorin risnin tri ditë me radhë.

6. — Në të kaluarën kanë qenë munduar ta shëronin tërbimin me anë të një mize, që fshatarët e quajnë «miza e blertë». Për këtë mjekim kanë ekzistuar tri shtëpi, të quajtura «shtëpia e mizës». Një në Beltojë, rrethi Shkodrës, një në Dibër dhe një në Mirditë. Kjo lloj mize që i ka krahët e blertë gjendet nëpër livadhe, këtë e zinin herët në mëngjes gjatë muajve qershor-korrik. Si e thanin, i hiqnin krahët, këmbët dhe samarin, pjesën e barkut që ngelte në formë të rrumbullakët e shtinin në një enë me raki rrushi. Me këtë ia fillonin mjekimin të sëmurit ditën e pestë pas kafshimit, duke të dhënë për ta pirë të mbështjellë në formë hapje me letër e gaze ose me tul buke. Mjekimin ia vazhdonin me tri mize nga një në ditë, me intervale pushimi tri ditë njëra nga tjetra. Disa mjekë si e thanin mizën, e kthenin në pluhur miell dhe të mbështjellë si më sipër, ia jepnin të sëmurit një herë në tre ditë. Për këtë mizë bëhet fjalë dhe nga Mark Skura, Arqipeshkvi i Durrësit, në relacionet e tija që para tre qindvjetësh «La mosca di San Giovanni in Vilesa».

7. — Për të dalluar në se qeni që kafshonte ishte i tërbuar, i vërenin këto shënja dalluese:

1. Kur qenit duke ecur i rridhnin jargë nga goja;

2. Kur ecte drejt rrugës pa vërejtur, me bisht ndër shalë;

3. Kur refuzonte ta hante ushqimin që i afronin. Për të përforcuar në se qeni ishte i tërbuar apo jo nga shenjat e dhëna, merrnin një copë mishi dhe e lyenin me jargët e tërbuarit. Këtë ia jepnin për ta ngrënë një qeni. Kur ky refuzonte pa

ta ngrënë dhe u largonte duke lehur, ishte shenjë se qeni ishte i tërbuar.

KAFSHIMET DHE THUMBIMET NGA KAFSHË E INSEKTE TË NDRYSHME

a) KAFSHIMI I GJARPËRIT

1. Si masë paraprake ka qenë ngadalësimi i qarkullimit të gjakut në mes vendit të kafshuar dhe zemrës. Rreth plagës shponin me gjilpëra ose e gërvishtnin me brisk që të ridhte sa më shumë gjak e mbi të vendosnin hudhra të shtypura. Njëkohësisht edhe me ushqim i jepnin për të ngrënë hudhra.

2. Mbushnin një shishe me ujë të ngrohtë duke e lënë 4-5 gishta të pambushur. Grykën e shishes ia vinin menjëherë plagës pa e plotësuar atë pjesë boshllëku me ajër. Vendi i prirë më parë me majë të briskut. Krahas kësaj merrnin gjethe-delli dhe i shtypnin, me këtë fërkonin dhe mbështillnin plagën 3-4 herë në ditë.

3. Merrnin një gjarpër të vogël dhe e fusnin në një shishe me vaj ulliri. Këtë vaj ku regjej gjarpëri, e quanin «vaj gjarpëri», dhe në rast kafshimi nga ai, lyenin plagën me të. Merrnin 10 gr. nishadër dhe e tretnin në ujë të ftohtë. Sa herë që shtrydhnin plagën e lanin me ujë nishadër.

4. Ka pasë shumë njerëz që e thithin me gojë helmin, duke e shpërlarë gojën pastaj me ujë nishadër, në mungesë të tij me raki. Njerëzit që e thithin duhet të mos kishin plagë në gojë. Disa, plagës i vinin një shuk duhani, të cilin më parë e kishin përçapur me gojë.

5. Disa e gërvishtnin plagën me brisk duke e larë pastaj me uthull manash. Edhe për të pirë i jepnin nga kjo uthull të holluar dhe me pak mjaltë ose sheqer. Disa e digjin plagën me hekur të skuqur në zjarr, eshkë, etj. I jepnin të demtuarit gjethe dardhe të egër, të ziera, si çaj, si edhe gjethe molle.

6. Merrnin bretkoca dhe u çanin barkun. Ashtu të çara ia vinin plagës duke ia lënë deri sa të ngordhnin. Disa, në vend të bretkocës, kanë përdorur pulën. Anusin e pulës ia vinin plagës deri sa ngordhte.

7. Merrnin gjethe lajthije, si i shtypnin me ta fërkonin plagën 2-3 herë në ditë.

8. Merrnin një enë lëkure dhe e mbushnin me kos. Me këtë mbështillnin vendin që kish ngrënë gjarpëri duke ia lidhur e lënë ashtu për 12 orë.

b) KAFSHIMI I AKREPIT.

1. Merrnin një akrep dhe e fushnin në një shishe 100 gr. mëshe dhe e mbushnin me vaj ulliri. Me kohë akrepi dekompozohet në vaj dhe ky vaj quhet «vaj akrepi». Në rast kafshimi me këtë vaj lyenin plagën.

2. Merrnin 100 gr. raki dhe 10 gr. pluhur nishadre. Këtë i përzierin së bashku. Edhe këtë ilaç e përdornin në rast kafshimi nga akrepi.

3. Merrnin një gjilpërë të skuqur në zjarr dhe me të shponin vendin rreth plagës, duke e shtrydhur plagën që të dilte gjak. Pastaj këtë vend e lanin me ujë frashëri.

4. Merrnin gjethe dardhe të egër dhe i shtypnin deri sa të nxirnin lëng e pastaj ia vinin plagës, duke ia lënë 4 orë. Mbas ia hiqnin gjethet e lanin përsëri po me lëngun e gjethëve të dardhës. Me kaq mjekimi merrte fund. Në rast infektimi i vinin kompresa raki ose me uthull të fortë rrush.

5. Merrnin nga degët e gjethet e jersinës dhe, mbasi pastronin dhe i shtypnin, i zienin në përpjestimin dy me pesë ujë, për dy orë. Këtij lëngu i hidhnin edhe dhjetë gramë nishadër. Me këtë lëng vazhdonin kompresat deri në përmirësim.

c) THUMBIMI I BLETËS.

1. Në rast thumbimi nga blefa e grenzat, kujdesi më i parë ka qenë nxjerrja e thumbit e pastaj lyerja me lëng romarine e fasligeni. Disa vendin e thumbimit e lyenin me pështymë e me sheqer, apo mbanin një hekur të ftohtë mbi plagë.

2. Bletërritësit kanë pasë mbajtur gjithmonë të përgatitur këtë lloj ilaçi: merrnin frutet e qinglave, kur ishin të pjekura mirë, dhe i fushnin në një shishe. Në shishe hidhnin një asaj vaj ulliri në përpjestim të barabartë me sasinë e qinglave dhe

3-4 gr. pluhur nishadër. Me këtë përbërje lyenin vendin e thumbuar.

3. Merrnin gjethe trumze, sherbele, mendre, kopër e me këto e fërkonin vendin e thumbuar. Kur këto ishin të thata i njomnin me ujë me që efekti ishte i njëjlojtë. Disa i fërkonin me uthull ku kishin tretur kripë gjelle. Krahas këtyre vinin edhe kompresa me ujë gëlqereje.

4. Merrnin një lugë mjaltë e në të hidhnin tre gram pluhur nishadre. Me këtë e lyenin vendin disa herë rresht, deri sa pushonte dhëmbja. Vendin e lyenin edhe me çdo lloj rakije, mjaft që të ishte e fortë. Në rast se kishte dhëmbje dhe i enjtej, vendit i vinin bar pezmi me dyllë blete duke ia lidhur.

5. E lyenin plagën me uthull trëndafili, por kur kjo nuk bënte ndonjë efekt kështu e thjeshtë, e përzierin me mjaltë. Në rast enjtej i vinin llapë me gjethe hithrash.

QUMËSHTI DHE SËMUNDJET E GJIRIT

Jo të gjitha grave, porsa lindin, u vjen me rregull qumështi. Disave u vjen mbas disa ditësh, të tjerave mbas një kohe të gjatë. Qumështi mund të vijë me shumicë ose më pakicë.

a) MUNGESA E QUMËSHTIT (Agalactia)

1. Zakonisht ditën e parë (për 24 orë) edhe kur lehona kishte qumësht nuk i jepte të pinte fëmijës pa u pastruar nga kulloshtira. Gjatë kësaj kohe fëmija ushqehet me sheqer, gjalpë të freskët, ose llokum. Njëra ose tjetra nga ata i mbështillej në një napë të bardhë dhe i vihej të posalindurit në gojë që ai ta thithte. Si mjekim për shtimin e qumështit lehona i jepnin sa më shumë qumësht, bukë misri, djathë të njomë dhe qepë. Në se rastiste lindja në kohën e misrave të njomë u jepnin nga ata, të zierë, pa kripë ose pak të pjekura.

2. Merrnin afërsisht dhjetë gram fruta të koprës dhe i zienin në 1/5 litre ujë për 15 minuta. Nga ky lëng i jepnin lehona një gotë të vogël mëngjes e darkë. Po të njëjtin

efekt thonin se bënin edhe lulet e shtogut, të përdorura në këtë mënyrë e në të njëjtën dozë.

3. Merrnin një litër verë të bardhë dhe në të hidhnin dy-tri degë të vogla borziloku, duke i lënë të mbyllura 2 orë. Mbas kësaj kohe fillonin t'i jepnin lehonës nga një gotë sa t'i vinte qumështi.

4. Për ta sjellë qumështin kanë përdorur edhe bimën e quajtur qerbash, bimë qumështdhënëse. Kjo bimë gjendet në fusha e rrenza malesh. Merrnin një grusht nga pjesët e saj dhe i zienin në 750 gr. ujë për 10 minuta. Si i shtypnin mirë, i kullonin në një napë të bardhë e nga ky lëng i jepnin lehonës deri në katër filxhana në ditë.

5. Për të sjellë qumështin merrnin farë hithrash, nga këto i jepnin dy-tri lugë të vogla gjatë ditës të përcjella me qumësht ose sherbet mjalti. Kurse disa të tjerë për këtë qëllim përdornin sallatë marule. Këtë e thërmonin dhe e zienin dhe, të embëlsuar me mjaltë, e pinin 3-4 herë në ditë.

6. Merrnin dy duar elb, si i pastronin, i shtypnin dhe i zienin në dy litra ujë. Si e kullonin, i jepnin për të pirë 3-4 gota në ditë. Për këtë qëllim kanë përdorur edhe ftoin që si e pinin, të lyer me mjaltë ose sheqer ia jepnin lehonës për ta ngrënë dy-tri herë gjatë ditës.

b) TEPRICA E QUMËSHITIT (Hypergalactia)

1. Merrnin gjithë bimën e quajtur trikë, bar ethesh ose trëndafille fushe me pesë petale dhe e zienin, e nga lëngu i saj vazhdonin t'i jepnin lehonës nga një lugë buke dy-tri herë në ditë, për tri ditë radhë para buke.

2. Po t'i vinte nënës qumësht me shumicë, merrnin një shishe dhe e përdornin në formë venduze. Njëkohësisht i jepnin 2-3 herë në ditë hudhra me kos, ose vetëm hudhra.

3. Kur gruaja kishte shumë qumësht dhe gjinjte fillonin t'i forcoheshin, merrnin ndonjë qengj të uritur dhe ia vinin në gjë që t'ia tërhiqte e t'ia lironte.

4. Merrnin rizomet e kallamit, afërsisht një grusht, dhe si i pastronin dhe i shtypnin, i zienin në një litër ujë për një orë. Nga ky lëng i jepnin të pinte lehonës dy-tri herë në ditë nga një gotë të vogël.

Teprica e qumështit te gratë, ndalohet duke marrë një lugë çaji gjethe nga bima e metrikut (meneksheja) Vinca mi-

nor, hedhim mbi të një gotë ujë të valuar, kjo kullohet dhe pihet 3 gota në ditë.

c) SËMUNDJA E GJIRIT (Mastitis)

Ndodh që shumë grave, mbas lindjes t'u sëmuret gjiri. Kjo sëmundje është infeksion i gjirit.

Mënyra e mjekimit:

1. — Sëmudjet e gjirit, kurohen duke marrë gjethe majdanozi dhe grihen, këto përzihen me djathë të njomë pa kripë deri sa bëhen si llapë, në trashësi, vendoset mbi gjirin e sëmurë, kjo përsëritet 3-4 herë në ditë, pushon dhëmbjen dhe udhmon në rrjedhjen e qumështit.

2. Kur gjiri skuqej, thonin se ka marrë pezëm (infeksion). Atëhere mjekët këshillonin larjen e tij me barin e pezmës. Malësia ka tre lloje prej këtij bari që përdoren po me këtë emër, por në të vërtetë si emër shkencor kanë emrin «Achillea strata», «Achillea asplenifolia» dhe «Achillea millefolium». Nga këto tri bimë vetëm njëra emërohet me emrin bishtmilthi. Merrnin 100 gr. gjethe prej tyre dhe i zienin në një litër ujë. Me këtë lëng u bënin banjë gjinjëve. Në këtë banjë hidhnin edhe një grusht krunde gruri. Mjekimin ia vazhdonin deri në përmirësim.

3. Merrnin gjithë bimën e majdanozit, rreth 10 a 12 rrëzë dhe i thërmonin shumë imtë. Ashtu të freskëta dhe të shihta, pa asnjë përzierje tjetër, ua vinin gjinjëve sipër. Këtë lloj llape të thatë, në rast nevoje, edhe mund t'ia përsërisnin me majdanoz gjithnjë të freskët 4-5 herë gjatë ditës.

4. Merrnin dyllë blete, si e ngrohnin e pregatisnin, si për të, me këtë mbështillnin gjirin që kishte filluar të sëmurej. Ndërsa disa në vënd të dyllit, përdornin zamin e bletës (brunin e dyllit).

5. Disa gjirin e sëmurë e kanë larë me ujë frashëri, me rakt rrushi, dhe i bënin kompresa me uthull. Si kompresa kanë përdorur edhe kosin e mazitur.

6. Kur e shikonin se gjiri do të mblidhte, i vinin llapa mallagash dhe kur këto nuk i bënin dobi, merrnin krunde me uthull ia vinin aty ku ishte skuqur më tepër gjiri, duke i lënë për plot 24 orë. Qëllimi i krundeve ishte që të caktohej

vendi se ku gjiri do të shpohej. Kur dallohej mirë vendi, atëhere për ta shpejtuar punën, vinin mbi të një pomadë që në përbërje kishte thërmia xhami. Për tërheqjen e qelbit, zakonisht malësia ka përdorur katranin ose dyllin e bletëve, duke njomur në ta një copë leckë. Gjethi i babanikut nuk lëndahej për pastrimin e tij, duke i hequr njëren cipë dhe duke e lyer me vaj.

7. Edhe në formë pureje me qumësht i kanë pasë përdorur disa mjete, si patate, mullagat, rrënjët e këlkazave, etj. Farën e lirit ia përgatitnin të shtypur, të zierë me qumësht dhe, kur e përdornin vendin e lyenin me vaj ulliri.

8. Merrnin disa gjethe lëpushke dhe i shtypnin me pak kripë, duke i ngjeshur me një gjysmë gote uthull. Këtë lloj llape e përdornin që në fillim të sëmundjes.

9. Merrnin trëndafila të thata dhe i zienin me ujë deri sa të shterronin dhe të mbetnin llapë. Këtë ia vinin gjirit në vendin ku ishte i sëmurë dhe e mbështillnin. Ky mjekim ndihmonte që gjiri të mblidhte në një vënd dhe të shpohej më shpejt. Këtë mjekim e përsërisnin 4-5 herë gjatë ditës.

10. Merrnin një dorë gjethe trëndafili, si i thërmonin, fusnin në 1/2 litre qumësht e këtu i mbanin 3-4 orë. Pastaj ia vinin gjirit si llapë, duke ia ndërruar 3-4 herë në ditë.

Në se gjiri sëmurej përgatitsnin këtë melhem:

11. Merrnin një copë sapun në madhësinë e shkrepësve, dyllë blete në madhësinë e arrës dhe nga një filxhan vaj ulli e raki të fortë rrushi, si tretej në një zjarr të lehtë dylli, vaj e sapuni, i hidhnin rakinë; pas largimit nga zjarri i ngjeshnin sa merrnin trajtën e pomadës. Me këtë lyenin dhe mbështillnin gjirin e sëmurë 2-3 herë në ditë.

12. Për ta shpejtuar mbledhjen e gjirit i vinin llapë kungulli. Merrnin një kungull të vogël, rreth 150 gr. dhe e grinin në rende e këtë brumë të tij e zienin me gjysmë gote qumësht. Këtë llapë e vinin çdo orë në gjendje të ngrohtë. Për mjekimin e tij përgatitsnin edhe këtë pomadë: merrnin një filxhan ajkë qumështi, një filxhan vaj ulliri dhe një copë dyllë blete të shkriërë. Si i zienin këta së bashku, merrnin një gjethe babaniku dhe po aq gjethe mullage, të shtypura edhe këto, i përzienin me bruminë parë. Nga ky kombinim duhej një pomadë me të cilën lyenin dy-tri herë në ditë plagën, për ta pastruar e lanin me lëngun e mullagave.

13. Merrnin gjysmë qepë mesatare dhe i hiqnin zemrën. Zgavrrën e saj e mbushnin me pak vaj ulliri, pak sapun bardhë e pak dyllë blete. Qepën e fusnin në prush deri

lëndët që kish brënda të mishëroheshin me të. Këtë lloj ilaçi ia vinin gjirit aty ku dukej se do të shponte. Disa qepën e përdornin vetëm me vaj. Orizin e përdornin si llapë, duke e përzier me disa kokrra qepë të shtypura.

14. Në rast se lehonës i sëmurej gjiri nga shkaku i qumështit të tepërt, merrnin gjethe lakre të bardhë, si e vizatnin me thikë ia vendosnin gjirit duke ia lidhur, këtë mjekim gjatë ditës ia përsërisnin 4-5 herë. Ky mjekim kishte për qëllim largimin e pezmatimit. Po për këtë qëllim përdornin kungullin. Këtë e kalonin në rende, duke e përzierë me pak sheqer dhe, ia vinin gjirit 4-5 herë në ditë.

15. Merrnin 100 gr. patate të grira në rende dhe i përzienin me raki të fortë rrushi. Këtë lloj pomadë e përdornin si kompresa. Në rast se gjiri kish formuar rrënjë, merrnin 100 gr. nisheste, 10 gr. sapun pa sodë dhe 100 gr. qumësht dhe pak dyllë blete. Me këto gjëra formonin një melhem. Këtë e përdornin të vakët, dy-tri herë në ditë.

16. Merrnin vezë me sheqer dhe një lugë vaj, duke formuar kështu një pomadë, me të cilën i lyenin pjesët e sëmurës dy-tri herë në ditë. Pastrimin e bënin me petë dylli blete.

17. Merrnin një lugë gjelle nga pluhuri i barit të pezmit dhe e zienin në një filxhan vaj ulliri. Si e mjekonin majën e gjirit me të, ia mbulonin me një napë të pastër. Për këtë disa të tjerë përdornin për pastrim çaj kamomili për mjekim vaj pambuku, ose e lyenin me pomadë të përgatitur me dyllë e vaj ulliri.

18. Merrnin një lugë kafeje fasligeni dhe një dorë petale trëndafili të kuq. Këto i zienin në gjysmë litre ujë për 15 minuta. Si i kullonin, me lëngun e tyre lanin e pastronin thumbi me petalet i bënin kompresa. Në rast se lehonës i sëmurej gjiri nga shkaku i qumështit të tepërt, merrnin një gjethe duhani dhe, të lyer me mjaltë, ia vinin gjirit. Në rast se i sëmurej thumbi, i vinin petë dylli të ngrohta. Gjethja e duhanit me mjaltë është përdorur edhe në raste të tjera me temperaturë, duke e vendosur në tabanin e këmbës.

19. Merrnin një lugë nisheste, një filxhan ujë dhe i përzienin në tigan i hidhnin një lugë kafeje sheqer edhe një lugë kafeje vaj ulliri. Këto i vendosnin në një zjarr të lehtë, dhe i përzienin duke formuar një pomadë të cilën e vendosnin në një napë duke e lidhur në pjesën e sëmurës. Këtë mjekim e përsërisnin çdo dy orë. Në rast se sëmundja ishte fillestare, kjo pomadë kish veti për të larguar sëmundjen (shpërndante qumështin) në rast se sëmundja kish avancuar, kjo

pomadë ia lehtësonte dhëmbjen dhe e lokalizonte. Pastaj i vinin lapa, ku ishin zierë farë liri me qumësht. Këto i vazhdonin 3-4 herë.

SËMUNDJA E SHEQERIT (DIABETES MELITUS)

Mënyra e mjekimit:

1. Për mjekimin e diabetit: merren 8 gjethe mani dhe 5 gjethe begonë. Këto i ziejmë në 1 litër ujë për 20 min. Çaji i përfituar pihet gjatë ditës në vend të ujit për 3 javë.

2. Merrnin 2-3 degë të hithrës. Si e pastronin e i thërmonin, i zienin në dy litra ujë për 20 minuta. Si i kullonin nga ky lëng ia jepnin ta pijë i sëmuri në vend të ujit, për 40 ditë.

3. — Merrnin një dorë bishta qershije dhe i zienin në një litër ujë për një orë. Në vend të tyre përdornin qershija të thara. Si i kullonin nga ky ilaç, i jepnin të sëmurit dy-tri gota në ditë. Mjekimin e vazhdonin deri në 10 ditë. Si mjekim të jashtëm i bënin: merrnin një copë tjegull dhe e shtypnin sa më imët. Pluhurin e saj e përzienin me uthull të fortë rrushi. Këtë brum e vinin në zjarr, e ashtu të ngrohur ia vendosnin mesit. Këtë ja bënin dy-tri herë në ditë.

4. — Merrnin dy duar nga gjethet e majat e manaferrës, si i pastronin dhe i shtypnin, i zienin në një litër ujë. Nga lëngu i tyre i kulluar i jepnin të sëmurit tri herë në ditë nga një filxhan para buke.

5. — Merrnin 60 gr. kashtë nga bishtajat (lëvoret). Këto i zienin në një litër ujë deri sa lëngu të përgjysëmohej. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit 5-6 lugë gjellë në ditë. Mjekimin e vazhdonin për 5-6 javë.

6. — Merrnin një grusht nga mustaqet e misrit dhe i zienin në dy litër ujë. Nga ky lëng i kulluar i jepnin të sëmurit 3-4 gota në ditë. Kurën ja vazhdonin për dy javë. Po në këtë mënyrë përdorej edhe lëngu i lakrave (rasollit).

7. — Merrnin çdo ditë hudhra të qëruara. Kurën ja fillonin të sëmurit me një thelb dhe vazhdonin deri 25. Pastaj zbrisnin nga 25 deri në një. Këtë kurë ja vazhdonin për 50 ditë.

8. — Merrnin pjesën mbitokësore të bimës bari ngjitës, në masën 150 gr. Si e pastronin dhe e thërmonin, e zienin në një litër ujë për 15 minuta. Si kullohej, nga ky ilaç i jepnin të sëmurit tri herë në ditë nga një filxhan kafeje.

9. — Si ushqim të sëmurëve u jepnin këtë lloj gjelle: merrnin bishtaja jeshile pa fije, karrota dhe majdanoz. Si i pastronin dhe i thërmonin, i zienin në një filxhan vaj ulliri, pa kripë dhe me ujin e vet. Këtë ushqim e shoqëronin me bukë elbi ose thekre. Këtë ja vazhdonin për 30 ditë.

10. — Merrnin rrënjën e lule kalasë (elanthus tuberosus), si e pastronin mirë, e zienin. Me këtë përgatitet sallata dhe i sëmuri nga kjo hante dy tri herë në ditë. Disa këtë e përgatitnin edhe në formë buke të pjekur në shporet (sobë).

HIGJIENA DHE TUALETI I FLOKËVE DHE I LËKURËS

a) RËNIA E FLOKËVE

Në të kaluarën shkakun e rënies së flokëve e kërkonin nga dy sëmundje, nga zbokthi dhe nga mitili, një sëmundje që i ndan në dysh majat e flokëve.

Mënyra e mjekimit:

1. — Rrënja e flokëve: marrim dhe i shtypim 10 thalbi hudhra me gjithë lëvore, këto i përziejme me 1 filxhan vaj ulliri. Me këtë lyejmë dhe fërkojmë vendet ku kanë ra flokët. Duhet që para mjekimit vendet ku kanë ra flokët me i vizatë me briskë rroje. Po për këtë marrim 1 qepë të shtypur

dhe e përziejmë me mjalte, me këtë lyejmë dhe fërkojmë 3-4 herë në ditë vendet ku kanë flokët ose qimet e mjekrës.

2. — Për ta ndaluar rënien e flokëve dhe për të ndihmuar daljen e qimeve të reja, kanë përdorur dhe përdorin edhe sot rrënjët e njoma të vidhit. Si i thërmonin mirë, i hidhnin në një enë dhe aty ziheshin me pesë pjesë ujë. Kur uji shteronte për gjysmë, i hiqnin nga zjarri dhe i kullonin. Pastaj merrnin bërthama tisi, afërsisht 100 gr. dhe i shtypnin. Kështu të shtypura i hidhnin në ujë të vidhit dhe i zienin me të. Përsëri merrnin këtë lëng dhe e kullonin, duke i shtrydhur mirë bërthat e tisit. Me këtë lëng lanin kokën çdo mbrëmje.

3. — Për të penguar rënien e flokëve merrnin 100 gr. rrënjë hithrash, si i pastronin e i thërmonin, i zienin në 1/2 litra ujë, në këtë hidhnin dhe 1/4 litra uthull të fortë, e mbulonin enën prej dheu (vegshin) me kapak dhe e zienin për 1/2 orë. Mbasi ftohej e kullonin. Me këtë lëng fërkonin flokët mëngjes dhe mbrëmje. Disa pjesën ku binin flokët e lyenin dhe e fërkonin, disa herë në ditë, me këtë melhem: Merrnin një filxhan lëng të shtrydhur nga pjesa e sipërme e prazit, një filxhan vaj ulliri, një filxhan sheqer dhe i ngjeshnin.

4. — Merrnin 60 gr. nga palca e kockës së kaut të pazier, dhjamë viçi 60 gr. zam blete 5 gr. vaj lajthije 10 gr. Si trettej yndyra, palca e kaut, zami i bletës, i shtonin vajin e lajthisë dhe e largonin nga zjarri. Me këtë pomadë lyenin e fërkonin ku kishin rënë flokët.

5. — Disa ua lanin kokën më parë me finjë e pastaj rrënjët e qimeve ua fërkonin me uthull rrushi, dy-tri herë në ditë, deri sa të shihej efekti i saj. Uthulla duhet të ishte e vjetër tre-katër vjeçe. Po atë shërbim ua bënin edhe vetullave kur u binin qimet. Për këtë mjekim qendrat kanë përdorur më tepër uthullën e trëndafilave.

6. — Për largimin e zbokthit merrnin drunj hardhije të thata dhe i digjin. Nga ky hi e thëngjill pregatisnin ujë finje. Si e kullonin me këtë lanin kokën çdo mbrëmje. Këtë e vazhdonin për dy javë.

7. — Merrnin raki rrushi ose kumbulle, në këtë njomnin një leckë të butë, ose një copë pambuku dhe i lyenin flokët deri në rrënjë. Këtë e vazhdonin 10-15 ditë.

8. — Edhe gjethet e urthit i kanë pasë përdorur për zhdukjen e zbokthit e për daljen e qimeve të reja. Merrnin afërsisht një kilogram nga ata dhe i zienin në tri litra ujë, duke i shterruar përgjysmë. Si i kullonin, me atë lëng lyenin rrënjët e qimeve të flokëve. Së fundi kanë përdorur edhe

vajgurin të thjeshtë ose të përzierë me uthull rrushi të fortë.

9. — Për të penguar rënien e flokëve merrnin krejt bielin e lirit të njomë, si e pastronin dhe e thërmonin e shtypnin në havan. Pastaj merrnin një copë dhjamë dashi ose dhjamë dhe e tretnin në një enë dhe këtë e hidhnin mbi lirin e shtypur. Këto i përzienin dhe i ngjeshnin deri sa liri të lëshonte vajin e vet. Pastaj e kullonin këtë përzierje; dhe mbi këtë hidhnin po kaq vaj rozmarine. Me këtë lyenin flokët çdo mbrëmje.

10. — Për forcimin e flokëve kanë pasë përdorur dhe hidhrrën, sidomos kërcëjt e saj. Merrnin gjysmë kilogrami nga këta dhe, mbasi i pastronin dhe i shtypnin, i zienin në dy litra ujë duke i shterruar përgjysmë. Me këtë lëng vazhdonin t'ia fërkonin rrënjët e qimeve për disa ditë me radhë.

11. — Merrnin një të verdhë veze dhe e rrihnin mirë, duke i hedhur vazhdimisht disa pika ujë. Pastaj kësaj i hidhnin edhe dy filxhana uji të ftohtë. Me këtë ilaç koka pastrohej dhe fijet zbuteshin.

12. — Për zbutjen e flokëve merrnin pak gjethe manushaqeje dhe i fusnin në 100 gr. vaj bajamesh, ku i linin 8 ditë. Mbas kësaj kohe i shtrydhnin mirë gjethet e manushaqes e me vajin e tyre i lyenin flokët çdo mbrëmje, deri sa t'i arrihej qëllimit. Për mbrojtjen nga rënia merrnin 100 gr. nga lëngu i shermendeve të hardhisë e me to lyenin rrënjët e flokëve. Mbas 12 orësh flokët i shpëlanin me uthull të fortë rrushi. Për të siguruar mosrënien mjekimi duhej vazhduar 7-8 herë.

13. — Për ndalimin e rënies së flokëve përdornin gjethe arrë. Merrnin nga ato një grusht dhe i zienin në 3 litra ujë. Si i kullonin me lëngun e tyre lanin flokët. Thahej koka, lyenin rrënjët e flokëve me lëng hudhrash, duke vazhduar sa më shpesh për disa ditë. Disa gjethet e arrës i zëvendësonin me gjethe hithrash të egra (*Urtica urens*).

14. — Si e lanin më parë kokën dhe e thanin merrnin 10-15 gjethe dafine dhe si i grimconin, i zienin. Me këtë lëng njomnin pambukun e me të i fërkonin rrënjën e flokëve.

b) NGJYROSJA E FLOKËVE

1. — Si e lanin mirë kokën me ujë të ngrohtë e me sapun e shpëlanin 2-3 herë me ujë gëlqereje dhe e krihnin mirë. Njëkohësisht zienin dy grushta gjethe frashëri në dy litra

ujë. E kullonin këtë dhe e vinin përsëri në zjarr, duke hedhur në të pluhurin e 5-6 fshikëzave që dalin në faqet e poshtme të gjetheve të lisit. Mbasi tretej mirë ky pluhur, hiqej nga zjarri dhe në gjendje të vakët zhytej koka, në të, duke u kujdesur që të mos mbetet asnjë fije floku pa u njomur në të. Në të mbaheshin flokët së paku 20 minuta. Disa këtë veprim e bënin duke i lyer flokët me furçë.

2. — Në të kaluarën, për ngjyrosjen e flokëve, gratë kanë përdorur një lloj pluhuri si të kuqërremtë që sillej nga vonedet arabe dhe që e quanin «këna». Ky pluhur përzihet edhe me frytin e shelgut vajtues, që mbillet edhe tek ne si blini zbukurimi. Këto kokrra i quanin «bojë». Në fillim këto i kalvërdisnin si kafenë në dollap, pastaj i shtypnin dhe i bluanin në mullirin e kafesë. Kënaja me bojë përzihet sipas dëshirës në 10 pjesë këna e një pjesë bojë apo edhe më shumë, mban bojë ishtë shumë e zezë. Për një ngjyrosje përdornin 100 gr. këna dhe 10 gr. bojë. Këto pluhura treteshin në ujë të valuar dhe formonin një qull të trashë me të dhe e vinin si llapë në kokë duke e mbështjellë kokën me copra pëlhurash. Këna dhe e vinin në mbrëmje dhe në mëngjes e hiqnin, kurse disa e mbanin edhe 24 orë. Si e hiqnin, e lanin kokën me ujë të nxehtë e sapun dhe e shpëlanin me ujë frashëri.

3. — Për ngjyrosjen e flokëve me të zezë merrnin një grusht gjethe e lulcë rozmarinë. Këto i zienin në një litër ujë. Si të ishte larë më parë koka mirë, i shpëlanin flokët me këtë lëng. Pasi flokët të thaheshin mirë, i lyenin me vaj arrash të përzierë me kolonjë ky veprim përsëritej një herë në javë.

4. — Për t'u dhënë flokëve ngjyrën e zezë, merrnin lëkurë arre dhe i thërmonin, i zienin deri sa të zbruheshin krejtësisht. Pastaj merrnin vaj ulliri ose dhjam derri në peshë të barabartë me brumin e lëkurave dhe i zienin së bashku në një zjarr të ngadalshëm. Me këtë përzierje lyenin flokët me anë të ndonjë lecke apo furçe, dhe pastaj i mbështillnin me një napë deri në mëngjes.

5. — Për ngjyrosjen e flokëve merrnin 4-6 kokrra selviqe (qiparisi), si i thërmonin i hudhnin në një shishe vaj ulliri, ku i lenin për tre muaj. Si i kullonin me këtë lyenin flokët sa herë që kriheshin. Ka veti me i nxi flokët dhe me pengue ramjen e tyre.

6. — Merrnin një dorë petale të lulekuqes dhe i zienin në 1/2 litër ujë, si i kullonin, me këtë lëng lyenin flokët e mustaqet.

7. — Për t'u dhënë flokëve ngjyrën e verdhë, merrnin

gjysmë litër verë të bardhë dhe i hidhnin 150 gr. raven. I zienin deri në përgjysëm. Pas larjes e tharjes mirë të flokëve, i lyenin me këtë përgatitje, duke u dhënë flokëve ngjyrën e verdhë.

KUJDESI I GRUAS PËR LËKURËN KOZMETIKA

Po paraqesim disa receta që janë përdorur dhe që, të modifikuara kanë arritur deri në ditët tona.

c) LËMIMI DHE ZBARDHIMI I LËKURËS

1. — Në darkë i bënin një fërkim të lehtë fytyrës me drejtimit nga poshtë lart me një shuk pambuku ose, leckë të butë, të njomur në qumësht. Pas gjysmë ore ky lloj masazhi bëhet me pambuk të thatë deri sa të pastrohet fytyra nga qumështi. Përsëri bëhet fërkimi i fytyrës si më parë me një copë pambuku të njomur kësaj here në ajkën e qumështit. Pas gjysmë ore prapë me pak pambuk të thatë fshihej fytyra deri që të largohet plotësisht ajka. Fytyra lahet me ujë të vakët e fshihej me një pëlhurë të butë. Qendrat i bënin edhe lyerje me kolonjë.

Ky veprim bëhet një herë në javë, ndërsa për ditët e tjera fytyra lahet çdo mëngjes me ujë të ngrohët, pastaj menjëherë me ujë të ftohtë, fshihej me peshqirë të butë dhe lyhet me kolonjë dhe lihet të thatë vetiu, pastaj pudroset me miell orizi shumë të imët.

2. — Merrnin 150 gr. brumë buke thekre, të porsa dalë nga furra (tul buke) katër të bardha vezësh të freskëta, 1/4 litër uthull rrushi të fortë, këto i përzienin bashkë. Pastaj të ngjeshura mirë me një lugë druri kulloheshin në një napë. Me një pëlhurë të butë të njomur në këtë lëng fërkonin në darkë fytyrën. Këtë procedurë e vazhdonin 5-6 mbrëmje.

3. — Merrnin palcën e kockave të bagëtive të pazierë dhe e përzienin në sasi të barabartë me lëng limoni, ose me qumësht të pazierë. Me një pece të butë lyenin e fërkonin fytyrën nga poshtë lart.

4. — Merrnin patate të ziera, si i qëronin dhe i shtypnin, i përzienin me qumësht, dhe i ngjeshnin deri sa të merrnin formën e puresë. Me këtë lyenin e fërkonin fytyrën çdo mbrëmje.

5. — Merrnin në sasi të barabartë të bardhë veze dhe lëng limoni, duke i përzierë vazhdimisht deri sa të merrnin pamjen e një kremi. Pastaj merrnin dy duar krunde të grunjta dhe i zienin në dy litra ujë, për një gjysmë ore. Si e lyejnë fytyrën me kremin e pregatitur, pas 10-15 minutave e lanin fytyrën me ujin e kulluar të krundeve. Këtë veprim e kryenin çdo mbrëmje. Thonin «Kush lahet e fërkohet me vesën e mëngjesit, do i freskohet dhe i zbukurohet fytyra».

c) NJOLLËZAT E FYTYRËS

1. — Merrnin një grusht lule shtogu dhe i zienin në 1/2 litër ujë për 30 minuta. Me këtë përzierje, si kullohej, shpërlanin dhe fërkonin njollëzat e fytyrës dy herë në ditë. Këtë e vazhdonin për tri katër javë.

2. — Për pikat e fytyrës: marrim sasi të barabarta lule zambaku dhe lule shtogu, si i shtypim përziehen me mjaltë. Me këtë krem fërkojmë pjesët e prekura të fytyrës 2-3 herë në ditë. Për largimin e njollave të murrtat të lëkurës marrim 1 filxhan lëng nga fruti i nerexës, në të shtojmë 1 lugë kafe kripë dhe me këtë lëng lyejmë dhe fërkojmë pjesët e prekura të fytyrës 2 herë në ditë.

d) NJOLLËZAT E DIELIT

1. — Shpesh dielli i verës me rrezet e tij të forta shkakton disa njolla nëpër fytyrë. Këto i evitonin duke e larë më parë fytyrën dhe duke e tharë me peshqir, pastaj e pudrosnin me miell të imët gruri, duke e mbajtur për 10-15 minuta, në mungesë të këtij e pudrosnin me miell niseshte ose me miell misri të imët.

2. — Merrnin një copë nga rrënja e rilkes (Kren). Si e pastronin e kalonin në rende. Nga ky brumë merrnin një filxhan dhe e fusnin në një enë me 300 gr. uthull të fortë rrushi. Këtu e linin për 10 ditë që të regjej. Pasi e kullonin me atë lëng fërkonin fytyrën për çdo mbrëmje. (Për të larguar njollëzat e shkaktuara nga dielli).

3. — Kur skuqej fytyra nga dielli, merrnin lëng limoni e vaj pambuku në sasi të barabartë, si e përzienin, me këtë mjekimin 2-3 herë në ditë pjesët e skuqura të fytyrës.

e) RRUDHAT E FYTYRËS

1. — Për të evituar dhe larguar rrudhat e fytyrës, merrnin 60 gr. nga bulbi i zambakut (lilium) 50 gr. mjaltë; 30 gr. dyllë dhe 15 gr. ujë trandafilësh. Mbasi tretnin më parë në një zjarr të ngadalshëm dyllin e mjaltin i përzienin të gjitha së bashku deri sa të formohet një lloj pomade. Me këtë fërkonin fytyrën duke i bërë masazh me kujdes çdo mbrëmje. Këtë masazh e fillonin nga poshtë lart me kujdes e ngadalë. (me durim). Ky veprim mund të përsëritej edhe 2-3 herë gjatë javës. Në mëngjes e fshinin fytyrën me një pëlhurë të butë.

ë) PUÇRRIZAT E FYTYRËS

1. — Merrnin dy-tre tranguj, si i çanin në 4-5 pjesë i shtinin në një litër ujë. Në të futnin 10 gjethe të njoma vishnje e 6 lisi dhe 70 gr. kripë. Pas tri-katër javësh këtë përzierje e kalonin nëpër një napë. Në këtë njomnin një shuk pambuku dhe bënin lyerjen dhe masazhin e fytyrës. Pastaj e mbështillnin dhe e mbanin deri në mëngjes. Në mëngjes me anë të një pëlhure të butë, merrnin ajkë nga kosi i trashë dhe e fërkonin fytyrën në mënyrë që mos dallohej kosi. Në mbrëmje e lanin fytyrën me ujë krunde dhe e avullonin me lecka të njomura në çaj kamomili. Këtë mjekim e vazhdojnë një mbrëmje me tranguj e ajkë kosi e një mbrëmje me lëng krundesh e kamomili. Mjekimi zgjaste tri katër javë. Gjatë kësaj kohe jepnin për të pirë çaj sherbele nga 3 filxhana në ditë. Këshillonin që gjatë ngrënies së ushqimit të mos pihet ujë.

2. — Si mjekim më të efektshëm për largimin e puçrrizave të fytyrës kanë përdorur edhe këtë formulë: merrnin 50 gr. sublimat koroziv, 100 gr. zhivë dhe 50 gr. kripë. Të tre këta elementë i futnin në një kupac druri dhe i shtypnin, duke i njomur herë pas here me pështymën e vet. Si shtypeshin dhe bashkoheshin këto elementë, nxirreshin në diell për t'u tharë, ose thaheshin mbi shporet. Me t'u tharë, këto ktheheshin në pluhur. Ky pluhur kalohej për 40 herë radhazi nëpër ujë të valuar. Me tharjen e tij të plotë niste përgatitja e pomadës. Për këtë fazë të dytë merrreshin 1/2 kg limona 1 kg. gjalpë pa kripë dhe 1/2 kg. dhjamë bullice ose dhije. Li-

monat griheshin me gjithë lëkurë dhe hidheshin në një enë pak të madhe me gjithë gjalpin dhe dhjamin. Si i zienin dhe shkriheshin krejtësisht përzierja, kullohej për t'u çliruar nga lëkurat e limonave. Në këtë përzierje të ngrohtë, hidhej pluhuri i pregatitur në fazën e parë, bëhej përzierja pa ndërprerje deri sa të merrte formën e kremit. Me këtë krem lyenin e fërkonin puçrrizat dy herë në ditë mëngjes dhe darkë. Me këtë pomadë kanë mjekuar edhe sëmundje të tjera lëkure.

f) DUART

1. — Për zbutjen dhe zbardhimin e duarve merrnin një të verdhë veze dhe një filxhan vaj ulliri dhe i rrihnin së bashku. Nga ky krem lyenin duart në darkë dhe i mbështillnin me napë në formë doreze, duke i mbajtur deri në mëngjes.

2. Për t'i zbardhuar duart mbasi i lanin e i fshinin mirë, i lyenin me kremin që dilte nga përzierja e pluhurit të niseshit me vaj pambuku. Si i lanin duart, duke qenë të lagura, i fërkonin me miell misri deri sa të thaheshin.

3. Për të forcuar thonjtë merrnin 10 gr. dyllë blete, 10 gr. vaj arrash 1 gr. shap dhe 5-6 pika esencë sherbele. Të gjitha këto i tretnin e i përzienin në një zjarr të lehtë, deri sa fillonte trashja që ruhej në një kuti. Në mbrëmje para fjetjes lanin dhe pastaj i lyenin thonjtë me këtë pomadë duke i mbështjellë deri në mëngjes.

g) FRENJISIA E DUARVE DHE BUZËVE (Erythema)

1. Merrnin dyllë blete me madhësinë e një arre dhe një filxhan vaj ulliri. Si tretej dylli, hidhej vaji. Kur ftohej, me këtë lyenin pjesët e sëmura.

2. — Merrnin palcën e kockave të paziera. Këtë e ngjeshnin me vaj pambuku deri sa të merrte pamjen e kremit. Me këtë lyenin 2 herë në ditë pjesët e sëmura.

3 — Merrnin një të bardhë veze dhe e përzienin me raki të fortë rrushi. Me anë të një pende të bardhë lyenin pjesët e sëmura. Këtë e përdornin edhe për mjekimin e thembrave të këmbëve.

g.) PËR LARGIMIN E ZBOKTHIT (Vrukthi).

1 — Merrnin dy grushta lëvozhga qepe të thata dhe i zienin në një litër ujë deri sa përgjysmohej. Me këtë lyenin e fërkonin flokët dy herë në ditë.

2. — Për të larguar zbokthin dhe penguar rënjen e flokëve, më parë e lanin kokën me ujë të vakët, të krundeve të grunjtë, si i thanin me peshqir, i lyenin me vaj recine, mbi këtë vinin dy shtresa me gjethe arre, duke e mbështjellë kokën për tërë natën, në mëngjes i largonin gjethet dhe përsëri e lyenin kokën me vaj recini, këtë mjekim e vazhdonin 3-4 javë.

3 — Merrnin bimën e njomë gjethe e rrënjë burthi (bukë derri) (Cyslamen neapolitanum), si e pastronin, e shtypnin në havan dhe pastaj merrnin dhjamë derri të tretur nga proshuta dhe i ngjeshnin. Me këtë përzierje lyenin një napë të pastër dhe e vinin në kokë ose mjekër duke e lidhur, mbasi kishin bërë larje me ujë të krundeve të grunjta. Po për këtë qëllim kanë përdorur edhe thelpinjtë e lajthisë. Këto i shtypnin në havan sa më shumë, dhe me këtë brumë të qullët fërkonin dhe mbështillnin sipërfaqen ku binin qimet. Para mjekimit duhej rruar koka me brisk.

MANIPULIME DHE MJEKIME TË NDRYSHME

a) FËRKIMI (Mossotherapia)

Veç mamive e mjekëve popullorë, me fërkimin janë marrë edhe fërkueset e fërkuesit. Në raste të ftohuri, të rënies së kërrthizës, të piskuarit, dhembjes të kyçeve para fillimit të mjekimit me ilaçe përkatëse, thërrsnin fërkuesin, kur i sëmuri ishte mashkull, ose fërkuesen kur i sëmuri ishte femër.

Mënyra e mjekimit:

Para fillimit të fërkimit, i sëmuri shtrihej në bark me krahë të hapur, e mjeku fillonte ta shkelte me këmbën e

djathtë, duke e nisur që nga këmbët e deri në zverk. Pastaj i sëmuri ngrihet në këmbë dhe thurte duart pas zverkut, duke i hedhur dy krahët përpara. Mjeku e rrokte nga pas dhe e ngrinte pezull, duke e tundur disa herë. Në se dyshohej se i sëmuri ishte piskuar, vihej në mes të derës, duke hapur këmbët në dy këndët e poshtme të saj e krahët në këndët e sipërme. Duke qenë në këtë pozicion, vazhdonte lëvizjet e këmbëve në formë diagonale. Si kryheshin këto dy veprime, fillonte fërkimi, që në majë të këmbëve e deri në zverk. Kur i sëmuri kishte temperaturë, tabanet e këmbëve dhe shuplakat e duarve ia lyenin me uthull ose raki, duke ia fërkuar me një leckë të njomur në to. Pastaj zinin e fërkonin tërë trupin me raki dhe vaj ulliri, sidomos kyçet e këmbëve dhe artikulationet e zverkut. Në fund ia kapnin së mbrapthi dorën, e djathtë të sëmurit dhe ia bashkonin me këmbën e majtë, po ashtu dorën e majtë me këmbën e djathtë dhe e ngrehnin përpjetë, duke vënë këmbën e djathtë mbi shpinën e të sëmurit e duke e tërhequr me forcë sa t'i kërcisnin kokat.

Pas gjithë këtyre veprimeve i sëmuri zinte qoshen e vatrës duke i kthyer shpinën zjarrit tërë natën. Fjala ishte se i sëmuri duhej t'i ngrohete pjesët e sëmura. Zakonisht fërkimin malësorët e bënin edhe kur ishin të ftohur, për t'u shkathzuar e ndihmuar lëvizjen e gjakut, duke u nisur nga një fjalë popullore që thotë: «Ushqim e kashagi, qumësht e bukuri».

Për piskimin fëmijëve u bënin këtë veprim. Fërkuesja e kapte fëmijën dhe e shtrinte barkazi, i merrte këmbën e djathtë dhe e bashkonte me dorën e majtë pas shpinës. Nër kryqe e tërhiqte lehtë, pastaj e përsëriste në anën tjetër. Para këtij veprimi i bënin fërkimin.

Në të kaluarën, me qëllim që trupi të fitonte rezistencë, për të përballuar vështirësitë e jetës e luftat me armiqtë, disa krahina fëmijën e porsalindur e fusnin në ujë të ftohtë dhe pastaj e lanin me ujë të ngrohtë. Thonin se kalitej dhe rritej më i shëndoshë duke i bërë ballë më mirë së keqes.

b) TË NGRIRËT (Congelatio)

Nga të sëmuret prekeshin dhe preken më tepër shtegtarët e izoluar, kufitarët, fillëruajtësit dhe alpinistët. Veç stuhive këtë e shkaktojnë dhe gjumi edhe alkooli.

Mënyra e mjekimit:

1 — Në raste ngrirje: i shtrin pjesët e dëmtuara në ujë të nxehtë deri sa të durojë trupi, në të cilën kemi hedhur 1 grushtë kripë, ose i fërkojmë pjesët e dëmtuara me pece të lagura me këtë ujë të nxehtë. Pastaj vazhdojmë kompresat në vendet e ngrira me fletë lakre turshi duke i ndëruar disa herë.

2 — Shtegtarët përdornin ndër shtegtime bukën e grurit, fiq të thatë, ajkë, dhjam dhije ose lepuri për të lyer veshët e hundën. Alkoolin e përdornin vetëm, kur rrinin ndër hane dhe nuk kishin për të udhëtuar.

3 — Kur ngrinte maja e hundës apo llapa e veshit, pra pjesët e kokës, i fërkonin në fillim me gjëra të ftohta, pastaj i trajtonin me avull uji dhe u vinin llapa të nxehta e pastaj ua vishnin pjesët e prekura me petë dylli të holla.

4 — Pjesët që ishin ngrirë, si këmbë, duar etj., në fillim i fërkonin me borë ose me ujë të ftohtë, me anë të një peshqiri. Pastaj fillonin me anë të sendeve të ngrohta, duke kaluar në to gradualisht. Gjatë kësaj kohe jepnin çaj të ngrohtë nga lule bliri, kamomili etj. Kur efekti i tyre nuk ishte i kënaqshëm, dhe pjesët e ngrira nuk kishin plagë, ia shtinin në një gropë plehu gjysmë të kalbur. Kur nga të ngrirët formoheshin plagë, këto i mjekonin si djegiet.

5 — Merrnin 4-5 litra ujë të ngrohtë. Në këtë tretnin dy grushta kripë dhe si tretej, në këtë vinin pjesët e ngrira, i mbanin deri sa uji ftohej. Kur i largonin nga uji nuk i thanin, por i linin që të thaheshin vetiu.

6 — Kur kishin dhëmbje dhe të ejtura në pjesët e ngrira, pa plagë, merrnin 5-6 litra ujë të ngrohtë, në këtë hidhnin 2 kg. bajga kali të freskëta dhe në këtë shtinin pjesët e dëmtuara të trupit dhe i mbanin deri sa të ftohej uji, pastaj këmbët i mbështillnin me gjëra të leshta. Këtë mjekim e bënin në mbrëmje para se të flinin. Në këtë rast krahas të tjerave, jepnin për të pirë edhe lëng tërshëre të zierë. Mjekimi vazhonte deri në përmirësim.

7 — Merrnin 5 litra ujë, në këtë hidhnin katër grushta kripë, si tretej kripa shtinin brënda pjesët e ngrira, kur duhej më shumë ujë shtohet edhe me kripë. Pjesa e sëmure mbahej në ujin e ftohtë të paktën 2 orë. Mbasi e nxirrnin nga uji, e thanin dhe e mbështillnin me gjëra të leshta, duke i mbajtur dy-tri orë. Këtë mjekim e përsërisnin disa herë.

c) ETHET (FEBRES)

Ethet janë shenja e ndonjë sëmundjeje të brëndshme. Këto shfaqen me të shtrira të trupit, me rrahje të shpeshta të pulsit, me dhembje koke dhe temperaturë.

Mënyra e mjekimit:

1 — Si ndihmë e shpejtë për të ulur temperaturën pihet çaj me lule shtogu. Pastaj merret një dorë gjethe lëpjetë. Si e grijmë e përziejmë me të bardhë veze dhe me anë të një nape vendosen në shputat e këmbëve duke ja lidhur. Pë shtu për ethet përdoret dhe llatpat e përziera miell misri me uthull.

2 — Meqenëse në të kaluarën nuk ekzistonte termometri, matjen e temperaturës, e bënin me buzë, ia vinin buzën në ballë dhe në se balli i të sëmurit ia therte buzën, ishte shenjë se ka temperaturë. Atëhere e shtrinin të sëmurin në bark e një nga njerëzit e shtëpisë e shkelte duke u nisur që nga zverku e deri në tabanet e këmbëve. Mbas shkeljes ia fërkonin gjithë trupin me raki të fortë rrushi e vaj ulliri. Atyre që e pinin rakinë, u jepnin ndonjë gotë e atyre që nuk e pinin, u jepnin çaj sherbele të embëlsuar me mjaltë. Këtë mjekim ia vazhdonin për 4-5 javë nga tri-katër gota në ditë.

3 — Merrnin uthull të fortë rrushi e në të hidhnin 4-5 thelpinj hudhre të shtypura mirë. Pas disa orësh i shtypnin edhe disa qepë e ia hidhnin brenda. Të nesërmen i shtrydhnin hudhurat dhe qepët dhe uthullën e kullonin. Me këtë uthull fërkonin sidomos pjesët e artikulacioneve, tabanët e këmbëve, shputat e duarve dhe ballin.

4 — Nga lisi merrnin një dorë filiza të njomë dhe i shtypnin sa më shumë. Këta i zienin në një litër e gjysëm ujë për një orë rresht. Si i kullonin i hidhnin dy lugë mjaltë dhe i zienin me të. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit sa një filxhan kafeje tri herë në ditë.

5 — Merrnin kine fushe (Triq) një grusht dhe e zienin në një litër ujë. Si e kullonin e futnin në një enë e me lëngun e saj, në se ishte fëmijë, i lyejin artikulacionet, kurse të rriturve u jepnin nga një filxhan kafeje për çdo mëngjes duke vazhduar disa ditë edhe pas rënjes së temperaturës. Kompresat me uthull ia vazhdonin, sidomos në kokë kur kishte nxehësi.

6 — Në rast ethesh, mjekët e vjetër popullorë i kanë përdorur thujat të gjitha pjesët e shtogut, pse të gjitha i konsideronin të dobishme. Shtogun e kanë përdorur sidomos mjekët, nën Shkodër dhe të Lezhës për djersitjen e të sëmurit në rast zjarmije edhe si diuretik. Ata zienin prej tij, sidomos lulet dhe farët, duke ia dhënë të sëmurit me pak mjaltë.

7 — Merrnin gjethet e rrënjët e lule shurdhës (Taraxacum officinalis) afërsisht një grusht, dhe i zienin në një litër ujë për një orë. Mbas i kullonin, lëngun e tyre e përdornin me musht ose me verë. Disa e zienin drejt për drejtë me verë. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit nga dy filxhana në ditë.

8 — Mjekët nën Shkodër kundër etheve e kanë pas përdorur shumë shelgun. Merrnin një grusht nga gjethet e tij dhe i zienin për një gjysmë orë. Lëngun e tyre e përdornin në vend të çajit.

9 — Merrnin afërsisht 20 gr. nga lëkurat e qershisë së butë dhe, si i thërmonin këto, i zienin në një litër ujë duke shterruar në 50%. Nga ky lëng i jepnin të sëmurit nga një filxhan kafeje në mëngjes esëll, me sheqer ose me mjaltë.

c) HELMIMI (Intoxicatio)

Helmimi është një gjëndje e sëmurë e organizmit e shkaktuar nga veprimi i helmeve të ndryshme, me origjinë mikrobike, shtazore, bimore dhe minerale, që shoqërohet kryesisht me dhembje barku e të vjella e me pak temperaturë e diare.

Mënyra e mjekimit:

1 — I jepnin të sëmurit 5-6 gota me ujë të ngrohtë, njëherë pas tjetrës, pa intervale. I helmatisuri pastrohej pa pasur nevojë për ndonjë veprim tjetër.

2 — Merrnin 20 gjethe molle dhe, të thërmuara i zienin në gjysmë litër ujë. Lëngun e tyre e jepnin në formë çaji. Këtë e përdornin në rast helmimi nga ushqimet.

3 — Në rast helmimi me kërpudha, kanë përdorur si antidot hudhrën. Këto i zienin dhe lëngun e tyre ia jepnin për

ta pirë ose i jepnin për ta ngrënë të helmatisurit edhe kos me hudhra të shtypura.

4 — Merrnin menjëherë kos dhe e pinin pa ndonjë kufizim. Në mungesë të kosit pinin një gotë limonadë me pak sheqer. Disa mjekë zienin gjethe gorice, ia jepnin si çaj nga 3-4 gota në ditë.

5 — Merrnin gjysmë gote ujë me një lugë sheqer dhe gjysmën e gotës tjetër e plotësonin me uthull rrushë. Ata që kishin shegë të egra preferonin më shumë një lloj limonade prej tyre, sepse ishte me veprim më të shpejtë.

6 — Në rast helmimi nga alkooli, merrnin një bajgë kali të freskët. Këtë nëpër një napë e shtrydhnin në një filxhan. Disa pika nga këto i përcillnin me ujë.

d) REBSI (Pellagra)

Mënyra e mjekimit:

1. Repsi, Pellagra; me dobi për këtë sëmundje përdoret bima e balcit (lule basani). Merrin 20 gr. bimë e thatë e thërrmuar, zihet në 1 litër ujë për 10 min. pasi kullohet me shtrydhje, pihen 4-5 filxhana në ditë për të rriturit dhe 3-5 lugë gjelle për fëmijë.

2. Merrnin krejt bimën e hithrës (*Urtica dioica*) rrënjët me gjethe e degë, pasi i pastronin mirë dhe i thërmonin, i vënë në 4 kg. ujë. Në këto hidhnin dy rrënjë të trëndafilinut të egër, një dorë gjethe qingle dhe dy degë pelini (*Artemisia vulgaris*). Të gjitha këto i zienin deri sa të mbetnin 2 kg. ujë. Ilaçi merrte ngjyrë të verdhë me shije të idhët. Pasi e kullonin i hidhnin një gotë sheqer. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit një filxhan esëll në mëngjes.

3. Merrnin 5-6 fruta nga gështenja e egër, si i thërmonin, këto i zienin në një litër ujë. Si i zienin për 1/2 orë, gjysmën e lëngut e hidhnin dhe këtë ia jepnin të sëmurit tri herë në ditë nga një lugë gjelle. Gjysmën tjetër të lëngut vazhdonin ta zienin edhe për 1/2 orë tjetër. Me këtë lyejnë 2-3 herë në ditë pjesët e sëmura.

4. Merrnin dy të bardha veze, një filxhan katran dhe një dorë blözë të imtë. Si e sitnin blözën nëpër një sitë të imtë, e përzienin me të bardhat e vezës dhe me katran. Me këtë ilaç ia lyejnë të sëmurit dy herë në ditë pjesët e sëmura. Si

gjekim të brendshëm përdornin lulesapunin. Merrnin një dorë rrënjë, si i pastronin dhe i thërmonin, i zienin në një litër ujë. Nga ky ilaç i jepnin të sëmurit tri gota në ditë.

dh) GUSHA (Struma)

Mënyra e mjekimit:

1. Gusha: për këtë sëmundje përdorim bimën e gjineshës, pasi e thërmojmë marrim 1 lugë çaji dhe i hedhim 1 gotë ujë. Kjo zihet 10 min, kullohet dhe nga kjo i sëmuri pi 2 gota në ditë të ëmbëlsuara me mjaltë. Kura vazhdon 3-4 javë. Për fëmijët pihen 3-4 lugë gjelle.

2. Merrnin një lugë të vogël nga rizomët e valerianës, i pastronin dhe i shtypnin, i zienin në një xhezve treshe për 10 minuta. Si e kullonin i jepnin të sëmurit çaj të pregatitur nga gjethet e sherbelës, lules balçit, pelinit e një dorë bellënja të shtypura. Të gjitha këto së bashku i zienin në gjysmë litre ujë për 20 minuta. Pasi i kullonin nga ky ilaç i jepnin të sëmurit 3-4 filxhana në ditë para ushqimit.

3. Merrnin nga një dorë rrënjë burdullaku (*Portulaca oleracea*) dhe bari lotzonjës (*Convallaria majalis*). Si i pastronin dhe i thërmonin, i zienin në dy litra ujë për 1/2 orë. Me këtë ilaç bënin kompresë 4-5 herë në ditë, duke e mbështjellë me peshqir të thatë.

e) KURTESHI (Urticaria)

Në të vërtetë kurteshi nuk është një sëmundje lëkure, por shfaqet mbi sipërfaqen e saj në formë shpërthimi me disa puçriza të vogla ose të mëdha si ato të shkaktuara nga gjethet e hithrës, dhe shoqërohet me të kruara.

Mënyra e mjekimit:

1. Kur sëmundja e kurteshit: zgjat shumë, pregatitet ky mjekim: marrim 1 kg kos me ajkë, në të hedhim 1 grusht kripë, këtë e lëmë në diell deri sa tharohet, si e përziejmë me këtë, i sëmuri lyejnë dhe fërkon gjithë trupin. Për të pirë çaj shërbele 2 gota në ditë për 3-4 javë.

2. Mjekët popullore të maleve duke e marrë këtë si mundje të thjeshtë lëkure, në fillim kanë pasë përdorur këta ilaçe: si mjet i parë është përdorur shëllira e djathit. Merrnin gjysmë litre shëllirë të fortë djathi dhe e kullonin e më të fërkonin të sëmurin dy-tri herë në ditë. Njëkohësisht jepnin të pinte kos të mazitur, pa ndonjë kufizim. Në mundjesë të shëllirës merrnin gjysmë gotë kripë dhe e tretnin me një gotë ujë të nxehtë. Edhe me këtë i fërkonin trupin.

3. Merrnin krunde gruri dhe i përzienin me uthull, me këtë i bënin masazh të sëmurit për 1/2 orë.

4. Merrnin një grusht gjethe arrash dhe një grusht gjethe dushku e së bashku i zienin me një litër ujë. Në gjysmë të të zierit hidhnin edhe pak nishadër e me të fërkonin të sëmurin dy tri herë në ditë. Si gjëra të brendshme i jepnin hirrë djathi të dhisë dhe një filxhan mendër të butë në vend të çajit.

5. Merrnin 100 gr. niseshte dhe e shkrinin në gjysmë litër ujë të ftohtë. Me atë lëng fërkonin të sëmurin dy-tri herë në ditë. Si mjekim të brendshëm kanë përdorur lëngun e dëllinjave të kuqe dy vjeçare, mbasi fruti i dëllinjave piqet në vitin e dytë. Ky lloj lëngu quhet hardiç. Përgatitet duke futur tre kilogram dëllinja në një damixhanë dhjetë litrash e duke e mbushur me ujë të vakët. Dëllinjat fermentohen në të brenda 15 ditëve. Dëllinjat mbeten aty deri në dy muaj, duke vazhduar t'u hidhet kaq ujë sa lëng nxirret nga damixhani.

6. Një nga mjekimet më të thjeshta ka qenë shalqini, shdomos në ato vende ku prodhohej me shumicë prandaj përdorej pa asnjë kufizim. Këtë e rekomandonin shumica e mjekëve dhe i përdornin vetëm mishrat për lëngun e tij.

7. Qendrat kanë pasë përdorur si ilaç të brendshëm limonin. Lëngun e tij e përdornin si limonatë me sheqer e lëkurat i grinin në rende e i zienin po me sheqer në formë reçelli, të cilin ia jepnin të sëmurit me lugë kafeje dy tri herë në ditë. Edhe portokallet i kanë përdorur duke preferuar në këtë rast ato të thartat. Disa mjekë popullore si ilaç të brendshëm kanë pasë përdorur edhe mjete të tjera kurse si mjekim të jashtëm kanë përdorur krundet e tërshërës, të cilat i zienin e me lëngun e tyre fërkonin të sëmurin tri-katër herë në ditë.

8. Për përdorim të jashtëm disa krahina kanë pasë përdorur edhe hithrën. Merrnin një grusht gjethe hithrash dhe i zienin në një litër ujë duke i shterruar përgjysmë. Si i kullonin, në atë lëng hidhnin afërsisht pesë gram gurkali. Me këtë vazhdonin ta lyenin të sëmurin deri sa shërohej. Si ilaç

të brendshëm edhe këta kanë përdorur kosin. Limonin mundoheshin ta zëvendësonin me shegë të egra, duke i dhënë të sëmurit lëngun e tyre të përzierë me ujë e mjaltë.

9. Mjekët e qendrave kanë përdorur lule sqqururin. Merrnin një lugë lulesqurur dhe e mbysin në gjysmë kilogrami mjaltë të pa vënë në zjarr dhe e ngjeshnin mirë. Këtë ilaç e kishin si mjekim të brendshëm.

8) DJERSITJA E TEPRUAR (Hyperhydrosis)

Djersa është një lëng i kripur që rrjedh nga gjëndrat, të cilat quhen «gjëndrat e djersës». Me anën e tij trupi çlirohet nga shumë lëndë të huaja të dëmshme për të.

Mënyra e mjekimit:

1. Kur djersitja e tepërt vjen nga i gjithë trupi, për ta lehtësuar marrim 5-6 gjethe sherbele, pasi e thërmojmë, i mbulojmë me 1 gotë ujë të valuar, enën e mbulojmë dhe e lëmë ashtu 20 min. Këtë e kullojmë dhe pihet 2-3 gota në ditë pas buke.

Djersa e tepërt është e mërzitshme, përveç erës së keqe, nga një herë shkakton edhe maisje nëpër gishtërinjtë.

2. Merrnin dy duar gjethe frashëri dhe i zienin në 4 litra ujë, si e kullonin me lëngun, duke qenë i ngrohtë i bënin banjo këmbëve çdo mbrëmje. Kurse gjatë ditës u hidhnin këpucëve gjethe sherbele të thërmuara.

3. Në mbrëmje para se të flinin, si i lanin këmbët, i fërkonin me raki pastaj i lyenin me vaj pambuku. Gjatë ditës i pudrosnin çorapet ose këpucët me gjethe shqeme të thërmuara.

4. Për djersitjen e duarve merrnin nga një grusht gjethe sherbele dhe pelini, si i zienin në një litër ujë, në këtë hidhnin edhe një filxhan uthull të fortë. Në këtë ilaç i bënin banjo duarve dy herë në ditë, mëngjes e darkë. Para se të flinin, i vinin duart në një trastë me krunde gruri.

5. Atyre që u djersiteshin këmbët, u këshillonin pudrosjen e këpucëve me pluhur shqemeje sipas nevojës ose në krye të dy netëve. Çdo mbrëmje i lyenin me raki të fortë rrushi dhe i pluhronin me duhan.

6. Merrnin dy grushta gjethe lisi dhe i zienin në dy litra ujë. Si i fërkonin më parë këmbët me gjetthet e llomitura, i

lanin me lëngun e gjetheve dhe, mbasi i thanin mirë, i përdrosnin me pluhurin e shqemës.

7. Verës u vinin gjethe nga të arrës. Merrnin një grusht nga këto dhe i grinin shumë imtë si duhanin e me to i vishnin këmbët duke i mbajtur të mbështjella tërë natën.

8. Edhe duhanin e kanë pasë përdorur kundër djersitjes së këmbëve. Merrnin një grusht nga kërcëjt e tij dhe i zienin për një kohë të gjatë në dy litra ujë e me lëngun e përçqen druar të tyre i lanin, kurse me gjethet e thata i mbështillnin. Gjethet që nuk përdorëshin për pije i thanin dhe i bënin burrot e me të pluhronin këmbët. Në dimër i kanë pasë pluhuruar edhe me gjethet e thata të arrës. Disa i pluhronin edhe me groshë qorre të bërë si kafe, ose me goglat (lëndët) e lisit të kavërdisura e të shtypura si kafe.

9. Si i lanin mirë këmbët me ujë të kripur, u vinin lëshurudë ose pambuk, sidomos në mes gishtërinjve për t'u thithur djersën.

10. Merrnin një grusht pluhur sharre nga të plepit. Pastaj e thanin në diellë ose në zjarr i kripnin këmbët me të gjatë ditës. Në mungesë të pluhurit të plepit, i pluhronin dhe me pluhurin e drurëve të tjerë, mjaft që të ishin drurë të butë.

11. Për këtë sëmundje mjekët e qytetit kanë pasë përdorur një lloj pomade me të krojturat e lëkurës së thatë të kaut, të pa regjur. Merrnin 100 gr. nga këto krunde dhe 100 gr. vaj ulliri dhe i ngjeshnin mirë. Këtë lloj pomade e përdornin pas dhjetë ditësh, në mënyrë që pluhuri i lëkurës të zbutet mirë. Me këtë pomadë i lyenin vazhdimisht pllocat e bardha të këmbëve në taban e nën gishtërinj.

12. Kur merrnin rrugë të gjata, më parë i fërkonin këmbët me raki të fortë rrushi, pastaj i lyenin me dhjamë që e ngrohnin afër zjarrit.

13. Kur gjatë udhëtimeve këmbët djersiteshin dhe ngriheshin fshikëza, u bënin banjo me ujë të ngrohtë ku kishin zienë gjethe arre. Mbasi i thanin, i lyenin me raki dhe dhjamë të përzierë bashkë.

14. Kur ënjteshin këmbët merrnin dy duar gjethe shtoguri dhe i zienin në 3-4 litra ujë. Si i kullonin, duke qenë ujë i ngrohtë, i bënin banjo këmbëve. Këtë mjekim e bënin 2-3 herë në ditë.

15. Kur kishin dhembje në tabanet e këmbëve, merrnin një grusht gjethe duhani dhe i zienin me uthull të përgjysmuar me ujë. Me këtë mbështillnin në darkë tabanet e këmbëve. Mjekimin ia vazhdonin 4-5 herë në mbrëmje.

f) BALSAMIMI (Mumificatio)

Mënyra e veprimit:

Balsamimin e kanë përdorur edhe mjekët popullorë në njerëz. Kur një njeri vdiste ose vritej dhe nuk mund të vartosej, sepse sipas zakonit prisnin njerëz të largët në drekën e mortshme, ose duhej mbartur kufoma nga fronti i luftës në vendbanimin e vet, e hapnin kufomën dhe e balsamonin. E çanin në bark dhe i nxirnin të gjitha të brendshmet, e pastaj zgavrrën e lanin me raki të fortë rrushi dhe e kripnin me kripë dhe krunde gruri. Pastaj të gjitha zgavrrat dhe ato më të voglat, i mbushnin me duhan të grirë të përzier me mjaltë, dhe pastaj i qepnin me ibërshim (fill mëndafshi të dredhur) të jerrur mirë e të lyer me dyllë. Për kaç ditë, sa mendohej t'u mbante kufoma mbi dhe, nuk ishte frikë që të prishej, dhe për një siguri edhe më të madhe e mbanin mbi dëborë.

PËRMBAJTJA E LËNDËS

Parathënie	3
Hyrje	5

PJESA E I

Kirurgjia popullore luftarake e përgjithshme	8
Ndihma mjekësore popullore	9
Parandalimi i sharrëzes (tetanos)	10
Mjekimi i plagëve	11
Mjekimi i kockave	19
Kirurgjia e plagëve të lehta	30
Kirurgjia e plagëve të rënda	40

PJESA E II

Mjekimi i sëmundjeve të klasifikuara sipas organeve	48
Sëmundjet e zemrës, të enëve të gjakut dhe të gjakut	60
Sëmundjet e gypit të trës	83
Sëmundjet e gojës dhe të dhëmbëve	109
Sëmundjet e mëlcisë	118
Iriza (kanceri i lëkurës)	127
Sëmundjet e shpretkës	130
Sëmundjet e veshkave dhe të rrugëve të urinës	132
Sëmundjet e organeve gjentiale	139
Sëmundjet e lëkurës	150
Sëmundjet e sistemit nervor	179
Mjete: insekticide	181
Sëmundjet e syrit	192
Sëmundjet e veshit	194
Sëmundjet e reumatizmit	195
Sëmundjet ngjitëse	204
Kafshimet dhe thumbimet nga kafshë e insekte të ndryshme	229
Qumështi dhe sëmundjet e gjirit	231
Sëmundja e sheqerit (Diabetes mellitus)	236
Higjiena dhe tualeti i flokëve dhe i lëkurës	237
Manipulime dhe mjekime të ndryshme	245

PJESA E III

Treguesi i sëmundjeve dhe i shenjave të tyre	257
Treguesi i sëmundjeve në gjuhën popullore	268
Treguesi i sëmundjeve në gjuhën shkencore	271
Treguesi alfabetik shqip i bimëve	275
Treguesi alfabetik latinisht i bimëve	278
Sulstanca të ndryshme	281
Literatura	285